

ΠΕΡΙΠΛΗΚΗ ΕΚΤΑ

ΔΙΟΡΓΑ
ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ
ΑΝΕΣΤΙΑΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΝΕΣΤΙΑΝ

ἙΠΕΙΡΩΤΙΚΗ

ΕΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Ε'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 45ον

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1956

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ—ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Επιτροπή επιμελείας βλ.ης:
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
Ίδρυται: Ε. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΛΗΣ—Μ. Χ. ΜΑΝΟΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:

Εσωτερικού: Έτησια Δραχ. 150.—
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
Εξάμηνος κ.λ.π. αναλόγως
Εξωτερικού: Έτησια Δολλ. 10.—
ή Δίραι Ἀγγλίας 8½,
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12.50

Ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς:

ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΔΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΗΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα: ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ, Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νήσου Κτῶρου:	α) Νεκρὸς πολεμιστής, β) Ἡ μάχη τοῦ νεκροῦ στρατιώτη, Σελ. γ) Ὁ Προδότης, δ) Πληγωμένος στρατιώτης. (Ποιήματα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς Κύπρου)	» 1
Σπ. Ἐρ. Φίλιππα:	Διάγγελμα τῶν Κυπρίων Βουλευτῶν τοῦ 1931	» 3
Νικ. Πατσέλη:	Τὸ προβάδισμα τῶν Ἑπειρωτῶν εἰς τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐξέλιξιν τῆς Χώρας	» 8
Ἀναστ. Στεφάνου:	Ἡ κλεφτουριά τῆς Ροῦμελης στὴ λαϊκὴ μας ποίηση.	» 15
Στεφ. Μπέττη:	Τὸ σχολεῖο τοῦ χωρίου Ζέλοβα καὶ οἱ δάσκαλοι τοῦ στα 1800—1850.	» 22
Ἀθαν. Δέμου:	Οἱ Δρυμάδες τοῦ Πωγωνίου	» 28
Κώστα Π. Λαζαρίδη:	Σχόλια καὶ παρατηρήσεις πᾶνω σ' ἓνα ἱστορικὸ γράμμα.	» 30
† Κορυτσᾶς Εὐλογίου:	Ἑπειρωτικὰ ἀνάλεκτα	» 33
Γεωργίου Παῖσιου:	Ἐπιγραφαὶ καὶ ἐκθυμήσεις	» 39
Εὐαγγέλου Μπόγκα:	Τὰ ζῶα καὶ τὰ πουλιὰ στοὺς Ἑπειρωτικοὺς θρύλους	» 43
Βασ. Κ. Σκαφιδᾶ:	Οἱ Σαρακατσαναῖοι	» 56
Δημ. Σαλαμάγκα:	Τὸ Γιαννιώτικο στιχοπλάκι	» 63
Χρυσάνθης Ζιτσαίας:	Ὁ θρύλος τοῦ θεογέφυρου (ποιητικὴ ἀπόδοσις).	» 72
Ἀλέξη Ζερβάνου:	Πρωτοχρονιὰ στὴ μπουλντόζα (διήγημα)	» 75
Κ. Παπαπαναγιώτου:	Αἰῶνες εἴκοσι (ποίημα)	» 77
Ἀλκ. Μυρσίνη:	Φθινοπωρινὸ (ποίημα)	» 78
Α. Γαλανάκη-Βουρλέκη:	Ἀγάπη (ποίημα)	» 78
Φρειδ. Σίλλερ:	Τὸ δαχτυλίδι τοῦ Πελοκράτη (Μετάφρ. Α. Γερντικοῦ)	» 79
Δήμητρας Μπεζαντέ:	Στὴν κορούλα μου (ποίημα)	» 81
Πέτρου Σπανδωνίδη:	Τὶ ὀφείλει ὁ κόσμος στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα	» 82
Στεφάνου Λιππιώτη:	Τὸ κῆμα τῆς Ὀλύμπιας (διήγημα)	» 84
Κώστα Τσιλιμαντοῦ:	Ἀθήνα (ποίημα)	» 87
Δημοσθένη Ζαδέ:	Αἰνεῖες (ποίημα)	» 88
Κούλη Αὐγερινοῦ:	Πορτραῖτο (ποίημα)	» 89
Μαθαίου Μουντέ:	Πήλινες ὥρες (ποίημα)	» 89
Ρωμυλίας Νάσιου:	Φθινοπωρινὸ (ποίημα)	» 89

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Γιὰ νὰ μὴ ὑπερβαίνουμε τὴ σημαία. Τὰ βραβεῖα τῆς Ἀκαδημίας. Ὁ Θάσος Κατερίνας. Ἡ ἐκθεσὴ χριστιανικοῦ βιβλίου. Παράδειγμα πρὸς μίμησην. Κριτικὴ βιβλίου: Τάκη Δόξα: «Ναυαγοί». Δημ. Σταθοπούλου, «Χειραφίτες». Κώστα Σίμεν: «Ἀμαρτωλοί». Π.Ν. Παναγιωτοῦνη: «Ὁρεὲς δοκιμασίας». Σοφίας Ἀναστασιάδη: «Πίνδος». Ἐπιστολαί: Ἐθνολογικὸς χαρακτήρ τῶν Πωγωνίων. Τὸ ἔτυμο τῆς λέξης «μακάμικα». Πατριδολατρεία. Τὸ Γιαννιώτικο στιχοπλάκι. Βραβεύσεις. Πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνησις. Ἀθλητισμός: Γεγονότα τοῦ μηνός. Ἀλληλογραφία. Βιβλία καὶ περιοδικὰ πού λάβομε.

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Ε'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1956

ΤΕΥΧΟΣ 45

ΝΗΣΟΥ ΚΤΩΡΟΥ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

ΝΕΚΡΟΣ ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ

Εἶχε μιὰ νεότητα ἀσυνήθη
καὶ τὴν ὑπόταξε σὶ τὸ θαῦμα.
Στὸν κόρφο τῆς γυναίκας δὲ γονάτισε:
ἢ πράξη ἢ φυσικὴ στὴν ἐποχὴ
δὲν ταίριαζε, σὰ ρόδο τὸ χειμῶνα.
Τὸ ἐμπόριο τυραννοῦσε τὴν ψυχὴ
μὲ σκέψεις ἀπαράδεχτες.
Τὸν σκότιζε πολὺ κ' ἡ Τέχνη
σὰν κόκκινη νεφέλη δειλινοῦ.
Τὴν ἀγροτιά χωνέψανε τὰ βόδια
κ' οἱ πρόγονοί του, κ' ἦταν ζήτημα
τὴν παρακμὴ ἂν νικοῦσε.

Εἶχε μιὰ νεότητα ἀσυνήθη:
τὸ θαῦμα ἀναζητοῦσε.
Κ' ἤρθεν ἡ γρήγορη στιγμή
σὰ μετανάστης ἄγριον τόπον.
Ἡ ἰδέα τοῦ τρύπησε τὸ μάτι
μὲ κατακόκκινη βελόνα.
Πῆρε, λοιπόν, τὸ θάρος τὸ πρωῒνὸ
—ὁ ὕπνος ἀλάφρωσε τὴν πείρα—
καὶ βγῆκε στὸν ἐλεύθερο καιρὸ.
Ἡ νέα ἀρετὴ στεφάνωσε
τὴν ταπεινότητα τοῦ ἐνστίκτου.

«Σηκώνω πέτρα ἀκούω
τὸ παραμῦθι τῆς πατρίδας.
Πίνω νερὸ ἀντικρύζω

τὴν πύρινη μορφή.
Τ' ὄνειρο πάντοτε ὁδηγεῖ»,
τὸ βῆμα ἱχνογραφοῦσε,
γιατὶ εἶχαν πιά οἱ ἱστοί του
τὴν αἴσθησι τοῦ πνεύματος.

Τὶ πρόσφερε σὶ τὸ θαῦμα τῆς ζωῆς
κανεῖς δὲ θὰ τὸ μάθει.
Ἡ περιέργεια πάντα δὲν προσδίνει
τὸ μέγεθος παντοῦ.
Τὴν ἀσχολία τῆς νιότης δὲ ρυθμίζει
ὁ κρότος χρυσαφιοῦ.
Τὰ λάθη; Ποῦ καιρὸς νὰ ψάχνεις
γὰ πετραδάκια τοῦ γιαλοῦ;
Τὴ θεά, τὴ θεά ἐπικαλεῖται
κ' ἡ κόρη τοῦ ματιοῦ.

Μι' αὐγὴ τὸν βοῆκαν νὰ κοιμᾶται
σὶ τὸ κόκκινο κρεβάτι χορταριοῦ.
Ἡ ὁμίχλη μὲ στοργὴ τὸν χᾶιδευε,
γάντι βελούδινο, ἐλαφρὰ στακτί.
κ' εἶχε σὶ τὸ σιῆθος τὸ τριάντάφυλλο
τῶν ἑκατὸ θανάτων.

Εἶχε μιὰ νεότητα ἀσυνήθη
καὶ τὴν παράδοσε σὶ τὸ θαῦμα.

Η ΜΑΝΑ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ

Τὸ μήνυμα τῆς φέρανε μὲνα κλωνάρι δάφνης.
Δίπλωσε τὴ στοργὴ μὲς τὸ σεντούκι
κι' ἄνοιξε στὸ τραπέζι δλάσπρη μαντηλιὰ
τοῦ σεβασμοῦ τὴν κλίσση.

Ἐμεῖς τῆς στρώσαμε καρδιές.
Ἕνας ἀητὸς τὸ χρέος ξεπέταξεν
ἀπ' τὸ στοργγύλο δάκρυ
τὴ δωρικὴ νὰ ὑφάνει λέξη:
«ὥς ἔχει ἡ γῆ τὸ σῶμα του

κι' ἄς ἔχω ἐγὼ τὴ δάφνη».

Τὸ βράδυ ἀνοίγει τὸ σεντούκι τῆς
καὶ ξεδιπλώνει τὴ στοργή.

Τὴ βάζει ἔμπρὸς στὰ ματια τῆς ἀντήλιο:
κόβει τὸ θαυμασμό.

Καὶ τρέχει δάκρυ ἀνθρώπινο,
χυμὸς κλαδιοῦ κομένον
στὴν πρώτη κίνηση τοῦ Μάρτη.

Τὰ δέχεται ὁ Θεὸς μὲ σεβασμό.

Ο ΠΡΟΔΟΤΗΣ

Εἶχε μιὰ νύχτα ξεπαγιάσει
μὲς τὸ χειμῶνα τῆς ψυχῆς.
Σ' ὥρα καλὴ βογγοῦσε ἡ πλάση
κι' ἡ γειτονιά στὴ θέα μιᾶς ἐξοχῆς.

Μιλῆσαμε γιὰ τὴν εἰρήνη τῆς ἐλιάς,
ἔστω κι' ἂν ἔβρεχε τριγύρα.
Τοῦτος κοιτοῦσε φῶς θηλιάς
στοὺς ἴσκιους γύρα.

Σὲ μιὰ στιγμή τὸν κάλεσε ἡ βαρειά ὥρα
σὲ δείξη φωτεινῇ.

Χαμήλωσε τὸ βλέμμα ἡ χώρα
καὶ τοῦδειξε χοντροὸ σκουρί.

Πῆρε σὰ θεία τὴν ἐντολὴ
κι' ἀπὸ ἄνοιξης καμπύλα
κρεμάστηκε σάμπως στολὴ
στοῦ περβολιοῦ τὰ κοῖλα.

Τὸν βρήκαμε μὲ αὐγὴ νὰ σιάζει
στὴν προδομένη του τὴ γῆ.
Ξεράθηκε τὸ δέντρο καὶ φαντάζει
σὰν πληγωμένη αὐγὴ.

ΠΛΗΓΩΜΕΝΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

Τ' ἀνοίξανε κατάστηθα τριαντάφυλλο
νὰ καθρεφτίσουνε τὸν ἥλιο.
Μελίσσι πέρασε ὁ λαὸς
νὰ δῇ τὸ τέλος τῆς ζωῆς.
Ὁ τόπος πράσινος πλημμύριζεν ἀντίθεση,
ἥλιος στὸ παραθύρι τῶν νεφῶν
ὅταν ξεφούσκωσε ὁ θυμός.
«Νερό μιὰ σιάλα» φώναξε τὸ στόμα.
Ζητοῦσε πότισμα τὸ ρόδο.
Ἡ λίγη πάχνη, ποὺ ἔατμιζονταν,
δεῖγμα χαδιοῦ μονάχα.
Ἐγλειψε ἡ γλῶσσα τὸ στεγνὸ
σὰν τροπικὸ χαλίκι ἀχεῖλι.
Κοίταξε λίγους οὐρανοὺς ἀπὸ μιὰ σπίθα

τοῦ θαμπωμένου του ματιοῦ
καὶ σιάθηκαν τὰ στήθη ἀκίνητα:
πῆραν τὸ πνεῦμα οἱ οὐρανοί,
μιὰ παιδικὴ ματιὰ
ποὺ σὰν τὸ ξίφος πέρασε τὸ τζάμι.

Τ' ἀνοίξανε κατάστηθα τριαντάφυλλο
νὰ καθρεφτίσουνε τὸν ἥλιο.
Κι' ὁ ἥλιος καθρεφτίστηκε κι' ἀνέβηκε
τὴ σκάλα τ' οὐρανοῦ,
ἐνῶ ὁ λαός, ποὺ πέρασε
νὰ δῇ τὸ τέλος τῆς ζωῆς,
στὰ φτωχικὰ κατώγια κλείστηκε
στὸ κομπολόι τῆς συλλογῆς.

ΣΠ. ΕΡ. ΦΙΛΙΠΠΑ

ΔΙΑΓΓΕΛΜΑ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ ΤΟΥ 1931

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΥΠΡΙΑΚΟΝ ΛΑΟΝ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ

Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά σήμερα, πού οἱ Ἕλληνες δυνάστες, προσπαθοῦν νά καταπνίξουν μέ τή βία, τὰ λογικά ὅσο καί δικαία αἰτήματα τῶν ἀδελφῶν μας Κυπρίων. Ἀπ' τή στιγμή πού πῆραν τὸ νησί, ἀπὸ ἕναν ἀσυνείδητο κλεπταποδόχο, τὴν Τουρκία, βάλλθηκαν νά τοῦ νοθέψουν ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς πνευματικῆς καὶ οἰκονομικῆς τοῦ ζῶντος, πιστεύοντας πὼς ἔτσι θὰ κατέρθωναν νά σβήσουν καὶ τὴ φωνὴ τοῦ μαρτυρικοῦ λαοῦ τοῦ. Ἀλλὰ καθὼς λέει σὲ κάποιο ποίημά του ὁ ἡρωϊκός μας βάρδος Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, «Ὁ λαὸς ὅσο βαθιὰ μουγκρίζει, τόσο εὐκόλα μυγιάζεται κι' ἀνεμοστροβιλίζει» Καὶ πράγματι ἤρθε ἡ στιγμή σήμερα σ' αὐτοὺς πού ὡς τὰ χθὲς ἀκόμα κώφευαν στὸν πόνο καὶ στὴ δυστυχία τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ νά δοκιμάσουν καὶ τὴν πυγμὴ του.

Τὸ καιωτέρω διάγγελμα τῶν ἐντολοδόχων τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ πρὸς αὐτὸν τὸν λαὸν τῆς μεγαλονήσου, μᾶς ζωγραφίζει ἀνάγλυφες τὶς διαθέσεις τῶν Ἀγγλῶν κυβερνητῶν πρὸ 30 περίπου ἐτῶν καὶ ξεσκεπάζει αὐτοὺς σιὰ μάτια τοῦ ἐλευθέρου κόσμου.

Ἄς τὸ παρακολουθήσουμε μὲ προσοχή, γιὰ νά καταλάβουμε τὸ βαθύτερο ἱστορικό του νόημα.

« Ἕ λ λ η ν ε ς Ἀ δ ε λ φ ο ῖ ,

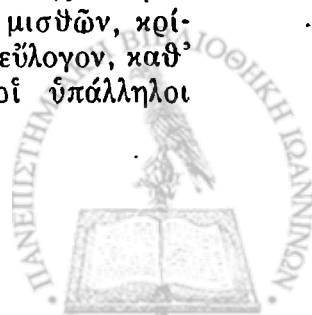
Οἱ Ἕλληνες βουλευταί, αἰσθανόμεθα τὴν ὑποχρέωσιν νά ἐπικοινωνήσωμεν ἀπ' εὐθείας πρὸς ὑμᾶς καὶ νά ἐκθέσωμεν τὴν ἐν τῇ Βουλῇ πρόσφατον πολιτικὴν μας πορείαν, τὴν στάσιν ἡμῶν καὶ τῆς κυβερνήσεως, καὶ τὴν κατάστασιν, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη κατὰ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ προῦ-

πολογισμοῦ, ὡς οὗτος εἶχεν ὑποβληθῇ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διὰ τῆς συμπράξεως Ἀγγλῶν καὶ Τούρκων. Αἰσθανόμεθα τὴν ἀνάγκην νά ἐκθέσωμεν ἐνώπιον τῶν ἐκλογέων ἡμῶν τὴν σημερινὴν θέσιν τῶν δημοσίων πραγμάτων, καὶ νά ἐπικαλεσθῶμεν τὴν σοβαρὰν αὐτῶν προσοχὴν ἐπὶ τῆς ἀνυποφόρου καταστάσεως, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ἡ ἀσύγκριτος καὶ ἀλόγιστος σπατάλη τῆς κυβερνήσεως καὶ ὁ ὀργιάζων ἐν τῷ τόπῳ Βρεττανικὸς ἱμπεριαλισμός.

Πιστοὶ εἰς τὸ πρόγραμμα ἡμῶν καὶ τὰς ὑποχρεώσεις ἅς ἀνελάβομεν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ κατὰ τὴν πρώτην ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς ἡμῶν σύγκλησιν τῆς βουλῆς καὶ κατὰ τὰς συζητήσεις 15 σχεδὸν ἡμερῶν, ἠλέγξαμεν μετ' αὐστηρότητος τόσον τὸ δημοσιονομικὸν σύστημα τῆς κυβερνήσεως, ὅσον καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν αὕτη διασπαθίζει καὶ σπαταλᾷ τὸ χρῆμα τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ καὶ ἠξιώσαμεν παρ' αὐτῆς κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τὰς σημερινὰς δεινὰς συνθήκας, περιοχὴν τῶν δαπανῶν αὐτῆς καὶ περισυλλογὴν οἰκονομικὴν, προσοχὴν πρὸς τὰς ἀξιώσεις τοῦ τόπου καὶ σεβασμὸν πρὸς τὰς σκέψεις, τὰς ιδέας καὶ τὰ συναισθήματα αὐτοῦ.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τούτων ἐζητήσαμε νά καταργηθοῦν πολλαὶ ἀνώτεραι θέσεις, κατεχόμεναι ἀπὸ Ἀγγλοὺς κυρίως, ἐπιδραμόντας εἰς τὴν πατρίδα μας καὶ ἐπιτυχόντας θέσεις ἅς κατέχουν ἄνευ λόγου ἢ ἀνάγκης εἰς βάρος πτωχοῦ καὶ ἀναξιοπαθόντος λαοῦ.

Ἐπὶ πλέον ἐζητήσαμεν καὶ ἠξιώσαμεν τὴν περιοχὴν τῶν μεγάλων μισθῶν, κρίναντες ὅτι δὲν εἶναι καθόλου εὐλογον, καθ' ἣν στιγμὴν πένεται ὁ λαός, οἱ ὑπάλληλοι

τῆς κυβερνήσεως νὰ τυγχάνουν ἐξαιρετικῆς μισθοδοσίας. Εἶναι τραγικῶς ἐπώδυνον διὰ τὸν μελετητὴν τοῦ Κυπριακοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐνῶ γνωρίζει ὅτι κατὰ μέσον ὄρον πᾶς Κύπριος μόλις ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του 10 λιρῶν ἐτήσιον ἀκάθαρτον εἰσόδημα, διὰ νὰ πληρώσῃ φόρους καὶ συντηρηθῇ, νὰ βλέπῃ εἰς τὸ μισθολόγιον τῆς κυβερνήσεως μισθοὺς Ἀγγλῶν ὑπαλλήλων 50 ἢ 100 ἢ 150 φορὰς μεγαλυτέρους τῶν 10 λιρῶν καὶ αὐτὰ ὡς καθαρὸν καὶ σταθερὸν εἰσόδημα, πλὴν τῶν ἄλλων προσωπικῶν ἀπολαβῶν διὰ ταξίδια καὶ ἄλλα, ἐπὶ πλεον ἀσφάλειαν, γενναίαν σύνταξιν μετὰ τὴν ἀποχώρισιν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας.

Εἰς τὸ τμήμα τῶν δασῶν ἀπὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐδημιουργήθησαν 9 ἀνώτεραι θέσεις κατεχόμεναι ὑπὸ Ἀγγλῶν, ἐνῶ τὰ δάση μας κατ' ἑκτασιν ἡλαττώθησαν ἀντὶ ν' αὐξηθοῦν ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς.

Ἡ διεύθυνσις τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, ἐπὶ τῆς ὁποίας κακοβούλως ἐπενέβησαν οἱ ξένοι, κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος, ἀνετέθη εἰς νεαρὸν Ἀγγλόν ἀντὶ 1000 λιρῶν ἐτησίως, ἐνῶ εἰς τὴν πατρίδα του τὴν πολυδάπανον ἐλάμβανεν 600 λίρας, καὶ τοῦ ἐδόθη καὶ ὑποδιευθυντῆς Ἀγγλός, καὶ αὐτὸς ἀντὶ 520 λιρῶν, ἐπὶ τοῦ παρόντος. ἐνῶ ἐὰν τὴν Δ)σιν τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας εἶχεν ὡς ἔπρεπεν καὶ ὡς ἐπανειλημμένως ἐζητήθη ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ τόπου Ἑλλήνων, γνωρίζων τὴν γλῶσσαν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς μακρὰς Ἑλληνικὰς παραδόσεις τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, θὰ κατωρθοῦτο μὲ οἰκονομίαν 1000 λιρῶν ἤτοι μὲ 500 μόνον λίρας τὸ πολὺ νὰ ἔχωμεν ὡς διευθυντὴν καὶ καθηγητὴν ἀκόμη τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου.

Νεαί ἐπίσης θέσεις ἐδημιουργήθησαν δι' Ἀγγλοὺς εἰς τὸ Τελωνεῖον καὶ διωρίσθη ὑποδιευθυντῆς κατὰ τὸ τρέχον ἕνας Ἀγγλός μὲ μισθὸν 600 λιρῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ κατηργήθη ἡ θέσις τοῦ πρώτου γραμματέως τῶν τελωνείων διὰ νὰ μὴν διορισθῇ ἰθαγενής.

Εἰς τὸ τμήμα τῶν δημοσίων ἔργων κυριολεκτικῶς ὠργίασεν ἡ κυβέρνησις ἐν τῷ διορισμῷ ὑπαλλήλων Ἀγγλῶν. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶχε 6 μηχανικοὺς διώρισε κατὰ τὸ τρέχον ἔτος ἐκτάκτους 3 ἄλλους μηχανικοὺς

ἀντὶ 800 ὁ εἷς καὶ ἑξακοσίων οἱ ἄλλοι δύο καὶ ταῦτα καθ' ἣν στιγμὴν ἄλλαι ἀποικίαι μὲ δρόμους διπλασίας ἐκτάσεως καὶ ἄλλον εὐρύτερον κύκλον ἐργασίας τοῦ τμήματος οὔτε τὸ ἥμισυ τῶν μηχανικῶν μας δὲν ἔχουν.

Εἰς τὸ τμήμα τοῦ τυπογραφείου ἐδημιουργήθη περιττὴ θέσις βοηθοῦ τοῦ τυπογραφείου καὶ διωρίσθη Ἀγγλός τελείως ἀκατάλληλος. Τὸν δὲ ἀποχωρήσαντα Δ)ντὴν ἀντικατέστησε νέος Ἀγγλός διευθυντής.

Τὰ τμήματα γεωργίας καὶ ὑγείας ὑπερφορτώθησαν ἀπὸ ὑπαλλήλους κυρίως διὰ τὴν γραφειοκρατίαν μᾶλλον παρὰ διὰ τὸν κύριον σκοπὸν τοῦ τμήματός των. Ἡ δικαιοσύνη ὑπερφορτωθεῖσα μὲ ὑπαλλήλους κατήντησε τόσον δαπανηρὰ ὥστε πολλάκις νὰ εἶναι ἀπροσπέλαστος καὶ ν' ἀποτελῇ ἄρνησιν δικαιοσύνης. 92000 λίραι σπαταλῶνται διὰ τὴν ἀστυνομίαν ποσὸν καταπληττον πάντα γνωρίζοντα τὴν ἑκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου. Ἀλλ' οὐδόλως ἄπορον ἀφοῦ ὁ Δ)ντὴς λαμβάνει μισθὸν ἀνώτερον προέδρων μεγάλων καὶ περιπτύστων δημοκρατιῶν.

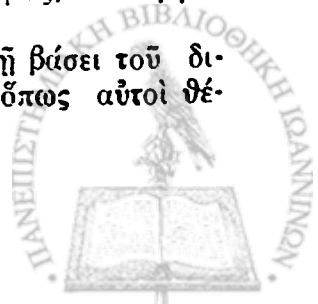
Τὰ ταῦτα δὲ πάντα, διότι ὡς ἀντιπρόσωποί σας δὲν ἐρωτώμεθα, οὔτε πόσοι ὑπάλληλοι χρειάζονται, οὔτε τί μισθοὺς πρέπει νὰ λάβουν, οὔτε δυνάμεθα ὡς ἐκ τῆς συνθέσεως τῆς Βουλῆς, ἐφ' ὅσον οἱ Τοῦρκοι διαφωνοῦσι μαζί μας καὶ ἐφ' ὅσον αἱ ἐξουσίαι τῆς Βουλῆς αὐτῆς εἶναι τόσον περιορισμέναι νὰ καταργήσωμεν οἷονδήποτε ποσὸν τῶν μισθῶν μιᾶς οἰασδήποτε θέσεως.

Συμπατριῶται

Εἴμεθα τελείως ξένοι μέσα στὸ δικό μας σπίτι. Αἱ συμβουλαί μας αἱ ἐπικλήσεις μας ὁ ἐλεγχὸς μας καὶ ὁ μᾶλλον μελετημένος καὶ ὁ μᾶλλον δίκαιος δὲν ἀκούονται.

Τὸ σπίτι μας, ἄλλοτε παλάτι παλαιᾶς δόξης καὶ μεγαλείου, τὸ διευθύνουν ὅπως θέλουν οἱ Ἀγγλοι, ξένοι πρὸς ἡμᾶς, πρὸς τὴν ἱστορίαν μας, πρὸς τὸ ὑπερτρισχιλιετὲς ἱστορικὸν παρελθόν μας, ξένοι πρὸς τὴν ψυχὴν μας, ξένοι πρὸς τὰ συμφέροντά μας, κωφοὶ πρὸς τοὺς πόνους μας, ἀνάλητοι πρὸς τὴν δυστυχίαν μας.

Μᾶς διευθύνουν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δικαίου τοῦ ἰσχυροῦ, μόνον ὅπως αὐτοὶ θέ-

λουν καὶ ὅπως τοῖς συμφέρει, ἔχοντες δυστυχῶς συμμάχους τῶν τὴν ἐν τῇ Βουλῇ Τουρκικὴν μειοψηφίαν ἢ ὁποία ἐπολιτεύθη καὶ πάλιν ἐναντίον τῶν συμφερόντων Ἑλλήνων καὶ Τούρκων συμμαχήσασα μὲ τοὺς ξένους εἰς βάρος τοῦ φτωχοῦ Κυπρίου φορολογουμένου.

Ὁ προϋπολογισμὸς ἐφέτος παρουσιάζει ἔλλειμμα 70.000 λιρῶν, ὀφειλόμενον ὅχι τόσον εἰς τὴν οἰκονομ. κρίσιν, ὥς θέλει νὰ ἰσχυρισθῇ ἡ κυβέρνησις, ὅσον κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἀπρονοησίαν καὶ ἀναληψίαν τῆς.

Εἴπομεν εἰς τὴν κυβέρνησιν, ὅτι ὁ λαὸς πλέον ὅχι μόνον δὲν δύναται νὰ σηκώσῃ νέους φόρους ἀλλ' ἀξιοῖ ἀκόμη νὰ ἐλαφρωθῇ ἀπὸ φόρους, διότι καὶ αὐτοὺς πού ὑπάρχουν δὲν τοὺς σηκώνει, πλέον. Τὸ μαχαίρι ἐφθασε στὸ κόκκαλο.

Τῆς εἴπαμεν νὰ μᾶς κυβερνήσῃ μὲ ὅ,τι ἔχομεν καὶ τῆς ἐζητήσαμεν νὰ καταργήσῃ θέσεις, νὰ περικόψῃ μισθοὺς νὰ νοικοκυρυνθῇ.

Ἠρνήθη νὰ τὸ κάμῃ ἡ ἰδία καὶ τῆς ὑπεβάλαμεν ὁμοφώνως τοιαύτας τροποποιήσεις, ὥστε νὰ ἐπιτύχῃ τὸ ἰσοζύγιον καὶ νὰ ἀποφύγῃ νὰ καταφάγῃ τὸ ἀποθεματικὸν τῶν 90.000 λιρῶν, τὸ ὁποῖον ἐσχηματίσθη πρὸ ἐτῶν, καὶ τὸ ὁποῖον ὥς γνωστόν καὶ ὥς πολλάκις ἐδηλώθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἐφυλάττετο διὰ νὰ τὸ χρησιμοποίησιν εἰς τὸν τόπον εἰς στιγμὰς, ἀπροόπτου θεομηνίας καὶ καταστροφῆς. Καὶ ἐν τούτοις ἡ κυβέρνησις χρησιμοποιεῖ τὸ ἀποθεματικὸν τοῦτο ἐφέτος διὰ νὰ καλύψῃ ἔλλειμματα προερχόμενα ἀπὸ ὑπερβολικοὺς μισθοὺς καὶ ἄλλας ἀλογίστους δαπάνας.

Ἐνηργήσαμεν δηλαδὴ ὡς ἑξῆς:

Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1931 ἐδείκνυν ἐσοδα 731.000 λιρῶν καὶ ἐξοδα 801.000 λιρῶν, ἥτοι ἔλλειμμα 70.000 λιρῶν. Τὸ ἔλλειμμα τοῦτο ἡ κυβέρνησις προϋπελόγιζε νὰ τὸ καλύψῃ πρῶτον ἀπὸ τὰ πιθανὰ περισεύματα τοῦ 1930, 21.000 λίρας καὶ 49.000 λίρας ἀπὸ τὸ ἀποθεματικόν. Ἀνελύσαμεν τὰ κονδύλια ἐσόδων καὶ τῆς ἀπεδείξαμεν, ὅτι παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι παρουσιάζει ἔλλειμμα 70.000 λιρῶν, ἀφοῦ περιέκοψε σοβαρὰ κονδύλια ἀπὸ διάφορα ἔργα, ἐν τούτοις τὸ ἔλλειμμά της

κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ εἶναι ὑπὲρ τὰς 100.000 λίρας. Κατεκρίναμεν τὸ μέτρον ὅ, περ ἀπεδέχθη, νὰ καλύψῃ τὸ ἔλλειμμα ἀπὸ τὸ ἀποθεματικόν, διότι τοῦτο εἶναι μέτρον τῆς στιγμῆς, καὶ ὅχι ριζικὴ θεραπεία νοσηρᾶς καταστάσεως, ὑφισταμένης ἀπὸ πολλοῦ, καὶ τῆς ὑπεδείξαμεν, ὅτι ὁ μόνος δρόμος ὅστις τῆς μένει εἶναι ὁ τῆς οἰκονομίας εἰς τὴν πλευρὰν τῶν μὴ παραγωγικῶν δαπανῶν καὶ ὅχι ἡ οἰκονομία ἀπὸ τὰς παραγωγικὰς δαπάνας.

Κατεδείξαμεν ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν διὰ γενικῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ μισθολογίου τῶν ὑπαλλήλων τῆς, διὰ τῆς καταργήσεως περιττῶν θέσεων, διὰ τῆς ἀναδιοργανώσεως τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς καὶ τῆς ἀποκοπῆς περιττῶν καὶ μὴ παραγωγικῶν δαπανῶν θὰ ἐπιτευχθῇ οἰκονομία σοβαρωτάτη, ἢ ὁποία ὅχι μόνον τὸ ἔλλειμμα θὰ ἐκάλυπτεν, ἀλλὰ καὶ περιθώριον θὰ ἄφινε νὰ διατεθῇ διὰ δαπάνας παραγωγικὰς ὡς αἱ τῆς παιδείας, ὑγείας, γεωργίας καὶ δημοσίων ἔργων.

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῶν γενικῶν τούτων εἰσηγήσεων, οἱ Ἕλληνες Βουλευταὶ ὑπεδείξαμεν ὡς ἄμεσον μέτρον ἐφαρμοσθησόμενον ἐπὶ τοῦ ὑπὸ συζήτησιν προϋπολογισμοῦ. α) τὴν κατάργησιν ἐμφανῶς περιττῶν θέσεων, Ἄγγλων κυρίως ὑπαλλήλων προσφάτως διορισθέντων β) οἱ κάτωθι τῶν 120 λιρῶν μισθοὶ εἰσηγήθημεν νὰ μείνουν ἄθικτοι διὰ δὲ τοὺς ἄνω τῶν 120 λιρῶν εἰσηγήθημεν ὅπως ἡ ἀπὸ τοῦ τῆς ζωῆς ἐλλατθῇ κατὰ τὰ 2)3 αὐτῆς συνεπείᾳ ἀναλόγου πτώσεως τοῦ τιμαρίθμου, γ) μείωσιν κατ' ἀναλογίαν εἰς τοὺς μισθοὺς τῶν θέσεων, αἱ ὁποῖαι ἐδημιουργήθησαν μετὰ τὸ 1914.

Αἱ αἰτήσεις συνοψίζονται:

- α) Ἐλάττωσις προσωπικῶν ἀποδοχῶν:
1) Διὰ καταργήσεως θέσεων Λ.Α. 6337.
2) Διὰ μειώσεως τῶν αὐξήσεων Λ.Α. 38.294
β) Ἐλάττωσις ἄλλων ἐπιβαρύνσεων Λ.Α. 13.414

Εἰς ταῦτα προσθετέα καὶ ποσὰ διὰ τὴν ἐλάττωσιν τῶν μισθῶν θέσεων ἃς δὲν δυνάμεθα νὰ ἐλαττώσωμεν λόγῳ τῶν περιορισμῶν τοῦ Συντάγματος Λ.Α. 8.958.
Σύνολον Λ.Α. 67.003

Ἐν ὅλῳ αἱ τροποποιήσεις ἡμῶν προ-

νοοῦσι περὶ οἰκονομίας περίπου 67.000 λίρῶν καὶ τοῦτο ὡς πρῶτον καὶ γενικὸν μέτρον πρὸς ἰσοσκέλισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Δυστυχῶς αἱ ἠνωμένοι ψῆφοι τῶν Ἀγγλων ξένων κυβερνητῶν καὶ τῶν 3 Τούρκων βουλευτῶν ἐματαίωσαν τὰς προσπάθειάς μας.

Ἄλλ' ἐπὶ ὅλων τῶν τροποποιήσεων τούτων εἰσηγήθημεν διαφόρους ἄλλας οἰκονομίας ὡς παραδείγματος χάριν τὸν περιορισμὸν τῶν ὁδοιπορικῶν, κατάργησιν τῶν διὰ τὰ ταξείδια τῶν Ἀγγλων ἐπιδομάτων καὶ ἄλλα, αἵτινες ἂν ἐγένοντο δεκταὶ θὰ ἀνεβίβαζον τὸ ἐξοικονομούμενον ποσὸν εἰς λίρας 100.000 περίπου, ποσὸν ὃ, περὶ ὃχι μόνον θὰ ἰσοσκέλιζε τὸν προϋπολογισμόν, ἀλλὰ καὶ θὰ καθίστα δυνατὴν τὴν ἐλάττωσιν φόρων, ὡς τοῦ ἄλατος καὶ ἄλλων.

Ἐζητήσαμεν, ὡς βλέπετε, μὲ πᾶσαν μας δύναμιν νὰ ἐφαρμόσωμεν τὸ πρόγραμμά μας καὶ νὰ ἐκτελέσωμεν ὡς εἰμίτοι φύλακες τῆς ἰδικῆς σας ἐντολῆς, τὰς ὑποσχέσεις μας. Ματαίᾳ προσπάθεια. Ὑπεράνω πάσης δικαίας καὶ ἠθικῆς ἀντιλήψεως ἵσταται τὸ δίκαιον τοῦ δυνατοῦ, δηλ. ἡ ἀδικία τοῦ δυνατοῦ, καὶ ἡ φωνὴ μας καὶ ἡ διαμαρτύρησίς μας πνίγονται μέσα εἰς τὸν σκληρὸν στραγγαλισμὸν τῶν δικαίων μας.

Ἡ πατρίδα μας, μιὰ πατρίδα ἱστορικὴ καὶ εὐγενής, χάνεται κάτω ἀπὸ τὸ πέλμα τοῦ ξένου καὶ φοβερὰ ἀνοίγεται μπροστά μας ἡ οἰκονομικὴ καταστροφή.

Τὰ παιδιὰ μας ἀδυνατοῦντα λόγῳ τῆς κακοδιοικήσεως νὰ ἐξασφαλίσουν τὸ ψωμὶ τῶν εἰς τὴν πατρίδα τῶν, καίτοι αὕτη δὲν κατοικεῖται πληθωρικῶς, φεύγουν εἰς ξένους τόπους καὶ εἰς μακρυνὰ μέρη καὶ οἱ κληρονόμοι τῆς μεγαλυτέρας ἱστορικῆς δόξης τοῦ κόσμου, οἱ κληρονόμοι τῶν Ἑλλήνων καὶ Βυζαντινῶν, περιφέρονται ὡς Ἀτσίγγανοι χωρὶς πατρίδα, μοχθοῦντες καὶ κοπιᾶζοντες διὰ νὰ ἔχωσιν ἐλάχιστοι τούτων, τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, ἢ πεινῶντες καὶ γυμνητεύοντες περιφέρονται εἰς τοὺς δρόμους τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Αὐστραλίας, καθ' ἣν ὥραν κορύβαντες ξένοι χοροπηδοῦν εὐτυχεῖς ὡς παχύμισθοι ὑπάλληλοι εἰς τὴν γῆν αὐτὴν καὶ τὴν ἐξαναγ-

κάζουν ν' ἀρνῆται καὶ τὸ ψωμὶ εἰς τὰ παιδιά της.

Ἀλλὰ λαοὶ ἱστορικοὶ καὶ εὐγενεῖς, ὅπως ἡμεῖς, δὲν πεθαίνουν οὕτως· οἱ λαοὶ ποὺ θέλουν νὰ ζήσουν ξυπνοὺν καὶ μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς τῶν στέκονται διεκδικηταὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Συμπατριῶται,

Πεντήκοντα καὶ περισσότεροι χρόνοι ζωῆς κάτω ἀπὸ τὴν ξένην κυβέρνησιν ἐπείσαν ὅλους, καὶ τοὺς πλέον φιλελευθέρους καὶ τοὺς μετριοπαθεῖς καὶ τοὺς συνεργαζομένους μὲ τὸ καθεστῶς, ὅτι οὐδεμία ἀπολύτως πρόοδος, οὐδεμία εὐημερία, οὐδεμία προκοπὴ εἶναι δυνατὴ κάτω ἀπὸ τὴν δουλείαν, καὶ πρὸς ἓνα καὶ μόνον σκοπὸν ἅς στραφῇ ἡ προσοχή μας, πῶς θὰ μπορέσωμεν νὰ ζήσωμεν μίαν ἐλευθέραν ζωὴν ὑπὸ τὸν ἴδιον ἥλιον, τὸν ὅποιον ἡ θεία πρόνοια ἔπλασε νὰ φωτίζῃ μὲ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ νὰ θερμαίνῃ μὲ τὴν ἴδιαν θερμὴν πλουσίους καὶ πτωχοὺς, δυνατοὺς καὶ ἀδυνάτους.

Συμπατριῶται,

Ἐξεθέσαμεν ἐνώπιόν σας τὴν πολιτικὴν μας, τὰς προσπάθειάς καὶ τοὺς ἀγῶνας ἡμῶν. Ἡ βουλὴ αὕτη, ψεύτικον κατασκευάσμα πρὸς ἐξαπάτησιν ἡμῶν δὲν εἶναι ὁ τόπος διὰ νὰ ἀκούηται ἡ θέλησίς μας καὶ ἡ φωνὴ μας.

Καταγγέλομεν τὴν κατάστασιν εἰς τὸν λαὸν διὰ νὰ τὴν γνωρίσῃ ἀκόμη μίαν φορὰν.

Καταγγέλομεν εἰς τὸν λαὸν τὴν κυβέρνησιν ὡς μὴ ὑποβοηθοῦσαν τὰς προσπάθειάς ἡμῶν ὑπὲρ τῆς εὐημερίας καὶ τῆς προόδου αὐτοῦ.

Καταγγέλομεν εἰς τὸν λαὸν τὴν κυβέρνησιν ὡς διασπαθίζουσαν μὲ μίαν ἀσύγκριτον σπατάλην τὸ δημόσιον χρήμα.

Καταγγέλομεν τὴν κυβέρνησιν ὡς ἀδιάφορον πρὸς τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ.

Καταγγέλομεν τὴν κυβέρνησιν ὡς ὑπομοχλεύουσαν τὴν ἐθνικὴν μας παιδείαν καὶ τὰ δίκαια τοῦ λαοῦ.

Καταγγέλομεν τὴν κυβέρνησιν ὡς περιφρονοῦσαν καὶ πολεμοῦσαν τὰς δικαίας τοῦ

λαοῦ ἀξιῶσεις καὶ ὥς κυβερνῶσαν τὸν ἱστορικὸν αὐτὸν λαὸν διὰ τῆς βίας καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δικαίου τοῦ ἰσχυροῦ.

Καταγγέλομεν τὴν ξένην κυβέρνησιν ὥς τὴν κυριωτάτην αἰτίαν τῆς κακοδαιμονίας τῆς Πατρίδος μας.

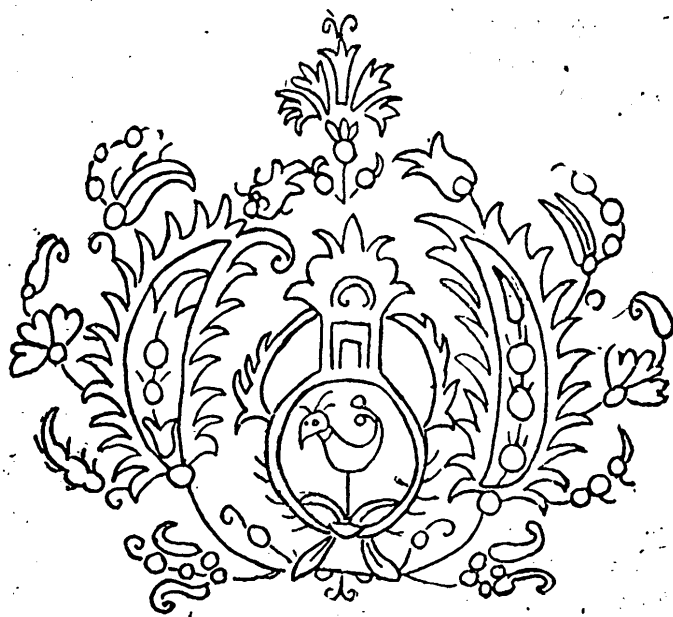
Βραδύτερον θὰ ἐπικοινωνήσωμεν καὶ πάλιν μαζί σας διὰ νὰ σκεφθῶμεν ἀπὸ κοινοῦ λαὸς καὶ ἡγέται πῶς θὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὴν δεινὴν αὐτὴν κατάστασιν καὶ πῶς πρέπει νὰ ἐντείνωμεν τὰς προσπάθειάς καὶ τοὺς ἀγῶνας μας διὰ νὰ ζήσωμεν εἰς τὴν γῆν αὐτὴν ὥς ἄνθρωποι, ἔχοντες τὰ ἴδια τοῦλάχιστον μὲ τοὺς Ἀγγλοὺς δικαιώματα ἐπὶ μιᾷ ἐλευθέρᾳ ζωῇ.

Διὰ νὰ δοῦμε πῶς θὰ μπορέσωμεν ἐπὶ τέλους ἀγωνιζόμενοι ἀπὸ τοῦ σινταγματικοῦ προμαχῶνος καὶ ἐπὶ τοῦ βήθρου τοῦ δυνατοῦ καὶ ἀρραγοῦς τῶν ἐλευθέρων ἀδελφῶν τῆς κοινῆς ὅλων ἡμῶν μητρὸς Ἑλλάδος.

Διότι τότε, καὶ μόνον τότε, ὅταν ζήσω-

μεν ἐντὸς τοῦ ἐθνικοῦ καὶ φυλετικοῦ μας πλαισίου, νοικοκύρηδες ἐμεῖς στὸ δικό μας τὸ σπίτι, θὰ μπορέσωμεν νὰ ἴδωμεν τὴν προκοπὴν, τὴν εὐτυχίαν, τὴν εὐημερίαν, τὴν χαρὰν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ματαίως ἀναζητοῦμεν μέσα εἰς τὸ σκότος αὐτὸ τῆς δουλείας τῆς πατρίδος μας».

† Ὁ Κιτίου Νικόδημος βουλευτὴς Δυτικῆς Λάρινας, Σταῦρος Σταυρινάκης βουλευτὴς Λάρινας—Σταῦρος Σταυρινάκης βουλευτὴς Λευκωσίας Θ. Θεοδότου βουλευτὴς Ὁρεινῆς—Ἀντ. Τριανταφυλλίδης βουλευτὴς Μόρφου—Δ. Σέβερης βουλευτὴς Κυρηνείας—Γ. Ἀραδιπιώτης βουλευτὴς Λάρινας—Μιλτ. Σακαλλῆς βουλευτὴς Ἀμοχώστου—Κυρ. Π. Ρωσσίδης βουλευτὴς Καρπασίας—Νικ. Κλ. Λανίτης βουλευτὴς Λεμεσοῦ—Φεῖδ. Ι. Κυριακίδης βουλευτὴς Κοιλανίου—Χρ. Γαλατόπουλος βουλευτὴς Πάφου—Χαρ. Νικολαΐδης βουλευτὴς Χρυσόχους.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΝΙΚ. Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΤΟ ΠΡΟΒΑΔΙΣΜΑ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΝ ΕΞΕΛΙΞΙΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

«Συνήθειαν ἔχω, ἔλεγεν ὁ ἀοίδιμος Ιατρὸς καὶ ποιητὴς Θεόδωρος Ἀφεντούλης, «ὅπως ὑποκλέπτω στιγμὰς ἐκ τῶν ὀχληριῶν καὶ τῆς τύρβης ἔργου καταπονητικοῦ, ταύτας γὰ ἀφιερῶ εἰς διατριβὰς φιλολογικὰς καὶ ἐκεῖθεν γὰ ἀντλῶ ἀνακούφισιν τινα καὶ παραμυθίαν.»

Καὶ ἦσαν πράγματι αἱ ἐπιστημονικαὶ ἀπασχολήσεις τοῦ Ἀφεντούλη, ἱκαναὶ γὰ καταπονήσουν καὶ τὸν πλέον χαλύβδινον ὄργαν. σμόν, αἱ ὁποῖαι ὅμως ἐν τούτοις οὐδέποτε κατάρθωσαν γὰ ἀποτυπώσουν τὴν σφραγίδα τοῦ καμάτου εἰς τὸν πάντοτε νεάζοντα φιλοπαίγμονα Ιατρόν. Διδασκαλία πανεπιστημιακὴ, κλινικὴ ἐργασία εἰς τὸ Νοσοκομεῖον τοῦ Πειραιῶς, τοῦ ὁποίου νοσοκομεῖου ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν διευθυντής, πρῶξις κοινωνικὴ εὐρυτάτη, ἀλλὰ καὶ πολυμερὴς συγγραφικὴ ἐπιστημονικὴ ἐργασία.

Ἀπὸ τὸν κάματον ὅμως καὶ τὸν μόχθον ἐνὸς τοιούτου ἐπαγγέλματος, εἰς ὥρας ἀναπαύσεως, εἰς μόνην τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν ποίησιν ἐξίτηι ὁ Ἀφεντούλης κάποιαν ἀνακούφισιν, εἰς τὴν ποίησιν λέγομεν, ἢ ὅποια κατ' αὐτὸν ἦτο «τὸ εὐῶδες ἀνθοστάλαγμα τῆς μελέτης, τῆς πολλῆς μελέτης»

Τὸν χαρακτῆρα αὐτὸν τοῦ Ἀφεντούλη, παρουσιάζουν ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς ἐργάτας τοῦ πνεύματος, κατὰ τὰς πρώτας ἑκατονταετηρίδας τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου. Εἶναι μία ἐποχὴ, πού ἔχει σχεδὸν ἐκλείψει σήμερον, καὶ κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος μαζὺ μὲ τὴν τέχνην τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐθεράπευον συγχρόνως καὶ τὴν τέχνην τῶν Γραμμάτων. Εἶναι μία ἐποχὴ πού

ἂν ἐξαιρέση κανεὶς εὐαρίθμους λογοτέχνας καὶ ποιητάς, πού ἀφωσιώθησαν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν τέχνην, οἱ περισσότεροι ἀπὸ ἐκείνους πού παρεσκεύασαν τὸ φιλολογικὸν ἔδαφος τῶν μετέπειτα, ἦσαν ἅπλοὶ ἐρασιτέχναι, ὁ δὲ τίτλος τῶν «παροργων» φέρεται ἐπὶ τῆς μετόπης ὅχι ὀλίγων φιλολογικῶν ἔργων τῆς περιόδου ἐκείνης, ὅπως καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ποιητικὰ ἔργα τοῦ Ἀφεντούλη.

* *

Ἡμεῖς μὴ ἔχοντες οὔτε τὴν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν τοῦ Ἀφεντούλη, οὔτε τὸ πολυάσχολον τοῦ ἀνδρός, ἀφιερῶντες ὅμως τὰς ὥρας τῆς ἀπαλλαγῆς μας ἀπὸ τὰς ἀσχολίας τῆς σκληρᾶς βιοπάλης, εἰς τὴν ἱστορικὴν μελέτην τῆς φίλης πατρίδος μας, καὶ συλλέγοντες ἀπὸ τὴν μελέτην αὐτὴν ὅ,τι ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον νομίζομεν, κατηγορήσαμεν σὺν τῷ χρόνῳ πολῦτιμον ἡπειρωτικὸν ἀρχεῖον ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀρκετὸν εἶδε τὸ φῶς ἀπὸ τὰς φιλοξένους στήλας τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας».

Σταχυολογοῦντες σήμερον ἀπὸ τὸ ἴδιον ἀρχεῖον ἕτερα στοιχεῖα, δημοσιεύομεν καὶ ταῦτα, διὰ τοῦ ἰδίου πολυτίμου διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου, περιοδικοῦ.

* *

Ἡ παρούσα μελέτη μας ἥς θεωρηθῇ ὡς συμπλήρωμα τρόπον τινὰ προηγουμένης μας τοιαύτης σχετικῆς μὲ τὴν συνδρομὴν ἡμῶν τῶν Ἡπειρωτῶν εἰς τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐξέλιξιν τῆς χώρας, εἰς ἄλλον ὅμως τομέα τῆς ἐκπολιτιστικῆς των δράσεως.

Ὅποιος μελετήσῃ πράγματι κάπως ἐπισταμένως τὴν ἐκπολιτιστικὴν δρᾶσιν

τῶν διαφόρων συμπατριωτῶν μας, θὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἡ σύστασις πολλῶν θεσμῶν καὶ ὀργανισμῶν δημοσίας ὠφελείας εἰς τὴν χώραν μας, ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου εἶχεν ὡς ἐμπνευστὰς φιλογενεῖς καὶ ἐμπνευσμένους συμπατριώτας μας.

Εἰς ἀρκετοὺς μάλιστα τῶν θεσμῶν τούτων πρῶτοι ἐπὶ κεφαλῆς των, εἰέθησαν συμπατριῶται μας, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν ὅλην των δρᾶσιν συνετέλεσαν ἀρκετὰ εἰς τὴν καθοδήγησίν των εἰς τὰ πρῶτὰ των βήματα.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι διδακτικὸν ἀπὸ δύο ἀπόψεων.

Ἡ οὐσιαστικωτέρα αὕτη συμβολὴ τῶν ἡπειρωτῶν εἰς τοὺς διαφόρους τομεῖς τῆς ἐκπολιτιστικῆς ἐξελίξεως τῆς χώρας, φανερώει καί ποίαν πνευματικὴν ἀνωτερότητα τῶν συμπατριωτῶν μας ἐκείνων, οἱ ὅποιοι συμπληρώνοντες τὴν πνευματικὴν των μόρφωσιν εἰς τὴν Δύσιν συνέρρευσαν μὲ τὸ σάλπισμα τοῦ ἀγῶνος καὶ ἀργότερον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου προθύμως προσέφερον τὰς πολλαπλὰς των ὑπηρεσίας, προσαρμοζόμενοι εὐκολώτερον πρὸς τὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Φανερώει ἐπὶ πλέον τὸ φαινόμενον τοῦτο, τὸν πατριωτικὸν παλμὸν ποὺ ἐθέρμαινε τὰ στήθη τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι τιθέμενοι ἐπὶ κεφαλῆς τῶν διαφόρων θεσμῶν, ὅπως κατωτέρω θὰ εἶδωμεν, εἰς ἓνα καὶ μόνον ἀπέβλεπον. Εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς πατρίδος, καὶ εἰς τὴν μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος.

* *

Μνημονεύσωμεν μερικοὺς τῶν θεσμῶν τούτων καὶ τοὺς εἰς αὐτοὺς ἐπὶ κεφαλῆς δράσαντας συμπατριώτας μας, ἀρχίζοντες ἀπὸ τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν.

* *

Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία, ὁ μοχλὸς αὐτὸς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ποὺ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπεξετάθη εἰς ὅλοκληρον τὴν χώραν, διὰ τῆς μυσήσεως ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρων πατριωτῶν, μὲ σκοπὸν τὴν ὁργάνωσιν ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος, καὶ ἡ ὁποία μὲ τὴν ἐν γένει δρᾶσιν της, ἔκαμε νὰ τριῶσιν τὰ θεμέλια τῆς Τουρκικῆς τότε Αὐτοκρατορίας, καὶ ὥθησε τὸ ἔθνος ἀπὸ τὸ στάδιον τῶν ὀνείρων καὶ ἐλπίδων εἰς τὴν

περίοδον τῶν ἐνδόξων ἔργων, εἶχεν ὡς ἐμπνευστὰς τὸν Νικόλαον Σκουφᾶν (1779—1818) ἀπὸ τὴν Ἀρταν, καὶ τὸν Ἀθανάσιον Τσακάλωφ (1790—1851) ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, δύο ἡπειρώτας ποὺ τοὺς συνέδεε τὸ πάθος, ποὺ ἐφλόγιζε καὶ τοὺς δύο, διὰ τὴν τύχην τῆς πατρίδος.

Κατὰ τινὰς ἡ Φιλ. Ἑταιρία εἶνε ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου Ράδου ἀπὸ τὸ Τσεπέλοβον τοῦ Ζαγορίου, ἔμπορον εἰς Μόσχαν καὶ Σμύρνην καὶ ἀγωνιστὴν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἴδου τὶ γράφει σχετικῶς ὁ Ξένος, διὰ τὸν πρῶτον ποὺ συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς Φιλ. Ἑταιρίας.

«Λέγεται ὅτι ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ἐξέφρασε τὴν ἰδέαν τῆς Ἑταιρίας ταύτης ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος Ράδος εἰς Μόσχαν τὸ 1812, ὀλίγον πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Γάλλων, ἐν ἐσπέρας εἰς τὴν οἰκίαν του, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν καὶ τινες ἄλλοι, ὁ Ἀντώνιος Κουμόπουλος, Μάνθος Ράδος καὶ ὁ Σκουφᾶς καὶ ὅτι ὁ τελευταῖος καὶ ἀπλοῦς ὑπάλληλος τότε ἐγκολπώθη καὶ ἀπεφάσισε νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτήν»⁽¹⁾.

Τὴν ἰδίαν πληροφορίαν διὰ τὸν Ράδον μᾶς διέσωσε καὶ ὁ Λαμπρίδης εἰς τὰ Ζαγορισιακά, γράφων:

«Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Μόσχᾳ διαμονῆς του ὁ Κ. Ράδος πρῶτος συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς συστάσεως ἑταιρίας μυστικῆς πρὸς ἐξέγερσιν τοῦ ἐλληνικοῦ γένους κατὰ τοῦ τυράννου. Τὴν ἰδέαν αὐτὴν μετέδωκεν εἰς τοὺς διατρίβοντας ἐν Μόσχᾳ Τσακάλωφ καὶ Σκουφᾶν, οἵτινες ἀπλοῖ ὄντες ἀλλὰ πατριῶται ἐνθερμοὶ ἡσπάσθησαν μετὰ ζέσεως τὴν ἰδέαν του καὶ ἤρξαντο μετ' αὐτοῦ περὶ αὐτῆς συζητοῦντες. Ἀλλ' ἡ ἐπελθοῦσα εἰσβολὴ τῶν Γάλλων εἰς Μόσχαν διεσκόρπισε τούτους καὶ ὁ μὲν Κωνσταντῖνος Ράδος παρέμεινε ἐν Μόσχᾳ ὁπαδὸς ὢν τῶν γαλλικῶν ἰδεῶν ὡς οἱ πλείστοι Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπὸ τῶν Γάλλων πολλὰ ἐλπίζοντες, οἱ δ' ἕτεροι δύο ἐτράπησαν πρὸς τὰ μεσημβρινὰ τῆς Ρωσσίας μέρη... Ἐν Σμύρνῃ κατόπιν μεταβάς καὶ ἔμπορεύμενος ἐμφανίζεται πρῶτῳ τινὰ ὁ Τσακάλωφ (1818) ἐν τῷ δωματίῳ του καὶ ἐναγκαλιζόμενος αὐτὸν μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ δακρύων τῷ διηγῇ.

1. Ἡρώης Τόμ. Α σελ. 5 σημ. 1.

ται ότι η ιδέα του ἐπραγματοποιήθη, η ἑταιρεία ἐσυστήθη καὶ ἐργάζεται πρὸ πολλοῦ ἀμέσως δὲ προβαίνει εἰς τὴν μύησίν του, ἀνατιθεὶς αὐτῷ ἑκτακτον ἀποστολὴν ἐν Σμύρῃ κατὰ τοῖς περιχώροις»⁽¹⁾.

Ἄν ὅμως πολλοὶ ἀμφισβητοῦν τὸν Ράδον ὡς ἐμπνευστὴν τῆς Φι. Ἑταιρείας ⁽²⁾, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ τοὺς δύο ἄλλους ἡπειρώτας Σκουφᾶν καὶ Τσακάλωφ. Πάντως ὅμως οἵσοδῆπο· ἐ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς τρεῖς ἐνεκολλώθη πρῶτος τὴν ἰδρυσίν της, οὗτος ἦτο ἡπειρώτης.

Πραγματοποιεῖται τέλος ἡ ἐθνικὴ μας ἀποκατάστασις καὶ ἀρχίζει ἡ ὀργάνωσις τοῦ νέου κράτους εἰς τοὺς διαφόρους τομεῖς τῆς ἐκπολιτιστικῆς του ἐξελίξεως. Πρῶτοι λοιπὸν πού ἀσπάζονται καὶ τίθενται ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐκδηλώσεως αὐτῆς, εἰς τὰς διαφόρους μορφάς της, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡπειρώται, ὅπως κατωτέρω θὰ ἴδωμεν.

Ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὸν πνευματικὸν τομέα.

Μία ἀπὸ τὰς πρώτας φροντίδας τοῦ Καποδίστρια, πρὸς ὀργάνωσιν τοῦ νέου κράτους ἦτο ἡ ἰδρυσις εἰς Αἴγινα Κεντρικοῦ Σχολείου, πού ἐπραγματοποιήθη δυνάμει διατάγματος ἀπὸ 1 Νοεμβρίου 1829. Πρῶτος λοιπὸν διευθυντὴς τοῦ Σχολείου ἐκείνου, εἰς τὸ ὁποῖον ὅπως ἔγραφεν ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν Γεννάδιον «θέλουν παρασκευασθῇ ἐγκαίρως οἱ μέλλοντες νὰ διευθύνωσι τὰ τοπικὰ σχολεῖα διδάσκαλοι τὰ ὅποια θέλουν συστηθῇ ἀκολούθως εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑπικρατείας»⁽³⁾ ἦτο ὁ

1. Ζαγορησιακὰ σελ. 93—98. σημ. 1. Πρὸβλ. Φ. Μιχαλοπούλου, ἐπιφυλλίδα εἰς ἐφημ. «Καθημερινή» 1 Ἰανουαρίου 1917. (Ποῖος πρῶτος συνέλαβε τὴν ιδέαν τῆς Φιλ. Ἑταιρείας).

2. Πρόκες Ὅστιν: «Ἡ πρώτη ιδέα ἑταιρείας οὕτω καλουμένης (Φιλικῆς) ἀνήκει εἰς τὸν Ὀσποδάρου τῆς Βλαχίας Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον. ἀποδημήσαντα τὸ 1784 εἰς Ρωσίαν» πληροφορία ὅμως λανθασμένη, διότι ὁ Μαυροκορδάτος ὅπως ἀναφέρεται εἰς τὸν κώδικα τῆς Ἑταιρείας ἐμυήθη εἰς αὐτὴν τὴν 7ην Ὀκτωβρίου 1818.

3. Ἀναστασιάδου: Γ. Γενναδίου Βίος Παρίσιοι 1926 Β. σελ. 298 ἐνθα δημοσιεύεται τὸ ἔγγραφον τοῦ Καποδίστρια, πρὸς τὸν Γεννάδιον καὶ τὸν συνδιευθυντὴν τοῦ Σχολείου ἐκείνου Ι. Βενθόλου.

Ὁ Κουμουνδούρος ἐτίθει πάντοτε θερησκευ-

Γεώργιος Γεννάδιος ἀπὸ τὰ Δολιανὰ (1786—1854), ἄσβεστος πόθος τοῦ ὁποῖου ἦτο ἡ μόρφωσις τῆς νεολαίας, καὶ διὰ τὸν ὁποῖον δύναται νὰ λεχθῇ τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο ὅτι «Θεῶν ὑπηρεσίαν ἡγήσαιο τὴν ἐπιμέλειαν καὶ σωτηρίαν τῶν νέων».

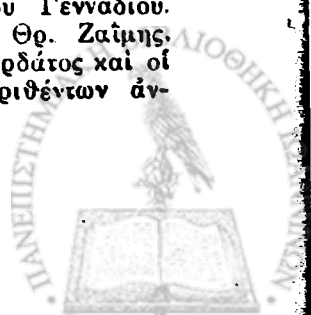
Τὸ Σχολεῖον λοιπὸν ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Γεννάδιος ἐδίδαξε τὸ πρῶτον μάθημα (ἐκ τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφῶντος Β. σ. 21 καὶ ἐξ) παρουσίᾳ τοῦ Κυβερνήτου καὶ ὅλων τῶν ἀρχῶν, ὑπὸ τὴν θερμουργὸν διευθύνσιν του ταχέως κατέστη τὸ πρῶτον παιδευτήριον ὃχι μόνον τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Ἀνατολῆς. Ὁλίγοι δὲ εἰσὶ—κατὰ τὸν Ραγκαβῆν ἐκ τῶν σήμερον (1855) τὴν πατριδα ἐν οἷα—δήποτε ιδιότητι ὑπηρετούντων οἱ μὴ τῆς παιδείας ἐν τῷ σχολεῖῳ ἐκείνῳ γενεάμενοι. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλοὶ τῶν νῦν ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ ἐν Τουρκίᾳ τὰ σχολεῖα διευθυνόντων τρόφιμοι ἐκείνου εἰσὶ, καὶ ἐν ταυτῷ τῷ Πανεπιστημίῳ καθηγηταὶ ἀπαντῶνται οὐδενὸς δευτέρου κατὰ τὴν πολυμαθίαν, οἵτινες εἰς ἐτέρον διδακτηρίου βάθρα οὐδέποτε ἐκαθέσθησαν.»

Ὅταν δὲ ἀργότερον τὸ Σχολεῖον ἐκεῖνο τῆς Αἰγίνης, διὰ διατάγματος τῆς 10 Ἀπριλίου 1835 μεταφέρθη εἰς τὰς Ἀθήνας, πάλιν ὑπὸ τὴν διευθύνσιν τοῦ Γενναδίου ἤρχισε τὴν λειτουργίαν του, κατέστη δὲ πραγματικὴ ἐστία ἐλληνικῆς καὶ χριστιανικῆς παιδείας, καὶ τύπος καὶ ὑπογραμμὸς καὶ ἀληθὴς ἐστία ἐλληνικῶν φώων, ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἠθικῆς μορφώσεως, πού ἐκίνει τὸν θυμασμὸν ἐλλήνων καὶ ξένων.

Ὁ κλεινὸς φιλόλην Εἰσηναῖος Θήρσος ἔγραφε σχετικῶς εἰς νεκρολογίαν τοῦ Γενναδίου:

«Ἰδίως τοῦ ἐν Ἀθήναις Γυμνασίου δύναται νὰ θεωρηθῇ (δηλ. ὁ Γεννάδιος) ἰδρυτὴς καὶ δι' αὐτοῦ κατηρτίσθη τὸ φιλολογικὸν φροντιστήριον, χάριν τῶν φοιτῶντων ἐν τῷ κατὰ τὸ 1837 ἰδρυθέντι πανεπιστημίῳ τοῦ ὁποῖου οἱ πλείστοι τῶν νεωτέρων καθηγητῶν εἶναι μαθηταὶ τοῦ Γενναδίου. Ἀλλὰ κυρίως ἤθελε

τικὴν λατρείαν εἰς τὴν μνήμην τοῦ Γενναδίου. Μαθηταὶ τούτου ἐχημάτισαν οἱ Θρ. Ζαΐμης, Χαρ. Τρικούπης, Γεώρ. Μαυροκορδάτος καὶ οἱ πλείστοι τῶν μέχρι τοῦ 1890 διακριθέντων ἀνδρῶν. (Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 132—133).

νά είναι και ἔμεινεν ὁ μόνος διδάσκαλος τῶν νέων και τίποτε δὲν ἠδυνήθη νά τὸν παραιτήσῃ ἀπὸ τὴν γυμνασιαρχίαν του.»

Ὁ Γεννάδιος ὅμως εἶναι ὄχι μόνον ὁ πρῶτος διευθυντὴς τοῦ ἐν Αἰγίνῃ Κεντρικοῦ Σχολείου, καὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις μετέπειτα Γυμνασίου, ἀλλὰ καὶ ὅταν διὰ Β.Δ. τῆς 31 Δεκεβρ. 1836 ἱδρύετο τὸ Ἐθνικόν μας Πανεπιστήμιον, τὸ ὄνομα τοῦ Γενναδίου φέρεται μετὰ τῶν πρώτων καθηγητῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Διορισθεὶς οὗτος διὰ τοῦ Β.Δ. Ἰανουαρ. 1837, κατὰ ἄλλους μὲν φέρεται ὡς διδάξας τὴν Ἑλληνικὴν Φιλολογίαν καὶ Λογοτεχνίαν ἐνῶ ὁ ἴδιος εἰς τὸν Πρόῳγον τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματείας (ΙΘ) γράφει ὅτι ἐδίδαξε τὴν Ἱστορίαν τῆς Φιλολογίας, δι' ὀλίγον ὅμως διάστημα, παραιτηθεὶς.

Ἴδου πῶς ὁ ἴδιος δικαιολογεῖ τὴν παραιτήσιν ἐκείνην.

«Παρητήθην, καὶ ἀπὸ τῆς καθηγεσίας διὰ νὰ ἀφιερῶσω ὅλον μου τὸν καιρὸν εἰς τὸ Γυμνάσιον, τοῦ ὁποίου καὶ πρῶτος συστητὴς ἐχρημάτισα καὶ προαγωγὸς πολλαχῶς ἔγινα.»

Πιστεύων πράγματι οὗτος ὅτι αἱ καλαὶ γυμνασιακαὶ σπουδαὶ ἀποτελοῦν τὴν βάσιν κάθε μαθήσεως, εἰς αὐτὰς ἤθελε νὰ ἐργασθῇ μετὰ τὸν ζῆλον πρὸς τὸν ἐξακρατήριζε καὶ εἰς αὐτὰς νὰ μορφώσῃ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων χρηστοὺς πολίτας.

Θεωρῶν ὅθεν οὗτος τὴν λειτουργίαν τῶν Γυμνασίων ἐξ ἴσου ἢ μᾶλλον περισσότερον ἀναγκαίαν ἀπὸ τὴν ἰδρυσιν τοῦ Πανεπιστημίου, πρὸς ἐξέωρει πρῶτον καὶ ἐπιζήμιον εἰς τὴν βάσιμον κατωτέρα παιδευσιν, μετὰ δυσκολίας ἐδέχθη οὗτος νὰ μετὰσχῃ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου, πρεσβεύων ὅτι πρὸς τῆς ἰδρύσεως τούτου, ἔπρεπε νὰ ἐπεκταθῇ καὶ προοδεύσῃ ἡ δημοτικὴ καὶ μέση ἐκπαίδευσις, ἵνα τιθῶσιν οὕτω στερεὰ τὰ θεμέλια ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ ἱδρύνετο τοῦτο.

Ἱστορικὴ ἔμεινεν ἡ φράσις του ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν «οὐαὶ τῇ οἰκοδομῇ ἥτις στερεῶς μὲν στεγάζεται· σαθρῶς δὲ θεμελιούται.»

Τοιαύτας ἀντιλήψεις ἔχων περὶ καθήκοντος ὁ φλογερὸς ἐκεῖνος διδάσκαλος καὶ πολεμιστὴς, ἄφησεν εἰς τοὺς μαθητάς του

τὴν Πανεπιστημιακὴν ἔδραν, καὶ κατέθεσε τιμητικὸν ἀξίωμα, ἀποκινήσας ὅμως μετὰ τὴν ἀρνησίαν του ἐκείνην, μεγαλυτέραν τιμὴν.

Ὁ Γεννάδιος ὅμως ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους καὶ στρατιώτης τοῦ ἀγῶνος, ὁ εἰρηνοποιὸς κῆρυξ καὶ πολεμικὸς ρήτωρ, τοῦ ὁποίου ὀλόκληρος ὁ βίος ἦτο μίᾱ αὐτοπροαίρετος ἀκαμπτος θητεία εἰς τὴν πατρίδα, διεπνέετο ἀπὸ τοιοῦτον πατριωτισμὸν ὥστε οὗτος εἶχε τὸ προβάδισμα καὶ ἦτο ὁ μοχλὸς καὶ ἡ κινητήριος δύναμις κάθε εὐγενοῦς καὶ ἐκπαιδευτικοῦ ἔργου.

«Ὅπου ἀνάγκη τῆς πατρίδος, γράφει ὁ Γούδας, ἐκεῖ ὁ Γεννάδιος οἰκοθεν ἔσπευδε νὰ συναγωνισθῇ ἐκ τῶν πρώτων. Τὸ Πανεπιστήμιον, ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἑταιρία ἢ Ἑταιρία τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας, ἢ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία καὶ ὅσα ἄλλα ἐγένοντο ἐπὶ Γενναδίου καθιδρύματα, σεμνύονται καταλόγοντα ἐν τοῖς πρώτοις αὐτῶν τὸν Γεννάδιον. Καὶ δὲν ἦσαν ταῦτα μόνον τὰ ἔργα εἰς ἃ κατηναλίσκετο τὸ κοινὸν τῆς πατρίδος συμφέρον προτάσεων καὶ ἐξυπηρετῶν πάντοτε προθύμως ὁ Γεννάδιος. Προὔκειτο περὶ σκέψεως τινος μυστικῆς ἢ φανερᾶς πρὸς ἀνακούφισιν ἢ πρὸς ἐλευθέρωσιν τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν ἀδελφῶν. Πρῶτος ὁ Γεννάδιος παρίστατο πρόθυμος νὰ κινήσῃ χεῖρας καὶ πόδας καὶ φρένας καὶ πάσας τὰς ἐαυτοῦ δυνάμεις πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ. Λόγος ἐγένετο, περὶ ἀναδιοργανώσεώς τινος τῶν μὴ καλῶς παρ' ἡμῖν κειμένων ἢ περὶ καθιδρύσεως νέου τινὸς εὐεργετικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καταστήματος; Πρῶτος ὁ Γεννάδιος νὰ παρέξῃ οὐ μόνον πᾶσαν τὴν μεγίστην βεβαίως ἔχουσαν ἠθικὴν αὐτοῦ συνδρομήν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν σωματικὴν ἢ καὶ αὐτὴν τὴν ἐκ τοῦ ἀείποτε κόφου βαλαντίου του ἀναγκαίαν πρὸς παραδειγματισμόν» (').

Ἡ δὲ ἐφημερὶς «Ἀθηνα» (²) ἔγραφεν:

«Ἀπαντες οἱ ἀπὸ δεκαετηρίδας ὑπουργήσαντες ἐπὶ τῆς παιδείας μεθ' ὅλης τῆς δμάδος τῶν ὑπαλλήλων των καὶ τὸ Πανεπιστήμιον σύσσωμον δὲν ἔπραξαν ὅτι ὁ Γεννάδιος».

Ὁ Γεννάδιος πράγματι εἶναι ἀπὸ τοὺς ἱδρυτὰς τῆς Φ.λεκπ. Ἑταιρίας καὶ ὁ πρῶ-

1. Βίοι Παράλληλοι

2. Ἀθηνα ἄριθ. 2169 ἔτος 1854.

τος αντιπρόεδρος από τοῦ 1839—1844 (¹) (ἡ τιμητικὴ προεδρία εἶχε προσφερθῇ εἰς τὸν Γ. Κουντουργιώτην), τὰ πρῶτα βήματα τῆς ὁποίας κατηύθυνε μὲ μεγάλον ζῆλον καὶ ἐνθουσιασμόν, διότι ἐπρέσβευεν ὅτι μόνον ἀπὸ νεαρᾶς Ἑλληνίδας ἐπιμελῶς μορφωμένας, ἦτο δυνατόν νὰ ἀναμένωμεν καλὰς μητέρας, πού νὰ μεταδώσουν εἰς τὰ τέκνα των, τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν πίστιν πρὸς τὴν πατρίδα.

Εἰς τὸν Γεννάδιον ἐπίσης ἀνετέθη διὰ διατάγματος τῆς 15 Μαΐου 1832, ἡ διεύθυνσις (ἐπιστασία) τῆς πρώτης Δημοσίας Βιβλιοθήκης πού ιδρύθη εἰς Ἀΐγινα «ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ κατασταθῇ αὕτη χρήσιμος εἰς τοὺς φιλομαθοῦντας, ἐκτεθειμένη τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν ἀπερίσπαστον μελέτην τῶν διδασκόντων καὶ διδάσκομένων».

Τὴν διεύθυνσιν τῆς βιβλιοθήκης ταύτης ἀνέλαβεν ὁ Γεννάδιος μὲ μισθὸν 100 γροσίων κατὰ μῆνα, καὶ μὲ τὸ δ.καίωμα τοῦ διορισμοῦ ἐκ μέρους τοῦ «ὑποεπιστάτου» «ὅποιον ἐγκρίνει».

Ὁ Γεννάδιος εἶναι ἐπὶ πλέον ὁ πρῶτος ἐπιμελητὴς τῆς Ἀρχαιολ. Σχολῆς ἢ Μουσείου ὅπως ἔλεγον τότε. Εἶναι ὡσαύτως ὁ ὀργανωτὴς τῆς πρώτης «Νομισματολογικῆς Συλλογῆς» πυρὴν τῆς ὁποίας ἦσαν τὰ λεγόμενα κειμήλια τῶν Ἑπειρωτῶν Ἑθνικῶν Εὐεργετῶν Ζωσμάδων.

* *

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ Γενναδίου, μεταξὺ τῶν πρώτων καθηγητῶν τοῦ Ἑθνικοῦ μας Πανεπιστημίου, διορίσθη καὶ ὁ ἀπὸ τὰ Ἀἰω Πεδινὰ (Σουδενὰ τοῦ Ζαγορίου), ὁ ἀθάνατος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εὐεργέτης καὶ διδάσκαλος (²) τὸ σέμνωμα τῆς Ἐκκλη-

1. Π. Καββαδία: Ἱστορ. τῆς Ἀρχαιολ. Ἐταιρ. Ἀθῆναι 1900 σελ. 13.

Ὁ Γεννάδιος εἶνε ἐπὶ πλέον ὁ πρωτεργάτης τῆς οἰκοδομῆσεως τοῦ Ναοῦ τῆς Ζ. Πηγῆς (1846), προσφέρας τὸ σχετικὸν οἰκόπεδον καὶ ἐνισχύσας μὲ γενναίαν εἰσφορὰν τὸν πρὸς τοῦτο ἔρανον. Σημειώσωμεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ὅτι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ σύνθεσις τοῦ Ναοῦ ἀνήκει εἰς τὸν ἡπειρωτὴν ἀρχιτέκτονα Δημήτριον Ζέξον, ἔργον τοῦ ὁποίου εἶνε καὶ ὁ Ναὸς τῆς Χρυσοσπηλαιωτίσεως καὶ ἓνα μέρος τοῦ Ναοῦ τῆς Μητροπόλεως. (Κ. Μπίρης εἰς ἐφημ. «Καθημερινή» 27 Ἰουλίου 1955).

2. Μ. Γεδεών: Ἀποσημειώματα Χρονογράφου. Ἀθῆναι 1932 σελ. 77.

σίας τῆς Ἑλλάδος, Νεόφυτος Δούκας (1760—1845) εἰς τὴν ἔδραν τῆς Φιλολογίας, μὴ διδάξας ὅμως λόγῳ γήρατος.

Ἐὰν τὸ ὄνομα τοῦ Δούκα δὲν περιλαμβάνεται ἀπὸ πολλοὺς μεταξὺ τῶν πρώτων καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, τὸ τοιοῦτον πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸ ὅτι οὗτοι ἀσχολοῦνται περισσότερο μὲ ὅσους καθηγητὰς ἐδίδαξαν καὶ ὄχι μὲ ὅσους διορίσθησαν χωρὶς νὰ διδάξουν. Πάντως ἡ εἰκὼν τοῦ Δούκα εὐρίσκεται μεταξὺ τῶν προσωπογραφιῶν τῶν καθηγητῶν εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῶν τελετῶν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, πράγμα ἀποδεικνύον ὅτι ὁ Δούκας εἶχε διορισθῇ καθηγητὴς τούτου.

Καὶ ὅταν οἱ ἀοίδιμοι ἀδελφοὶ Ριζάρη ἀπὸ τὸ Μονοδένδρι τοῦ Ζαγορίου ἀνελάμβανον τὴν ἴδρυσιν τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς (ἤρχισε λειτουργοῖσα τὴν 15 Μαρτίου 1844) μὲ σκοπὸν κατὰ τὸ ἀρθρον 72 τῆς διαθήκης «νὰ χορηγῇ εἰς νέους ἔχοντας τὰς ἀπαιτούμενας προπαιδευτικὰς γνώσεις, τοιαῦτα διδακτικὰ μέσα, ὥστε εἰς διάστημα πέντε ἐτῶν νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐνδυσθῶσι τὸ ἱερὸν σχῆμα τῆς ἱερωσύνης γινόμενοι Ἱερεῖς μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς πενταετοῦς σπουδῆς», εἰς τὸν Νεόφυτον Δούκαν προσεφέρθη ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον ἡ πρώτη διεύθυνσις τῆς Σχολῆς, εἰς ἡλικίαν 87 ἐτῶν, καὶ ὁ ὁποῖος δὲν ἐπρόφθασε νὰ διδάξῃ «θανάτου ἐπελθόντος» (³).

Σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι ὁ Δούκας ἡσχολήθη ἐπὶ πλέον καὶ μὲ τὴν διαθήκην τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Σχολῆς, μὲ τὸν πρῶτον ὀργανισμόν της, μὲ τὰ μαθήματα, τὸ προσωπικὸν καὶ τοὺς μαθητὰς της. Ἐπὶ πλέον ὁ Δούκας εἶνε ὁ πρῶτος πού ἔπεισε τὸν Ριζάρην, διὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Σχολῆς.

Ἴδου τὶ γράφει σχετικῶς ὁ ἴδιος:

3. Τὰ κατὰ τὴν Ριζάρειον Ἐκκλησ. Σχολὴν ἐπιμελεῖ Ν. Ράδου ἐκδ. Β. Ἀθῆναι 1903 σελ. 164. Πρβλ. Χρ. Παποδοπούλου: Ἱστορία τῆς Ριζαρείου Ἐκκλ. Σχολῆς Ἀθῆναι 1919 σελ. 75.

Ἦδη ἀπὸ τῆς 10 Μαΐου 1844 εἶχεν ὑποβληθεῖ εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Σχολῆς πρότασις τοῦ Συμβούλου Γ. Γενναδίου περὶ διορισμοῦ τοῦ Δούκα ὡς καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς. Τὸ Συμβούλιον ὅμως ἀνέβαλε κάθε ἐνέργειαν ἐνεκα γήρατος τοῦ Δούκα, ἄγοντος τότε τὸ 86 ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ τῆς κατατρυχούσης αὐτὸν ἀσθενείας.

«Τὴν τοῦ μακαρίτου Γεωργίου Ριζάρη προαίρεσιν, ἐγὼ πρῶτος πρὸς τοῦτο ὑπέ-
κανσα». Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν γράφει:

«...ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενόμενος κτίτωρ
(Γ. Ριζάρης) ὑπ' ἐμοῦ πρῶτον ἐπείσθη τοι-
αύτην περιουσίαν πρὸς παιδείαν ἀναθεῖναι
τῶν ἱερέων» (1).

* *

Ἐκτὸς ὅμως τῶν δύο τούτων συμπα-
τριωτῶν μας, κορυφαίων διδασκάλων τοῦ
Γένους, εἰς τὸ προβάδισμα διὰ τὴν πνευμα-
τικὴν ἀναγέννησίν του, ἔχομεν εἰς τὴν Νο-
μικὴν Σχολὴν τοῦ Ἑθν. Πανεπιστημίου,
τὸν Χρυστόδουλον Κλωνάρη
(1788—1848), ἀπὸ τὸ Λεσκοβέτσι, διδά-
κτορα τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων.

Ὁ Κλωνάρης ὅμως ἐκτὸς τοῦ προβαδί-
σματος ποὺ ἔχει ὡς καθηγητῆς τοῦ Πανε-
πιστημίου, εἶναι ἐπὶ πλέον καὶ ὁ πρῶτος
πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου, διορισθεὶς
τοιούτος διὰ Β.Δ. τῆς 11 Ἰανουαρίου 1835,
ὅταν διὰ Β.Δ. τῆς 16)28 Ὀκτωβρίου 1834,
ιδρύετο ὁ θεσμὸς οὗτος ὡς ἀκρωτικὸν δι-
καστήριον, λόγῳ ἐπιβεβλημένης ἀνάγκης
ἵνα, κατὰ τὸν Μάουερ, θέσῃ οὗτος τέρμα
εἰς τὴν χαώδη κατάστασιν τοῦ δικαίου ποὺ
ἐπεκράτει τότε εἰς τὴν χώραν «ἐνθα οὐδεὶς
σχεδὸν γνωρίζει τὶ τὸ ἰσχυρὸν δίκαιον», καὶ
πρὸς ὁμοιόμορφον ἐφαρμογὴν τῶν νόμων
καὶ ἀκύρωσιν τῶν εἰς αὐτοὺς ἀντιτιθεμέ-
νων ἀποφάσεων τῶν κατω ἑρῶν δικα-
στηρίων.

Εἰς τὸ ἀξίωμα αὐτὸ τοῦ Προέδρου τοῦ
Ἀρείου Πάγου, ὁ Κλωνάρης συνετέλεσε, μὲ
τὰς νομικὰς του γνώσεις καὶ τὸ ἥθος του
εἰς τὴν ὁργάνωσιν τῆς ἐλληνικῆς δικαιοσύ-
νης καὶ τὴν δημιουργίαν δικαστικῆς παρα-
δόσεως. Πνεῦμα ὅμως φιλελεύθερον καὶ
ἀνεξαρτήτου χαρακτῆρος παρητήθη τοῦ
ἀξιώματος, μὴ ἐπιθυμῶν νὰ ὑπηρετῇ κυ-
βέρνησιν ἢ ὁποία μὲ τὴν καταδίωξιν τοῦ
τύπου, τὴν ἐπέμβασιν εἰς τὰς ἐκλογάς, τὴν

1. Δώλη Σ. «Αἱ Θρησκευτικαὶ Ἰδέαι τοῦ
Νεοφύτου Δούκα» Ν. Ὑόρκη 1949 σελ. 196.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ Δούκα μεγάλως συνετέλεσεν
εἰς τὴν ἰδρύσιν τῆς Ριζαρείου Σχολῆς καὶ ὁ Γ.
Γεννάδιος, καθοδηγήσας πρὸς τοῦτο τοὺς ἰδρυ-
τάς, διότι ὁ Γεννάδιος ἐπρέσβευεν ὅτι ἡ ἀνόρ-
θωσις τοῦ Γένους, ἐξηρτάτο, κατὰ μέγα μέρος
ἀπὸ μορφωμένων κληρῶν. Πρβλ. καὶ Γούδας·
«Βίοι Παράλληλοι Β. σελ. 332—333).

ἀπόλυσιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ποὺ
εἶχον ὀποσοῦν ἀεξάρτητον φρόνημα, τὴν
διαστροφὴν τῶν νόμων μὲ σκοπὸν τὴν σύμ-
πηξιν ξένης δυνάμεως εἰς τὰς χεῖρας τῆς
ἐξουσίας, καὶ τὴν παγίωσιν οὕτω κυβερ-
νήσεως πανισχύρου καὶ διαρκοῦς.

Ἰδοὺ τὶ ἔγραφε σχετικῶς ἡ ἑφημερὶς
«Ἐλπίς» (2)

«Οὐδέποτε ὁ μακαρίτης ἐκολάκευσε τὴν
ἐξουσίαν καὶ ἄκαμπτος ἦτο ὁ ἀνδρικός χα-
ρακτήρ του ὅτε ὡς δικαστῆς εἶχε νὰ δικάσῃ
ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων. Οὐδέποτε ἔδωκε
τὴν ψῆφόν του ὑπὲρ τῆς ἐξουσίας παρανο-
μούσης, οὐδέποτε ἐφοβήθη τὴν ὀργὴν της,
ἡ ἐλευθεροτυπία ἐπὶ τῶν δεινῶν ἡμερῶν
τῆς Βαναροκρατίας, συρομένη ἐνώπιον τῶν
πλημμελιδικῶν, οἵτινες δὲν εἶχον συνείδη-
σιν ἀλλ' ἦσαν τυφλὰ ὄργανα τῆς ἐξουσίας
καὶ καταδικαζομένη ὑπ' αὐτῶν, εὗρισκεν ἐν
τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ, τοῦ ὁποίου προήδρευεν
ὁ μακαρίτης, τὴν δικαστικὴν ἐκείνην ἀνεξαρ-
τησίαν, ἣτις δίδει θάρρος εἰς τὸν δικαζόμε-
νον καὶ θέτει φραγμὸν εἰς τὸ αὐθαίρετον
τῆς ἐξουσίας...».

Ὁ Κλωνάρης ὅμως ἐκτὸς τοῦ ἀξιώμα-
τος τοῦ πρώτου Προέδρου τοῦ Ἀρείου Πά-
γου, εἶχε διορισθῇ ἐπὶ Ὁθωνος καὶ μέ-
λος τοῦ πρώτου Συμβουλίου τῆς Ἐπικρα-
τείας «εἰς ἑκτακτὸν πολιτικὴν ὑπηρεσίαν».

Ἀναφέρεται μάλιστα καὶ τὸ ἐξῆς πε-
ριστατικόν, ποὺ χαρακτηρεῖ καὶ ἐπὶ τοῦ
προκειμένου τὸ φιλελεύθερον καὶ ἀνεξάρ-
τητον τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνδρός. Τὴν νύ-
κτι τῆς 2 Σεπτεμβρίου 1843, ἐνῶ τὰ μέλη
τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἠτοίμα-
ζον τὴν σύγκλησιν τῆς Συνελεύσεως, ὁ κό-
μης Μεταξᾶς, ἀρχηγὸς τότε ἐπαναστάσεως
ἐρωτᾷ αἴφνης:

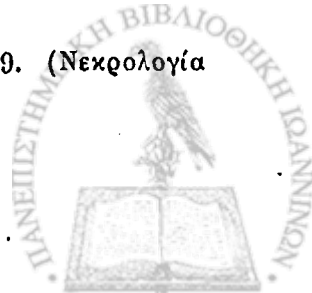
—Καὶ ἂν ὁ Βασιλεὺς δὲν ὑπογράψῃ τὶ
θὰ κάμωμεν; Πρέπει ἀπὸ τώρα νὰ λάβωμεν
πρόνοιαν διὰ κάθε ἐνδεχόμενον.

Τότε ὁ Κλωνάρης, αὐστηρὸς καὶ φρό-
νιμος δὲν κρατᾷ τὸν θυμὸν του καὶ λέγει:

—Δὲν ἔχει ἐδῶ «ἐὰν» καὶ «ἐν-
δεχόμενον». Ὁ Βασιλεὺς θὰ ὑπο-
γράψῃ.

Ἐὰν δὲν θελήσῃ, θὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ

2. «Ἐλπίς» 21 Μαρτίου 1849. (Νεκρολογία
Κλωνάρη).

πολιορκία καὶ ἡ πείνα θὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ δώσῃ τὴν ὑπογραφὴν. Χωρὶς βασιλέϊ ἡ 'Ελλάς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ! (1).

Καὶ πράγματι ὁ βασιλεὺς ὑπέγραψε, καὶ ἡ ἀπόλυτος μοναρχία κατελύθη ἀπὸ τὴν νύκτα ἐκείνην, τὸ Σύνταγμα ἐθριάμβευσε καὶ ἐπεβλήθη.

Ὁ Κλωνάρης συνειργάσθη στενῶς μὲ τὸν Μάσνερ διὰ τὴν συν'ογὴν τῶν ἐν 'Ελλάδι ἰσχυρόντων ἐθνικῶν, μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν τούτου ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα ὁ Κλωνάρης ἐξελέγη Πρόεδρος 'Επιτροπῆς εἰσαγωγῆς τῶν βυζαντινῶν νόμων ποὺ θὰ ἴσχυον παρ' ἡμῖν μέχρι τῆς θεσπίσεως τοῦ 'Αστικοῦ Κώδικος.

Ἐκτὸς τοῦ Κλωνάρη, ἀπὸ τοὺς πρώτους καθηγητὰς τῆς Νομικῆς Σολῆς τοῦ 'Εθν. μας Πανεπιστημίου μνημονεύσωμεν καὶ τὸν Πέτρον Στροῦμπον ἀπὸ τοῦ Ζαγόρι (1805—1854). Ὁ Στροῦμπος ἀρχικῶς ἐδίδασκε τὸ Γαλλικὸν Δίκαιον, ἀργότερον δὲ καὶ τὴν Πελοποννησιακὴν Δικονομίαν (1843—1847) εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Φέδερ.

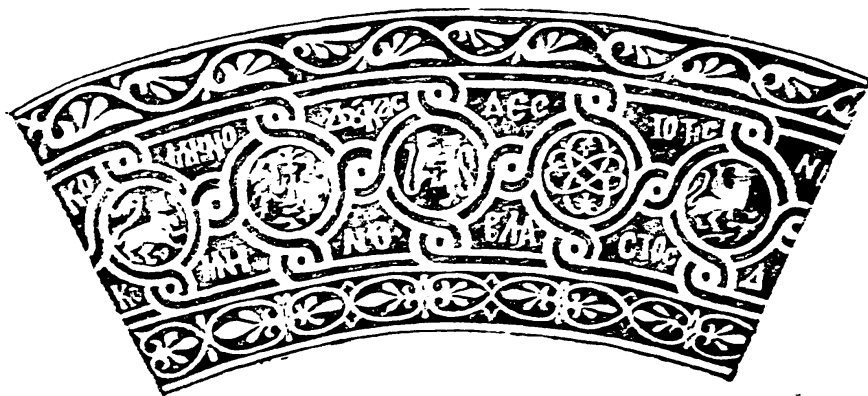
Ὁ Στροῦμπος ὅμως ποὺ εἶναι ὁ πρῶτος ὑφηγητὴς εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Γαλλικοῦ Δικαίου, δύναται νὰ θεωρηθῇ συγχρόνως καὶ ὁ τελευταῖος ἐκπρόσωπος τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς εἰς τὴν Νομικὴν ἐπιστήμην. Μετὰ τὴν

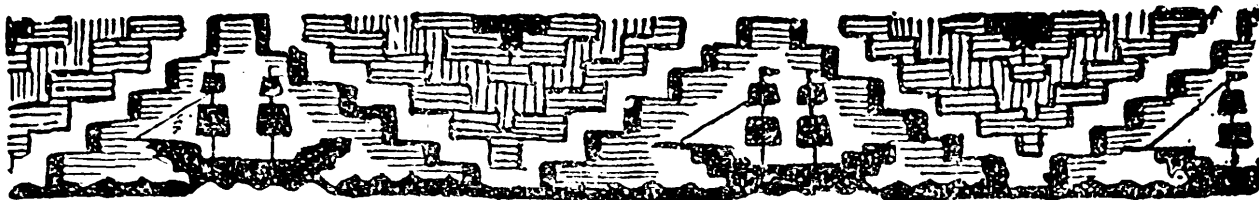
μεταπολίτευσιν πράγματι τοῦ 1843, ἡ ἐλληνικὴ νομικὴ ἐπιστήμη, ἤρχισε νὰ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν γαλλικὴν ἐπιρροήν, ἡ δὲ γαλλικὴ ἐπιστήμη ἀπέμεινεν οὕτω ἀπερίσπαστος καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου ὅπου εὗρισκεν ἐκπρόσωπους εἰς πολλοὺς καθηγητὰς ποὺ εἶχον περατώσει τὰς σπουδὰς τῶν εἰς Γαλλικὰ Πανεπιστήμια. Ὁ Στροῦμπος λοιπὸν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ τελευταῖος ἐκπρόσωπος τῆς Γαλλικῆς Νομικῆς Σχολῆς, παρ' ἡμῖν, διότι ἀργότερον ἔρχεται ἡ μεγάλη μορφή τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ, ποὺ πρῶτος ἐδίδασκε τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον μὲ ὅλον τὸν ὀπισμὸν τῆς γερμανικῆς παιδαγωγικῆς μεθόδου, καὶ μὲ τὸν ὁτοῖον ἡ γαλλικὴ ἐπιστήμη ἀρχίζει νὰ χάνῃ εἰς ἐπιρροὴν εἰς ὄφελος τῆς Γερμανικῆς τοιαύτης.

Εἰς τὴν ἱατρικὴν Σχολὴν, ἀπὸ τοὺς πρώτους καθηγητὰς τῆς ἔχομεν τὸν Ἀναστάσιον Πάλληην (1809—(1885) ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ποὺ διωρίσθη δυνάμει τοῦ Β.Δ. τῆς 14 'Απρ. 1837 «περὶ προσωρινοῦ κανονισμοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις συσταθσομένου Πανεπιστημίου» κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς ἑκτατος καθηγητῆς τῆς ἱατροδικαστικῆς καὶ τοξικολογίας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1841 ὡς τακτικὸς τοιοῦτος.

(Συνεχίζεται)

1. Ἐφημ. τῶν Συζητ. τῆς Βουλῆς. Περ. Ε. Σύν. Β. σ. 193 συνεδρ. 28 Φεβρουαρίου 1874.

ΑΝΑΣΤ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Δασολόγου τ. Βουλευτοῦ Ροδόπης

Η ΚΛΕΦΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΜΑΣ ΠΟΙΗΣΗ

ΕΝΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Είναι ἡ ἐποχὴ τῆς σκλαβιάς κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Τουρκικὴ τυραννία ἀνάγκαζε πολλοὺς Ἕλληνας ποὺ εἶχαν βαθιὰ ριζωμένο τὸ αἶσθημα τῆς λευτεργιάς νὰ θγοῦνε στὸ βουνό. Ἔτσι δημιουργήθηκαν οἱ κλέφτες ποὺ κατοικοῦσαν στὰ βουνὰ καὶ τίς ψηλὰς ραχοῦλες... Οἱ κλέφτες ξεκινῶντας ἀπὸ τὰ ἀπόκρημνα ὄρη τῆς ἡμετέρας ἐναντίον τῶν κατωκημένων τόπων καὶ τῶν περιουσιῶν τοῦ τυράννου, ἐπίαναν καρτέρι στίς διαβάσεις καὶ ἐλήστευαν τοὺς διαβάτες. Ἦταν ὁ φόβος καὶ τρόμος τοῦ κατακτητῆ καὶ ὁ τιμωρὸς τῶν αὐθαιρεσιῶν καὶ ἀδικιῶν του. Ἀρκοῦσε ἓνα μήνυμα τοῦ κλέφτη γιὰ νὰ διορθώσῃ μιὰ ἀδικία.

Πολλὲς φορές ἡ Πύλη ἀναγκαζότανε νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τοὺς Κλέφτες καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐφτιανε τὰ ἐνοπλά σώματα τῶν ἄρματολῶν, στοὺς ὁποίους ἡ Τουρκικὴ Διοίκηση ἐμπιστευότανε τὴν προστασία καὶ τὴν τάξη τοῦ λαοῦ στίς ἐπαρχίες, καθὼς καὶ τὴ φύλαξη τῶν δρόμων καὶ τῶν διαβάσεων στὴν ὑπαιθρο. Ἔτσι δημιουργήθηκαν οἱ ἄρματολοι καὶ τὰ ἄρματολίκια (Καπετανάτα) κυρίως στὴ Ρούμελη¹⁾, ποὺ σὰν ἐπίσημα πλέον ὄργανα τοῦ κυριάρχου Κράτους εἶχαν τὴν υποχρέωση πολλὰς φορές νὰ ἔρχονται σὲ σύγκρουση μὲ τοὺς κλέ-

φτες. Ἀλλοτε πάλιν οἱ ἄρματολοι ἔρχονταν σὲ σύγκρουση μὲ τὴν Τουρκικὴ Διοίκηση, ὁπότε ἄφιναν τὸ ἄρματολίκι καὶ ἀνέβαιναν πάλιν στὸ βουνό. Ὡστε οἱ ὀνομασίες κλέφτης καὶ ἄρματολὸς στὴν πραγματικὴ τους ἐννοία δὲν ἔχουνε μεγάλη διαφορά. Γιατὶ ὁ κλέφτης τὴν μιὰ μέρα μποροῦσε νὰ εἶναι κλέφτης καὶ τὴν ἄλλη ἄρματολὸς ἢ καὶ τὸ ἀντίθετο.

Τοὺς ἀγῶνες, τίς περιπέτειες καὶ τὴ ζωὴ ἐν γένει τῶν κλεφτῶν καὶ ἄρματολῶν ἀπεθανάτισε τὸ κλέφτικο δημοτικὸ μας τραγοῦδι ποὺ ἀπὸ ὅλα τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου κατέχει τὴν πιδὲ ἐξαιρετικὴ θέση. Εἶναι τὸ εἶδος τοῦ λόγου τὸ ὁποῖον μὲ τὴν ἀπλότητά του, τὴν πρωτοτυπία του, τὴν ψυχικὴ καὶ φραστικὴ του δύναμη, παρουσιάζει τὸν ξεχωριστὸ χαρακτήρα τοῦ ἔθνους.

«Τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ καλλιτέχνη, ὑποστηρίζει ὁ Ν. Πολίτης, εἶναι τελειότερο καὶ μονιμότερο ὅταν ἔχει τίς ρίζες του βαθειὰ στὸ πατρικὸ ἔδαφος». Ὁ δὲ Σολωμὸς προσθέτει. «Ἄς στυλιωθῇ στὸ κέντρο τῆς Ἐθνικότητος ὁ θεμελιώδης ρυθμὸς, καὶ ἄς ὑψώνεται κάθετα, ἐνῶ τὸ νόημα ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐγαίνει ἡ ποίηση ποὺ τὸ ὑπηρετεῖ, ἀπλώνει σιγὰ σιγὰ τοὺς κύκλους του».

Ἀλλὰ ἄς ἀφίσουμε νὰ μιλήσῃ γιὰ τὸ δημοτικὸ μας τραγοῦδι καλύτερα ὁ μεγάλος μας ἱστορικὸς Κ. Παπαρρηγόπουλος στὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ὁ Παπαρρηγόπουλος ἐξετάζοντας τὸ διανοητικὸ βίον τοῦ ὑποῦδου τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν κλεφτῶν καὶ ἄρματολῶν καὶ ἐκτιμῶντας τὴν πηγαία δημοτικὴ μας

1. Στὴν προεπαναστατικὴ ἐποχὴ ἡ Ρούμελη περιελάμβανε: τὴν Στερεά, Ἡπειρο, Θεσσαλία καὶ Μακεδονία. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἄρματολικιῶν (Καπετανάτων) ἦταν διάφορος στίς διάφορες ἐποχές. Λέγεται ὅτι λίγο πρωτίτερα ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 τὰ ἀναγνωρισμένα ἄρματολίκια τῆς Ρούμελης ἦσαν δέκα ἑπτὰ. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἄρματολικοῦ λεγόταν κι' αὐτὸς Καπετάνιος ὅπως καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν κλεφτῶν.

ποίηση γράφει: «Υπάρχουσι μὲν ποιήματά τινα τὰ ὅποια εὐχαρίστως ἀναγιγνώσκωμεν ἀλλ' ὅσον εὐχαρίστως καὶ ἂν ἐπανερχόμεθα εἰς ταῦτα, αἰσθανόμεθα ὅτι τὰ πλεῖστα μετεφυτεύθησαν ἐκ τοῦ Παραδείσου τῆς Ἑσπερίας, δὲν ἐφύησαν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου Ἑλικῶνος. Ὑπάρχει ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς δουλείας καὶ τῶν χρόνων τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως μνημεῖον ποιήσεως, ἀλλὰ τὸ μνημεῖον τοῦτο προέκυψεν ἐκ τῶν σπλάχνων τοῦ ἀπλάστου λαοῦ, δὲν ὑπῆρξεν ἔργον τοῦ λογίου Ἑλληνισμοῦ καὶ συνεχίζει: «Τινὰ τῶν ἀσμάτων τῆς δημόδους ποιήσεως ἐποιήθησαν παρὰ κλεφτῶν, αὐτοῦργῶν ὄντων ἢ μαρτύρων τῶν γεγονότων ὅσα ἐξυμνοῦσι τὰ πλεῖστα ὅμως ἦσαν ἔργα τυφλῶν ραψωδῶν. Συνήθως τὰ ἔργα τῶν πρώτων ἦσαν ἄτεχνα καὶ ἀνεπιτήδευτα... Ἀλλὰ καθὼς πολλάκις παρετηρήθη, ἐξ ὧν τῶν μιμητικῶν τῆς φύσεως τεχνῶν ἢ ποιήσεως ἔχει τοῦτο τὸ ἰδιόζον, ὅτι δι' αὐτῆς ἡ φύσις μόνον, ὅσον ἀκαλλιέργητος καὶ ἂν εἶναι, δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ, τοῦλάχιστον ὁσάκις οὗτος δὲν εἶναι πολὺ πλοκος καὶ πόρρω κείμενος. Ὅσον ἀπλαστοὶ καὶ ἀκαλλώπιστοι καὶ ἂν εἶναι οἱ τύποι αὐτῆς, δύναται νὰ ἐκδηλώσωσιν πράγματα ἀληθῆ, αἰσθήματα ἀφελῆ, ἐννοίας ὠραίας. Ἡ πρώτη θεμελιώδης τῶν ὀρεινῶν ἐκείνων ἀσμάτων ἀρετὴ εἶναι ὅτι οἱ ποιηταὶ αὐτῶν, ὡσεὶ διὰ τινος μετεμψυχώσεως περιέλαβον ἐν ἑαυτοῖς τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ φρονήματα τῶν ἡρώων οὓς ἐξυμνοῦσι. Μεταξὺ τῆς ψυχῆς τοῦ κλέφτου καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ τοσαύτη ὑπάρχει ἀναλογία καὶ ἁρμονία, ὥστε νομίζεις ὅτι ὁ ποιητὴς ἠδύνατο νὰ πολεμήσῃ ὡς κλέφτης καὶ ὁ κλέφτης νὰ ἔσῃ ὡς ποιητὴς. Ἐτερον προτέρημα τῶν ἀσμάτων τούτων εἶναι ὅτι αἰσθάνεσαι ἀμέσως ποῦ ἐποιήθησαν, αἰσθάνεσαι ὅτι ἐνεπνεύσθησαν εἰς τὰ ὄρη».

Καλύτερη καὶ ζωντανότερη ἐρμηνεία καὶ ψυχανάλυση γιὰ τὴ δημοτικὴ μας ποίηση δὲν θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ. Πράγματι ἡ δημοτικὴ μας ποίηση ζητάει πῶς νὰ ὀρῇ εὐκαιρίαν νὰ ζωντανέψῃ τὰ πρόσωπα καὶ νὰ τὰ παρουσιάσῃ νὰ μιλοῦν. Ἡ ὁμιλία τοῦ Καπετάνιου π.χ. ἢ τῶν συντρόφων του καὶ γενικὰ τῶν προσώπων ποῦ τραγουδεῖ, παρουσιάζεται στὴ δημοτικὴ ποίηση σὰν μιὰ

δυναμωμένη αἰσθητικὴ ἔκφραση, σὰν ἓνα ζωντανὸν μιᾶς πράξεως ἢ μιᾶς ἱστορίας. Ἀτέλειωτος θαυμασμὸς καὶ θαυμάσιαι καὶ τρυφερὴ ἀγάπη στὴ φωνὴ καὶ στὴ γλῶσσα τῶν ἀνθρώπων διακρίνει ὅλα τὰ κλέφτικὰ μας τραγούδια.

Ἐνα τέτοιο πνευματικὸ δημιούργημα, ἐγαλμένο ἀπὸ τὸν ἀνεπιτήδευτο καὶ ἀπλάστο λαὸ φαίνεται πῶς εἶναι καὶ τὸ παρακάτω κλέφτικο δημοτικὸ τραγούδι²⁾ ποῦ ἀνατρέχει στὴν αἰτία τῆς δημιουργίας τῶν κλεφτῶν καὶ ἄρματολῶν, στὴ ζωὴ, τὰ κατορθώματά τους, καὶ τῇ δράσῃ τους γενικὰ. Ποιὸς εἶναι ὁ ραψωδὸς τοῦ τραγουδιοῦ αὐτοῦ μᾶς εἶναι ἀγνωστον, γιὰτί οὔτε ὑπογραφή ἔχει οὔτε τελειωμένο εἶναι.

Στοὺς πρώτους στίχους τοῦ ἔργου τοῦ ὁ ἀγνωστος ραψωδὸς αἰτιολογεῖ τὴν ἱδρυση τῶν κατετανάτων (ἄρματολικῶν), ἀναφέρει τοὺς τόπους τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς δράσεως καθενὸς ἀπ' αὐτοὺς, καθὼς καὶ τὰ ὀνόματά τους ἢ τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας τῶν ὀνομαστοτέρων καπεταναίων τῆς Ρούμελης Ἐπεῖτα προχωρεῖ στὴν ἱστορίαν τῆς ζωῆς καὶ συμπεριφορᾶς τῶν κλεφτῶν καὶ λέγει ὅτι στὴν ἀρχὴ πολιτεύθησαν τίμια καὶ καλὰ, ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ διεφθάρησαν καὶ ἔχασαν τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὸ σε-

2. Τὸ τραγούδι αὐτὸ βρέθηκε μαζί μὲ ἄλλα παλὰ οἰκογενειακὰ ἔγγραφα—περὶ ὧν ἡ «Ἡπειρωτ. Ἑστία» τεύχος 39, 40 κλπ.—στὸ ἀρχεῖο τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1931 ἀποθανόντος Ἡπειρώτη πενθεροῦ μου Κωνσ. Σίτη. Ὅλα αὐτὰ τὰ εἶχε φυλάξει ὁ παπoὺς του, Κων. Γ. Σίτης στὴν πατρίδα του, τὸ Λιασκοθέτιζ (σήμερον Λεπτοκαρυά)—Ζαγορίου—Ἡπείρου (ποῦ ἦταν ἐμπειρικός γιαντρός στὸ ἴδιο τὸ χωριὸ) ἐχρημάτισε δὲ καὶ Βεκύλης κατὰ τὰ ἔτη 1832 καὶ 1833. Ἀπ' ἐκεῖ ἀργότερα περὶ τὸ 1880 τὰ πῆρε ὁ πενθερός μου καὶ τὰ φέρε στὴ θράκη ποῦ ἐγκατεστάθηκε, ὅταν δὲ πέθανε τὸ 1931 τὰ ὤρῃκα ἐγὼ μέσα σ' ἓνα σκουριασμένο κυλινδρικό σωλῆνα ἀπὸ λευκοσίδηρο καὶ τὰ φύλαξα σὰν ἐθνικὰ κειμήλια. Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὸ χαρτί καὶ τὸ μελάνι πῶς εἶναι τόσο παλὸν ὅσο καὶ ἐκεῖνα ποῦ δημοσιεύθηκαν στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», καὶ ποῦ φέρουν ἡμερομηνία ἀπὸ τὸ 1760—1836. Ἄν εἶναι τὸ πρωτότυπο ἢ κάποιο ἀντίγραφο, γραμμένο ὁμως τὴν ἴδιαν μὲ τὸ πρωτότυπο ἐποχὴ, δὲν τὸ ξέρω. Δὲν φέρει οὔτε ὑπογραφή οὔτε ἡμερομηνία. Φαίνεται δὲ πῶς λείπουν καὶ ἓνα ἢ περισσότερα φύλλα ἀπὸ τὸ κείμενο γιὰτί σταματᾷ ἀπὸτομα τὴ διήγησή του στὸ τελευταῖο φύλλο χωρὶς νὰ ὁλοκληρώσῃ τὸ νόημά του ὁ ποιητὴς.

βασμό που είχαν από το λαό αρχικά. Γι' αυτό τους το κατάντημα ο ποιητής αισθάνεται πικρίαν και φαίνεται αλγκωμένη ή ψυχή του από τη θλίψη που τον κατέχει. 'Αλλ' αν για την ασφάλειά τους, για τη συντήρησή τους ή και για εκδίκηση, ακόμα και για πλουτισμό μερικοί κλέφτες παρεξέκλιναν από τον ίσιο δρόμο της φυλής, όμως τουτό και φυσικό είναι και ανθρώπινο και δικαιολογείται τόσο από τις δυσκολίες της ζωής που ζούσαν οι κλέφτες δίχως σπιτικά, δίχως οικονομική και κοινωνική συγκρότηση, όσο και από την ψυχική τραχύτητα που δημιουργούσε η τυραννία του κατακτητή.

Τέλος ο ραψωδός κάμνει διάφορες κρίσεις, περιγράφει συμπλοκές και περιπέτειες των κλεφτών, εν έκτάσει δε περιγράφει κάποια μάχη, στην οποία φαίνεται πως παρέστη και ο ίδιος αυτόπτης μάρτυς και που κατά πᾶσαν πιθανότητα πρόκειται για την άτυχη μάχη του Καστρακίου της Καλαμπάκας (1809). Τη μάχη αυτή είχε παρασκευάσει ο Καπετάνιος των Χασίων—'Ολύμπου Θύμιος Βλαχάδας ή Παπαθύμιος. Κατά την εξιστόρηση της μάχης έντύπωση κάμνει ή δυσφορία του ποιητή έναντιον του «κακορρίζικου Μπλαχάδα» καθώς τον αποκαλεί και ή έξαρση της παληκαριάς κάποιου Τάρε τον όποιον έξυψώνει στους έπτά ουρανούς! Το ίδιο κάμνει και για τον 'Αλή πασά τον όποιον ονομάζει Μέγαν και τους 'Αρβανιτάδες τους όποιους χαρακτηρίζει ως έξαιρετα παλληκάρια, ίσως για να μειώσει πιο πολύ την αξία του άτυχου ή κακορρίζικου έπως τον λέει Μπλαχάδα.

Είναι γνωστό πως ο άρματολός Θύμιος Βλαχάδας³⁾, μετά την άποτυχία άλλου προγενεστέρου κινήματος, συνεννοηθείς και με τους άλλους άρματολούς της Ρούμελης, ακόμα και με αυτούς τους Τούρκους Μπέηδες της Θεσσαλίας (Τρικάλων—Λαρίσης), οι όποιοι και αυτοί ήσαν άγανακτισμένοι από την τυραννία του 'Αλή Πασά, όργάνωσε το 1808 νέο επαναστατικό κίνημα. 'Η σύνοδος των κλεφτών που έγινε στον 'Όλυμπο και άνεκήρυξε άρχηγό τον

Βλαχάδα, ώρισε ν' άρχιση ή επανάσταση στις 29 Μαρτίου 1808. 'Αλλά το κίνημα έπροδόθηκε στον 'Αλή και πολλοί από τους συνωμότες και πρώτοι οι Τούρκοι της Θεσσαλίας, μετενόησαν και δέν έλαβον μέρος σ' αυτό. 'Εν τούτοις ο Βλαχάδας επέμεινε, άφησε 600 παλληκάρια στην Καλαμπάκα με Καπετάνιο τον άδερφό του Θεόδωρον και αυτός πήγε στον 'Όλυμπο να στρατολογήση και άλλους άνδρας. Δυστυχώς πριν προλάβει να επιστρέψη ο Βλαχάδας, πολυάριθμος Τουρκικός στρατός προσέβαλε τους 'Ελληνες τον Αύγουστο του 1809 στο Καστράκι της Καλαμπάκας και τους έξόντωσε σχεδόν όλους. Μετά δύο ώρες έφθασε και ο Παπαθύμιος με 500 άνδρας αλλά κατόπιν έορτής.

'Ο άναφερόμενος στο ποίημα αυτό 'Ιουσούφης, είναι άσφαλώς ο Γιουσούφ 'Αράπης ένας από τους καλύτερους στρατηγούς του 'Αλή. 'Ο Γιουσούφ 'Αράπης το 1806 πήρε την έντολή από τον 'Αλή να εκστρατεύση και καθυποτάξη τους κλέφτες της Στεριάς και Θεσσαλίας. 'Ο ίδιος ο Γιουσούφ 'Αράπης έπειτα από ένα χρόνο (1807) κατεδίωξε και συνέλαβε στην Εύρυτανία, κατόπιν προδοσίας, τον περίφημο κλέφτη Κατσαντώνη, τον όποιον ο 'Αλής κατέδίκασε, ως γνωστόν, σε οίκτρο θάνατο (του έσπασαν στα Γιάννινα τα κόκκαλα με το σφυρί) γιατί ο Κατσαντώνης είχε σκοτώσει τον προσφιλή του 'Αθανό Βελή—Γκέκαν. 'Επίσης οι Βελή Μπέης, γιός του 'Αλή, Μπεκήρ—'Αγάς κλπ. ήσαν κι' αυτοί Στρατηγοί του 'Αλή που φαίνεται πως έλαβαν μέρος στην άτυχη μάχη του Καστρακίου⁴⁾.

4. 'Εγώ σπόρον έσπειρα' φέρνω στο φώς ένα παληό 'Εθνικό ντοκουμέντο που βρήκα κι' εφύλαξα σαν ιερό κειμήλιο. Κάνω μερικές υποθέσεις και προσπαθώ να συνδέσω τα ιστορικά γεγονότα του 'Αρματολισμού της Ρούμελης από όσα γνωρίζω και όσα ήμπόρεσα να διαβάσω και να εξηγήσω. 'Ιστορικός δέν είμαι. Γι' αυτό ακριβώς το διδω στην δημοσιότητα για να εύρεθ ή ειδικός που θα βγάλ ή σωστά συμπεράσματα και θα συμπληρώση την ιστορία της πατρίδας.

3. Παπαρηγοπούλου 'Ιστορία Τ.Ε. σελ. 221.

(0.21 X 0.31) εις δύο φύλλα γραμμένα ἐν ἡμικλάστω).

θέλεται νὰ ἀκροασθῇται
διὰ τοὺς κλέπτας νὰ ἰδῇται
πῶς ἐστάθη ἡ αἰτία
καὶ προτάρχισαι κλεψία
πῶς εἰκώσαν κεφάλι
μπλαχαδαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι
εὐρέθηκεν ἓνα ἀντέτι
νὰ εἶναι εἰς τὸ κάθε βιλαέτι
ἀπὸ ἓνα καπετάνος
φρόνιμος σὺν μουσουλμᾶνος.
γιὰ νὰ εἶναι φυλαχτάδες
στοὺς λιποὺς κυβερνιτάδες
εἰς τὴν ἄρτα οἱ πσυλαῖοι
στάγραφα μπουκουβαλαῖαι
καὶ στὸ δάλτο οἱ ἰσκαῖοι
καρπενήση ἡ σικαῖοι
εἰς τὸ ἴδιο γιουλδασαῖοι
καὶ οἱ ἀραχωδηταῖοι
πιατραντζῖκι (¹) κοντογιαναῖοι
... κολ...λωναῖοι
στὸ ζιτουῖνι δυοβουνιώτης
στὸ ἀποκηρο ὁρώτης
λιθαδιὰ ἀρβανιτογιάνης
πλαταμῶνα τζακνογιάννης
στὸ λιθάδι Θεωδοράκης (²)
στὸ ξηρόμερο γιοργάκης (³)
ἀσπροπόταμο τζαραῖοι
εἰς τὸ ἴδιο στοурναραῖοι
εἰς τὰ χάσια μπλαχαδαῖοι
εἰς (.)αῖοι
ὁ σναπάρης εἰς τὰ σέργια
σῦρος τάντζος εἰς τὰ θέργια
στὴν ἀγίαν πάλιν Τζαραῖοι
ἀλασῶνα οἱ λαζαῖοι
καὶ ἀκόμα νταμακέοι
τοῦ ὀλύμπου τζαχιλαῖοι
καὶ ἄλλοι καπεταναραῖοι
ποῦταν σὺν οἰκιραῖοι.
πέρασαν πολλὰ ζαμάνια
καὶ ἔδοναν καλὰ νιζάμια
δλα αὐτὰ τὰ βιλαέτια
τάχαν καὶ κάνανε ζέφκια

περπατοῦσαν τιμημένοι
καὶ καλὰ σιγορεμένοι
ἀρκετὰ ἐκαζαντοῦσαν
καὶ τὸν τόπο τοὺς τυροῦσαν
μὰ τοὺς κέντισε ἡ ἀμαρτία
μὲ χωρὶς καμμίαν αἰτία
ἀρχισαν νὰ διαβολεύουν
τὴν κακία νὰ δουλεύουν
εὐγαλαν τόσα μπουλούκια
μέσα στὰ δικά τοὺς μούλκια
μᾶς ἐκάνασι πραιμάτια
φανερὰ μπροστὰ στὰ μάτια
μάλιστα βλαχογιωργάκης
ἔγινε πρῶτος γιατάκης
ἔγκιζε τὰ ἀμαρτολίκια
ἀκοπα στὰ μουρταλίκια
μάζονε διαβόλου βλάχους
μαθημένους πρὸ τοὺς δράχους
σὺν ἀγριώγυδες σὺν λίκι
καταφόργιασε καὶ τζάλλους
τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους
κίνησαν σοβολανῆτες
καὶ οἱ κακοκαλαρίτες
κλέπτας ὅλοι οἱ συντεκνιώτες
καθὼς πάλιν καὶ χασιώτες
εἰργήκαν ἀπὸ δάλτο ὅλοι
γιδαραῖοι καὶ βουκόλοι
συνερίζοντάναι ὅλοι
ποῖοι νὰ γένουσι διαβόλοι
ὅποιος ἤθελε σκοτόση
ἡ χοργιὸ νὰ χαρατζώση
νὰ σκλαβώση καὶ ναρπάξει
κάνα σπίτι γιὰ νὰ κάψι
ποῦχει γιὰ πολὺ μακάρι(;)
ὅποιος ἔκαμε ζαράρι
ἐπαινοῦσαν τὴν κακίαν
χαίρονταν εἰς τὴν κλεψίαν
Δὲ λυποῦμαι ἂν οἱ βλάχοι
καὶ οἱ ἄλλοι ποῦχαν λάχη
νᾶνε ἐρόμες καὶ διαβόλοι
ὥς καθὼς τὰ ξέρεται ὅλοι
ποῦ λυποῦμαι γιὰ τοὺς ἄλλους
τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους
ἄχ τοὺς καπεταναρέους
πρὸ τοὺς εἶχαμε νικοκυραίους
κῆταν ἐξαρχῆς οὐτζάκια
ξακουσμένοι σὺν σουντζάκια
καὶ σὲ ὅλους τοὺς καζάδες

1. Ὑπάτη.

2. Ἀναφέρεται πιθανῶς στὸν ἀρματολὸ Θεόδωρον Βλαχάδαν ἀδελφὸν τοῦ Παπα—Εὐθύμη Βλαχάδα.

3. Ἀναφέρεται πιθανῶς στὸν ἀρματολὸ τοῦ Ξηρόμερου Γεωργάκη Βαρνακιώτη.

πέρναγαν σάν αφεντάδες
 τιμημένοι παινεμένοι
 φρόνοιμοι καὶ ἀνδρειωμένοι
 πόπρεπε νὰ συμφωνήσουν
 τέτοιους νὰ ἀφανίσουν
 ὅμως δὲν ἔκαμαν ἔτζι
 ὅλοι εὐγαλάνε θέτζι
 σονερίζοντάναι ὅλοι
 καὶ ἀπὸ τὸ κάθε κόλι
 (εὐ)γεναν τόσα μπουλούκια
 μεμεγάλα τενταρούκια
 τοὺς γειτόνους νὰ πιράζουν
 καὶ στὴ μέση νὰ μεράζουν
 στὸ κρυφὸ ἡγαπιμένοι
 καὶ στὰ μάτια μαλωμένοι
 φαίνωνταν πῶς κοινηγώνταν
 ἔκαναν πῶς ντουφεκῶνταν
 λὲς πῶς εὐχιάνα(ν) λέσια
 ἔπερναν καθὴς καὶ γρόσια (·)
 ἔτζι ἔβλεπες τὰ σκέργια
 μὲ τὰ ἄρματα στὰ χέργια
 τὰ σπαθιά πῶς ἐκτυποῦσαν
 μπλαχαδαίους τοὺς ἐβαρούσαν
 ἔτυχε λύκους ναυρούνε
 πρόβατα νὰ κυνηγοῦναι
 καὶ νὰ τὰ διασκορπίζουν
 νὰ τὰ πνίγουν νὰ τὰ σκίζουν
 ἔτζι καὶ τοὺς μπλαχαδαίους
 τοὺς τζορέους καὶ λαζέους
 οἱ τσοχανταραλοὶ διώχνουν
 τοὺς σκορπίζουν καὶ σκοτόνουν
 ὥς διακόσια κεφάλια
 μπλαχαδέϊκα σανθάλια
 νὰ ταξέρεται ἀλίθια
 ὅτι τὰ εἶχαν σάν κυλοκίθια
 τὰ εἶδα ἀποένα ἕνα
 μεστα τρίκκαλα γδαρμένα
 φαίνεται νὰ τάϊχαν χἀϊδια
 τί τὰ ἤθελες ὅπου ἦταν ἄδια.
 ὅπου ἐγῆκαν διακόσοι
 δίχως μιὰ καὶ γνώση
 διανὰ κάμωσι στὰ μέρη
 καὶ νανοίξωσι σεφέρει
 θάρευσαν γιὰ νὰ προκόψουν
 ἀρβανίτες νὰ σκωτόσουν
 ἔλους νὰ μᾶς χαρατζώσουν
 παντελῶς νὰ μᾶς σκλαθώσουν
 κακορίζικε μπλαχάβα
 ἔτζι λὲς μὲ τέτια γλάβα
 ζάπι γένουνται οἱ ἀρβανίτες

πούνε ὅλοι σάν πετρίτες
 στὸ κουρμπέτι ξεγαλμένοι
 στοὺς πολέμους μαθυμένοι
 στοντουνιά εἶναι ξεῖκουσμένοι
 σανλεοντάργια ἀνδριωμένοι
 δὲν ἔμαθες τοὺς σουλιώτες
 ποῦταν καὶ αὐτοὶ στεργιότες
 τριπομένοι στὰ ντζογκάρια
 ἦτανε καὶ παλικάρια
 ἦταν καὶ στὸ μέτρο τόσοι
 τρεῖς χιλιάδες καὶ ὀκτακόσοι
 καὶ ὁ τόπος τοὺς βοῖθοῦσαι
 ποῦ παρέκι δὲν βολοῦσαι
 ἔχανε καὶ τόσα ἡμιντάτια
 κόβοταν ὥσαν τὰ ἄτια
 καὶ δὲν ἄφηκαν σημάδι
 τοὺς ἐπνίξαν στὸ ποτάμι
 ὠμιντέτ' σὲ τέτοια γλάβα
 κακορίζικε μπλαχάβα
 σάν ἀλήπασιας ὁ μέγας
 πὲς μου εἶναι κιαλοσένας
 ρώτα εἰς ὅποιον βασίλειον
 ὅπου εἶναι ὑποκάτω ἀπὸ τὸν ἴλιον
 δὲν ρωτάται τοὺς φραντζέζους
 τοὺς μωσκόβους καὶ ἐγκλέζους
 ἀπὸ ποῖον διλιάζουν
 καὶ ἐδῶ δὲν πλισιάζουν
 σὺ σάν ἤθελες κλεψία
 νάϊσε δίχως ὑποψία
 ἔπρεπε νεστανοσία
 κάποτε ναυγένης παρσία
 κάποτε καιποῦ νὰ χαρατζώνης
 πάλιν πίσω νὰ τροπώνης
 νὰ περάσης τὴν ζωὴν σου
 μὲ τὴν πρώτην τὴν τιμὴν σου
 μὰ αὐτὰ εἶναι χαμένα
 ὅλα παραπανισμένα
 καὶ ἀτόσου τὸ γνωρίζεις
 μαναζῆς μὴ μουργουρίζεις
 δὲς με τότε στὸ καστράκι
 πῶς ἐρίφθης σκνλαδράκι
 πῶς στὸ πέλαγο ναπιδεῖς
 δίχως νὰ ἀργοπορεῖς
 καὶ συντρόφους καρτερούσαις
 ἐφευγες ὅσον ἡμπορούσαις
 δίχως νὰ ἀργωπορίσω
 πρέπει νὰ τὸ μαρτυρίσω
 σάν μᾶς ἔβαλαν στημέση
 τότε ποιὸς νκαρτερέση
 ἦτον ἕνα ἦτον ἄλλο(ν)

φόβον πήραμε μεγάλον
 και σάν τὰ μπακάκια
 πηγαδάμεν σταχαντάκια
 με στους δάλτους μέσταις γούρναις
 τριπονάμεν σάν ταίς τούρναις
 γιαραπίμ σάν ἡ τρομάρα
 ἐκίμες και λαχτάρα
 ἡ ζωὴ ἦν κομένη
 ἡ καρδιά μου εἶναι χαμένη
 σὰ θυμοῦμαι και τὸν τάρε
 ποῦ με φώναζε κουμπάρε
 στέκα γιαναπολεμίσσης
 ἀρθανίτες νὰ νικήσης
 μόρχεται πολὺ ἡνάτι
 ἕνας με χωρὶς μεντάτι
 μέκαμε γιανὰ γνωρίσω
 πόμπρεπε γιανὰ χορίσω
 δι γένικε δουκούφης
 μαμεπέτροσεν ὡ ἰσοῦφης
 και μοῦρθε ντροπῇ νὰ φηύγω
 σὰς τὸ λέγω δὲν τὸ κρύβω
 και κοντὰ νὰ ξεχωρίσω
 τόμου θὰ παραμερίσω
 με πετρώνουν δὺω ἀσκήρη(α)
 με τὰ ἄρματα στὰ χέρια
 ὁ βελύμπεις ἀπέκι
 και ὁ μπεκίραγας παρέκι
 ντάϊμα ἐντοφεκούσαν
 και στανάθεμα θαρούσαν
 και ἀπὸν σὲ τέτιο χάλι
 μᾶς ἐπέτρωσαν και ἄλλοι
 σοπατάνε τὰ ντουφέκια
 και χτυποῦσαν τὰ τουμπελέκια
 τότε σὲ ὀλίγην θραν
 φοναζάνε τώρα τώρα
 ζωντανοὶ τοὺς θέλω θλους
 μπλαχαθαίους τοὺς διαδόλους
 και χαράμ δι φωνάζει
 πέφτουν δόλια σανχαλάζι
 τότε νάβλεπες ντουφέκια
 σανθεοῦ ἀστροπελέκια
 τὰ σπαθιά φεγκολογοῦσαν
 τὰ κεῖφλια μας βαροῦσαν
 μᾶς ἐδόκαν μίαν ζάλην
 μίαν ταραχὴν μεγάλην
 σάν θυμοῦμαι τοὺς συντρόφους
 λαθρομένους τοῦ; καμπόσους
 σκοτομένους ἄλλους τόσους
 διαθένανε τοὺς διακόσους
 και μουχαναρε τοὺς κάμνουν

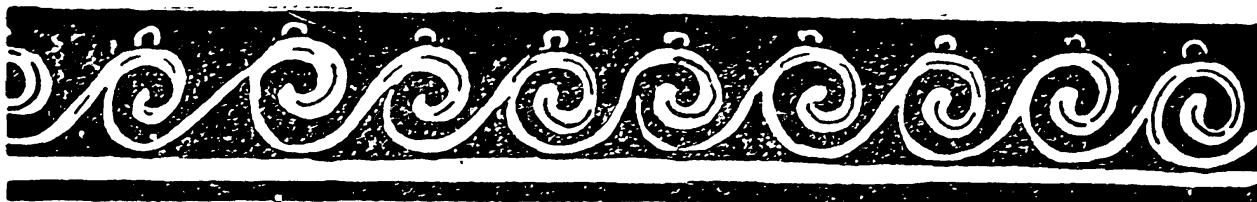
νὰ τοὺς πάρουν δὲν τοὺς φθάνουν
 τότε τάρες θεορίζει
 ταλογόν του μετερίζει
 τόβαλε και πολεμάι
 ντίπου δὲν χατομεράι
 πόλεμον κρατῇ ὡς τὸ βράδι.
 ὅπου πιάνι τὸ σκοτάδι
 και στους μπλαχαθαίους πᾶναι
 νίχτοσαι και πᾶν νὰ φάναι
 δι ἦτον πινασμένοι
 ἀπ τὰ πέλαγα βγαλμένοι
 ἦτον ἀπταίς καραβίδες
 τότε ἦνοιθαν ταίς γίδες
 κέτρωγαν ὡσάν εἰλύκοι
 τότε ἦραν ἀραλύκοι
 και ὁ τάρες ξεκινάει
 στήν καλύθαν του νὰ πᾶει
 τοῦ ἰσώνη κιὸρ δὲν ἐρίσκει
 γιάτι πᾶι και ξεχωρίσκει
 και ἐπίρε τὴν καρσέλα
 σάν τὸ ἄλογον τὴν σέλα
 πῖρε τὴν σάν ταμπακέλα
 ντίπη δὲν σκιάζονταν μουνγέλα
 πῆρε τᾶρματα και τᾶλλα
 και ἀρχήνισε τὴν πλάλαν
 και μπροστὰ ὅπου ἦταν τόσο ἀσκέρι
 ἔφυγαν ὡσάν ξοῖτέρι
 και στήν καλαμπάκα μπένει
 ὀλα ταῦτα τὰ κερδένει
 και ὁ τάρες ὡσάν εἶδεν
 τὸν ἰσώνη πῶς ἐφύγεν
 και ἐγλύτωσε τὰ ἄσπρα
 και τὴν ἄλλην τὴν ἄρματα
 ἔλαβεν ἕνα γαῖρέτι
 δὲν χρειάζονταν παρέκι
 κάθεται και συλογάται
 δίχως ντίπι δὲν φοβᾶται
 και ἐκεῖ εὔρε κάποιους βλάχους
 και λιθάργια ἀπὸ τοὺς βράχους
 ὀλην νύκτα στέκει κτίζει
 φτιάνι τέτιο μετερίζει
 δὲν φοβεῖται σάν λεοντάρι
 στέκεται σάν παλικᾶρι
 καρτερῇ νὰ ξημερώση
 πάλιν πόλεμον νὰ δόση
 και ὀλη μέρα με ἡνάτι
 στέκεται χωρὶς ἡμτάτι
 στέκεται και πολεμάι
 και κανέναν δὲν τολμάι
 εἰς τὸν τάρε νὰ ζιγώση

ὁ Θεὸς τοῦ εἶχε δῶση
 μιὰ καρδιά ἀνδρειωμένην
 ὅπου δὲν μπορεῖ νὰ γένειν
 καὶ σὰν εἶδε πῶς ζιγῶνουν
 πόσα ἀσκέρι τὰ πλακόνουν
 ἔκαμαι ἓνα γυροῦσι
 ἔφευγε καὶ ἔβαρούσε
 καὶ ἐπῖγε στοκαστράκι
 σαγοργὸ περιστερὰκι
 γιαραμπὶμ τέτιο παλικάρι
 πάντα νὰ τοῦ δῶνῃ χάρι
 πάντα νᾶναι χωρὶς ζαράρι
 νὰχ ἀφεντικὸν ναζάρι
 πάντα πρέπει νὰχ καμάρι
 • τέτιαις δουλιαῖς πουκουμαντάρι
 ὅλοι νὰ τοῦ εὐχηθῇται
 μασιαλὰ νὰ τοῦ ἡπῇται
 πάλιν κάποιοι δουσινιότες
 διάβαιναν σὰν στρατιῶτες

εἶχαν μερικὰ τραγιά
 ὅπου ἔκαμαν τὴν πραγματεῖαν
 καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν χαμπέρι
 ἔπεσαν εἰς τὸ καρτέρι
 τέσσερες πέφτουν στὸν τόπω
 καὶ ἓνας γλύτωσε μὲ κόπον
 πάει στὰ τρίκκαλα χαμπέρι
 πῶς ἐυγίκεν τῶσω ἀσκέρι
 μπλαχαδαῖοι καὶ νζαραῖοι
 καὶ ἄλλοι καπεταναραῖοι
 καὶ οἱ τρικαληνοὶ χαζήρι
 σανπίγαν στοβεζήρι
 καὶ ὁ θεζήρης εἰχελάχι
 εἰς τὴν πρέβεζα νὰ πάνῃ
 καὶ σὰν πῆρεν τὸ χαμπέρι
 τοῦρθε ἓνα πολὺ κιντέρι
 καὶ εἰς τὴν πρέβεζαν κινάει
 μέσταγιάνενα διπνάει
 καὶ εὐθύς ξαπεζάει

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ Δ)λου

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΖΕΛΟΒΑ (¹) ΚΑΙ ΟΙ ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΟΥ ΣΤΑ 1800-1850

Ἡ «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία», μὲ μεγάλη της χαρὰ διαπιστώνει ὅτι συνεχῶς διευρύνεται ὁ κύκλος τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν ποὺ συνεργάζονται στὶς στήλες της καὶ μετέχουν ἔτσι ἐνεργῶς στὴ σύνταξή της. Ἡ μελέτη ποὺ—ἀξιόλογη ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς—ἀκολουθεῖ, εἶναι σὰ μιὰ ὑπόδειξη γιὰ τὸ πόσα θέματα ἐρεῦνης καὶ σπουδῆς ἀνοίγονται στοὺς ἐκπαιδευτικούς, ἰδιαίτερα τῆς ὑπαίθρου, λειτουργοὺς καὶ ἡ συγκρότησίς της καὶ τὸ ὕφος της σὰν ἓνα παράδειγμα πρὸς μίμησιν.

Στὸν αὐλόγουρο τῆς μεγάλης ἐκκλησιᾶς τ' Αἰ—Δημήτρη καὶ πρὸς τὸ βορεινό της μέρος, κείμεται σὲ χαλάσματα τὸ παλὴδ Σχολεῖο. Δὲ φάνταζε στὸν καιρὸ του μεγάλο, φωτόλουστο, χαρωπὸ, σὰν τὰ σημερινά μας Σχολεῖα, σὰν τὸ νέο Σχολεῖο τοῦ χωριοῦ ποὺ ὀρθώνεται λίγο πρὸς πέρα ἀνάμεσα στὰ πυκνά του δέντρα, μὰ μικρὸ, ταπεινὸ, ἀνήλιαγο, προσπαθεῖ ν' ἀντισταθῇ μὲ τοὺς δύο ὀρθοῖς ἀκόμη τοίχους τοῦ στὸν ἀμείλιχτο χρόνον, γιὰ νὰ φρονηματίζει καὶ ἐμψυχώνει τοὺς ἐπιγενόμενους.

Παλιότερα καὶ γιὰ πολὺν καιρὸ ἐδῶ μέσα στὸν ἱερό του χώρου, φτωχοὶ δασκάλοι, ξεδίπλωναν στὰ ἔντρομα μάτια τῶν παιδιῶν τους, τὶς ἐπιτεύξεις καὶ τὰ ὄνειρα μιᾶς ἀξίας καὶ πολὺπαθῆς φυλῆς, δείχνοντας μεσ' τὸ πηχτὸ σκοτάδι τῆς σκλαβιάς τὸ σχολιδὸ δρόμο τῆς συνέχισης καὶ πραγμάτωσής τους.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς δασκάλους αὐτοὺς, ποὺ χρόνια ἀκούραστοι μοίραζαν τὴν ψυχὴ τους στὰ σκλαβόπουλα τοῦ χωριοῦ, φρόντισαν ν' ἀποθανάτισουν τὰ ὀνόματά τους χαρίζοντάς τα στὰ λευκὰ μέρη τῶν βιβλίων τῆς ἐκκλησιᾶς, ποὺ καθημερινὰ χρησιμοποιοῦ-

σαν, κάτω ἀπὸ ἐνθυμήσεις τους, ποὺ ἀναφέρονται στὴ ζωὴ τους, ἀλλὰ καὶ σὲ προσωπικὲς τοὺς ἐπιζητήσεις καὶ γεγονότα τοῦ καιροῦ τους, γενικώτερου ἐνδιαφέροντος.

Τὶς ἐνθυμήσεις αὐτές, ποὺ στὸ σύνολό τους συνθέτουν μιὰν, ἔστω καὶ θαμπή, εἰκόνα τῶν σχολικῶν πραγμάτων τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς περιοχῆς στὰ σκοτεινὰ ἐκεῖνα χρόνια, κινημένος ἀπὸ κάποιον ἱστοριοδιφικὸ, ἄς τὸν πῶ, οἶτρο, ἐμάζεψά τὸ περασμένο καλοκαίρι, ἀφοῦ ἐρεῦνησα ἓνα πρὸς ἓνα ὅλα τὰ παλὴὰ βιβλία τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ χωριοῦ καὶ τὶς δίνω στὴ δημοσιότητα μὲ σχετικὲς παρατηρήσεις μου ἀπὸ τὶς στήλες τῆς ἀγαπητῆς «Η. Ε.», σὰν ἐλάχιστο φόρο στὴν μνήμη τῶν ἀφανῶν τούτων ἡρώων, ποὺ ἔδωσαν καὶ κέρδισαν τὴ σκληρὴ κι ὠραία μάχη τῆς πνευματικῆς ἐπιβίωσης τοῦ ἔθνους. Θέλω νὰ πιστεύω ἀκόμα, πῶς μὲ τὴ δημοσίευσή τους, ξέχωρα ἀπὸ τὴν ἐλάχιστη συμβολὴ στὴ γενικώτερη προσπάθεια τῆς ἐρευνας καὶ μελέτης τῆς κάθε πτυχῆς τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου μας,—στὸν τομέα ἐδῶ τὸν ἐκπαιδευτικόν—, συμβάλλω αἰσθητὰ στὸ ξαναζωντανεμα τῆς συγκεκριμένης σχολικῆς παράδοσης, ποὺ ἀποτελεῖ ἓναν τοῦς ἀπὸ βασικώτερους παράγοντες ἀγωγῆς.

Ὅλες τοὺς σχεδὸν εἶναι γραμμένες ἀπὸ δασκάλους, ποὺ δίδαξαν στὸ Σχολεῖο τοῦ

1. Τωρ. Βουνοπλαγιά, χωριὸ τοῦ κάμπου τῶν Γιαννίνων, Δ. καὶ σὲ μιὰ ὥρα ἀπόσταση πεζῇ ἀπὸ τὴν πόλη.

χωριού ανάμεσα στὰ χρόνια 1800—1850 καί, πράγμα παράξενο, δὲν βρέθηκε κατόπι κανένας, νὰ χαράξη ἐκεῖ κάτι, ὡς τις μέρες μας ἢ καὶ προτύτερα ἀκόμα.

Ἡ χρονολογικὴ κατάταξη τῶν ἐνθυμήσεων αὐτῶν μᾶς βοηθεῖ κοντὰ στ' ἄλλα, νὰ καθορίσωμε μέσες ἄκρες καὶ τὸ χρόνο ὑπηρεσίας τοῦ καθ' ἑνὸς χωριστὰ δασκάλου στὸ Σχολεῖο τοῦ χωριοῦ. Ἔτσι πρῶτος ἔρχεται ὁ Μήτσης δάσκαλος Κος Παπαπάνος ὅπως ὑπογράφει ὁ ἴδιος τὰ γραφτά του καὶ στὸν ὅποιον ἀνήκουν οἱ παρακάτω στὴ σειρά ἐνθυμήσεις (').

1. ἔτος 1801 νοεμβρίου 30
χέρι ἀναξίου μήτση Διδασκάλου
ἀπὸ χορίον ζέλοβα

2. ἔτος 1802 φεργάριος 2 ἡμέρα κυριακή τις παπαντης ἐπικα δάσκαλος στὸ χωριό μου καλούμενο ζέλοβα.
Ταῦτα μένω. Διδασκαλος Κος Παπαπάνου.

3. ἔτος 1802 Φεβρουάριος 2 ἡμέρα Κυριακή ἐγὼ ὁ μήτση παπᾶς ἐπικα δάσκαλος ἡμερα δευτέρα. ζέλοβα:

4. 1815 αὐγουστου 27
ἀγορασθηκε ἡ φιλάδρα του αἰγίου Κοσμά
γροσι 1 π(αράδες) 30
ταῦτα μένω
Μήτση Δάσκαλος Ζέλοβα

5. 1817 σεπτέμβριος 21
ἐδέσαμεν ἐπτά ομνέα κ' ἑναν ἀπιστολον ἀπο γροσια τὸ ἑνα 2 π(αράδες) 5 κ' ἐδέσαμεν κ' ἑνα κριακοδρόμιο γρ(όσια) 1 π(αράδες) 20. καὶ γέγονται σουμα ὅλα γρόσια 18 π(αράδες) 20.
χέρι ἀναξίου μήτση Διδασκάλου καὶ τα ἐδεσε ὁ παναγιωτης ἀπο ζαγόρι ἀπο χορίον μακρινου.

6. ἔτος 1823 μαρτίου 9 ἡμέρα τετράδι κάνω θήμιση ἡντα ἡρθα ἀπο χορίον Βαγνήτη κ' ἡρθα στὸ χωριό μου καλούμενο ζέλοβα.

1. Τηρήθηκε πιστὰ ἡ ὀρθογραφία τῶν κειμένων.

Ταῦτα καὶ μενω ταπεινος δοῦλο σας
Μήτση Δάσκαλος Κος Παπαπάνου ζέλοβα.

7. 1828 μαρτίος 15.
ἐγινε μια ακριβεια στὸ φομὴ καὶ εἶχεν τὸ ἀλεβρι τὸ δεκαρι γροσια 8 κ' ἑκαμαν ὁ κοσμος μεγαλη πινα κ' ἐσόθηκαν καὶ τα λάχανα καὶ τὸ γραφο εἰς τον οκτόβριο γιὰ θήμηση κ' ἄς ἔχο τὸ σιπάθην
Ταῦτα καὶ μενω ταπεινὸς
Δημητρι δασκαλος Ζ λ 6

8. Εἰς τοὺς 1829 Ἰανουρίου ἐγινε μιὰ ακριβηα στα παντα στο γεννημα ἀλεβρι καθάριο τὸ δεκάρι γρόσια 5 τὸ θρίζινο ἀραποσίτικο γρ. 8 κ' ἐγινε ακριβηα μεγάλη κι ἔτρωγε ὁ κοσμος λαχανα καὶ αὐτα ἐσόθηκαν καὶ ἐχαθηκαν καὶ ἀπεθαναν κ' ἐρχοντας ὁ ἀπριλιος ἡρθαν στὰ σκαλόματα γεννημα κ' ἐπηγεναν ὁ κοσμος κε ἐπερναν καὶ ἐπεσε στὰ γιαννινα ἀπο 6 γροσια τὸ δεκαρι.

Εἰς ἐνθημησι ταυτα μένω
Δασκαλος Κος Παπαπανου Ζέλοβα.

Ὁ Δάσκαλος αὐτὸς χωριανὸς καὶ παπᾶς, ἀναλαμβάνει ὑπηρεσία στὸ χωριό του ἀπὸ τὸ 1802, ὄντας δάσκαλος κι ἀπὸ προτύτερα. Ἐργάσθηκε ἐδῶ ὡς 30 περίπου χρόνια, ἐκτὸς ἀπὸ μικρὰ ἴσως διαλείμματα ἐργασίας του σ' ἄλλα χωριά (Βαγενήτι). Ἄνθρωπος μὲ στοιχειώδεις γραμματικὲς γνώσεις, τίς ὁποῖες δὲν φαίνεται νὰ βελτίωσε αἰσθητὰ σ' ὀλόκληρο τὸ διάστημα τῆς μακρόχρονης ὑπηρεσίας του, θὰ δίδασκε ἐλάχιστα πράγματα στὰ παιδιὰ του. Ἀγαποῦσε τὰ βιβλία καὶ φρόντιζε γιὰ τὴν καλή τους συντήρηση, μετακαλώντας καὶ εἰδικὸ Ζαγορίσιο βιβλιοδέτη, νὰ τὰ δένη μὲ πληρωμή. Εἶδα τρεῖς ὀλᾶκερα φύλλα τοῦ Ἀπόστολου, ποὺ ποιὸς ξέρει πῶς εἶχαν χαθῇ, γραμμένα μὲ τὸ χέρι του. Ἡ ἀγορὰ ἀπ' αὐτὸν τῆς φυλλάδας τοῦ Ἀγίου Κοσμά, ποὺ τὴ θεωρεῖ σημαντικὸ γεγονός, ἄξιο νὰ σημειωθῇ, φανερώνει, πῶς πάσχιζε νὰ ποτίζει τοὺς τροφίμους του μὲ τὸ δυναμογόνο κρασί τῶν ἡθικοθηρσκευτικῶν καὶ πατριωτικῶν διδαχῶν τοῦ φλογεροῦ Ἐθναποστόλου. Ἐπιζήσεις του ἀκόμα σὰν τῆς μεγάλης πείνας κι ἀκρίβειας τοῦ 1828—29 κα.

θῶς καὶ σοβαρῶν πολεμικῶν γεγονότων⁽¹⁾ τὸν συγκινοῦν βαθεῖα καὶ τὸν σπρώχνουν νὰ τίς ἀποθανάτισει γράφοντάς τες.

Ἀρκετὰ χρόνια ὕστερα ἀπ' αὐτόν, συναντοῦμε δάσκαλο στὸ χωριὸ κάποιον Γεώργιο Διδάσκαλο ἐκ χώρας Δραγουμῆς⁽²⁾. Σ' αὐτὸν ἀνήκουν εἰς πῶς καὶ ἀρκετὲς ἐνθυμήσεις, γραμμένες ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1837—38, χρονικὸ διάστημα ποὺ φαίνεται πῶς ὑπηρετήσε ἐδῶ.

1. ἔτος 1837 οκτομβρίου 26 ἐπὶ κα Δάσκαλος εἰς χωρίον ζέλοδα γρόσια τὸ ξάμηνο 120 κ' ὕμε ἀπὸ χωρίων δραγουμὶ διὰ χειρὸς Γεωργίου Διδασκάλου.

2. Μὲ χέρι Γεωργίου Διδασκάλου τοῦ χωρίου δραγουμὴ ἐγγράφη τὸ παρὸν εἰς τοὺς 1838 3 Μαρτίου ἡμέρα πέμπτη ὅπως νὰ τὸ ἀναγνῶσι: νὰ μὲ συγχωρήσῃ τὸν ἀμαρτολόν.

Γεώργιος διδάσκαλος τοῦ χωρίου Ζέλοδα παπαδimitrios ἐχεροτονήθη εἰς τὴν μητρόπολιν τὸν ἐχειροτονήσεν ὁ περιστερὰς εἰς τοὺς 1838 ἐν μηνὶ Φεβρουαρίου 6 ἡμέρα Κυριακή. Βλέποντας εἰς τὴν ἀμάθειαν μου μου ὅσάν ἀπαράδοτος διόλου εἰς τὴν γραμματικὴν ἐπεισιμην.

3. Τῷ παρὸν ομνέον ὑπαρχοὶ τοῦ πανσέπτου καὶ θείου Ναοῦ τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομαρτυροῦ Δημητρίου τοῦ μυροβλύτου καὶ τῆς ὑπεραγίας δεσπότης ἡμῶν θεοτόκου μὴν τύχοι καὶ τὸ μεταβάλλοι καὶ νεῖς εἰς ἄλλην χώραν διὸ ἀμαρτανὶ βαρέως. ἔτος 1838 ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίου 18.

Διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ταππινου καὶ ἀναξίου δοῦλου σας Γεωργίου Διδασκάλου ἐκ χώρας Δραγουμῆς.

4. γένημα δεκάρια (σημειώνει 31 ἐν ελφ δεκάρια) ἐδῶ φανερώνο τὰ δεκάρια γένημα λαδίνω ἀπὸ τὸν γιῶργι Κολιῶ διὰ ἐνθήμεσιν καὶ λογαριασμόν.

1838 ὁκτωμβρίου 6 ἡμέρα πέμπτη.

1. Ἡ ἐνθύμησὶς τοῦ ἡ σχετικὴ μὲ τὸ χαλασμὸ τῶν Γραμμενοχωρίων στὰ 1821 θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ δὲ ἰδιαιτέρο σημείωμά μας.

2. Μικρὸ χωριὸ στὸ 30 χ.λμ. τοῦ δρόμου Ἰωαννίνων—Ἡγουμένητος πάνω ἀπ' τὸ μοναστήρι τῆς Παλαιοῦρης.

5. ἐγὼ ὁ Γεωργίος διδάσκαλος ἡμῶν εἰς τοὺς 1838 ἐν μηνὶ Ἰουνίου 2 τὸν μισθόν μου γρ. 200 τοὺς ἔξι μῆνας δι' ἐνθήμεσιν Γεώργιος Διδάσκαλος ἀπὸ χωρίον Δραγομὶ.

6. 1838 ἀπριλίου 22

διὰ χειρὸς Γεωργίου Διδασκάλου τοῦ χωρίου Ζέλοδα τὴν σημερινὴ φανερώνω καὶ ὁμολογῶ ἐγὼ ὑποκατωθὲν γεγραμμένος τάδε ἀπο χωρίων διὸ πὸς ἐπῆγα εἰς τὸ χαλιλι καὶ ἐλμάζι ἐφέντη καὶ πῆρα γενίμα ταγάρια τριαντα γρσ 300.

7. Τῷδε σὺν τις ἄλλης ἐπιγραμματιστικὸς καὶ ἐπὶ χιρὸς ἀμαρτολοῦ καὶ ταπηνου δούλου σας Γεωργίου Διδασκάλου 1838: 24 αὐγουστου ἐδιοξαν οἱ ἄρχοντες τὸν σεβαστόν μας ἐφέντη δεσπότη μας ἀπο τὴν ἁγιωτάτην μιτρόπολιν καὶ τὸν ἔστειλαν στὸ ἅγιον ὄρος καὶ ἦλθεν ὁ ἐξαρχος ὁ πατριαρχικὸς 1838⁽¹⁾.

8. μαθημάτων φρόντιζε καὶ μὴ χριμάτων τα γὰρ καλὰ μαθηματα φεροσιν τὰ χρίματα.

9 μὴν κατηγορητε βλέποντας εἰς τὴν ἀμαθεάν μου ὡσαν ἀπαράδοτος διόλου εἰς τὴν Γραμματικὴν ἐπειστήμην.

Διὰ χειρὸς Γεωργίου Διδασκάλου ἐκ χώρας Δραγουμῆς 1838 ὁκτ. 6.

10 ἐδῶ γραφῶ ὁ Γεώργιος δασκαλος ἀπὸ χωρίον δραγομὶ διὰ ἐνθήμεσιν τὸν ἄλλον καὶ ὁῖμουν διδάσκαλος εἰς τοὺς 1837 22 Νοεμβρίου κ' ἔπερνα το ξάμηνο γρσσια 120 εἰς τὸ Σχολίω τῆς Ζέλοδας
Διὰ χειρὸς Γεωργίου διδασκάλου.

Ὁ Δάσκαλος αὐτὸς φαίνεται ἀπὸ τὸ καθαρὸ τοῦ γράψιμο κἄπως πῶς καλλιεργημένος ἀπὸ τὸν προηγούμενο. Δὲν ἀποκλείεται νὰ μαθήτεψε εὐδόκιμα σὲ κάποιον ἐγγράμματο καλόγερο τοῦ μοναστηρίου τῆς Παλαιοῦρης, ποὺ ἦταν κοντὰ στὸ χωριὸ τοῦ καὶ χειροτονήθηκε ὕστερα δάσκαλος. Διὰ χυτο εἶναι στὰ γραφτὰ του ἕνα ἔντονο συν-

1. Δὲν εἶναι παράλογο νὰ συσχετισθῇ τὸ διῶξιμο τοῦ Μητροπολίτη Ἰωαννίνων μὲ τὴν καταδίκη καὶ τὸ μαρτύριο τοῦ Νεομάρτυρα Γεωργίου, ποὺ ἔγινε τὸ χρόνο αὐτὸ.

αίσθημα μειονεκτικότητάς του πρὸς τοὺς γραμματισμένους τοῦ καιροῦ του, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ἦταν, καθὼς λέγει, ἀμαθὴς καὶ «διόλου ἀπαράδοτος εἰς τὴν Γραμματικὴν ἐπιστήμην», συχνὰ δὲ μονοπωλεῖ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὰ ἐπίθετα ἀμαθής, ἀνάξιος, ἀμαρτωλὸς καὶ ταπεινὸς δοῦλος, δὲν παραλείπει δέ, ὅσες φορές ἀποφασίζει νὰ γράψῃ κατὶ, νὰ ζηταιέψῃ στὸ τέλος γιὰ λογαριασμό του τὴ συχώρεση αὐτῶν ποὺ θὰ τὸν διαβάσουν, σὰν νάχει πέσει σὲ κάποιον βαρὺ ἀμάρτημα. Φαίνεται ὀλοκάθαρα ἐδῶ ἡ καταθλιπτικὴ δεσποτεία τῆς Γραμματικῆς, τῆς πρὸ ἀχαρῆς αὐτῆς «ἐπιστήμης» πάνω ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων τῆς ἐποχῆς, θεωρούμεν δηλ. οὔτε λίγο οὔτε πολὺ σὰν τὸ ἀλάτι τῆς τοτινῆς μόρφωσης, ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς δουλευτὰς τοῦ πνεύματος, ὄντας ὅπλο ἀκαταμάχητο στὰ χέρια ἐκείνων ποὺ τὴν εἶχαν καὶ ἐφιάλτης τυραννικὸς καὶ πηγὴ ἀκένωτη μειονεξίας γιὰ κείνους ποὺ δὲν τὴ γινώριζαν.

Ὁ Γεώργιος Δραγουμηνὸς ποὺ καὶ στὸ ἄκουσμα μόνον τῆς Γραμματικῆς σήκωνε ψηλὰ τὰ χέρια, μοῦ θυμίζει τὸν κοντοχωριανὸ καὶ λίγο κατοπινὸ τοῦ Δάσκαλο τοῦ μακαρίτη Χριστοβασίλη, τὸν ἀνεκδιήγητο ἐκείνον Παπαντριά, ποὺ κι αὐτός, μαύρη του μοῖρα, ἦταν ἀπαράδοτος εἰς τὴν Γραμματικὴν ἐπιστήμην καὶ τοῦ ὀνόματός της ἀκόμα ἀνίδεος, ἀφοῦ διάστηκε νὰ ἐξαποστείλῃ παραχρῆμα εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον κάποιον διδλίο τῆς Γραμματικῆς ποὺ τοῦ παρυσίασαν, καταδικάζοντάς το μπροστὰ στὰ παιδιὰ του σὰν βιβλίο τοῦ διαβόλου. Ὁ Δεσπότης ὁμῶς ποὺ πέρασε ἀπ' ἐκεῖ ἀργότερα καὶ ρωτήθηκε σχετικὰ, εἶχε πολὺ διαφορετικὴ γνώμη ἀπὸ τὸν κατημένο τὸν Παπαντριά, καὶ τοῦδωσε ἓνα τέτοιο λόγισμο γιὰ τὴν ἀσυγχώρητη αὐτὴ του ἄγνοια ποὺ χαμένος ἀπὸ ντροπὴ σύμμασε γρήγορα—γρήγορα τὰ φθερά του σύνεργα τῆς δασκαλικῆς καὶ πῆρε τὰ μάτια του νύχτα καὶ σκοτάδι γιὰ νὰ μὴ ξαναγυρίσει ποτέ⁽¹⁾.

Σὰν ξενοχωρίτης δάσκαλος ὁ Δραγουμηνὸς δὲν παραλείπει νὰ μᾶς γνωρίσει καὶ τὶς ἀποδοχές του ποὺ λογαριάζονταν μὲ τὸ

ξάμηνο ὅπως ἀκριβῶς ρογάζουν σήμερα τοὺς τσοπάνηδες—καὶ δίνονταν σὲ εἶδος καὶ σὲ χρῆμα μαζί. Οἱ Ζελοῖτες θὰ ἐμείναν φαίνεται ἀρκετὰ εὐχαριστημένοι ἀπ' αὐτόν, γιατί ἐνῶ ὁ μισθὸς του τὸν πρῶτο χρόνον ποὺ δούλεψε ἦταν 120 γρόσια, τὸν δεύτερο τὸν πλήρωσαν 200. Ἐξυπηρετοῦσε ἀκόμα τοὺς χωριανοὺς στὶς δοσοληψίες τους μὲ τοὺς Τούρκους ἀφεντάδες συντάσσοντάς τους καὶ σχετικὰ δανειστικὰ χαρτιά (ἐνθ. 6).

Λίγο ἀργότερα τὸ 1841 καὶ γιὰ μιὰ περίπου σχολικὴ χρονιά βλέπουμε δάσκαλο στὸ χωριὸ κάποιον Παπαδημήτρη, ποὺ δὲ φρόντισε νὰ μᾶς πῇ πολλὰ πράγματα γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Αὐτὸς ἔγραψε τὶς παρακάτω ἐνθυμήσεις ποὺ βρῆκε σὲ παλῆα διδλία τῆς ἄλλης ἐκκλησιᾶς τοῦ χωριοῦ, τῆς Φανερωμένης⁽²⁾.

1. 1841 σεπτεμβρίους ἐπηκα διδάσκαλος ἐγὼ Παπαδημήτρης κ' ἑκατῆς μηνῆς 8 στὴν σχολήν τῆς Ἀγίας Φανερωμένης ὀνομαζόμενῃ, εἰς ἐνθήμεσην.

2. 1841 Μαΐου 2 ἡμέρα πεμπτὴ ἐγίνε δ παπαγεωργίους ἱερεὺς ἡς τὴν ἀγιοτάτην μητροπολιν ἀρχιερατεύοντος κληροῦ Ἰωαννηνον Ἰωακίμ κ' ἐχρητονήθη παρα τοῦ ἐπισκόπου ἀγίου περηστερᾶς.

Εἰς ἐνθήμεσιν παπαδημήτρης γράφω.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω βγαίνει πῶς τῇ χρονιά αὐτῇ καὶ ἀρκετὲς ἴσως ἄλλες, τὸ σχολεῖδ θὰ μεταφέρθηκε καὶ λειτούργησε στὴ Φανερωμένη, ποὺ καὶ οἰκήματα κατ'ἀλληλα διέθετε καὶ τὰ παιδιὰ τῶν γύρω μικρῶν χωριῶν (Ζωνδῆλας, Γαρδικιοῦ) ἦταν σὲ θέση πολὺ καλὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ, ἐπειδὴ ἀπέχει ἐξ ἴσου σχεδὸν κι ἀπὸ τὰ τρία.

Τὸ 1844 καὶ γιὰ δυὸ χρονιὰς συνέχισα συναντοῦμε ἄλλον δάσκαλο στὸ σχολεῖδ τοῦτο ποὺ κατὰγονταν ἀπὸ τὸ μικρὸ γειτονικὸ τῆς Ζέλοδας χωριὸ Ζωνδῆλα. Σ' αὐτόν ἀνῆκει καὶ ἡ πρὸ κάτω ἀρκετὰ ἐν-

1. Κοῖτα καὶ Χ. Χριστοβασίλη «Διηγήματα τοῦ μικροῦ Σχολεῖου».

2. Μεγάλῃ καὶ καλὰ συντηρούμενῃ ἐκκλησίᾳ τοῦ χωριοῦ στὸ 10 χιλ. τοῦ δρόμου Ἰωαννίνων Ἠγουμένισσης. Ὡς τελευταία σώζονταν ἀρκετὰ οἰκήματα στὴν αὐλὴ τῆς ποὺ σαρώθηκαν τελειωτικὰ στὴν κατοχὴ.

διαφέρουσα ἐνθύμηση, πού κι αὐτὴ βρέθηκε στὴ Φανερωμένη.

1. Ἡς τὸν παρὸν κερὸν ἦλθα ἐγὼ ὁ Παναγιώτης ἀπο χωρίον Τζοντήλα καὶ συνώνισα δια χρόνον κερὸν διδάσκαλος γροσια μηστὸν τὸ χρόνο 200 κ' ἕνα ζεδγάρι κορδέλες τῇ θαλαμαν γρόσια 15 φαγουλὼ γένιμα ταγαρια 12 κουκηὰ λήτρες 30 τερη οκαδες 15 κ' ἔλεον ἑκαδὶς 10 ἄλα περασσὸν θελῇ ὁ Θεὸς ἐπητροπεύοντος κυρίου κυρ αναγνωστής μὲν τὸν ενδεσιμώτατον Παπαδιμιτρίον καὶ τὸ παραπάνω μου ἔδωσαν.

Παναγιώτης ἀπο χωρίον Τζοντήλα χωρίον Ζέλοβα αμαθῆς διδασκαλὸς 1844 οκτοβρίου 26.

2. Κ' ἀγὼ ὁ ἐλάχιστος Παναγιώτης διδάσκαλος ἐκ χωρῆς Τζοντήλας, εἰς Ζέλοβα 1845.

Ἡ παραπάνω ἐνθύμηση μᾶς εἶναι ἀρκετὰ δασφωτιστικὴ γιὰ τὸ τί ἐπαιρναν σὺν μισθῷ οἱ δασκάλοι τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Τὰ ὅσα δὲ σὲ εἶδος καὶ σὲ χρῆμα πῆρε στὸ τέλος τῆς χρονιάς ὁ δάσκαλος αὐτός, κι ἔμεινε πολὺ εὐχαριστημένος, φαίνεται πὼς ἦταν πληρωμὴ ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὴ γιὰ δάσκαλο χωριοῦ. Βγαίνει ἀκόμα ἀπ' ἐδῶ, πὼς ὁ παππὰς καὶ οἱ ἐπίτροποι ἐφρόντιζαν γιὰ τὰ σχολικὰ ζητήματα μὲ ξεχωριστὸ ζῆλο ἐρίσκοντας, συμφωνώντας καὶ πληρώνοντας τὸ δάσκαλο ἀπὸ τὸ ταμεῖο τῆς ἐκκλησίας ἢ ἀπὸ εἰσφορὰς τῶν χωριανῶν σὲ εἶδος καὶ χρῆμα. Τὸ γεγονός· δὲ ἐστὶ καὶ ἡ ἐνθύμηση αὐτὴ βρέθηκε στὴ Φανερωμένη, συμπεραίνεται μιὰ χαρά, πὼς καὶ σ' αὐτὰ τὰ χρόνια τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ θὰ λειτουργήσῃ στὴν ἐκκλησίᾳ τούτῃ, γιὰ τοὺς λόγους ἴσως, πού ἀνέφερα καὶ παραπάνω.

Στὰ κατοπινὰ χρόνια ὡς τὸ 1850 τρεῖς καινούργιοι δασκάλοι—πρᾶγμα πού διαπιστώνεται πολὺ εὐκόλα ἀπὸ τὸ διάφορο γραφικὸ χαρακτῆρα τῶν ἐνθυμήσεων πού ἀκολουθοῦν—δασκαλεύουν στὸ Σχολεῖο τοῦ χωριοῦ, ἀδήλου καταγωγῆς καὶ ὀνόματος, ἐκτὸς ἀπὸ κάποιον Παναγιώτη ἀπὸ τῆ Χρυσοβίτσα τοῦ Μετσόβου, πού λίγους μῆνες φαίνεται νὰ μείνῃ στὸ χωρίο. Σ' αὐτοὺς ἀνήκουν οἱ παρακάτω ἐνθυμήσεις, μὲ ἀξιολογώτερη ἐκείνην πού ἱστορεῖ τὸν καταστρεφτικὸ χειμῶνα τοῦ 1849—50.

1. 1848 Νοέμβριος 19 ἔφκιασαν (1) τὸ κιμτιρίον εἰς τὴν Ζέλοβα καὶ τὸν ἅγιον Δημιτρίον ἐπιτροπέδοντας κίριος κίριος ἀναστάσι Τσίτσος

Ταῦτα καὶ μένω δασκαλός.

2. Ἔτος 1849 Σεπτεμβρίου 18 ταπινὸς καὶ ἀναξίος δούλος σας Παναγιώτης διδασκαλὸς ἀπο χωρίον Χρυσοβίτσα.

3. Ἔτος 1850 Γεναρίου 6. φανερὸν τὰ ὅσα κρία ἀπεράσαμεν κ' ὅσους πάγους τῆς λόγος ἀνθρώπου νὰ τὲς διηγήθῃ ἐτι χιμὸν ευρέθη ἄστατος καὶ ἐκρατήσῃ ἕως 20 Ἀπρίλη ἐπὺ δὲν ἐφάνῃ ἥλιος μίᾳ μέρᾳ ἀπὸ τὸ προὶ ἕως τὸ ἑσπέρας ἀμὶ ὀλην τὴν ἡμέραν βροχαῖς ἀνέμη καὶ χιόνια.

Λοιπὸν τὰ πρόβατα τόσο χαμο ἔκαμαν ἐτι ὅποιος ἔχεν 200 τοῦ ἔμειναν 70 καὶ ὅποιος ἔχεν 100 τοῦ ἔμειναν 20 ἕως 30 ἀπὸ αὐτὸ ἡμπορὶ νὰ καταλάβῃ ὁ κάθε ἀνθρώπος καὶ τὰ ἐπήλιπα.

Δηδάσκαλος χωριάτης ἀμαθῆς
ἐγραψα καὶ ἄς ἔχο τὸ συμπάθιον
ἀπο ὅποιος καὶ ἂν το ἀναγνώσει.

Κλείοντας τὴν ἐργασία μου αὐτὴ κάνω καὶ τίς πιὸ κάτω σχετικὲς μὲ τὸ ἀρχικὸ θέμα παρατηρήσεις. Πὼς, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ καθορισθῇ μὲ ἀκρίβεια ὁ χρόνος τῆς ἰδρυσῆς του, τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ ἐλειτούργησε κανονικὰ, μπορεῖ νὰ εἰπωθῇ, σ' ὀλόκληρο τὸ μισὸ τοῦ περασμένου αἵωνα, καὶ πέρασαν ἀπ' αὐτὸ τὸ λιγώτερο ὀχτὼ δασκάλοι οἱ περισσότεροὶ τοὺς ξένοι, ἀπὸ ξένα χωριά. Πὼς οἱ ἀποδοχὰς τῶν δασκάλων λογαριάζονταν μὲ τὸ ἔάμηνο ἢ τὸ χρόνο καὶ δίνονταν σὲ εἶδος καὶ χρῆμα ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους καὶ τὸν παππά, πού ἐκπροσωποῦσαν τὸ χωρίο καὶ ἐφρόντιζαν γιὰ τὰ σχολικὰ τοῦ ζητήματα. Πὼς ἀκόμα ἡ ὑπαρξὴ σχολεῖοι στὸ μικρὸ αὐτὸ χωρίο τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς κάποιας ἀνθηρῆς τῶν γραμμάτων στὴν περιοχῇ, ἢ κανονικὴ του δὲ λειτουργία καὶ ἡ ταχτικὰ καὶ πολλὰς φορὲς ἀπλόχερα καταβαλλόμενη πληρωμὴ τοῦ δασκάλου μαρ-

1. Ἐννοεῖ ἐδῶ ἐπιτεθεῖσαν, γιατί ἡ ἐκκλησία ἀχτίστηκε παληότερα.

τυρεῖ καὶ τὴν ἀγάπην τῶν κατοίκων πρὸς τὸ Σχολεῖο, τὴν συμπάθειά τους πρὸς τὸ δάσκαλο καθὼς καὶ τὴν ἐχτίμηση πρὸς τὸ ἔργο του καὶ τὰ γράμματα γενικώτερα, τάση ποὺ παρατηρεῖται καὶ σήμερον ἀκόμα σὲ καταφανῆ ἀντίθεση πρὸς ὅλα τὰ γύρω χωρὶά τοῦ κάμπου.

Ἀξιολογώντας τώρα τοὺς δασκάλους, ποὺ ποῖος λίγο ποῖος πολὺ δασκάλεψαν στὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα τῶν πενήντα χρόνων στὸ Σχολεῖο τοῦ χωριοῦ, παρατηροῦμε πῶς ὅλοι τους, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Γεώργιο Δραγουμηνὸ ποὺ διακρίνεται μόνον γιὰ τὴν στρογγυλὴ καὶ καθαρὴ γραφὴ του οὔτε νὰ γράψουν καλὰ—καλὰ δὲν ἤξεραν, χωρὶς νὰ γίνεται δέδαια λόγος γιὰ ἑρθογραφία, οὔτε νὰ ἐκφραστοῦν στοιχειώδιστα δὲν μποροῦσαν. Κι ἂν κάποτε ἀποφάσιζαν νὰ γράψουν ὑποχωρώντας σὲ παρόρμηση ἑσω-

τερικὴ, ἐκέτευαν στὸ τέλος συγγνώμη γιὰ τὸ μεγάλο τους αὐτὸ ἁμάρτημα. Ἡ ἀμάθειά τους, πρᾶγμα ποὺ μὲ συγκινητικὴ εἰλικρίνεια καὶ πολλὲς φορές συντριβὴ συχνὰ ὁμολογοῦν, τοὺς στέκονταν σκιάχτρο, ποὺ τοὺς ἀπαγόρευε νὰ πιάσουν τὴν πέννα. Εὐκολὰ δέδαια μαντεύει κανένας τὰ ψίχουλα, ποὺ πρόσφερναν γιὰ πνευματικὴ τροφή στοὺς μαθητὲς τους. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ δὲν μποροῦμε παρὰ νὰ ἀποτίσουμε τὸν ὀφειλόμενο σεβασμὸ πρὸς τοὺς ταπεινοὺς αὐτοὺς ξωμάχους τοῦ πνεύματος, ποὺ δάσταξαν, δίνοντας τὸν ἑαυτὸ τους, ἀναμμένη τὴ δάδα τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ στὴ διάρκεια τῆς μακρόχρονης κι ἀπαρόμοιαστης σκλαδιᾶς, καὶ τοὺς ἀνήκει σίγουρα μεγάλο μοῖραδι ἀπὸ τίς προετοιμασίαις γιὰ τίς μεγαλειώδικες ἀπελευθερωτικὲς ἐξορμήσεις τοῦ Ἑθνους στίς ἀρχὲς τοῦ αἵωνα τους καὶ στίς ἀρχὲς τοῦ αἵωνα μας.

ΑΘΑΝ. ΔΕΜΟΥ, φοιτητοῦ

ΓΙΑ ΝΑ ΓΝΩΡΙΣΩΜΕ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΜΑΣ

ΟΙ ΔΡΥΜΑΔΕΣ ΤΟΥ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

(Ιστορία—ὄνομα, θρύλοι καὶ παραδόσεις)

Ἐνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα καὶ τὰ πιὸ ἀνθοῦντα χωριά τοῦ Πωγωνίου εἶναι καὶ τὸ χωριὸ Δρυμάδες. Κτισμένο στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Μερόπη (Νεμέρτσικα) καὶ σὲ ἀπόσταση 600 μέτρων ἀπὸ τὰ Ἀλβανικὰ σύνορα ἐγνώρισε ὅλες τὶς μεταβολές τῆς τύχης τοῦ ἔθνους στὶς κρίσιμότερες στιγμὲς τῆς νεώτερης ἱστορίας μας. Ἀπομακρυσμένο καὶ σὰν περιφρονημένο στὴν τελευταία γωνιά τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδας στέκεται περήφανο γιατί ἡ ἱστορία του εἶναι γεμάτη περιπέτειες πού αποτελοῦν μιὰ μικρογραφία τῶν περιπετειῶν ὁλόκληρου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Πολλὲς ἐκδοχὲς ὑπάρχουν γιὰ τὴν κτίση καὶ τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ. Πολλοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι τὸ ὄνομα στο χωριὸ ἐδόθηκε ἀπὸ τὶς πολλὲς βελανιδιές πού ἦταν πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια στὴ θέσι αὐτή, ὅπου εἶναι σήμερα τὸ χωριό. Ἀλλῃ, ἐκδοχὴ λέει ὅτι τὸ χωριὸ πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἦταν κτισμένο στὴ θέσι πού σήμερα λέγεται Βασιλάτες—ἀπὸ ὅπου μεταφέρθηκε στὴ σημερινὴ τοποθεσία—καὶ πού βρίσκεται μέσα στο Ἀλβανικὸ ἔδαφος (Β. Ἡπειρον). Ἐκεῖ ἦταν πολλὲς βελανιδιές, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐπῆρε καὶ τὸ ὄνομα.

Ὅσο γιὰ τὴν πρώτη ἐκδοχὴ φαίνεται πολὺ ἀπίστευτη γιατί στο σημερινὸ χωριὸ κάθε ἄλλο παρὰ βελανιδιές ὑπάρχουν, ἔτσι καὶ μεμονωμένες γιὰ μάρτυρες. Ἡ δευτέρη ἀποψη φαίνεται κάπως πιστευτὴ γιατί στὴ σημερινὴ θέσι Βασιλάτες ὑπάρχουν μερικὲς αἰωνόβιες βελανιδιές. Μιὰ ἄλλη παρατήρηση ὅμως μᾶς κάνει νὰ ἀμφιβάλλωμε καὶ γι' αὐτό. Τὸ τοπωνύμιον Βασιλάτες λένε ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐξωκλήσι πού βρίσκεται ἐκεῖ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀγίου Βασιλείου. Ἡ γνώμη αὐτὴ εἶναι πολὺ ἐσφαλμένη γιατί ἡ ἐκκλησία εἶναι πρὸς τιμὴν τῶν Ταξιαρχῶν καὶ κακῶς λέγεται τοῦ Ἀγίου Βασιλείου. Καθὼς δὲ ὑποστηρίζει καὶ ὁ κ. Α. Παπαχαρίσης (Ἡπειρ. Ἔσθια Ἰανουάριος 1953 τεύχος 92 σελ. 36), «ὡς κατάληξις—ἀτες εἶναι δηλωτικὴ καταγωγὴς. Ὅθεν Βασιλάτες οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὸν Βασίλην, Γιωργοτσάτες οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὸν Γιωργοῦτσον. Πλεσάτες οἱ καιαγόμενοι ἀπὸ τὸν Πλέσαν. Καὶ ἕνα πλήθος ἄλλων τοπωνυμίων ἐν Β. Ἡπείρῳ λήγουν εἰς—ἀτες, δηλωτικὰ προφανῶς τοῦ προγόνου οἰκιστοῦ: Μπουλιαράτες, Ζερβάτες, Προγονάτες κττ. ἢ μὲ τὴν ἄλλην μορφήν τὴν ἐκ τῆς γενικῆς: Μπουλιαράτι, Ζερβάτι, Πλε-

σάτι, Προγονάτι. Περιέργως τὸ προκείμενο τοπωνύμιον ἐτράπη εἰς ὀηλυκὸν γένος. Πιθανώτατα οἱ ἰδιοκτῆται τῶν χωραφίων τούτων ἐγκατεστημένοι παρ' αὐτὰ ἐν ἀγροτικῇ καλύβῃ ἐδωσαν ἀφορμὴν νὰ δημιουργηθῇ τὸ τοπωνύμιον ἐκ τῶν φράσεων: πᾶν στοὺς Βασιλάτες, ἐρχομαι ἀπὸ τοὺς Βασιλάτες, πέρασα ἀπὸ τοὺς Βασιλάτες».

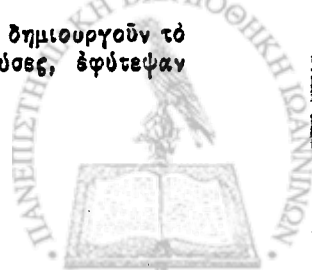
Ποιά εἶναι λοιπὸν ἡ πραγματικὴ ἱστορία τοῦ χωριοῦ καὶ ἀπὸ ποῦ πῆρε τὸ ὄνομά του; Θὰ προσπαθῶ νὰ δώσω μιὰ ἐξιστόρηση πιὸ σαφὴ καὶ ἴσως πιθανώτερη συγκρίνοντας τὶς παραδόσεις ἀπὸ τοὺς παλαιότερους κατοίκους τοῦ χωριοῦ μὲ τὰ σωζόμενα κοινοτικὰ μνημεῖα καὶ μὲ τὰ γενικώτερα ἱστορικὰ γεγονότα τῆς μαρτυρικῆς Ἡπείρου.

Πρὶν ἀπὸ 350 χρόνια περίπου ὑπῆρχαν συγχρόνως καὶ τὸ χωριὸ Δρυμάδες στὴ θέσι αὐτὴ πού βρίσκεται τὸ χωριὸ καὶ τὸ χωριὸ Βασιλάτες, ὅπου σήμερα τὸ τοπωνύμιον. Οἱ Βασιλάτες καθὼς εἶδαμε παραπάνω ἐπῆραν τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν γενναρὴν τῶν κατοίκων Βασίλην.

Τὸ χωριὸ Δρυμάδες στὴ σημερινὴ θέσι καθὼς φαίνεται ἐκτίσθηκε ἀπὸ μετανάστες ἀπὸ τὸ χωριὸ Δρυμάδες, πού εὑρίσκεται στὴν ἐπαρχία Χειμάρρας τῆς Β. Ἡπείρου. Σ' αὐτὸ μᾶς πείθει τὸ γεγονὸς ὅτι κατὰ τὸ 1600 ἐγίναν μετακινήσεις τῶν κατοίκων ἀπὸ τὰ χαμηλότερα μέρη ἐπειδὴ τοὺς καταπνέζαν οἱ Τούρκοι σπαχήδες. Ἀσφαλῶς τότε μιὰ ὁμάδα ἀπὸ τὸ χωριὸ ἐκεῖνο νὰ ἦλθε καὶ νὰ κατοίκησε στὸν ὡρον αὐτόν. Γιὰ τὴν τοποθέτησι τῆς χρονολογίας τῆς κτίσεως τοῦ χωριοῦ γύρω στὰ 1600—1650 μᾶς ἐνισχύει καὶ ἡ χρονολογία πού ἐκτίσθηκε ἡ κεντρικὴ ἐκκλησία δηλ. τὸ 1733. Ὑπῆρχεν ὅμως ἡ πρώτη ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ ἡ ὁποία ἀσφαλῶς θὰ εἶχε τουλάχιστον 80—90 χρόνια ζωῆ. Ἡ Ἀγία Τράπεζα τῆς πρώτης ἐκκλησίας ἦταν ἔξω ἀπὸ τὴ δόρεια γωνία τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς σημερινῆς ἐκκλησίας, ὅπου σήμερα ὑπάρχει ἕνα μικρὸ εἰκόνισμα τοῦ Ἀγίου Νικολάου, τὸ ὁποῖον ἐγίνε γιὰ νὰ μὴ πατήται ὁ ἱερός τόπος τῆς Ἀγίας Τραπεζῆς.

Ἀργότερα ἦλθαν καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ Βασιλάτες καὶ κατοίκησαν μαζί μὲ τοὺς πρώτους κατοίκους. Ἐκεῖνο πού τοὺς ἀνάγκασε νὰ ἐγκαταλήψουν ἕνα τόσο καλὸ καὶ εὐφορὸ μέρος, ἦταν οἱ ἐλώδεις πυρετοί.

Ὅλοι μαζί λοιπὸν ἄρχισαν νὰ δημιουργοῦν τὸ νέο τους χωριό. Ἐφτίσαν τὶς δρύσες, ἐφύτεψαν

δέντρα, ἀμπέλια κήπους και όλα τὰ κοινοτικά κτίρια, πού ἤθελαν νὰ εἶναι πολὺ καλὰ γιὰ νὰ τὰ καμαρώνουν. Καί ἔτσι ἡ ζωὴ τους ἀρχισε καινούργια και γεμάτη πρόοδο και ἄς τοὺς ἐσκίαζε ἡ φοβέρα και τοὺς πλάκωνε ἡ σκληριὰ. Ὅταν ὁ Ἀλῆ πασιᾶς εἶχε ἐξαπλωθῇ παντοῦ, ὅλο τὸ Πωγωνί ὑποτάχτηκε σ' αὐτόν. Μόνον τὸ Δελβινάκι ἀντιτάχθηκε λίγο. Οἱ Δρυμαδιῶτες μὲ τοὺς τρεῖς παπάδες πού εἶχε τότε τὸ χωριὸ δὲν θάλουν νὰ ὑπογράψουν τὴν παράδοσή του. Ὁ τύραννος κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ τοὺς τρεῖς λειτουργοὺς τοῦ Ὑψίστου. Τοὺς ὑποβάλλει σὲ πολλὰ στερήσεις και κακουχίες, σὲ πολλὰ βασανιστήρια, ἀλλὰ αὐτοὶ δὲν ὑπέκυψαν. Τοὺς ἐπρότεινε νὰ ἀλλαξοπιστήσουν και ἐπειδὴ ἀρνήθηκαν ἐκρέμασε τοὺς δύο στὴν τοποθεσία πού λέγεται σήμερα «ἀφορεσμένη» τὸν δὲ τρίτον κάτω ἀπὸ τὸν Ἀἴλιζ ἐκεῖ πού τώρα λέγεται «στοῦ Παπᾶ Κυριάκη τὸ μνημα».

Κατὰ τὸ 1810 ἔπесе στὸ χωριὸ πανώλης. Ἡ φοβερὴ αὐτὴ ἀρρώστεια—ὁ λαὸς ὠνόμαζε αὐτὴν πανούκλα—ἐθέρριζε τὸ χωριὸ και ὁ χάρος διαρκῶς ἀσπλάχνα ἐστίδαζε τὴν ἐκατόμβη τῶν θυμάτων του. Οἱ κάτοικοι ἐφευγαν ἀπὸ τὸ χωριὸ και ἐπήγαιναν στίς τοποθεσίες πού εὐρίσκονται σήμερα μερικὰ ἐξωκκλήσια.

Στὴ θέση Τζουρί σῶζονται σήμερα τάφοι πού εἶναι θαμένοι ὅσοι ἐπέθαναν ἀπὸ τὴ φοβερὴ ἀρρώστεια. Παρ' ὅλες τίς δεήσεις στὴν κεντρικὴ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἡ τρομερὴ ἀρρώστεια ἐξακολουθεῖ τὸν καταστρεπτικὸ της δρόμο. Ἀποφάσισαν λοιπὸν και ἔφεραν τὴν τιμὴν Κᾶρα τοῦ Ἀγίου Νικάνωρος ἀπὸ τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου πού εὐρίσκεται στὸ Καλλιστράτου ὄρος τῆς Μακεδονίας. Τὸ κακὸ ἔπαψε και ἔκτοτε ὁ Ἅγιος Νικάνωρ εἶναι τρόπον τινὰ ὁ πολιούχος τῶν Δρυμαδίων.

Ἀπὸ τότε οἱ κάτοικοι ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κοινὸ πανηγύρι πού ἔχουν πανηγυρίζουν και κατὰ γενεαλογικὴ συγγένεια ὠριομένες ἡμέρες ὅπως π.χ. τῶν Ταξιαρχῶν, τοῦ Ἀγίου Μηνᾶ κλπ. εἰς ἀνάμνησιν τῆς σωτηρίας ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια. Καὶ πανηγυρίζουν ἔτσι γιὰτὶ ὅπως εἶπαμε παραπάνω κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀρρώστειας ἔμειναν κοντὰ στὰ φερόνυμα ἐξωκλήσια τῶν ἐορταζομένων Ἀγίων.

Μία ἐξέχουσα μορφή πού ἀνάδειξαν οἱ Δρυμαδες τὸν περασμένο αἰῶνα ἦταν ὁ σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Δέρκων Νεόφυτος. Ὁ γεννήθηκε ἀπὸ μιὰ πολὺ φτωχὴ οἰκογένεια. Ἀπὸ πολὺ μικρὸς ἔμεινε ὀρφανὸς και ἡ μητέρα του, χήρα Πέτσιου, ἀνέλαβε τὴν ἀνατροφή του. Ὅταν ἐπὶ ἐλάλωσε τὸν ἔστειλε στὴν ὑπηρεσία τῶν ἀστυνομικῶν

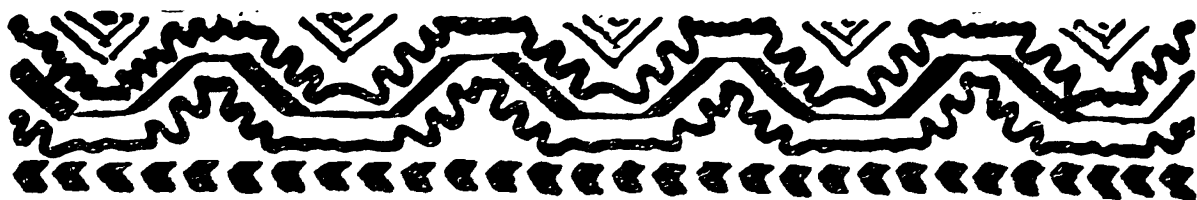
Τούρκων στὴν Πωγωνιανή (τότε Βοστίνα) γιὰ νὰ δγάλῃ τὸ ψωμί του. Μιὰ μέρα ἐργαζόταν στὰ χωράφια στὴ θέση «ἀφορεσμένη» και ἔτυχε νὰ περάσῃ ὁ Μητροπολίτης τῆς περ φερείας. Μόλις τὸν εἶδε ἔτρεξε και τοῦ ἐκράτησε τὸ ζῶο ἀπὸ τὸ χαλινὸ και ἀρχισε νὰ τὸν παρακαλῇ νὰ προστατέψῃ τὸ παιδί της «γιὰ νὰ μὴ τουρκέψῃ». Ὁ Μητροπολίτης τῆς ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ φροντίσῃ. Ὅταν ἐπέρασε ἀπὸ τὴν Πωγωνιανὴν ἐπῆρε μαζί του τὸ παιδί της και τὸ ἔστειλε στὸν Πατριάρχῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἔτσι μὲ τὴν ὑποτροφία τοῦ Πατριάρχου ἐτελείωσε τὴν Μεγάλην Σχολὴν τοῦ Γένους και κατώρθωσε και ἔφθασε στὸν βαθμὸν τοῦ ἐπισκόπου. Ὅταν ἐκάλεσαν αὐτόν ὡς ὑποψήφιον τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου ἡ ἐκλογή του ἀπεσώθη γιὰ ἀγνωστους λόγους. Τὸ ἔτος 1870 ἀπέθανε αἰφνιδίως. Μετὰ τὴ γιγαντομαχία τοῦ 1912—13 πού ἀπελευθερώθηκε ὅλη ἡ Ἡπειρος ἐλευθερώθηκαν και οἱ Δρυμαδες, ἡ πατρίδα τοῦ Νεοφύτου και τοῦ Νεάνθους. Τὸ 1923 ὁμως χαράσσονται τὰ νέα Ἑλληνοαλβανικά σύνορα και τὸ Ἑλληνικώτατο τμήμα τῆς Β. Ἡπείρου καταδικάζεται στὴν Ἀλβανία και μαζί μὲ αὐτὸ και τὰ καλλίτερα και ἀποδοτικώτερα χωράφια τῶν Δρυμαδίων.

Αὐτὴ εἶναι μὲ λίγα λόγια ἡ ἱστορία τοῦ χωριοῦ μου, πού ὅπως εἶπαμε εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα χωριά τοῦ Πωγωνίου.

Ἀφονα νερά τὸ διασχίζουν και ποτίζονται οἱ κῆποι τοῦ χωριοῦ. Ἀλλὰ ἂν δὲν ἔχει θαλασιὰς ἔχει ὁμως ἄλλα δένδρα πού τὸ κρύβουν μὲ τὸ πράσινόν τους. Τὸ χειμῶνα βουίζουν γύρω τὰ νερά του, κατρακυλώντας ἀπὸ τίς ψηλὰς νεροσυρμές τῶν γύρω του βουνῶν, ἐνῶ τὴν ἀνοιξὴ και τὸ καλοκαίρι μυριάδες ἀηδόνια στήνουν ἐκεῖ ἀπὸ βράδυ ὡς τὴν αὐγὴ, τὴ συμφωνικὴ τους συναυλία, στὸ πείσμα τοῦ μονοτόνου ρυθμοῦ τοῦ γκιώνη και τῶν βατράχων τὰ κοᾶξ—κοᾶξ.

Τὴ χαρούμενη ζωὴ του ὁμως ἐβύθισε στὸ πένθος ἡ συμφορὰ τοῦ πολέμου. πού ἐγέμισε τὸ χωριὸ σὲ σωροὺς ἀπὸ ἐρείπια και οἱ κάτοικοι ἐλιγρόστεψαν. Ἀλλὰ και πάλι στίς γιορτὲς και τὰ πανηγύρια τὸ κλαίνο και τὸ βιολεὶ δονοῦν τὴν ἀτμόσφαιρα κάτω ἀπὸ τὸ σκιερὸ πλάτανο τοῦ χωριοῦ. Ὁ ἥχος πού θυμίζει παλιὰς εὐτυχισμένες ἡμέρες θὰ τρομάξῃ τίς νυχτερίδες και τοὺς νυχτοκόρακες πού φώλιασαν στὰ ρημαγμένα στίγια, πού ἀθελά τους ἀφῆσαν τόσες οἰκογένειες και θὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι δὲν ἔχουν θέσιν ἐκεῖ γιὰτὶ ὁ ἄνθρωπος πού τὰ ἐφτιαξε ἔχει σκοπὸ νὰ τὰ ἀνοικοδομήσῃ και νὰ ἀρχίσῃ και πάλι μιὰ νέα, πῶς εὐτυχισμένη ζωὴ στὸν τόπο πού γεννήθηκε ..

ΚΩΣΤΑ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

ΣΧΟΛΙΑ&ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ Σ'ΕΝΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ

Α'. ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ.

1830 20 Αύγουστου Π. Πάτρα

Εντιμότατε χοριανί κουκουλιότες σᾶς προσκυνούμε αδελφικώς.

Χρῖνω περιτὸν νὰ σᾶς ἐξηγήθῃ τὰ κακὰ τῆς πατρίδος ὅπου εἰσβίσαμεν ἕως τὸρα ὡς ἂν ὅπου σᾶς εἶνε γνωστὰ καὶ εἴστε ἀφτόπτε ὅλον τον δι-σκολιὸν αὐτὰ μᾶς ἐβίσαμεν καὶ μᾶς ἔφεραν εἰς ἀπελπισίαν διατοῦτο καὶ προδύο μινὸν ἐφέραμεν τὴν φαμίλιαν μας ἐδὸ ὅχι ποτές νὰ ἀρνιθῶμεν τὴν πατρίδα καὶ νὰ τὴν ἀφίσουμε διὰ πάντα· διότι εἰς τὸν κόζμον δὲν εἶνε ἄλλο γλυκίτερον τῆς πα-τρίδος· θεῖα χάριτι μανθάνομεν τὸν ἐρχομὸν του σατριάξέμι (1) καὶ τὴν ἐκκαθάρισιν ὅπου κημι εἰς τοὺς κακοὺς· αὐτὸ μᾶς ζοογονί καὶ μᾶς ἐνθα-ρινι ὅπου ἐλπίζομε ὅτι θέλη εἰδόμεν πατρίδα καὶ θέλη ζῖσομεν ὡς ἰ γονίς μας χερόμενοι τὴν ευ-ταξίαν καὶ τοὺς βασιλικοὺς νόμους· σήμερον γρά-φομεν του κυρίου στεφανί κόκκορον καὶ τὸν σι-στήνομεν προσορινόν μας ἐπίτροπον εἰς τὸ σπῖ-τι μας καὶ μουλκιά μας νατα περιπιῖτε καὶ νατα προσέχι διὰ ναμὶν πέσουν εἰς φθοράν διὰ τοῦτο γράφομεν καὶ τῆς αὐθεντιά σας καὶ σᾶς παρακα-λοῦμεν νὰ τον βρηθίσετε εἰς ὅτι λάβη χρίαν διὰ νὰ φιλάτοντε τα ἐδικὰ μας ἀπὸ κάθε κακὸν ἕως ὅτου εὐκολινθοῦμε νὰ ἐλθοῦμε μόνι μας ὅπου ογλίγορα παρακαλοῦμεν τὸν θεὸν να μας ἀξίοσι τὴν ανταμοσίμ μας· σᾶς εἶνε γνωστὶ καὶ ἰ διαθήκη (2) του πατρός μας ὅπου διορίζει ἐπίτροπον τὸν ἴδιον κύρ στέφανον κόκκορον τὸν σεβάζμιον πα-παγεόργιον καὶ κύρ γεόργιον τζίγκαν νὰ ἐκτελοῦν τὰ χρεῖ τασιμφονημένα μετὴν αὐθεντιάν σας καὶ ημεῖς νὰ δίδοντε τα χίλια χρόσια τὸν χρόνο μι-σθὲς του ἐλινικοῦ διδασκάλου (3) ταδὲ διακόσια να δίδοντε τον ἥδιον νατὰ μισοὺς αὐτοὺς εἰς τοὺς πτωχοὺς τα μισὰ καὶ ταμισὰ τὸν ιερέον κατὰ τὴν συμφονίαν ὅπου εἶνε γραμένι εἰς τον κόνδικα (4) του χοριοῦ μας ὅπου ὅμιον ἴσον ηπογραμέ-μενον ἀπο τὴν αὐθεντιάν σας ἔχαμεν ἐμῖς τὰ δὲ χρόσια ἐξακόσια ὅπου εἶνε τον πέντε χιλιάδον χρὸς. το δῖαφορον μὲνι εἰς ἡμᾶς ἀπο τὰ ὅποια σᾶς διορίζομεν παρικαλόντας σας νὰ δίδετε ὅτι μᾶς ἀναλώοῦν διὰ τα βασιλικὰ μας δοσίματα (5) βοσκόττας μας πατριχὸν λογαριαζμόν· κύριη ἀδελφί πατριότε χοριανί εἰς παρακαλοῦμε με δάκρια διὰ τὴν ὑστέρισιν τῆς πατρίδος· ἀγαπί-σετε μας ἑμας καὶ τὰ εἰς ἐμᾶς εἶνε περιτὸν νὰ σᾶς ἐνθιμίσο νὰ στοχασθῖτε ὅτι το σπῖτι μας δὲν

ἐκανε εἰς κανένα κακὸν ἡμῖ καλὸν ὅπου ἐδιήθη ἀντὰ μᾶς ἐνθαρίνη ναελπίσομεν τὴν ογλίγορην ἀντάμοσίμ μας δὲν μᾶς ἀφίνη ο πόθος τῆς πατρί-δος νὰ σᾶς βαρένο περισσότερον μεταγραφίματά μου ἡμῖ σᾶς προσκυνούμε ἀδελφικότατα μόλον το σέβας του πατριωτισμοῦ καὶ μένομε εἰς τοὺς ὀρισμοὺς σας πρόθιμι ἀδελφί σας.

στέφανος στρουμπός καὶ ἀδελφός μου.

Τὸν ἐνδοξότατον ἀσλάνυα προσκινώ·

ΣΗΜ. Ἀπ' ἔξω δὲ ἀπὸ τὸ γράμμα εἶναι γραμ-μένη ἡ ἐξῆς διεύθυνση=«Τὸν ἐντιμοτάτον κυ-ρίον χοριανον κουκουλιώτον· εἰς τὸ κουκούλι τοῦ Ζαγορίου».

Β'. ΣΧΟΛΙΑ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΓΡΑΜΜΑ.

Τὸ παραπάνω γράμμα, στοῦ ὁποίου τὴν ἀντι-γραφή χρητήσαμε τὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα ποὺ ἔχει, ἂν θελήσῃ κανένας νὰ τὸ ἐξετάσῃ κά-πως λεπτομερειακά, μᾶς λέγει πολλὰ πράγματα ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ χωριοῦ μου Κουκουλίου. Ἀπ' αὐτὸ διαφαίνεται, κατὰ τὴν ἀν-τίληψή μου, καθαρά, ὅτι ὁ Στέφανος Στρουμπός καὶ ὁ ἀδελφός του ὑπῆρξαν ἱσως οἱ πρῶτοι Κου-κουλιώτες, ποὺ σήκωσαν τὶς οἰκογενεῖς τῶν ἀπ' τὸ χωριὸ καὶ τὶς πῆραν μαζί τους στὸ ταξίδι (Παλιὰ Πάτρα). Ἡ μετακίνησις αὐτὴ τῶν οἰκο-γενειῶν τους, φαίνεται πῶς δὲν ἔκρινε καλὴ ἐν-τύπωση στὸ χωριὸ· παρεξηγήθησαν τὰ δύο ἀδέλ-φια γι' αὐτὸ ποὺ ἐπεχείρησαν. Γι' αὐτὸ φροντί-ζουν νὰ δικαιολογηθοῦν γιὰ τὴν πρόξιν τους αὐτὴ, προβάλλοντας τὴν ὑπόσχεσι τῆς προσωρινότητος τῆς μετακίνησις τῶν οἰκογενειῶν.

Μᾶς βεβαιώνει τὸ γράμμα αὐτὸ ἀκόμα γιὰ τὰ βῆσανα ποὺ ὑπέφεραν οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ μας καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ Ζαγοριοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Δὲν ξεκαθαρί-ζονται ὅμως μ' αὐτὸ ποῖα βῆσανα ἐννοοῦνται. Ὅλες οἱ ταλαιπωρίες τῶν ἐπαναστατικῶν χρό-νων γενικά (ἀπὸ τὸ 1820—1829); Ἡ εἰδικότερα οἱ βιαιοπραγίες καὶ τὰ κακὰ ποὺ ἔχαμεν στὰ 1829 οἱ Τούρκοι, οἱ ὅποιοι, ἐπειδὴ ἀφηνί-ασαν ἐνάντια στὴν Κυβέρνησι τὴν Τουρκικὴ γιὰ τὶ τοὺς καθυστεροῦνταν μισθοί, βγήκαν στὸ Ζαγόρι καὶ ἔπραξαν ἀκατανόμαστα κακουργήματα καὶ οἱ ὅποιοι δὲν θὰ φεύγανε ἀπ' αὐτὸ ἂν δὲν ἐπαιρ-ναν 300 χιλιάδες χρόσια; (6) Κατὰ τὴν γνώμη μου, αὐτὰ τὰ τελευταῖα δυσάρεστα γεγονότα ποὺ συνέβησαν στὸ Ζαγόρι κατὰ τὸ 1829—1830 καὶ τὰ ὅποια βάσταξαν 13—14 μῆνες, θὰ ἐννοοῦνται

«κακά της πατρίδος». Ποιὸν ἐκκαθάρισιν ἐπεχείρησε ὁ Σατραζέμης πού ἐκείνην τὴν ἐποχὴ ἦθε ἀπὸ τὴν Πόλιν ἀπὸ τοὺς «κακοὺς» ὅπως διαλαμβάνεται στὸ γράμμα, δὲν μπορούμε νὰ τὸ νοιώσουμε. Ποιοὺς ἐννοεῖ κακοὺς; Μήπως τίποτε χωριανοὶ συνεργάστηκαν μὲ τοὺς Ἀρβανίτες γιὰ ζημιά τῶν συμφερόντων τοῦ χωριοῦ ἢ ἄλλων χωριῶν; Κάπως δυσεξήγητο τὸ σημεῖο αὐτό.

Μᾶς μιλεῖ ἀκόμα γιὰ τὸ κληροδότημα πού ἄφισαν στὸ χωριό ὁ πατέρας τοῦ γράφοντος Κων)τίνος Στρούμπου γιὰ ἐκπαιδευτικοὺς καὶ ἄλλους σκοποὺς.

Ἐκεῖνο, πού δὲν μᾶς λέγει τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ γράμμα, καὶ δὲν ἦταν βέβαια δυνατό νὰ μᾶς τὸ πῇ αὐτό, εἶναι τοῦτο: ὅτι οἱ οἰκογένειες τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν Στρουμπαίων δὲν ξαναγύρισαν ἀπὸ τότε ποτὲ στὸ χωριό μας. Παρ' ὅλον τὸν πόθο καὶ τὴν ἀγάπην γιὰ τὴν πατρίδα, πὺν διαλαμβάνουν στὸ γράμμα τους, ἡ Πάτρα γίνεκε ἀπὸ τότε πατρίδα τους πιά. Μάλιστα ὁ γιὸς τοῦ Στεφανῆ, ὁ Δημήτριος Στρούμπος, ὁ κατόπι καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἀθῆνας γιὰ πολλὰ χρόνια, (7) ἐξεφώνησε στὰ 1835 στὴν Π. Πάτρα λόγο σὲς ἐξετάσεις τῶν Δημοτικῶν Σχολείων. Ὁ λόγος αὐτὸς τυπωμένος σὲ φυλλάδιο βρίσκεται στὴ βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς στὴν Ἀθήνα. Στὰ 1864 δὲ ἕνας ἀπ' τοὺς ἀδελφούς Στρούμπου, ἀκολουθώντας τὸ φιλεκπαιδευτικὸ πνεῦμα τῶν γονέων του, ἔχτισε ἕνα μεγαλοπρεπὲστατο διδακτήριο, στὸ ὁποῖο σήμερον στεγαζέται τὸ Βο Δημοτικὸ Σχολεῖο Πατρῶν καὶ τὸ ὁποῖο φέρει καὶ τὸν τίτλο «Στρούμπειο». Γιὰ τὸ σχολεῖο αὐτὸ καὶ γενικὰ γιὰ τὴν ἱστορικὴ Κουκουλιώτικη οἰκογένεια τῶν Στρουμπαίων θὰ ἀπασχολήσουμε μελλοντικὰ τίς στήλες τῆς ἀγαπητῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ὅταν συμπληρώσουμε ὅσο χρειάζονται τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα πάνω στὴν ἐρευνά μας αὕτη.

Γ. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Σατραζέμης ἢ σατραζάμης = ἀνώτατος στρατιωτικὸς βαθμοῦχος τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ,

ἰσοτίμος πάνω κάτω μὲ τὸ: στρατάρχης. Δὲν προκεῖται ἐδῶ γιὰ τὸν καθ' αὐτὸ σατραζέμη τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἔπρεπε νὰναι ἀπαραίτητα Μωαμεθανός. Πρόκειται γιὰ κάποιον Κουκουλιώτη, ὁ ὁποῖος ἦταν στὴν ὑπηρεσία τοῦ Σατραζέμη στὴν Πόλιν, εἴτε ὡς γραμματικὸς, εἴτε ὡς γιατρός. Κι ἐπειδὴ ἦταν στὴν ὑπηρεσία τοῦ Σατραζέμη πήρε τὸ παρατσούκλι «σατραζάμης ἢ σατραζέμης». Τὸ σπῖτι αὐτοῦ ἦταν γνωστὸ μέχρι τὰ τελευταῖα χρόνια μὲ τὴν ὀνομασία «στῆς σατραζέμης».

2. Πατέρας τοῦ Στεφανῆ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του ἦταν ὁ Κων)τίνος Στρούμπος. Ἦταν ἐμπορος στὰ Γιάννινα καὶ πολλὴ πλούσιος. Ἐπειδὴ γιὰ τὰ πλούτη του οὐτὰ ὁ Ἀλῆ Πασᾶς τοὺς εἶχε φορολογήσει ἄγρια, ἀλλὰ μὲ εὐσχημον τρόπο, γι' αὐτὸ ὁ Στέφανος στὰ χρόνια τοῦ Ἀλῆ, γιὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπ' αὐτόν, εἶχε καταφύγει στὴν Κέρκυρα. Ὁ Κων)τίνος Στρούμπος καὶ τὸ παιδί του Στέφανος φαίνονται, ὅτι διέθεσαν γιὰ τὸ σχολεῖο Κουκουλίου καθὼς διαλαμβάνει καὶ τὸ δημοσιευόμενον γράμμα, 12000 γρόσια. (Λαμπρίδης: «Περὶ τῶν ἐν Ἡεῖρω ἀγαθοεργημάτων» Μέρος Β').

3. Ἑλληνικὸ σχολεῖο στὸ Κουκούλι εἶχε συσταθῇ καὶ λειτουργοῦσε πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Λεπτομέρειες γιὰ τὸ σχολεῖο Κουκουλίου ὑπάρχουν στὸ βιβλίο μας: «Ἡ ἐθνικὴ πνευματικὴ λαμπάδα στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας—ἡ ἱστορία τῆς Σχολῆς Κουκουλίου—Ζαγορίου». 1950.

4. Σὲ κάθε χωριό τοῦ Ζαγορίου ὑπῆρχε τέτοιος κώδικας. Αὐτὸς ὁ παλιὸς κώδικας τοῦ χωριοῦ μας δυστυχῶς δὲν ἔχει περισωθῇ.

5. Οἱ φόροι πὺν πληρώνονταν στὸ Τουρκικὸ δημόσιο λεγόταν γενικὰ «αὐθεντικὰ καὶ βασιλικὰ δοσίματα». Γιὰ τὰ «αὐθεντικὰ καὶ βασιλικὰ δοσίματα» τοῦ χωριοῦ μου ἔχω γιὰ δημοσίευση εἰδικὴ μελέτη.

6. Ι. Λαμπρίδης: «Ἡπειρωτικὰ μελετήματα Ζαγοριακὰ» τεῦχος Β σελ. 46.

7. Ὁ Δμ. Στρούμπος διετέλεσε καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἀθῆνας ἀπὸ τὰ 1840 ὡς τὰ 1889. Χρημάτισε καὶ Πρύτανις αὐτοῦ.

ΚΑΙ ΜΙΑ ἈΛΛΗ ΑΠΟΦΙΣ

"ΣΑΤΡΑΖΑΜΗΣ,, ΚΑΙ ΡΕΣΙΤ ΠΑΣΙΑΣ

Ὁ φίλος κ. Κ. Λαζαρίδης, στὸ πῶς πάνω σημείωμά του, φαίνεται νὰ πιστεύῃ ὅτι ὁ «Σατραζάμης» πὺν χτύπησε στὸ Ζαγόρι τοὺς «κακοὺς», εἶναι ἕνας—ποτέ—μὲ τὸ ἐπώνυμο—ἢ μᾶλλον παραγκῶμι, παράνομα αὐτὸ—συντοπίτης του (Κουκουλιώτης), πὺν εἶχεν ἔτσι παραγκωμιστεῖ, ἐπειδὴ ὑπηρετοῦσε στὴν Κων)πολὴ σὲ θέσιν πιθανότατα ἐμπιστοῦ, κάποιον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Τούρκου Σατραζάμη (πὺν σημαίνει, ὅχι Στρατάρχην ἀλλὰ Πρωτοπουργό, Βεζύρη), κι' εἶχε κοντά του ἀποκτήσει δύναμιν καὶ προνομιακὴ θέσιν.

Τὸ τελευταῖο αὐτό, θὰ μπορούσαμε—ἂν εἶχα—

με καὶ τίς σχετικὲς ἱστορικὲς ἐνδείξεις—νὰ τὸ δεχτοῦμε· δὲ θάταν ἄλλως τε ὁ πρῶτος Ζαγορίσιος πὺν θάχε ἀποκτήσει θέσιν καὶ δύναμιν στὴν Πόλιν· ἂν καί, κι' αὐτό, ἐπεκτείνεται ὅχι πέρα ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ 19ου αἰῶνα· κατόπι ἔχουμε τὴν Ἑλλ. Ἐπανάστασιν, καὶ ὅλα αὐτὰ, κάπως εἶχαν κοπῇ. Φαίνεται ὅμως βασικά ἀπαράδεκτο, σ' ἕνα χριστιανό, ὁποιαδήποτε κι' ἂν εἶχε αὐτὸς ἀποκτήσει δύναμιν, νὰ ἔχη ἀνατεθῇ νὰ χτυπήσῃ, ἐπὶ κεφαλῆς, σίγουρα, Τούρκικης δυνάμεις τοὺς «κακοὺς» τοῦ Ζαγοριοῦ, πὺν εἶναι ἀναμφισβήτητα, οἱ ἀνυπότακτοι μὲν καὶ ληστρικοί,

πάντοτε όμως Μουσουλμάνοι Τουρκαλβανοί της εποχής. Τό γιατί αυτοί δεν κατονομάζονται ρητά από τον επιστολογράφο, αλλά με τον πιο πάνω χαρακτηρισμό, είναι για κείνη τη δύσκολη εποχή αυτόνοήτο.

Σατραζάμης λοιπόν έδω, είναι, αναμφισβήτητα για μās, ο περίφημος Μεχμέτ Ρεσσήτ Πασιάς, που έχει άμεσα συνδέσει το όνομά του, τόσο με την Ήπειρο, όσο και ειδικότερα με το Ζαγόρι. Ο δέ επιστολογράφος, τίποτε άλλο δεν προσπαθεί με το δημοσιευόμενο γράμμα του να επιτύχει, παρά να δικαιολογήσει κατά κάποιον τρόπο την από άφορμή των αλβανικών βιαιοτήτων έγκατάλειψη του πάτριου τόπου, αφήνοντας πίσω του τους συμπατριώτες με τους οποίους ξεχώρισε, στις δεινές εκείνες περιστάσεις τα πεπρωμένα του.

Η ιστορική τοποθέτηση των γεγονότων είναι η εξής:

Ο Μεχμέτ Ρεσσήτ Πασιάς, ο έπονομασμένος Κιουταχής, διωρίστηκε για πρώτη φορά Βαλής Γιαννίνων (και ταυτόχρονα Στρατάρχης (Σέρ—άσκέρ) κατά της έξεγερμένης Ανατολικής Ελλάδας, καθώς και ήγεμόνας της Ρούμελης και της Θεσσαλίας, στα 1825 (1), κι' από τότε εμφανίζεται ύποστηρικτής του Ζαγοριού (2), αναγνωρίζοντας τις μεγάλες που αυτό δοκίμασε καταστροφές, τόσο κατά τη διάρκεια των κατά του Άλ'η επιχειρήσεων όσο και κατά την επαναστατική του Έλλ. Έθνους περίοδο, και αύστηρες εκδίδοντας διαταγές, το Ζαγόρι, που ίσαμε τότε πλήρωνε τα τέσσερα πέμπτα περίπου των βαρών της επαρχίας Ίωαννίνων, να καταβάλει τώρα, μόνο τα μισά (3).

Κατά τη διάρκεια της Βαληλίας του, που κράτησε ίσαμε τα 1829, χρονιά κατά την οποία διωρίστηκε Μέγας Βεζύρης (Σάντρ-αζάμ), ο Μεχμέτ Ρεσσήτ Πασιάς διώκеше την χώραν έν πάση δικαιοσύνη και αύστηρότητι, πατάξας άπαντα τα κακοποιά στοιχεία και έμπνεύσας εις τους καθ' όλην την διοίκησιν του προκατόχου του βιαιοπραγούντας Τουρκαλβανούς, φόβον και τρόμον, διά του αύστηρου και άμερολήπτου χαρακτήρος του» (4).

Κατά τη διάρκεια της Βαληλίας των διάδοχών του Μπαϊράμ και Σελήμ Πασιάδων, τα στίφη των Τουρκαλβανών, άρχισαν και πάλι να έξεγείρωνται και να βιαιοπραγούν· έλεηλάτησαν δέ ιδιαίτερα την περιοχή του Ζαγοριού (5).

Στά 1830 όμως, Βαλής των Γιαννίνων, διορίζεται ο Ίμιν πασιās, γιός του Ρεσσήτ Πασιά, νεανίσκος την ήλικίαν «που δέ μόρθεσε μέν μόνος του να άποκαταστήσει την τάξη», αλλά άκριβώς γι' αυτό, ο πατέρας του, το καλοκαίρι της ίδιας χρονιάς κατέβηκε στην Ήπειρο, κι' άφου συγκέντρωσε με κάποια πρόφαση τους πιο σημαίνοντες και επικίνδυνους από τους ταραχοποιούς κι' άντάρτες Άλβανούς, σε μιά μέρα πέρασε έν στόματι ρομφαίας χίλιους άπ' αυτούς (6).

Αυτή περίπου την εποχή είναι που ο Σατραζάμης Ρεσσήτ Πασιάς, προτρέπει τους Ζαγορίσιους που είχαν, λόγω των Τουρκαλβανικών βιαιότητων και λεηλασιών, εγκαταλείψει στο πρόσφατο παρελθόν τα χωριά τους, γυρεύοντας δώθε —κείθε άσυλο κι' ασφάλεια, να επανακάμψουν στο γενέθλιο τόπο, όπου δέν είχαν πιά να φοβούνται τους Άλβανούς (7), τους «κακούς» αυτούς του επιστολογράφου Άλβανούς.

Οπωσδήποτε, ή δημοσιευόμενη έπιστολή, είναι ένα άξιοπρόσεχτο ιστορικό μνημείο, για το όποιο όφείλουμε εύχαριστίες στο φίλο κ. Κ. Λαζαρίδη.

Δ. Σαλαμάγκας

1. Κ. Μέκιον, Ίστορία της Ήπειρου, Κάϊρο 1909, σελ. 239.

2. Ι. Δαμπρίδη, Ζαγορισιακά Β' σελ. 43—44.

3. Όπου άμέσως πιο πάνω και σελ. 39.

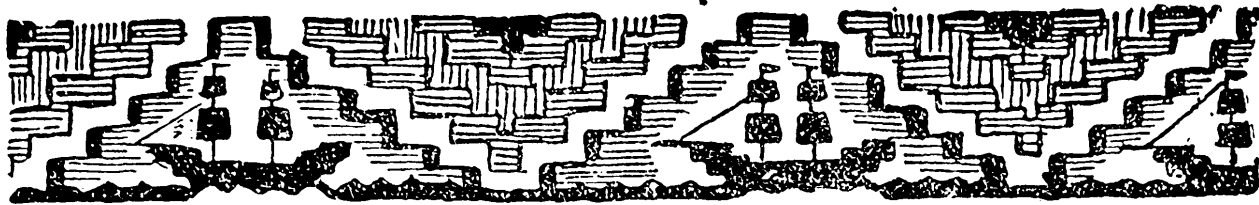
4. Όπου στην ύποσ. 1.

5. Όπου στην ύποσ. 1 σελ. 244 και όπου στην ύποσ. 2, Ζαγορισιακά σελ. 239—240 και Ζαγορισιακά Β' σελ. 46.

6. Όπου στην ύποσ. 1 σελ. 244 και έπ. κι' όπου στην ύποσ. 2. Ζαγορισιακά Β' σελ. 52—53.

7. Δές και όπου στην ύποσ. 2. σελ. 52.

† Κορυτᾶς ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ, Μητροπολίτου

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ*

ΛΟΓΙΟΙ-ΣΧΟΛΕΙΑ & ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΙΕΡΕΥΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΙΤΗΣ

ΚΑΙ Η ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ

1. Περί τῆς «Ἑρμογένους τοῦ τεχνικοῦ Ῥητορικῆς τέχνης», ἐξ οὗ ὁ Παπαβασιλόπουλος ἠντλήσῃ τὸ «Περὶ στάσεων ρητορικῶν» κεφάλαιον.

Εἶχον ἐκφράσει ἀνωτέρω τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι δύο τύποι πρέπει νὰ ὑπάρχωσι τῆς «Λευχειμονούσης Ῥητορικῆς» τοῦ Παπαβασιλοπούλου, καὶ ἄφησα τὸ ζήτημα, ὅπερ θὰ λυθῇ μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν χειρογράφων. Εἰς τὴν γνώμην αὐτὴν ἐνισχύομαι ἤδη δημοσιεύων τὸ «Περὶ στάσεων» κεφάλαιον, ὅπερ βεβαίως δὲν ἀνήκει εἰς τὰ Προγυμνάσματα τοῦ Ἀφθονίου. Ταῦτα περιέχουσι τὰ χειρόγραφα τοῦ πρώτου τύπου, ὅστις προέρχεται ἐκ τῆς λατινικῆς μεταφράσεως. Ἀλλ' ὁ Ἀφθόνιος δὲν ἔγραψε κατὰ τὸν *Rabe* προγυμνάσματα εἰς Ἑρμογένην ἀναφερόμενα, ἀλλ' ἀνεξαρτήτως αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ ἦσαν οἷον «Μικρὰ Ῥητορικὴ» κατὰ Συριανὸν (εἰς Ἀφθόνιον σ. 3,7) διὸ καὶ ἦσαν ἐν πολλῇ πάντοτε χρήσει. Βεβαίως συναντᾶται ἐνίοτε καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸν κορυφαῖον διδάσκαλον τῆς «Ῥητορικῆς τέχνης», ἀλλὰ δὲν ἐσχολίασε, δὲν ἔγραψεν ὑπόμνημα εἰς αὐτόν, ὅπως τόσοι. Κατὰ ταῦτα οὔτε περὶ στάσεων ἔγραψεν. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι ἐπινόησις καὶ δημιουργημα τοῦ Ἑρμογένους. Εἶναι δικανικὸν διδασκόμενον εἰς τὴν σχολὴν τῆς Ῥητορικῆς, ἐνθα ἐδίδαξεν εἰς νεαρωτάτην ἡλικίαν, δεκαπενταετῆς. Μετὰ διετὴ διδασκαλίαν κατώρθωσε νὰ ἐκδώσῃ τὸ βιβλίον, ἐφ' ᾧ ἐθαυμάσθη. Ἡγόρευσε δὲ ὡς δικηγόρος αὐτοσχεδίως διὸ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Μάρκος ὁ Αὐρήλιος ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀκροασθῇ αὐτοῦ. Ὡνομάσθη «τεχνικός» ἢ τεχνογράφος (ὑπὸ τῶν νεωτέρων) διότι λέγοντες οἱ παλαιοὶ ρήτορα ἠννόουν τὸν Δημοσθένην. Τὰ συγγράμματα αὐτοῦ ἐθεωροῦντο ὡς κανόνες καὶ διεσώθησαν εἰς πλείστα χειρόγραφα⁽¹⁾. Δυστυχῶς ἕνεκα προώρου ἀναπτύξεως 19ετῆς ὑπέστη κατάπτωσιν διὸ ὁ σοφιστὴς Ἀντίοχος σκώπτων εἶπεν: «Ἑρμογένης ὁ ἐν παιδί γέρων, ἐν δὲ γηράσκουσι παῖς»⁽²⁾. Τὸ σπουδαιότατον τῶν ἔργων τοῦ εἶναι, τὸ καὶ δυσκολώτατον, τὸ «Περὶ ἰδεῶν», ὅπερ καὶ νῦν θεωρεῖται χρησιμώτατον ἐν τῇ πράξει.

Τὰ κεφάλαια τῶν Προγυμνασμάτων τοῦ Ἀφθονίου εἶται τὰ ἑξῆς: μῦθος, διήγημα, χρεια, γνώμη, ἀνασκευή, κατασκευή, κοινὸς τόπος, ἐγκώμιον, ψόγος, σύγκρισις, ἡθοποιΐα, ἐκφρασις, θέσις, εἰσφορὰ νόμου. Τοιοῦτον τὸ περιεχόμενον τῶν

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου.

1. Βλ. τὰ προλεγόμενα τῆς ἐκδόσεως τοῦ *Rabe* 1913 ἐν τῇ *Bibliotheca Teubneriana*, ἥτις θεωρεῖται ἡ ἀριστεία καὶ *Norden, Die antike Kunstprosa*, τόμ. Α', 1898, σ. 382 ἐ. *Provat, De Hermogenis dicendi genere. Strassburg* 1910 κ. ἀ.

2. Ἐπειδὴ δὲ ἀνευ νόσου ἢ ἄλλης αἰτίας ἀφηρέθη τὴν ἔξιν τῆς ρητορικῆς οἱ βάσκανοι «ἔφασαν τοὺς λόγους αὐτοῦ ἀτεχνῶς καὶ Ὅμηρον πεπερόντας εἶναι ἀποβεβληκῆναι γὰρ αὐτοῦ τὸν Ἑρμογένην καθάπερ περὶ αὐτῶν» (Α. Πάριος, σ. 43 Δ).

Προγυμνασμάτων, ἐξ ὧν λείπει καὶ αὐτὴ ἡ λέξις στάσις. Εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ κεφάλαια ἀπαξ ἀναφέρεται στάσις, ἀλλ' ὑπὸ τὸν τύπον «πραγματικὴ». ὅλον «ἐργασία δὲ αὐτὴν κεφαλαίοις, οἷς καὶ τὴν πραγματικὴν», ἣτις ἐρμηνεύεται: «πραγματικὴ ἐστὶ στάσις ἢ περὶ τοῦ μέλλοντος ἔχουσα ζήτησιν» (Σαρδ. σ. 263, 10. «Ἐξήγησις εἰς τὰ Ἀφθονίου προγυμνάσματα»). Συνήθως πάντες οἱ τεχνογράφοι προτάσσουσι τὰ «Προγυμνάσματα» τοῦ Ἀφθονίου ὡς πρακτικώτερα τῶν τοῦ Ἑρμογένους πρὸς ἀσκήσιν· διότι «σκοπὸς ἐστὶ τῷ Ἀφθονίῳ ἐν τῇ τῶν Προγυμνασμάτων ὑποθέσει προασκῆσαι καὶ προεθίσει ἡμᾶς εἰς τὰ κατὰ τὴν ρητορικὴν εἶδη καὶ μέρη, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰ τοῦ πολιτικοῦ λόγου μέρη»⁽¹⁾. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ Ἀφθονίου. Περὶ δὲ Ἑρμογένους ἔχομεν ἔργον ἐρμηνευτικὸν περισπούδαστον, ὅπερ ἀγνοοῦσι δυστυχῶς οἱ Εὐρωπαῖοι, τοῦ ἱερομονάχου Ἀθανασίου Παρίου, μαθητοῦ Εὐγ. Βουλγάρεως ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Ἀκαδημίᾳ καὶ σχολαρχοῦντος ἐν αὐτῇ.

«Ρητορικὴ πραγματεία ἦτοι τῆς Ἑρμογένους τοῦ Ταρσεῶς... Ρητορικῆς τέχνης ἐξήγησις, συνοψισθεῖσα μὲν ἐκ τῶν παλαιῶν καὶ διαφόρων ἐξηγητῶν καὶ ὡς ἐνὶ ἀκριβέστατα φιλοπονηθεῖσά τε καὶ ἐπεξεργασθεῖσα καὶ ἀναπληρωθεῖσα τὰ ἐλλείποντα...»⁽²⁾.

Καὶ ἐνταῦθα προηγούνται τὰ τοῦ Ἀφθονίου προγυμνάσματα, σ. 1—33⁽³⁾. Ἐπονται Προλεγόμενα σ. 34—45 καὶ ἀκολουθεῖ τὸ κύριον μέρος «Περὶ τῶν στάσεων», σ. 47—274 (δὲν εἶναι πλῆρεις αἱ στάσεις, ὅσαι εἶναι γνωσταὶ νῦν παρὰ *Rabe* σ. 28—92). «Περὶ εὐρέσεως καὶ σχημάτων» τὰ 4 βιβλία, σ. 275—532 (τὰ τελευταῖα περὶ σχημάτων, ἐρμηνείας καὶ ὑποκρίσεως). Παρέλειψεν ὁ Πάριος τὰ «Περὶ ἰδεῶν λόγου» δύο βιβλία ὡς καὶ τὸ «Περὶ μεθόδου δεινότητος» (σ. 213—456) δηλ. τὸ ἥμισυ τῆς «Ρητορικῆς τέχνης» τοῦ Ἑρμογένους. Θέλων δὲ νὰ συμπληρώσῃ τοῦτον ἐν εἶδει παραρτήματος ἐν τέλει προσέθηκεν ἐρανισάμενος ἐξ ἄλλων συγγραφέων τὴν «Περὶ ἐπιδεικτικοῦ γένους» πραγματείαν (σ. 1—216) χάριν πρακτικῶν σκοπῶν· διὸ καὶ ἐπεράτωσεν αὐτὴν λόγων ρητορικῶν ἐκ τῆς θύραθεν καὶ ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας. Θεωρεῖ δὲ τὸν Ἑρμογένην· «ὡς τὴν μόνην κλεῖδα» πρὸς κατανόησιν τῶν δημοσθενείων λόγων⁽⁴⁾.

2. Περὶ στάσεων ἐν τῇ Ρητορικῇ.

Πραγματευόμενος ὁ νεώτερος Ἕλληνας περὶ ἔργων ἀρχαίων ἢ γεγραμμένων εἰς ἀρχαίαν ἐλληνίζουσαν γλῶσσαν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐξηγήσῃται τοὺς ὅρους τοὺς τεχνικοὺς πρὸς παντός, οἷτινες ἥλλαξαν τελείως σημασίαν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γραφομένῃ γλῶσσῃ. Ἀλλ' ἐνιστάμενός τις θὰ ἔλεγε καὶ πῶς οἱ μαθηταὶ τοῦ διδασκάλου ἐκείνου τῆς ρητορικῆς ἐμάνθανον τότε ταύτην τὴν «Λευχειμονοῦσαν»; ἀπλούστατα, διότι διεσαφηνίζε τοὺς ὅρους ὁ διδάσκων καὶ διότι, ἐφόσον ἡ διδασκαλία ἐγένετο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλῶσσῃ, ἦσαν ἐξοικειωμένοι πλέον ἡμῶν. Δυστυχῶς οὔτε τὰ ὑπάρχοντα Λεξικά καὶ αἱ Ἑγκυκλοπαιδεῖαι βοηθοῦσιν ἡμᾶς εἰς τὸ δύσκολον τοῦτο ἔργον, οὔτε οἱ συγγραφεῖς ρητορικῶν ἐγχειριδίων ἠθέλησαν νὰ ἀσχολη-

1. «Προλεγόμενα τῶν Ἀφθονίου Προγυμνασμάτων» (*Prolegomenon sylloge*, ἐκδ. *Rabe*, σ. 71, 9). «Ὅλα δὲ τῶν Προγυμνασμάτων τὰ κεφάλαια πρὸς ἓνα καὶ μόνον σκοπὸν ἀφορῶσιν. «Ἀποροῦμεν, ὅτι πῶς ἰδ' ὄντων τῶν Προγυμνασμάτων ἓνα σκοπὸν οἶονταὶ ἀποδοθῆναι ἀπάντων. καὶ λέγομεν, ὅτι... ὥς περ ἰγ'» στάσεων διαιρέσεις ἐν τῷ «Περὶ στάσεων» βιβλίῳ τοῦ Ἑρμογένους οἱ τοῦτου τοῦ βιβλίου ἐξηγηταὶ ἓνα σκοπὸν δεδώκασιν... οὕτω καὶ ἐνταῦθα οὐδὲν ἀτοπον, εἰ εἰς σκοπὸς ἀποδίδεται πλείονων ὄντων τῶν προγυμνασμάτων» (σ. 73—74). Ἐνταῦθα ἐξόφθαλμον φαίνεται ὅτι μόνος ὁ Ἑρμογένης ἔγραψε περὶ στάσεων.

2. Ἐν Βενετίᾳ 1799, εἰς 8ον μ. σ. 16, 572, 216.

3. Δὲν γνωρίζω διατὶ δὲν παρέλαβε τοῦ Ἑρμογένους τὰ Προγυμνάσματα (παρὰ *Rabe* σ. 1—27); ἴσως διότι εἶναι δύσκολα.

4. Προλεγ. σ. 5. Εἰργάσθη πρὸς σύνταξιν τοῦ ὁγκώδους τοῦτου ἔργου ἐπὶ τῇ βάσει κώδικος Ἰβήρων, ὅστις δὲν ὑπάρχει νῦν.

θώσιν. Οὕτω περὶ τοῦ ὅρου στάσις μόνον εἰς ἓν Λεξικὸν συνήντησα, εἰς τὴν 10 τῆς λέξεως σημασίαν, τὴν ἐξηγήσιν: «στάσις, ἡ ὑπόθεσις, τὸ θέμα τῆς δίκης», πρᾶγμα, ὅπερ δὲν θὰ κατελαμβάνομεν, ἐὰν δὲν ἔρριπτεν ὁ Παπαβασιλόπουλος φῶς γράφων «ἀπὸ τοῦ στασιάζειν τοὺς ἀνταγωνιζομένους (ἐν τοῖς πολιτικοῖς) ἀπὸ τοῦ ἐστάναι τούτων ἑκάτερον ἐπὶ τοῖς οἰκείοις δικαιολογήμασι, καθάπερ ἐπὶ τινος ἀσφαλοῦς καὶ βεβαίας κρηπίδος». Ἐν ταῖς Ἑγκυκλοπαιδείαις, ἐν αἷς ὁ δεύτερος ἀντιγράφει τὸν πρῶτον καὶ οὗτος μεταφράζει τοὺς ξένους χωρὶς νὰ ἐννοῇ, δίδεται ὁ ἐξῆς ἀκατανόητος ὁρισμός: «Τῶν ρητορικῶν ζητημάτων αἱ στάσεις εἶναι κυρίως τρεῖς: στοχασμός, ὕψος (ὁρικὴ στάσις), ποιότης» καὶ ἀντὶ νὰ ἀκούσωμεν τὴν ἐξηγήσιν, ἀναγινώσκομεν: «ἐὰν τὸ περὶ οὗ ἡ κρίσις εἶναι ἀφανὲς καὶ γεννᾶται περὶ αὐτοῦ ἀμφισβήτησις ἐκ τινος φανεροῦ σημείου ἢ ἐκ τῆς περὶ τὸ πρόσωπον ὑποψίας, ἡ στάσις τοῦ λόγου λέγεται στοχασμός»⁽¹⁾ καὶ παραπέμπει ὁ Ἡπειρώτης ἀρθρογράφος εἰς τὴν λ. στοχασμός ὅπου παρατάσσει τὰ εἶδη τοῦ στοχασμοῦ ἢ τὰ κεφάλαια: παραγραφικόν—τὰ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους—ἀντίληψις—πιθανὴ ἀπολογία—κοινὴ ποιότης». Ἀλλ' ἐκ τούτων ἐλάχιστα καταλαμβάνει ὁ ἀναγνώστης, δὲν εἶπε, τί ἐστὶ στοχασμός, καὶ τὸν ὁρισμὸν σύντομον καὶ σαφῆ, ὡς εὑρίσκω εἰς ἀρχαίους ρητορικοὺς συγγραφεῖς «στοχασμός, ἡ διαίρεσις εἰς κεφάλαια»⁽²⁾· καταστοχάζεται πρᾶγματι τῆς οὐσίας· διότι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην «ὁρισμός τῆς οὐσίας γνωρισμός». Περισσότερον φῶς εἰς τοῦτο ἐπιχέει ὁ Ἀθ. Πάριος εἰς τὸ προοίμιον «Περὶ τῶν στάσεων τῆς Ἑρμογένους ρητορικῆς τέχνης» (βλ. ἀνωτέρω): «ὅτι δεῖ πρῶτον τὴν διαίρεσιν ἐπιγνῶναι τῶν κεφαλαίων σαφῶς καὶ τὴν στάσιν, ἣτις καθέστηκε, καὶ πρὸ τούτων τὰ τε πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, πρὸς ἃ ἀνάγκη τοὺς λόγους ἐπενεγκεῖν... κεφάλαια δέ... τὰ εἰς ἃ ἐκάστη διαίρεται τῶν στάσεων, ὅλον τὰ στοχαστικά, τὰ ὁρικά, τὰ ἀντιληπτικά καὶ τὰ ἐξῆς, ἃ τοῖς τοῦ λόγου μέρεσι συμπλεκόμενα τὸν λόγον συμπληροῖ»⁽³⁾.

Κατὰ ταῦτα ἐν παντὶ δεδομένῳ ζητήματι ὁ ρήτωρ δεόν νὰ διακρίνῃ περὶ τίνος ἀκριβῶς πρόκειται, ἐν τίνι ἴσταται ἡ ζήτησις, τοῦτο λέγεται στάσις· ἐὰν δὲν εἶναι φανερόν καὶ γεννᾶται ἀμφισβήτησις, ἡ στάσις τοῦ λόγου λέγεται στοχασμός· ἐὰν δὲ φανερόν, ἡ ἀμφισβήτησις γίνεται περὶ τοῦ τί ἐστίν, ἡ στάσις λέγεται ὁρικὴ· καὶ τέλος ἐὰν τὸ κρινόμενον εἶναι φανερόν καὶ τί ἐστὶ, ζητῆται δὲ νὰ γνωσθῇ ὁποῦν τι ἐστίν, δηλ. ἂν εἶναι δίκαιον, συμφέρον, ἔννομον ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἡ στάσις λέγεται ποιότης. Ἐκ τῶν τριῶν αὐθις γενικῶν στάσεων τῶν ρητορικῶν ζητημάτων προέρχονται ἄλλαι εἰδικώτεραι ἢ νομικὴ, ἢ λογικὴ, ἢ πραγματικὴ, ἢ δικαιολογία, ἢ ἀντίληψις, ἢ ἀντίστασις, ἢ ἀντέγκλησις, ἢ μετάστασις, ἢ συγγνώμη· αὗται ἐνὶ λόγῳ λέγονται λογικαὶ στάσεις. Ὁ στοχασμός ἐπίσης, ὅταν ἔχῃ πρόσωπα καὶ πράγματα κρινόμενα, διακρίνεται εἰς ἀπαίτησιν ἐλέγχων, βούλησιν, δύναμιν, τὰ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, μετὰληψιν, μετὰθεσιν αἰτίας, πιθανὴν ἀπολογίαν, ποι-

1. Τοῦτο εἶναι εἰλημμένον ἐκ τοῦ κεφ. «Μέθοδος περὶ στάσεων» τῆς ρητορικῆς τοῦ Ἑρμογένους «ἔστι γὰρ στοχασμός ἀδήλου πράγματος ἑλεγχος ἀπὸ τινος φανεροῦ σημείου ἢ ἀπὸ τῆς περὶ τὸ πρόσωπον ὑποψίας, ὅλον πεφώρταται τὰς θάπτων νεοσφαγῆς σῶμα ἐπ' ἐρημίας, καὶ φόνου φεύγει· ἀπὸ γὰρ τοῦ θάπτειν φανεροῦ ὄντος, ἀφανὲς τι πρᾶγμα ζητοῦμεν, οὐσιωδῶς τὸ τίς ὁ φονεύσας» (*Hermogenis opera, edidit Hugo Rube. Lipsiae, Teubner 1913, σ. 36* καὶ κατ. «εἴτε ἀπὸ τοῦ στασιάζειν (εἴρηται στάσις) τοὺς ἀγωνιζομένους εἴτε ὁθενοῦν...παρήμει»).

2. Κεφάλαια ἐν τῇ δικανικῇ ρητορικῇ εἶναι τὰ μέρη τοῦ λόγου, ἀποτελούμενου ἐκ νοημάτων καὶ ἐπιχειρημάτων, δι' ὧν ἀποδείκνυται τὸ προκείμενον πρᾶγμα, καὶ ὡς περ ἡ κεφαλὴ ἔχει τὸ κύρος τοῦ σώματος ἐν γένει, οὕτω καὶ ταῦτα τὸ κύρος τοῦ σύμπαντος λόγου. Ἡ εἰς τὰ δικανικά διαίρεσις τῶν ζητημάτων, ἔχει προηγουμένην τὴν εἰς κεφάλαια τομήν, δηλ. τὸ μὲν στοχαστικὸν εἰς τὰ στοχαστικά, τὸ ὁρικόν (περὶ ὄρων) εἰς τὰ ὁρικά. «ἔστι γὰρ ὁρικὴ ὀνόματος ζήτησις περὶ πράγματος, οὗ τὸ μὲν πέπρακται, τὸ δὲ λείπει πρὸς αὐτοτέλειαν τοῦ ὀνόματος», δηλ. ἐκλεφῆ τις χρήματα ἰδιωτικὰ ἐξ ἱεροῦ (ναοῦ) πρέπει νὰ ἀποδοιχθῇ ὅτι τὰ χρήματα ἦσαν ἱερά, ἵνα ὡς ἱερόσυλος καταδικασθῇ (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 37). Ἡ ἱεροσυλία εἶναι βαρυτέρα τῆς κλοπῆς.

3. «Ρητορικὴ πραγματεία κτλ.» σ. 74—75.

τέρων δεομένη, ὅτι δὲ ἐστὶ φυσικῶς ἐγκατεσπαρμένη τοῖς ἀνθρώποις πρόδηλον· ὀρώμεν γὰρ ἀγρίους ἀνθρώπους καὶ πάσης ἀμοιροῦντας παιδείας, οὐ μόνον ἐπαινοῦντας καὶ φέγοντας, ἀλλὰ καὶ ἀπολογουμένους, ὥσπερ φυσικῶς διαλεγόμενους καὶ συλλογιζόμενους καὶ θέσεις τινὰς κατασκευάζοντας ἐνθυμήμασι φυσικοῖς· ἀλλὰ περὶ ταύτης ὡς δῶρον ἐπιγινώσκοντας φύσεως. ἐνθάδε παρήσομεν τὴν πολυπραγμοσύνην περὶ τῆς ἐντέχνου ποιούμενοι.

Τῶν γοῦν ἀρχαίων οἱ πλεῖστοι μύθοις τερπόμενοι τὴν ἐντεχνον ρητορικὴν ἄν τοῖς θεοῖς περιάπτουσι, καὶ τὸ ὁμηρικὸν εἰσφέρουσιν ἔπος, ἐν εἶδει δημηγορικῶν προφερόμενον «οἱ δὲ θεοὶ παρ' Ζηνὶ καθήμενοι ἡγορόωντο» (ἀρχὴ τοῦ Δ' Ἰλιάδος) καὶ ἀπὸ τούτων εἰς ἥρωας καταρρυθῆναι ἔφασαν· ἔθεν καὶ τὸν Πρίαμον παρειαίου εἶδει ἐγκωμιαστικοῦ κεχρημένον καὶ οὕτως λέγοντα· «ὦ μάκαρ Ἀτρεΐδῃ, μοιρηγενές, ὀλβιόδαιμον»⁽¹⁾. Εἰθ' οὕτω τὸν Νέστορα συμβουλευτικῶ κεχρημένον εἶδει, «ἀλλὰ καὶ ὕμεις πίθεσθέ μοι· καὶ γὰρ ποτὲ καὶ ἀρείοισιν ὁμῖν ὠμίλεον»⁽²⁾· μεθ' ὃν καὶ τὸν Ὀδυσσεά δικανικῶ κεχρημένον εἶδει, τούτου γὰρ ἦσαν τὰ «ἔπεα νιφάδεσιν ἑοικότα χειμερίοισιν»⁽³⁾, καὶ ἀπὸ τούτων πρὸς πάντας ἀνθρώπους διασπαρῆναι, ὡς ἤδη ὄρατε, καὶ οὗτοι μὲν οὕτως⁽⁴⁾.

» Ἀπὸ τῶν παλαιῶν ιστοριογράφων ὡς ἐνι καταμαθεῖν τοῖς προσέχουσιν ἐπιμελῶς τοῖς τούτων λειψάνοις· φέρεται Κόρακά τινα λεγόμενον ἐν Συρακούσαις. μετὰ τὸν Ἰέρωνος θάνατον ἐφευρετὴν καὶ μυσταγωγὸν τῆς ρητορικῆς εἶναι· ὁ γὰρ δῆμος, φασί, τῶν Συρακουσίων τῆς Ἀγῆς τυραννίδος ἀπαλλαγῆναι πειρώμενος, (τοιαύτη γὰρ ὡρότητι ὁ Ἰέρων ἐχρήτο ἐν τῇ αὐτοῦ τυραννίδι, ὥστε Συρακουσίους ἐπιτάττειν τὸ παράπαν μὴ φθέγγεσθαι, ἀλλὰ ποσὶ καὶ χερσὶ σημαίνειν τὰ πρόσφορα, ἐξ οὗ καὶ τὴν ὀρχιστικὴν ἀφορμὰς λαβεῖν λέγουσι) τὴν τυραννίδα εἰς δημοκρατίαν μετέθηκεν· ἔθεν μεθ' Ἰέρωνα ὁ Κόραξ παραδυναστεύειν βουλόμενος, καὶ πείθειν τὸν ὄχλον πειρώμενος ἀκούειν αὐτοῦ, ὡς καὶ τοῦ Ἰέρωνος πρότερον, εἰτα νομίσας ὡς ὁ δῆμος ἄτακτον πέφυκε πρᾶγμα ἔγνω διὰ λόγου τὸν ὄχλον εὐνάσαι, καὶ λόγῳ δεῖν τοῦτον προτρέπειν καὶ ἀποτρέπειν· εἰδὼς δὲ· λόγῳ ἀνθρώπου τρόπος ρυθμίζεται. Τοῖνυν εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσελθὼν, ἔνθα τὸ πλῆθος συνήθροιστο, πρότερον λόγοις θεραπευτικοῖς καὶ ὡς εἰπεῖν αἰμυλίοις καταμαλάσσω, τὸ θορυβῶδες τοῦ δήμου καὶ ἄγριον ἐπειράτο καταπραῦναι. εἰτα τοῦ δήμου κατασιγᾶσαντος περὶ ὧν ἦκε συμβουλευσών, ἤρξατο λέγειν ἐπικυρῶν ἅμα καὶ τὸ δοκοῦν· τὰ πέντε τοῦ πολιτικοῦ λόγου μέρη ἐξεργάσατο. προοίμιον δηλονότι, διήγησιν, θέσιν, καὶ ἀντίθεσιν καὶ ἐπίλογον ὁ αὐτὸς εὐρὼν τε καὶ ὀνομάσας⁽⁵⁾. Εἰτα καὶ τοὺς ἄλλους ὁ Κόραξ ἐπεχειρεῖ διδάσκειν, ὧν πρῶτος ἀκροατὴς Κόρακος ὁ Τισίας λέγεται, ἐξ ὧν καὶ ἡ παροιμία, «κακοῦ κόρακος κακὸν ὦόν»· ὁ γὰρ Τισίας ἀγγλίνου· ὧν ἐσοφίζετο πρὸς

1. Ὅμηρου Ἰλιάς Γ, 182.

2. Αὐτ. Α. οἱ στίχοι περικεκομμένοι ἦτοι ἐκ τοῦ 260 ἤδη γὰρ ποτ' ἐγὼ καὶ ἀρείοισιν, ἡσπερ ἑμῖν, ἀνδράσιν ὠμίλησα.

274 ἀλλὰ πίθεσθε καὶ ὕμεις· ἐπεὶ πείθεσθαι ἄμεινον.

3. 222 καὶ ἔπεα νιφάδεσιν ἑοικότα χειμερίοισιν.

4. Ταῦτα δὲ κοινὰ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις τεχνογράφοις μᾶλλον ἐξέθηκεν ὁ συγγραφεὺς κατ' ἴδιον τρόπον πλουτίσας διὰ τῶν ὁμηρικῶν φράσεων καὶ στίχων, ὧν οἱ ἄλλοι μόνον τὸν πρῶτον ἀναφέρουσι στίχον. Τὸ ἐφεξῆς ἱστορικόν, γνωστὸν πᾶσι τοῖς φιλολογοῖσι, λαμβάνει σχεδὸν κατὰ λέξιν ἐκ τῶν «Προλεγομένων» (ἐκδ. *Rabe* σ. 24—27) ἐπιταμῶν ἐνισχυθῶν.

5. Ἐνταῦθα ὁ ἀνώνυμος τοῦ *Rabe* «...περὶ ὧν ἔδει συμβουλευεῖν τῇ δῆμῳ καὶ λέγειν ὡς ἐν διηγήσει καὶ μετὰ ταῦτα ἀνακεφαλαιοῦσθαι καὶ ἀναμνησκεῖν ἐν συντόμῳ περὶ τῶν φθασάντων καὶ εἰς σύνοπτον καὶ ὑπ' ὅφιν ἄγειν τὰ λεχθέντα τῇ δῆμῳ, καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἐκάλεσε προοίμια, τὰ δὲ δευτέρως ἐκάλεσεν ἀγῶνας, τὰ δὲ τρίτῳ ἐκάλεσεν ἐπιλόγους». (σ. 25—26). Ἐκ τοῦ ἀνεκδότου τούτου καὶ τοῦ ἐν συνεχείᾳ τοῦ Τισίου, ὅπερ κατήντησε παροιμιῶδες, ἔμεινεν ἀθάνατον τὸ ὄνομα τοῦ Κόρακος. Ὁ σοφιστὴς Συριανὸς εἰς τὰ «Σχόλια εἰς τὴν Ἑρμογένους τέχνην» γράφει: «Γνωστόν δὲ ὅτι καὶ Κόραξ ὁ τεχνογράφος τῇ τῆς καταστάσεως ὀνό-

τὸν ὀφειλόμενον μισθὸν τῆς μαθήσεως Κόρακι: «εἰ μὲν γάρ, ἔλεγεν, ὦ Κόραξ ἐδιδάξας με τὸ πείθειν, ἴδου πείθω σε μὴ λαβεῖν τὸν μισθόν. εἰδ' οὐ μ' ἐδίδαξας, οὐδὲ ὀφείλω σοι»· ὁ δὲ Κόραξ ἀντέλεγε πρὸς ταῦτα: «εἰ μὲν τὸ πείθειν διδάχθεις πείθεις με μὴ λαβεῖν, ὀφείλεις τὸν μισθόν ὡς διδάχθεις τὸ πείθειν. εἰ δὲ πάλιν οὐ πείσεις με μὴ λαβεῖν, ὀφείλεις δοῦναι ὡς μὴ πείσας με»· ἔθεν καὶ οἱ δικασταί: «κακοῦ κόρακος κακὸν ὦν» εἶπον⁽¹⁾. Τῷ οὖν Τισίᾳ ἤδη τὴν τέχνην πλατύναντι μαθητεύει Γοργίας, ὅστις πεμφθεὶς ἀπὸ Λεοντοπόλεως Σικελίας⁽²⁾ συμμαχίαν αἰτήσων Ἀθηναίους ὑπὲρ πατρίδος. Ἀθηναῖοι τὴν συμμαχίαν πέμψαντες τοῦτον κατέσχον εὐδοκίμουνα τοῖς λόγοις, καὶ δὴ τῷ Γοργίᾳ τότε πολὺς ἀκροατῶν σύλλογος τὴν φιλοσοφίαν παρείς τὴν ρητορικὴν ἐπαιδεύετο. καὶ ἐπὶ μέγα τὸ τῆς ρητορικῆς ὄνομα παρ' Ἀθηναίους ἤρθη τὸ τεχνικαῦτα· ἔθεν φασὶ καὶ Πλάτων ὑπὸ φθόνου λόγον τινὰ συντιθεὶς Γοργίαν ἀπεκάλεσεν ἐν ᾧ πολλὰ τῆς ρητορικῆς κατατρέχει⁽³⁾. Ἐξ Ἀθηνῶν ἄρα καὶ οἱ ἄλλα ἀνεφάνησαν ρήτορες. Ἀντιφῶν, Λυσίας, Ἰσοκράτης, Ἰσακός, Ἀνδοκίδης, Δημοσθένης, Αἰσχίνης, Λυκούργος, Ὑπεριδής καὶ Δειναρχος· ἀλλὰ περὶ τούτων οὐ τοῦ παρόντος σκοποῦ, ἀποχρήσει δὲ μόνον περὶ ρητορικῆς, τὰ πάντε περιστάτικα γινώσκειν, πρόσωπον τὸν Κόρακα, τόπον τὴν Σικελίαν, χρόνον δὲ μετὰ τὸν Ἰέρωνος θάνατον, τρόπον τὰ μέρη τοῦ λόγου, αἰτίαν τὸ πείσαι.

(Συνεγίξεται)

ματι κέχρηται προοίμια τοῦ λόγου τὴν κατάστασιν καλῶν...τὸ μὲν γὰρ διηγέσθαι φιλὸν τὸ πρᾶγμα οὐ σφόδρα ἐντεχνον. τὸ δὲ οὖν καταστάσει διηγέσθαι τεχνικώτατον». (*Syriani in Herimogenem commentaria* edidit Hugo Rabe, vol. II, *Commentarium in librum* περὶ στάσεων. Lipsiae 1893, σ. 127. Τὴν δὲ κατάστασιν οὕτως ὀρίζει: «κατάστασις δὲ ἐστὶ λόγος πρὸς τὸ τῷ πράγματι συμφέρον καθιστὰς τὴν διήγησιν καὶ τὰ ἐμπέμποντα προαναίρων τῆς τῶν ἀκουόντων ἐννοίας· διαφέρει δὲ διηγέσεως, ὅτι ἡ μὲν φιλήν ἔχει τὴν ἐκθεσιν τῶν πραγμάτων, ἡ δὲ τῶντε πρὸ τοῦ πράγματος...καὶ τῶν μετὰ τὸ πρᾶγμα καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα», σ. 64.

1. Εἰς «τὰ Προλεγόμενα τῆς τέχνης Ῥητορικῆς» τοῦ Ἑρμογένους ὁ ἀνώνυμος οὕτως ἐκτίθηται τὸ γεγονός: Τισίας δὲ τις μαθεῖν καὶ αὐτὸς ἐθέλων τὴν ρητορικὴν καὶ ἰδὼν ὡς πολλοὺς εἰσπράττεται μισθοὺς ὁ Κόραξ τῆς διδασκαλίας, προσήλθε πρῶτον τῷ Κόρακι προσδιαλεγόμενος αὐτῷ ταῦτα, ὡς «μαθεῖν ἐθέλω τὴν ρητορικὴν, καὶ νῦν μὲν μισθοὺς οὐκ ἔχω, μαθὼν δὲ ἀποτίσω διπλοὺς τοὺς μισθοὺς». Κόραξ δὲ φιλανθρώπως φερόμενος ὑπέσχετο καὶ ἐδίδαξε τὸν Τισίαν τὴν ρητορικὴν. μαθὼν τοίνυν ὁ Τισίας τὰ τῆς τέχνης ἀγνωμονεῖν ἐπειρᾶτο τὸν διδασκαλὸν καὶ φησὶ πρὸς αὐτόν: «ὦ Κόραξ, λέξον ἡμῖν τὸν ὅρον τῆς ρητορικῆς». ὁ δὲ φησὶ: «ρητορικὴ ἐστὶ πειθοὺς δημιουργός». Λαθὼν τοίνυν τὸν ὅρον ὁ Τισίας πειρᾶται συλλογίζεσθαι τὸν διδασκαλὸν καὶ φησὶν, ὅτι «δικάζομαι σοι περὶ τῶν μισθῶν, καὶ εἰ μὲν πείσω μὴ δοῦναι με μισθοὺς, ὡς πείσας οὐκ ἔδωκα, εἰδὲ μὴ λοχύσω πείσαι, πάλιν οὐκ ἔδωκα· οὐ γὰρ ἐδιδάχθην παρὰ σοῦ τὸ πείθειν». Ὁ δὲ Κόραξ ἀνίστρέφειν αὐτόν, ὅτι «δικάζομαι καὶ γὰρ, καὶ εἰ μὲν πείσω λαβεῖν με μισθοὺς, ὡς πείσας ἔλαβον, εἰδὴ μὴ πείσω λαβεῖν με, καὶ πάλιν ὀφείλω λαβεῖν μισθοὺς, ὅτι τηλικούτους ἐξέθρεψα μαθητάς, ὥστε τῶν διδασκάλων ἐπικρατεῖν». Τότε οἱ παρεστηκότες ἐπεβόησαν λέγοντες: «κακοῦ κόρακος κακὸν ὦν». ἀντὶ τοῦ «δεινοῦ διδασκάλου δεινότερος ὁ μαθητής». (αὐτ. σ. 26—27).

2. Λεοντοπόλεως, κακόπλαστος λέξις ἀντὶ Λεοντοπόλεως· ἀλλ' οὐδ' οὕτως φέρεται. Λεοντίνη δὲ καὶ Λεοντίνος ὁ κάτοικος.

3. Ὁ γνωστός διάλογος, ἐνῷ ἐξετάζεται ἡ ρητορικὴ «περὶ τῶν ὄντων τυγχάνει οὐσα» καὶ στηλιτεύεται ἡ σοφιστεία. Οὗτος εἶναι ὁ «τὸν ἥτις λόγον κρείττω ποιῶν» καὶ δημαγωγῶν τοὺς νέους διὰ τῆς σοφιστικῆς ἀγυρτείας. Κατὰ τὸν Ἀντύλλον καὶ ὁ Θουκυδίδης «ἐξήλωσεν ἐπ' ὅλγον καὶ τὰς Γοργίου τοῦ Λεοντίνου παρσιώσεις καὶ τὰς ἀντιθέσεις τῶν ὀνομάτων». (ἐν βίῳ Μαρκελλίνου βλ. «Θουκυδίδου συγγραφή, von K. Krüger τόμ. Β', τεῦχος 2, Berlin 1861 σ. 190, 36). Τὸ ἱστορήμα εἰς «*Prolegomenon sylloge*» σ. 27.—28.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἱ Κορυθαῖς Εὐλόγιου δημοσιευμένην εἰς τὸ τεῦχος Δεκεμβρίου παρ. ἔτ. σελ. 1098 καὶ ἐπ., παρακαλοῦμεν νὰ γίνοναι αἱ ἐξῆς διορθώσεις:

Στὴ σελ. 1097 στίχ. 24 ἀντὶ δι' οἱ καὶ δι' ἦν διορθ. εἰς δι' ὅν καὶ δι' ἦν.

Στὴ σελ. 1097 στίχ. 32 ἀντὶ περιεγίνετο διορθ. εἰς περιεγίγοντο.

Στὴ σελ. 1097 στίχ. 35 ἀντὶ πειραθέσθω διορθ. εἰς πειραθήσθω.

Στὴ σελ. 1098, ὑπόσ. 3, στίχ. 14, ἀντὶ *abs*, διορθ. *als*.

Στὴ σελ. 1099 ὁ 1ος στίχος νὰ διαβασθῇ: Τὸ παρὸν κεφάλαιον δηλοῖ

Στὴ σελ. 1100 στίχ. 15 ἀντὶ Δοξαπατρῆς διορθ. εἰς Δοξαπατρίς.

Στὴ σελ. 1100 ὑπόσ. 1 ἀντὶ κάλλον διορθ. εἰς μάλλον.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ, ιερέως

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ*

Β' ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Χωριον Μόλιστα Συνοικία Μποτσιφάρι (νῦν Μοναστηρίου)

1595
1
Ἱερὸς Ναὸς ἁγ. Ἀθανασίου (παλαιός).

Ἐπὶ εἰκόνας ἁγ. Ἀθανασίου ἐν τῷ προσκυνηταρίῳ.

«δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Γεόργιο Θωμᾶ ξερ' (1595)».

1759
2
Ἐπὶ πλακὸς ἐντὸς κόγχης ἐν τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ ἔξωθεν Κεφ. Γράμμασιν.
«ἐσκολά(σα)με 1759 Αὐγουστος 15».

1760
3
Ἐν τῷ τέμπλῳ ἐπὶ εἰκόνας Σωτῆρος.
«δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ νικολάου τοῦ δήμου 1760».

1760
4
Ὅμοίως ἐπὶ εἰκόνας ἁγ. Βασιλείου.
«δέησις τὸν δούλον τοῦ Θεοῦ Βασίλειος τοῦ νήκου 1760 δημυτρίου».

1760
5
Ὅμοίως ἐπὶ εἰκόνας Θεοτόκου.
«δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ ἀδάμι Παναγιώτῃ 1760».

1760
6
Ὅμοίως ἐπὶ εἰκόνας ἁγ. Ἀθανασίου.
«δέησις τὸν δούλον τοῦ Θεοῦ παναγιώτῃ ἱερέως νικολάου τοῦ δήμου(1) 1760».

7
1760
Ὅμοίως ἐπὶ εἰκόνας ἁγ. Γεωργίου.
«Δηὰ χηρὸς. κωνσταντίνου. ἐκ κόμης χηονιάδες. 1760».

8
1769
Ὅμοίως ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τῆς παλαιᾶς κεκλεισμένης εἰσόδου τοῦ κυρίως Ναοῦ ἔσωθεν, χρώματι καὶ Κεφ. Βυζαν. Γράμμασιν.
» Ἀνηγέρθι ἐκ βάθρου καὶ ὑστορίθι ὡς θίος καὶ πάνσεπτος Ναὸς τοῦ ἐν Ἀγίῳ πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου Πατριαρχὸν Ἀλεξανδρίας ἀρχιερατεύοντος τοῦ Θεοφιλεσσομένου καὶ λογιωτάτου Κιρίου Κιρύου Παῦσιω καὶ εὐημερεύοντος καὶ ἐπητροπεύοντος Παναγιώτῃ ὑερέως καὶ διὰ σινδρομῆς καὶ ὑπερμαχοῦντος Ἀδάμι».

μικροῖς γράμμασιν.
«σοτίριον ἔτος νοεμβρίου 9».

9
1780
Ὅμοίως ἐπὶ Μηναίῳ Ἰουλίου τοῦ 1774 ἐν τῷ ἔξωφύλλῳ.

«τὸ παρὸν βιβλίον ὑπάρχει τοῦ ἀγίου ἀθανάσιου ἀπὸ μόλυστα καὶ ἥτης τολμήσει ἀποξενώσει αὐτὸ νὰ ἔχη τὴν κατάραν του. σωτήρητον ἔτος 1780 δηὰ χηρὸς παναγιώτῃ ἱερέως».

10
1781
Ὅμοίως ἐπὶ Τριωδίου τοῦ 1778 ἐκδόσεως Νικ. Γλυκῆ ἔσωθεν τοῦ ἔξωφύλλου.
«θήμησι ἐπὶ ἔτους 1781: μαρτίου 11: ἔπεν ὁ χρόνος τῆς ἐκλήσιας καὶ σιντροφήτηκεν ἡς λεπτά κομάτια καὶ πλάκοσε τὸ καὶ ἡμέρα τετραδῆ».

* Συνέχεια ἐκ τοῦ 40—41 τεύχους.

11

1816

Ὁμοίως ἐπὶ Εὐχολογίου παλαιᾶς ἐκδόσεως ἐν ἀρχῇ.

«ἐτοῦτο τὸ εὐφολόγιον ἦνε τοῦ ἀγίου νικολάου σπανοῦ καὶ ὅπως νὰ τὸ ἀποξενόσῃ νὰ ἔχῃ τὴν κατάραν τοῦ ἀγίου νικολάου σπανοῦ 1816 δεκε(μ)βρίου 3 ἀναστάσιος) μαθηματικὸς γράφω»

12

1822

Ὁμοίως ἐπὶ τοῦ ὡς ἀνωτέρω Τριωδίου τοῦ 1778 ἔσωθεν τοῦ ἐξωφύλλου.

Θήμῃσι τὸν κερὸν π(οῦ) βάρεσε τὸ θανατικὸν (1) ἢς τὴν μόλῃστα μαΐου 2 καὶ ἀπέθαναν ἄνθρωποι 22: ἔτος 1822. δωρόθεος ἔγραψα».

13

1823

Ἐν τῷ παρεκκλησίῳ ἁγ. Χαράλαμπος ἐπὶ εἰκόνας Σωτῆρος ἐν τῷ τέμπλῳ.

«μόλῃστα 1823 ἰουνίου 22 Δέσεις τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ χεῖρ δημητρίου».

14

1823

Ὁμοίως ἐπὶ εἰκόνας ἁγ. Χαράλαμπος.

«1823 Ἰουνίου 22. Δέσεις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ δημητρίου ἱερέος Εὐσταθίου μόλῃστα. χεῖρ δημητρίου ἀναστασίου σταρίτζανι».

15

1837

Ὁμοίως ἐπὶ εἰκόνας Ἀναργύρων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ.

«1837 αὐγούστου) 4. Δέσης τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ βασιλείου μακαρίου».

16

1837

Ὁμοίως ἐπὶ εἰκόνας ἁγ. Γεωργίου.

«δέσης τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ γεωργίου τζομάκα 1837 αὐγού(στου) 3».

17

1837

Ἐσωθεν ἐπενδύσεως Μηναίου Μαρτίου παλαιᾶς ἐκδόσεως ἐν τῷ Ναῷ ἁγ. Ἀθανασίου παλαιοῦ.

«1837 Μαρτίου 7 ὅποιος νὰ πάρῃ ἐτοῦτο τὸ χαρτί νὰ ἔχῃ τὴν κατάραν τοῦ ἀγίου ἀθανασίου καὶ τὸν τρηακοσίον δέκα ὁκτώ θεοφόρων πατέρον ἡμῶν. Λουκάς Χρῖστον Χασιώτι γράφω»

1. Πανοῦκλα. Ἐκ τῆς αἰτίας δὲ ταύτης ἐκτίσθη κατόπιν τὸ παρεκκλήσιον ἁγ. Χαράλαμπος.

18

1840

Ὁμοίως ἐν τῷ αὐτῷ Ναῷ ἐπὶ εἰκόνας ἁγ. Σπυρίδωνος ἐν τῷ Τέμπλῳ.

«δέσεις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Χριστοδούλου χασιώτι: 1840: Ἀπριλίου:4».

19

1843

Ἐν τῷ Γυναικωνίτῃ τοῦ αὐτοῦ Ναοῦ ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου χρώματι καὶ Κερ. Γράμμασιν.

«Ἀγιογραφίσθη οὗτος ὁ θεῖος τέμπλος τοῦ Νάρθηκα εἰς τοὺς 1843 ἀπριλίου 10».

20

1864

Ὁμοίως εἰς τὸ τέλος Μηναίου τοῦ 1762.

«γεώργιος χρήστου παπαδημητρίου ἐχορημάτισεν διδάσκαλος τῷ 1864 καὶ 65 καὶ 66 τρία ἔτη».

21

1865

Ὁμοίως ἐν ἀρχῇ Μηναίου Ἰουνίου τοῦ 1770.

«Γεώργιος Χρήστου Πρωτοπαπᾶ διδάσκαλος τῷ 1865 ἔτος τῇ 9 Ἰουνίου μόλῃστα (2)».

22

1873

Ἐν τῷ αὐτῷ Ναῷ ἐπὶ εἰκόνας ἁγ. Δημητρίου ἐν τῷ Τέμπλῳ.

«1873 Ἰουνίου 25. χεῖρ Χριστοδούλου Ἀναστασίου Ζωγράφου Παπᾶ Κωστίδη Χιοναδίτη».

23

1873

Ἐν τῷ Παρεκκλησίῳ Ταξιάρχου Μιχαὴλ ἐπὶ εἰκόνας ἁγ. Κυριακῆς.

«1873 αὐγούστου 20».

24

1874

Ὁμοίως ἐπὶ μικρᾶς εἰκόνας.

«Δέσεις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Ἀποστόλου Ἱερέως 1874 Νοεμβρίου 26».

25

1876

Ὁμοίως ἐπὶ Λειψανοθήκης.

«1876 † αὐγούστου † 6. Μόλῃστα † Διὰ χιρὸς Μαργαρίτης Ζίσι Παδιότης».

2. Πρόκειται περὶ τοῦ ἰδίου διδασκάλου τοῦ ὡς ἐν τῇ ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 20 ἐνθυμήσει ἀναφερομένου.

Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾷς Κεφ. Γράμ-
μασιν.

«Ἡ Ἀνακενίστη δαπάνη μὲν τῶν Ἀρχιστρα-
τήγων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ (3) ἐπιστάσις δὲ καὶ
ἱππευμῆς τοῦ Ἱερομονάχου Ἰωακὴμ. ἀπὸ χιρ
Μαργαρίτι Ζ(ή)σ(η) Παδιότι».

26

Ἀχρονολόγητος

Ὅμοιος ἐπὶ τῆς Βορ. πλευρᾷς τοῦ Πα-
ρεκκλησίου, ἐπὶ τῆς προσωπογραφίας τοῦ
κτιήτορος.

«Ἰωακὴμ Ἱερομόναχος (4) κτίτωρ τῆς Ἐκ-
κλησίας ταύτης».

27

Ἀχρονολ.

Ὅμοιος ἐπὶ τῆς Προσκομιδῆς εἰς τὴν
στήλην τῶν κεκοιμημένων.

«σοφροσίνης μοναχῆς».

28

Ἀχρονολ.

Ἐν τῷ παλαιῷ Ναῷ ἁγ. Ἀθανασίου
ἐπὶ εἰκόνας Προδρόμου ἐν τῷ Τέμπλῳ.

«Δέσεις τὸν δούλον τοῦ Θεοῦ Ἰωάνι νά-
τζιο Ἰωάνι».

29

Ἀχρονολ.

Ὅμοιος ὡς ἀνωτέρω ἐπὶ εἰκόνας ἁγ.
Παρασκευῆς.

«δέοις τὸν δούλων τοῦ Θεοῦ δημητρίου
νικολάου τοῦ ἀδάμου δυμοιτρίου Μάνθου».

30

Ἀχρονολ.

Ἐν τῷ παρεκκλησίῳ ἁγ. Χαραλάμπους
ἐπὶ τῆς εἰκόνας Προδρόμου.

«Δέσεις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Ἀνθύμου
Ἱερομονάχου ἡγουμένου, μόλιστα».

31

Ἀχρονολ.

Ἐν τῷ παλαιῷ ἁγ. Ἀθανασίου εἰς τὸ
τέλος Μηναίου Δεκεμβρίου τοῦ 1764.

«ἐτοῦτο τὸ μνηεὶον ἦνε τοῦ ἀγίου ἀθανασίου
μολησιτηνοῦ ὁπτος νά τὸ ἀποξενόση ἔχη τὴν
κατάρτα τοῦ ἀγίου ἀθανασίου. Πα(πᾶ)δημήτρης
ἡρεῦς ἐγγράφετα».

32

Ἀχρονολ.

Ὅμοιος ἐν τῷ αὐτῷ Ναῷ ἐπὶ Ἀπο-

στόλου χειρογράφου παλαιοῦ τύπου Βυζαν-
τινῆς γραφῆς.

«μύσθητι τῇ κ(ύρι)ε τὴν ψυχὴν τῆς δούλης
τοῦ Θεοῦ ἀγγελήνας. ὅτι ἔδοσεν ἄσπρα σαρά-
(ν)τα καὶ τὸ ἀγόρασεν γιὰ τὴ(ν) ψυχὴ της».

Ἱερὸς Ναὸς Κοιμήσεως Θεοτόκου (παρεκ-
κλήσιον).

ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Χωρίον Μόλιστα (Συνοικία Γανναδιοῦ)

1

1422(;) ,

Ἐπὶ εἰκόνας Κοιμήσεως Θεοτόκου ἐν
τῷ Τέμπλῳ, δι' ἄλλης χειρός.

«1422(;)».

Σημείωσις

Ἡ χρονολογία αὕτη θὰ ἀνταπεκρίνεται
περισσότερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἂν ἀνα-
γνωσθῇ ὡς 1722.

2

1683 (;

Ἐν τῷ παρεκκλησίῳ ἁγ. Γεωργίου ἐπὶ
φορητῆς εἰκόνας Θεοτόκου καθημένης ἐπὶ
θρόνου ἐν μέσῳ ἁγίων.

«ἔτος 7191 (1683) νοέμβριος 24 (1)».

3

1760

Ἐν τῷ παρεκκλησίῳ Κοιμήσεως Θεο-
τόκου ἐπὶ εἰκόνας Σωτῆρος ἐν τῷ Τέμπλῳ.

«ἰδέσεις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ νικολάου
τοῦ ἀθανάσι 1760».

4

1760

Ὅμοιος ἐπὶ εἰκόνας Ταξιαρχῶν.

«1760».

5

1773

Ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ τῶν Ταξιαρχῶν ἐπὶ εἰ-
κόνας Σωτῆρος ἐν τῷ Τέμπλῳ.

«Δέσεις τὸν δούλον τοῦ Θεοῦ κώνστα νίκο
1773».

6

1773

Ὅμοιος ἐπὶ εἰκόνας Θεοτόκου.

«δέσεις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ ἀδάμι ἡρεῦς
1773».

7

177(;) :

Ἐπὶ Λειψανοθήκης ἰδιαιτέρας ἔσωθεν.

1. ἵνα μὴ καὶ αὕτη ἀναγνωσθῇ 1191 ὅπερ
καὶ ἀπίθανον.

3. τῇ δαπάνῃ τοῦ Ναοῦ ἐννοεῖται.

4. Οὗτος, πάππος τοῦ ἐν Κονίτῃ κ. Δημη-
τρίου Παπαϊωαννίδου, ἦτο γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνο-
μα ΠαππᾶΓιάννης Μολιστινός. Κατόπιν χη-
ρείας, ἐχειροθετήθη Ἱερομόναχος, καὶ ἔλαβε τὸ
ὄνομα Ἰωακὴμ.

«τῷ ἁγίῳ ἁ(ν)τονίῳ».
ἕτερον
«ὁ ἅγιος Μεγαλομάρτηρο(ς) Τρήφον τοῦ Θαυ-
ματοργοῦ 177(;)».

ἕτερον
«τῷ ἁγίῳ Δ...»

8

1780

Ὅμοίως ἐπὶ εἰκόνας Ταξιαρχῶν ἐν τῷ
Τέμπλῳ.

«δέησις τὸν δούλον τοῦ Θεοῦ Ἰωάννου ἡε
ρέως νι... 1780».

9

Ἀχρονολόγητος ἀλλὰ σύγχρονος.

Ἐν τῷ παρεκκλησίῳ Κοιμήσεως Θεο-
τόκου ἐπὶ εἰκόνας Μεταμορφώσεως τοῦ Σω-
τῆρος.

«δέησις Τὸν δούλον τοῦ Θε(ε)οῦ μελετίου ὑερο-
μονάχου».

10

Ἀχρονολ. ἀλλὰ σύγχρονος.

Ὅμοίως ἐν τῷ αὐτῷ παρεκκλησίῳ ἐπὶ
εἰκόνας ἁγ. Βαρβάρας.

«δέησις Τὸν δούλον τοῦ Θε(ε)οῦ δίμο Γιάνι».

11

Σύγχρονος.

Ἐν τῷ Ναῷ Ταξιαρχῶν ἐπὶ εἰκόνας
ἁγ. Νικολάου ἐν τῷ Τέμπλῳ,

«δέησις τὸν δούλον τοῦ Θε(ε)οῦ διμητρίου(;)».

12

Σύγχρονος.

Ὅμοίως ἐπὶ εἰκόνας ἁγ. Ἀντωνίου.

«δέησις τὸν δούλον τοῦ Θε(ε)οῦ Γιάνι παναγιότι».

13

1807

Ἐν τῷ Παρεκκλησίῳ ἁγ. Γεωργίου
ἐπὶ εἰκόνας ἁγίου Γεωργίου.

«ἀνα ... ἀπὸ μόλιστα κτήτορας (:)... 1807
ἀπριλίου 10·διὰ χε

14

1811

Ἐν τῷ Ναῷ Ταξιαρχῶν ἐπὶ ξυλίνου
Σταυροῦ ἐν τῷ προσκυνηταρίῳ.

«1811 Σεπτεμβρίου 18».

15

1811

Ὅμοίως ἐπὶ ἀργυροῦ ἐπιχρυσωμένου
ἁγ. Ποτηρίου εἰς τὴν βάσιν Κεφ. Γράμ-
μασιν.

«1811 Ἀδάμου καὶ Ἰο(άννου) Νικόλα Ἀδά-
μου εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν Κήμησιν τῆς Πανα-
γίας τῆς Μόλιστας (2)».

16

1870

Ὅμοίως ἐν τῷ αὐτῷ Ναῷ τῶν Ταξιαρ-
χῶν ἐπὶ τῆς βορειοανατολικῆς γωνίας
ἔξωθεν.

«1870 Μαΐου 5».

17

1886

Ὅμοίως ἐπὶ τῆς Προσκομιδῆς κάτωθεν
τῆς τοιχογραφίας.

«Δι' ἐξόδων Χρίστου Δημητρίου καὶ Ἀπο-
στόλου Τσενάδες 1886».

18

1887

Ὅμοίως ἐν τῷ αὐτῷ Ναῷ τῶν Ταξιαρ-
χῶν ἐπὶ εἰκόνας Κοιμήσεως Θεοτόκου ἐν τῷ
Τέμπλῳ.

«δι' ἐξόδων Ζίσση Κωνσταντίνου ξινοῦ 1887
Αὐγούστου 28 Χιονάδες».

19

1887

Ὅμοίως ἐπὶ εἰκόνας Μεταμορφώσεως.

«Δι' ἐξόδων Χρήστενα Β. Ξυνοῦ 1887 χι-
νάδες».

20

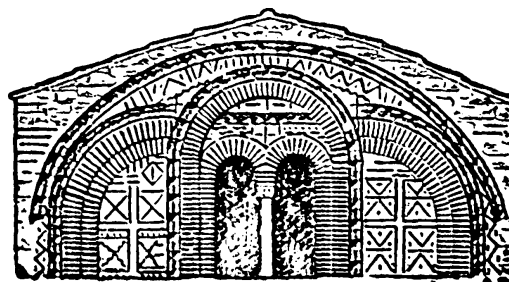
1887

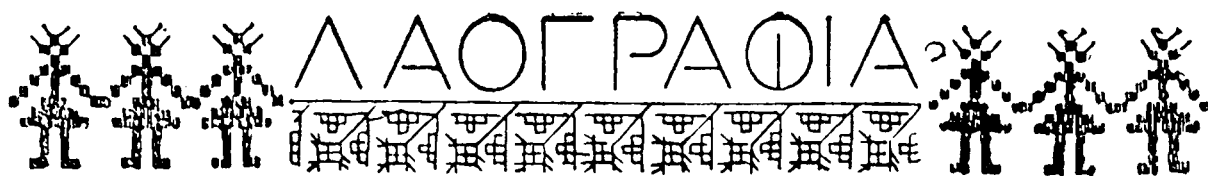
Ἐν τῷ Παρεκκλησίῳ ἁγ. Γεωργίου
ἐπὶ εἰκόνας Προδρόμου.

«1887».

(Συνεχίζεται)

2. ἐναπόκειται ἐν τῷ Ναῷ τῶν Ταξιαρχῶν.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΠΟΓΚΑ

ΤΑ ΖΩΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ ΣΤΟΥΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥΣ ΘΡΥΛΟΥΣ*

Η ΠΑΜΒΩΤΙΣ

μέ τα χέλια, τις τσίμες, τις καρσβίδες, τις βύδρες και τα παπιά της.

«Ὁρεστέρα Παμβῶτι Γῆ, μήτηρ αὐτοῦ Διός».
(Σοφοκλ. Φιλοκτ. 391)

Ἡ Παμβῶτις γῆ, ἡ «παντρόφος» Γῆ, ἦταν γιὰ τὸ Σοφοκλῆ «μάννα καὶ αὐτοῦ τοῦ Διός». Ἡ Παμβῶτις ἡ δική μας δὲν εἰμπορεῖ βέβαια νὰ ἔχει τέτοιες ἀπαιτήσεις. Δικαιοῦται, ὅμως, νὰ εἶναι περήφανη γιὰ τὸν τίτλο αὐτόν, γιὰ τὸ διάδημα αὐτό, πὺν τῆς φόρεσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἡπειρώτες, γιὰτὶ τῆς ἀξίζε. Ἡ Παμβῶτις τῶν Γιαννίνων εἶναι, ἀπὸ ἀμνημόνευτα χρόνια, πράγματι, ἡ μάννα τῶν κατοίκων, πὺν καθρεφτίζονται στ' ἀκρογιάλια της.

Μὲ τὸ «πλαγκτόν» της ταΐζονται οἱ μαρίδες, οἱ «τσίμες», καὶ ὁ ἄλλος ἔνυδρος μικρόκοσμος. Ἀπὸ τοῦτον θρέφονται καὶ μεγαλώνουν οἱ καρσβίδες, τὰ χέλια καὶ τὰ ψάρια. Μ' αὐτὰ ὕστερα περνάει ζωὴ χαρισάμενη ὅλος ἐκεῖνος ὁ πολύχρωμος, πολύμορφος καὶ ἀχόρταγος φτερωτὸς κόσμος, πὺν κατεβαίνει στὴ λίμνη ἀπὸ τὶς βορεινὲς χῶρες τὸ χειμῶνα, ὁ κόσμος μὲ τοὺς ἀγλύστρους καὶ τὶς κακαῖδες, μὲ τὰ κουδουνᾶτα καὶ τοὺς λούφκους, μὲ τὰ μεπχοριά καὶ τὰ πρασίνια, μὲ τοὺς χαμπ' λούς καὶ τὶς φαλαρίδες. Γύρω ἔπειτα ἀπὸ τὴ λίμνη, στὶς καλαμιές, ζῇ ἄλλος φτερωτὸς καὶ ἄφτερος κόσμος, ὁ κόσμος τῆς παληάγκας καὶ τῆς χαρακακλίδας, τῆς βύδρας, τοῦ γκριτζενιοῦ καὶ τοῦ μπάκακα ἀκόμα, τοῦ ἀσταμάταγος αὐτοῦ νεροτζίτζικα. Πιὸ ὄξω, στοὺς βάλτους, στὸ Πέραμα καὶ στὴ Λαψίστα, πάλι ἀπὸ ζωόκοσμο τῆς λίμνης ταΐζονται τὰ λελέκια, οἱ ξυλόκοττες καὶ τὰ τζιουρμάνια, κι' ἀπὸ τὰ περικοκλάδια, τὰ τριφύλλια καὶ τὶς καλαμποκιές της παχαίνουν τὰ ἡπειρώτικα μοσχάρια, πὺν κάποτε ἦταν πανελλήνια γνωστά. «Ἡπειρωτικὴν Βοῦν, τὴν μεγάλην» ἔλεγε τῇ ράτσα αὐτὴ ὁ Ἀριστοτέλης (π. Ζῶων Ἱστορ. Γ. θ.3) ὅπως ἔλεγε «Ὀνον μικρὸν τὸν ἐν τῇ Ἡπίρῳ» (αὐτ. Η. κζ. 5). Καὶ ἡ Ἡπειρος καμάρωνε «τὰ χρόνια ἐκεῖνα τὰ παληά», ὡς «βουτρόφος», ὅπως ἡ θυγατέρα της ἡ Μολοσσία ἦταν περήφανη γιὰ τοὺς μεγαλόσωμους σκύλλους της, τοὺς περίφημους «μολοσσούς» της, τοὺς «Μολοττικὸς κύνας» τοῦ Ἀριστοτέλη (αὐτ. 6,20,8,28).

Τὰ νερὰ τῆς Παμβώτιδος ποτίζουν ἐπίσης καὶ τοὺς γιαννιώτικους λαχανόκηπους, τὰ «μπουστάνια». Κλείνει ἔτσι ὁ κύκλος μιᾶς ὁλόκληρης ἀλυσσιδωτῆς ζωῆς, πὺν μάννα ἔχει τὴ λίμνη. Καὶ εἶναι τὰ γιαννιώτικα τώρα τραπέζια στολισμένα μὲ καρδαμπίκια (κουνουπίδια), μὲ καστραβέτσια (ἀγγούρια) μὲ χειμωνικὰ καὶ γιομᾶτα

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

ἀπὸ χέλια, ψάρια καὶ καραβίδες, ἀπὸ φαλαρίδες, γιέσιους καὶ καναβές, μὲ ψητὰ καὶ ὠραῖες «μανέστρες».

Δὲν εἶχε, λοιπόν, ἄδικο ὁ Ἡσίοδος, ὅταν ἔγραφε γιὰ τὴν Ἡπειρο ὅτι εἶναι «πολυλήϊος ἢ δ' εὐλείμων», ὅτι ἔχει δηλαδὴ πολλὰ κοπάδια καὶ καλὲς βοσκές.

Ἡ Λίμνη εἶναι ἀρχαία. Ἡ λίμνη τῶν Γιαννίνων πρέπει νὰ εἶναι ἀρχαία. Ὁ πολὺς γεωλόγος *Philippson* (*Thessalien und Epirus, Berlin 1897*), τὸν σχηματισμὸ τῆς Παμβώτιδος, τὸν τοποθετεῖ μετὰ τὴν προχριστιανικὴ ἐποχὴ. Ἔως τότε, γράφει, στὴ θέσι τῆς ἦταν «λοῦτσες» μὲ νερὰ σὲ διάφορα σημεῖα, πού ἀργότερα ἐνώθηκαν καὶ διαμορφώθηκαν σὲ λίμνη.

Ἐμπῆκα μιὰν αὐγουστιάτικη μέρα στὴ βάρκα τοῦ Μπαρμπατέλη, πού ἀράζει στὸ Μῶλο. Ὁ Μπαρμπατέλης εἶναι ἓνας ἀγαθὸς Νησώτης, ἓνας ἀπὸ τοὺς τελευταίους ἐκπρόσωπους τῶν «καϊχισήδων» τῆς παλιότερης ἐποχῆς. Γιὰ πείσμα, τῆς ἑλικας καὶ τῆς βενζίνας τῆς ἐποχῆς μας, χρησιμοποιεῖ, ἀκόμα καὶ σήμερα, μὲ φανατισμὸ τὰ χέρια του καὶ τὰ πατροπαράδοτα κονπιά. Ξανοιχτήκαμε πρὸς τὴ μεριά τοῦ Περάματος. Τὰ κονπιά δεμένα μὲ «ρογκόξιο» τῆς λίμνης, στὶς «τροπωτῆρες» τῆς κουπαστῆς τῆς βάρκας, ὅπως καὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἡσίοδου, κλαυθμῆριζαν μὲ παράπονο, καθὼς τὰ μπράτσα τοῦ καϊχισὴ τὰ ἀνεβοκατέβαζαν στὸ νερό, κι' ἔπαιρναν ἔτσι κάποια φευγαλέα ζωντάνια, ἡ ζωντάνια, πού παίρνει ὁ ἄρρωστος στὶς τελευταῖες του ἀναλαμπές...

Ἡ πολύχρωμη τέντα τῆς βάρκας ἀντικαθρεφτίζονταν στὸ γυαλὶ τῆς λίμνης, κι' ἔπαιρνε χίλιων λογίων ὄνειροπόλα σχέδια μέσα στὸ γλυκὸ νερό, πού κάποτε γίνηκε φαρμάκι γιὰ τὴν Κυρὰ Φροσύνη, στὸ νερό πού κυμάτιζε ἀπαλὰ τώρα ἀπὸ τὸ κούνημα τῆς βάρκας. Κι' ἐνῶ ὁ Μπαρμπατέλης μοῦ μιλοῦσε γιὰ φαλαρίδες καὶ γιὰ χέλια, ὁ νοῦς μου πῆγε στὸν Τηλέμαχο, πού ἐπισκέφτηκε ἓνα—ἓνα, πού πῆρε «σβάρα», τὰ βασίλεια τῆς Πελοποννήσου γιὰ νὰ μάθει κάτι γιὰ τὸν πολὺπλαγκτο πατέρα του. Πῆγε, τραγουδάει ὁ Ὅμηρος, καὶ στὸ σοφὸ τὸ Νέστορα, ἀπὸ τὸν ὁποῖο μάθαινε τὰ καθέκαστα γιὰ ὅλους τοὺς βασιληάδες καὶ τὰ παλληκάρια τους, πού γύριζαν ἀπὸ τὴν Τροία. Κι' ἀνάμεσα σ' αὐτούς:

«ἦρθανε, λέγει, τοῦ κονταριοῦ οἱ τεχνῖτες Μυρμιδόνες,
πού ὁ γιὸς τοῦ μεγάλου ψυχου Ἀχιλλεῆα τοὺς ὀδηγοῦσε»

(Ὁδυσ. γ 188 189)

Τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ τοῦ γυρισμοῦ τοῦ Νεοπτόλεμου μᾶς τὴ ζωντανεῖ ἀργότερα, στὸν 12 αἰ. μ. Χ., ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ὁμήρου Εὐστάθιος, δίνοντάς μας ἐνδιαφέροντες λεπτομέρειες.

«Κι' ἀφοῦ, γράφει ὁ Νεοπτόλεμος διέσχισε τὸ μέχρι Θεσσαλίας πέλαγος ἔβαλε φωτιά στὰ σκάφη του... καὶ πεζὺς ἔφθασε στὴν Παμβώτιδα, λίμνη τῆς Ἡπείρου, κι' ἐκεῖ ἦρε κάποιους, πού εἶχαν στήσει στηρίγματα ξύλινα καὶ εἶχαν ἀπλώσει σκεπάσματα. (Νεοπτόλεμος, ἐπειδὴν τὸ μέχρι Θεσσαλίας διεμέτρησε πέλαγος, ἐνέπρησεν, ἃ εἶχε σκάφη... καὶ πεζὺς ἐλθὼν εἰς τὴν παμβώτιν λίμνην ἠπείρου, εὔρε τινες ἐκεῖ δόρατα πῆξαντας καὶ χλαίνας καταπετάσσοντας». Ἡ λίμνη μας ἀναφέρεται ἐδῶ γιὰ πρώτη φορὰ μὲ τὸ ὄνομα Παμβώτις. Ἀπὸ ποῦ πῆρε ὁ Εὐστάθιος τὸ ὄνομα καὶ τὶς λεπτομέρειες αὐτές, πού ὁ Ὅμηρος δὲν ἀναφέρει; Ἴσως ἀπὸ βιβλίο πού χάθηκε, ἴσως κι' ἀπὸ παραδόσι.

Πρὸ τοῦ Εὐσταθίου ἔχουμε τὴν ἱστορικὴ μαρτυρία τοῦ Προκοπίου («Κτίσματα» 550 μ. Χ.) στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ Προκόπιος ἀναφέρει συγκεκριμένα:

«Ταύτης δὲ τῆς Εὐροίας, οὐ πολλῶ ἀποθεν λίμνη κέχεται καὶ νῆσος κατὰ μέσον ἀνέχει». Ἀπὸ συσχετίσι τῶν διαφορῶν αὐτῶν πληροφοριῶν καὶ γνωμῶν γιὰ

τῇ λίμνῃ, εἰμποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἡ λίμνη θὰ ἦταν σχηματισμένη ἀπὸ τὴν προομηρικὴ ἀκόμα ἐποχὴ, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού ὁ Νεοπτόλεμος, γιὸς τοῦ ἀτρόμητου Ἀχιλλέα καὶ ἰδρυτῆς τοῦ βασιλείου τῆς Μολοσσίας, τὴν ἐπισκέφτηκε. Ἀργότερα στὴν προχριστιανικὴ εἰμπορεῖ, ἐποχὴ γιὰτὶ φανερώθηκαν χωνεῦτρες, νὰ χωρίστηκε σὲ λοῦτσες, ὅπως πιστεύει ὁ *Philippson*. Ἀλλὰ κάποτε, πάντως πρὸ τοῦ 550 μ. Χ., οἱ χωνεῦτρες βούλωσαν, τὰ νερὰ πλήθυναν κι' ἡ λίμνη ἀπλώθηκε, ὥς τὴν καταβόθρα τῆς Μπεννίκοβας (Βοϊνίκοβας) κοντὰ στὴ Γαστρίτσα καὶ πῆρε ἔτσι τὴν σημερινὴ μορφή της.

Συμπληρωματικὰ μ' αὐτὰ ἔχουμε καὶ τὴ σημερινὴ παράδοσι τῶν Νησιωτῶν καὶ τῶν Γιαννιωτῶν γιὰ τὸ ἄπλωμα τῆς λίμνης. «Ὅπως μολογᾶν, ἡ λίμνη προτῆ-τερα ἦταν χωράφια, καὶ ἀλώνια πού σκεπάστηκαν λίγο—λίγο μὲ τὸ ξεχείλισμα τῶν νερῶν τοῦ ποταμοῦ, πού βρίσκεται ἀνάμεσα Νησὶ καὶ Μιτσικέλι», ὅπου ἡ λίμνη ἔχει καὶ τὸ μεγαλύτερο βάθος της, κι' ὅπου ἐμφανίζεται ἓνα εἶδος κοίτης ποταμοῦ. Καὶ ἡ παράδοσι αὐτὴ εἰμπορεῖ νὰ εἶναι πολὺ παλῆά, ὅσο παλῆά εἶναι καὶ ἡ λίμνη, γιὰτὶ ξαίρουμε κι' ἀπ' ἄλλου, πόσο αἰωνόβιες καὶ βαθειὲς εἶναι οἱ ρίζες τῶν τοπικῶν παραδόσεων.

Μάκρος, πλάτος καὶ βάθος. Δὲν ἔχω ὑπ' ὄψει μου ἐπί τῆμες μετρήσεις καὶ βυθομετρήσεις τῆς λίμνης. Οἱ ἐγκυκλοπαίδειες ἀναφέρουν ὅτι βρίσκεται σὲ 480 ἢ 500 μ. ὕψος πρὸς τὸ πᾶν ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἔχει μᾶκρος 11 χλμ., πλάτος 3 χλμ. καὶ βάθος 5—12 μ. Κατὰ τὸν Μπαρμπαιέλη τὸ μᾶκρος εἶναι 8.800 μ. καὶ τὸ πλάτος 3.100 μ. Ὅσο γιὰ τὸ βάθος, στὴ Μικρὴ Λίμνη πού βρίσκεται ἀριστερὰ ἀπὸ τὸ Φρούριο, πρὸς τὸ Πέραμα, τὸ βάθος εἶναι μικρὸ καὶ δὲν ξεπερνᾷ τὰ 5 μ. Μπροστὰ στὸ τζαμί τοῦ Ἀσλὰν Πασιᾶ, λίγο πρὸς τὸ πᾶν ἀπὸ τὸ σημερινὸ κέντρο «Κυρὰ Φροσύνη», τὸ βάθος μεγαλώνει καὶ φτάνει τὰ 7 μ. καὶ μπροστὰ στὸ ἄλλο τζαμί, ὅπου τὸ Στρατ. Νοσοκομεῖο, φθάνει τὰ 8. Σ' αὐτὴ τὴ μεριὰ πνίγονται κάθε χρόνον καὶ 2-3 παλληκάρια. Οἱ παλῆοι ἤξαιραν καὶ σχετικὸ θρηνητικὸ τραγούδι γιὰ τὸ πνίξιμο αὐτὸ στὴ λίμνη. Ἐξω, στὸ ἄπλωμα τῆς Μεγάλης Λίμνης δεξιὰ τοῦ φρουρίου, τὸ βάθος εἶναι κλιμακωτὰ ὁμαλὸ 7, 6 1/2, 6 μ. Μόνο πίσω ἀπὸ τὸ Νησὶ φτάνει τὰ 12 μ. (1) Στὸ ἄπλωμα δηλαδὴ τῆς λίμνης ὑπάρχει ἓνα εἶδος κάμπου μὲ ὁμαλὴ ἐπιφάνεια. Αὐτὴ τὴν ἐπιφάνεια ὁ Βηλαρᾶς μας, σὲ ποίημά του γιὰ τὴν Κυρὰ Φροσύνη, τὴν ἠθέλε κάποτε στρωμένη μὲ στρωσίδια καὶ μὲ χίλια δυὸ παιγνίδια:

Πᾶψε, βορηᾶ, πᾶψε, θρασκιᾶ
Πάψετ' ἄγρια κύματα.
Κι' ἡ λίμνη γένου ξέστη
Ἀχ! ποῖος νὰ τὸ ὑποφέρῃ
Ἡ λίμνη κάμπος νὰ γενῇ!
Ἀῖ! μεντέτι ἄλλοίμονο
Κι' ὁ πάτος της στρωσίδια
Μὲ χίλια δυὸ παιγνίδια.

Οἱ ἄνεμοι τῆς λίμνης: Οἱ Νησιῶτες ἔχουν δώσει στοὺς ἀνέμους τῆς διάφορα ὀνόματα. Λένε:

Μαῖστρο, τὸν δυτικὸ ἄνεμο, τὸν ὁποῖο οἱ Γιαννιωτῆς τὸν λένε

Σαντοβιτσίνο, γιὰτὶ ἔρχεται ἀπὸ τὴ μεριὰ τῆς Σαντοβίτσας.

Θρασκιᾶ ἢ Ἀρβανίτη, τὸν βορειοδυτικόν. Αὐτὸς εἶναι καὶ τὸ γιαννιώτικο μελτέμι.

Ὁρείκη (ὀρεῖτης) τὸν βορειανατολικόν, πού κατεβαίνει ἀπὸ τὸ ὄρος Μιτσικέλι.

1. Ὅταν ἤμουνα παιδί ἄκουα νὰ λένε ὅτι τὸ βάθος τῆς λίμνης ἔφτανε τίς 50 καὶ 60 «οὐργιές». Δηλ. παραπάνω ἀπὸ 60—70 μ. Ἴσως νὰ ἦταν ὑπερβολές.

Πατρινό, τὸν νοτιανατολικό
Γύφτικο, τὸν νοτιοδυτικό, γιατί ἔρχεται ἀπὸ τὴ διεύθυνσι τῶν «Γύφτι-
κων» τῆς Καλούτσας.

Ὁ καθ' αὐτό, ὅμως, ἄνεμος τῆς λίμνης μας, ὁ πιὸ γνώριμος, ὁ πιὸ χαλα-
στής (αὐτὸς ρίχνει καὶ τὶς λεῦκες τὶς πλάκες καὶ τὰ κεραμίδια, κάποτε μάλιστα
ἔρριξε καὶ τὴν καμπάνα τῆς Ἀγίας Μαρίνας), ποὺ φυσάει κατὰ τὸ Γενάρη, Φλε-
βάρη, εἶναι ὁ βορεινὸς ἄνεμος, τὸν ὁποῖον οἱ Νησιῶτες τὸν λένε «Σεντινικιώτη»,
γιατὶ ἔρχεται ἀπὸ τὴ μεριὰ τῆς βρύσης «τοῦ Σεντινίκου» καὶ οἱ Γιαννιώτες
«ντελῇ βορρηᾷ» ἢ «ντελῇ μπρισίμῃ». Αὐτὸς εἶναι κακὸς καὶ σταματᾷει ὅλες τὶς
δουλειὰς τῶν Νησιωτῶν. Κόβει ἀκόμα καὶ τὶς συγκοινωνίες τῆς λίμνης. Εἶναι πολὺ
θυμωμένος καὶ ὁ θυμὸς του κρατᾷει μέρες. Κι' ὁ λόγος εἶναι: Τὸ Μπαστί.
Ὁ μακαρίτης Γ. Πελλερὲν τὸ θρύλο γιὰ τὸ μπαστί (νόθο) τὸν περιέλαβε σ' ἓνα
λαογράφημά του μὲ τὸν τίτλο: Τὸ πέσιμο τοῦ βορρηᾷ:

«Ἦθελα γράφει, νὰ ἀκούσω μιὰν ὁμορφη ἐξήγησι καὶ γιὰ τὸν βορρηᾷ,
ποὺ πέφτει στὴ λίμνη μας καὶ δὲ θέλει νὰ σιγαληνέψει. Καὶ παρακάλεσα τὸν
καλὸν μου Νάκον (τὸν βαρκάρη) νὰ μοῦ ἐξηγήσῃ τί ἔχουν «κατατήριο» αὐτοὶ καὶ
τί πρέπει «νὰ βγάξῃ στὸν ὄχτο τῆς λίμνης» τὸ κῦμα, γιὰ νὰ καταπάσῃ τοῦ ἄγριου
βορρηᾷ ἡ ὁρμή.

«Εἶναι βρωμογύναικες, ἀφεντικό, κι' ἀχρειᾶνες γυναῖκες σ' αὐτὸν τὸν πα-
ληόκοσμο... Πιάνουν ἀγαπητικούς... καὶ γιὰ νὰ μὴ τὴν πομπέψουν οἱ χωριανοὶ
καὶ νὰ μὴ τὴν δείρῃ (¹) ὁ ἀδελφός, ὁ πατέρας, γιὰ ὁ ἄντρας της, ἅμα γεννηθῇ ἓνα
τέτοιο θεοκατάρατο πράμα καὶ κριματισμένο τὸ πετάει μέσα στὴ λίμνη».

— «Ἐ, κι' ὕστερα Νάκο;

— «Τότες σηκώνεται ἓνας μεγάλος βορρηᾷς. Παλεύουν τὰ νερά γι' αὐτὸ
τὸ μαγαρισμένο πράμα, ποὺ τοὺς ἔρριξαν μέσα καὶ πολεμᾶνε νὰ τὸ ξεράσουν στὸν
ὄχτο. Αὐτὸ κάποτε βαστάει μέρες. Ὁ κόρφος τῆς λίμνης, βλέπεις, δὲν τὸ φτου-
ράει, ἀφεντικό».

Ὁ θρύλος αὐτὸς γιὰ τὸ «μπαστί» εἶναι γενικὰ γνωστὸς στὰ Γιάννινα, στὸ
Νησί καὶ στὰ γύρω χωριά καὶ διατηρεῖται καὶ σήμερα.

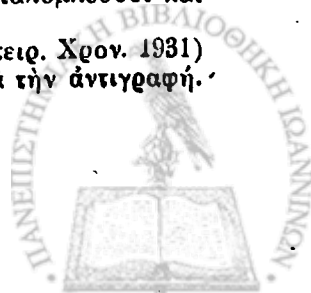
Ι. Ὁ ἐνυδρὸς κόσμος τῆς λίμνης.

α) Τοῖμες. Ἡ λίμνη ὥς τὰ 1913 εἶχε λίγα ψάρια, ἀλλ' ἀξέχαστα. Εἶχε τὶς
μαριδίτσες της, τὶς νοστιμώτατες «τοῖμες» της, ποὺ ἦταν τόσο μικρές, ὅπως διὰ-
βαζα τελευταῖα σὲ μιὰ χειρόγραφη γεωγραφία τοῦ 1810 (πιθανώτατα γραμμένη
ἀπὸ τὸν Ἀθ. Ψαλίδα), ὥστε ἔπεφταν κάπου 200 (²) στὴ λίτρα (στὰ 133 δράμια).
Ζύγιζε δηλαδὴ μισὸ σχεδὸν δράμι ἢ κάθε μιά, γι' αὐτὸ ἦταν καὶ νόστιμες.

Οἱ τοῖμες δὲν «μπαῖλ' ζαν», δὲν λιποθυμοῦσαν ἀμέσως, ὅπως συμβαίνει μὲ
τὶς θαλασσινές, ἀλλὰ ζοῦσαν πολλὰς ὥρες ἔξω ἀπὸ τὸ νερό. Τῆς ἔβανε στὸ ταψὶ ἢ
νοικοκυρὰ ἀλειρωμένες μία—μία, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν ὄφθαλμὸ τοῦ ταψιοῦ καὶ πα-
αίνοντας πρὸς τὴν περιφέρεια μὲ τὴ σειρά. Ἀλλὰ καθὼς ἡ Ρούσιω τῆς πῆγαινε
στὸ φοῦρνο (οἱ Γιαννιώτισσες ὅλα σχεδὸν τὰ φαγητὰ τὰ ἔστελναν στὸ φοῦρνο, ὅπου
μάγειρας ἦταν ὁ «φουριτζῆς») αὐτές, τινάζονταν πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ τῆς χαλοῦσαν
τὴ σειρά. Κι' ἐκεῖνη ἀκουμποῦσε σὲ κανένα πεζούλι τὸ «τιψί», ἢ καὶ στὸ γόνατό
της, καὶ ἐπανάφερνε τὶς ἀπειθάρχητες στὴν τάξι. Ἀλλ' ἐνῶ ἔσιαζε τοῦτες, ἄλλες

1. Σ' ὅλες τὶς παραδόσεις δὲ λείπει ἡ πραότητα κι' ἡ ἀβρότητα τῆς ἡπειρ. ψυχῆς:
«νὰ τὴ δείρῃ» καὶ ὄχι «νὰ τὴ σκοτώσῃ». Οἱ δικοὶ της τῆς παραστρατημένης φρόντιζαν νὰ
συγκαλύψουν τὸ παραπάτημα «γιὰ νὰ μὴ γέν' σιούρ ἢ τσιούπρα» (νὰ μὴ διαπομπευθεῖ καὶ
δὲν παντρευτεῖ).

2. Σὲ ὅμοιο χειρόγραφο τοῦ 1817 (Χαριτάκη, Ἀθαν. Ψαλίδας, Ἠπειρ. Χρον. 1931)
ἀναφέρεται ὅτι ἔπεφταν τετρατόσες στὴ λίτρα. Θὰ πρόκειται γιὰ λάθος κατὰ τὴν ἀντιγραφή.

ἀπὸ κεῖ τινάζονταν, κι' ἡ καὶμένη ἡ Ρούσιω ἔχανε τὴν ὑπομονή της: «Νά, κί σύ! νά, κί σύ! νά κί σύ!...» μονολογοῦσε θωμωμένα. Καὶ πλήρωναν μὲ λυώσιμο τοῦ κεφαλιοῦ τὴν παρακοή τους οἱ μελλοθάνατες. Παιδιὰ ὅταν ἤμασταν ρίχναμε καὶ στὸ πηγάδι μερικὲς τσίμες γιὰ νὰ μεγαλώσουν καὶ νὰ γίνουν... ψάρια. Ἔπρεπε ὅπως νὰ εἶναι ζωντανές, νὰ κουνιῶνται καὶ νὰ μὴν εἶναι «γκυρλουμένες» (ψόφιε).

Οἱ τσίμες—τσιρόνια τὶς λένε στὴν Κόνιτσα—πᾶνε πιά. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ οἱ Ἰταλοὶ (1917) ἔρριξαν τοὺς κυπρίνους, (30.000 μικρά, λένε, ὅτι ἔρριξαν) ψάρια μπατάλικα, μᾶλλον ἄνοστα, οἱ τσίμες χάθηκαν.

«Τὸ μεγάλο ψάρι τρώει τὸ μικρό». Ἔτσι συμβαίνει πάντα στὴ ζωὴ.

β) Μαρίτσια. Τὰ μαρίτσια ἦταν ψαράκια ἴσαμε κεφαλόπουλα, ποὺ μαγειρεύονταν βραστὰ μὲ ρήγανη συνήθως, ἢ καὶ «σχέτα» (πηχτὴ) καὶ γίνονταν νοστιμώτατα. Κι' αὐτὰ χάθηκαν. Ὁ Μπαρμπατέλης πιάνει καὶ τώρα ἀπὸ κανένα, ἐκεῖ κάπου μέσα στὰ νέρατα, ποὺ εἶναι κατὰμπροστα στὸ Μῶλο.

γ) Τηλιανός. Δὲν ἦταν μεγάλο ψάρι, ἦταν γιομᾶτο ἀπὸ ψιλαγκάθια καὶ δὲν τὸ ἀγόραζε ὁ κόσμος. Εἶχε ὅμως καὶ μουστάκια καμμιὰ φορά, ὅπως καὶ μερικὰ μπαρμπούνια, καὶ τὰ ἐπεδείκνυε μὲ αὐταρέσκεια μέσα στὸ νερὸ ποὺ τὸν εἶχε βαλμένο ὁ πωλητής. Γιατί, ὅπως εἶναι γνωστό, τὰ ψάρια τῆς λίμνης οἱ ψαράδες τὰ πωλοῦν ζωντανὰ μέσα σὲ σκαφίδια.

δ) Χέλια. Τὰ χέλια τῆς Παμβώτιδος γίνονται μεγάλα. Δὲν ξαίρω σήμερα, ἀλλὰ στὰ 1810, κατὰ τὴ Γεωγραφία ποὺ ἀνέφερα, ἔφταναν τὶς 4 ὀκάδες. Οἱ ψαράδες τὰ φυλᾶν στὰ ἱβάρια τους γιὰ νὰ τὰ πουλήσουν ὁμαδικὰ τὴν παραμονὴ τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ». Τότε στὰ Γιάννινα καὶ στὰ γύρω χωριὰ τρῶνε τὸ χέλι, ὅπως στὴν Ἀθήνα τρῶνε αὐτὴ τὴν ἡμέρα τὸ βακαλίο. Τὸ χέλι πιάνεται, πιὸ πολὺ, στὴ «κιάννα τ' Παπαγιάνν'» κοντὰ στὸ Πέραμα. Οἱ ἀστραπὲς καὶ οἱ βροντὲς, κατὰ τὸν Μπαρμπατέλη, οἱ «μπουμπουνσταριές» τὰ τρομάζουν καὶ ἀγκαλιάζονται καὶ πιάνονται ἔτσι πολλὰ μαζὶ σὲ πλεξοῦδες, καθὼς περνοῦν τὸ διάυλο γιὰ νὰ πᾶνε στὴ λίμνη τῆς Λαψίστας. Εἶναι ἐξασκριβωμένο ἀπὸ πολλὲς παρατηρήσεις ἐπιστημόνων ὅτι τὰ χέλια δὲ γονιμοποιοῦνται στὴ λίμνη, ἀλλὰ στὸν ὠκεανό. Τὸ πράμα αὐτὸ φαίνεται ἀπίστευτο, ἀλλ' εἶναι ἀληθινό. Ὑποστηρίζεται ἀκόμα ὅτι ἤμποροῦν τὰ χέλια κάποτε νὰ μεταναστεύσουν διὰ ξηρᾶς νὰ φύγουν ἀπὸ ἓνα νερὸ καὶ νὰ πᾶνε σὲ ἄλλο νερό. Οἱ λίμνες, λένε, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν ἔχουν κάποια ὑπόγεια συγκοινωνία μὲ τὴ θάλασσα. Ἡ Παμβώτις ἔχει, πράγματι μιὰ ἐξασκριβωμένη χωνεύτρα, στὸ ριζὸ τοῦ λόφου τῆς Γαστρίτσας, τὴν καταβόθρα τῆς Βοϊνίκοβας, μὲ τὸ νερὸ τῆς ὁποίας τὸ χειμῶνα δουλεύει καὶ ὁ ὁμῶνυμος μῦλος ἢ μῦλος τοῦ Βεῆπ ἐφέντη. Ἀπὸ τὴ χωνεύτρα αὐτὴ πρέπει νὰ κυλᾶν τὰ χέλια, ὅταν ἔρθῃ ἡ κατάλληλη ἐποχὴ, καὶ μὲ τὸ ρέμμα, ρέμμα βγαίνουν κοντὰ στὸ Χανόπουλο τῆς Ἀρτας, πηγαίνουν στὸ Λοῦρο καὶ ἀπὸ κεῖ στὸν Ἀμβρακικό. Γιὰ τὸ Χανόπουλο γράφει ὁ Ἀρτης Σεραφεὶμ τὰ ἑξῆς: «Χανόπουλον ἐστὶ θέσις ὡς δύο ὥρας ἀπέχουσα τῆς Ἀρτης πρὸς δυσμὰς, ἐνθα ποτὲ ἔκειτο τὸ ἤδη κατεστραμμένον ἐπίνειον (Σκάλα) τοῦ Φαλάριδος τῆς Ἡπείρου Ἀλῆ Πασσᾶ, δι' οὗ ἀπῆρχετο πλοῖω εἰς Πρέβεζαν. Ἐκ τῆς ὑπωρείας τῆς θέσεως ταύτης ἐξέρχονται πολλὰ ὕδατα, αἵτινα ἐκχέονται εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ Λοῦρου, προερχόμενα, ὡς ἡ κοινὴ γνώμη, ἐκ τῶν τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων ὑδάτων χωνευομένων διὰ τοῦ βαράθρου ἢ καταβόθρας, τῆς καλουμένης Βοϊνίκοβας, κειμένης κατὰ τοὺς πρόποδας ἀρχαίας τινὸς πόλεως πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, δύο ὥρας αὐτῆς ἀπέχουσα, ἣτις καλεῖται κοινῶς Καστρίτσα». Κατὰ τὸν κ. Σωτ. Συρμακέση κάποτε βρῆκαν χέλι καὶ στὸ «βυρὸ» τοῦ Σεφῆκ Μπέη τὸ χάνι (κοντὰ στὸ Τέρροβο).

Γιὰ τὸ Χανόπουλο ἔχω ἀκούσει καὶ τὴν ἑξῆς παράδοσι: Ὁ παράξενος τύ-

ραννος τῆς Ἑπείρου, πού λεγόταν Ἀλῆ Πασσᾶς, εἶχε διατάξει κάποτε νά ρίξουν μερικά φορτώματα μανταρίνια ἢ πορτοκάλια καί ἓνα φόρτωμα κεχρί μέσα στήν καταβόθρα τῆς Βοϊνίκοβας. Στήν ἐξοδό τῆς, κοντά στοῦ Χανόπουλο, εἶχε τοποθετήσει ἀνθρώπους του, οἱ ὁποῖοι καί εἶδαν νά βγαίνουν ἐκεῖ τὰ πορτοκάλια καί τὸ κεχρί.

Ἐγὼ διαβάσει ἀκόμα, πᾶνε πολλὰ χρόνια, ὅτι καί τὸ νερὸ πού βγαίνει στὴ θέσι «Γλυκὺ» τῆς Παραμυθιάς ὅπου αἱ πηγαὶ τοῦ Κωκυτοῦ, ὅπως μοῦ εἶπαν, φτάνει ἐκεῖ ἀπὸ ἄγνωστη χωνεύτρα τῆς λίμνης μας. Ἀλλὰ κι' ὁ Γρανίτσας («Τοῦ Βουνοῦ καί τοῦ Λόγγου») σημειώνει τὰ ἑξῆς:

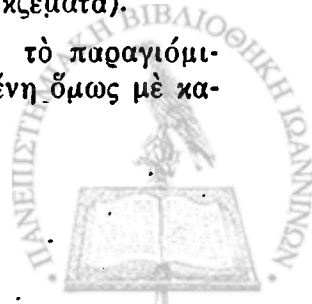
«Λέγεται ὅτι τὰ καταγάλανα νερά τῆς περίφημης πηγῆς Μορδάχας ἀπὸ τὴν ὁποία πηγάζει ὁ μισὸς Ἀχελῷος προέρχονται ἀπὸ τὴν λίμνη τῶν Ἰωαννίνων καί ὑπογείως ἐκεῖθεν φθάνουν εἰς τὰ κράσπεδα τῶν Ἀπεραντιακῶν βουνῶν, ὅπου καί ἐκβάλλουν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀχελῷου. Τὰ νερά αὐτά, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὸν Γαζῆ, θαρρῶ, εἶναι ὁ Ἀχέρων ποταμός, εἶναι χειμῶνα καλοκαίρι τόσο γαλάζια, ὥστε εἰς εὐρὴν κύκλον νά γαλαζώνουν καί τὰ νερά τοῦ Ἀχελῷου, ἅμα θολώνη».

Ὅλα αὐτὰ εἶναι ὑποθέσεις τῆς ὁποῖας σήμερα ἡμποροῦμε νά ἐξελέγξουμε μὲ σύγχρονα μέσα. Μὲ μικροσκοπικὴ ἐξέτασι καί μὲ χημικὴ ἀνάλυσι τοῦ νεροῦ τῆς Βοϊνίκοβας, τοῦ νεροῦ, πού βγαίνει στοῦ Γλυκὺ, καί τοῦ νεροῦ τῆς Μορδάχας.

Χωρικός καὶ Χέλι. Ἀλλ' ἂν ἡ μαρίδα ζῇ λίγες ὥρες μόνον, ἔξω ἀπὸ τὸ νερό, τὸ χέλι εἶναι ἐφτάψυχο καί ζῇ μερόνυχτα, καί ὅταν ἀκόμα εἶναι κομμένο σὲ «γογγύλια». Ἀκουσα κάποτε νά μολογᾶν στὰ Γιάννινα ὅτι ἓνας χωριάτης ψώνισε παραμονὴ τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ» ἓνα μεγάλο χέλι κομμένο σὲ γογγύλια, δηλαδὴ μαχαιρωμένο ἀπὸ τὸν ψαρᾶ στὴ ράχη κατὰ διαστήματα καί σὲ βάθος, πού ἔφτανε τὴν κομποραχιά του. Ὁ χωρικός τὸ κρέμασε στὸ σαμάρι τοῦ ζώου του μὲ τὸ βουῖρλο, τὸ μετέφερε στὸ χωριὸ καί τὸ παρέδωκε στὴ «φάμω» του. Ἐκείνη τὸ κρέμασε ἀπὸ βραδὺς σ' ἓνα καρφὶ γιὰ νά τὸ μαγειρέψει τὴν ἄλλη μέρα. Τὸ πρῶτ' ὅμως τὸ χέλι ἔγινε ἄφαν ο. Αἱ! εἶπαν, θὰ μᾶς τόφαε ἡ γάτα, ἔδειραν τὴ γάτα καί τὸ πράμα ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες ξεχάστηκε. Ἦρθε τὸ καλοκαίρι κι ἔπρεπε νά καθαρίσουν τὸ ἀμπάρι γιὰ τὸ νέο «γέννημα». Μετατοπίζοντάς το ὅμως, κυττάζουν, τί νά δοῦν! Ἐνα χέλι ἦταν κρυμμένο ἀπὸ κάτω, σὲ μιὰ φωληὰ καμωμένη ἀπὸ ψιλὰ ἄχυρα. Καί τί χέλι! πιὸ παχὺ ἀπὸ ὅ,τι ἦταν. Τὴ νύχτα, ἀπὸ τοὺς σφαδασμοὺς καί τῆς κινήσεως τοῦ χελιοῦ τὸ βουῖρλο κόπηκε, φαίνεται, καί τὸ χέλι σύρθηκε καί κρύφτηκε στὸ ἀμπάρι. Οἱ πληγές του ἐν τῷ μεταξὺ ἔγιαναν καί τὸ χέλι μεγάλωσε τρώγοντας κατσαρίδες καί διάφορα ἄλλα «ζουζουλ'κά», ἀπὸ κεῖνα, πού δὲ λείπουν ἀπὸ κανένα χωριάτικο σπίτι, χωρὶς πάτωμα. Ἡ χαρὰ τους ἦταν μεγάλη. Τὸ ἔπιασαν, τὸ ἔκοψαν, τὸ ἔψησαν καί τὸ ἔφαγαν. Δυστυχῶς ὅλη ἡ οἰκογένεια δηλητηριάστηκε καί πέθανε. Δόθηκε ἡ ἐξήγησι ὅτι στὴ στερεὰ, εἴτε ἀπὸ διασταύρωσι μὲ φαρμακερὸ φίδι, εἴτε ἀπὸ φυσικοῦ του, διότι ζοῦσε στὴν ξηρά, τὸ χέλι ἀπόκτησε φαρμακερὲς ιδιότητες.

Τὸ χέλι θεωρεῖται πάντοτε στὰ Γιάννινα ὡς τὸ ζωντανότερο ψαρικὸ καί μόνο τὸ ξύδι τὸ σκοιώνει. Λένε μάλιστα ὅτι, ὅταν τὸ ἐτοιμάζουν γιὰ μαγείρεμα καί τὸ ἀλατίζουν ἢ τὸ πιπερίζουν, αἰσθάνεται ἀκόμα καλὰ καί κουνιέται, καί μόνο ὅταν τοῦ ρίξουν τὸ ξύδι μὲ τὴ δάφνη λέει τάχα «ὦχ, μάννα μ'» καί ψοφάει ἀμέσως. Ὅπωςδήποτε τὸ χέλι μὲ λάδι, σκόρδο, δάφνη κ. ἄ. καρυκεύματα, γίνεται νοστιμώτατο. Ψήνεται στὸ φούρνο ἢ στὸ σπίτι. Καί στὴν κεραμίδα γίνεται καλὸ, ἀκουσα. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι πολὺ λιπαρὸ δὲν κάνει γιὰ ὅλα τὰ στομάχια. Ξυπνάει μάλιστα κάποτε καί παληὲς κοιμισμένες παθήσεις (ἀρθριικά, ρευματικά, ἐκζέματα).

Καραβίδες: Οἱ καραβίδες ἀφῆκαν ἐποχὴ στὰ Γιάννινα μὲ τὸ παραγιόμισμά τους (μὲ σπανάκι, μυρωδικὰ κ.ἄ), ἢ καί μὲ σκορδαλιὰ καμωμένη ὅμως μὲ κα-

ρούδια, πού μόνο μερικοί Νησιῶτες ξαίρουν νὰ κάνουν. Ἀνήκουν κι' αὐτὲς μετὰ τὸ 1940 στὸ παρελθόν. Εἴτε οἱ κυπρίνοι, εἴτε καὶ ἄλλες μαζί με τὴν πολυκοσμία καὶ τὴν τουριστικὴ κίνησι, πού ἔχουν τώρα τὰ Γιάννινα, αἰτίες, τὶς ἔχουν λιγοστέψει. Ὅσες φορές πηγαίνω στὴ Ντραμπότοβα θαυμάζω τὴν ταχυδακτυλουργία τοῦ ψαρά. Χώνει τὸ χέρι του στὸ νερὸ τῆς λίμνης, ὅπου ἔχει φυλαγμένες τὶς καραβίδες, καὶ στὴ στιγμή βγάνει καραβίδες... ἀπὸ τὸν Καλαμά, τὸν ποταμό.

Καὶ οἱ καραβίδες ζοῦν πολλές ὥρες ἔξω ἀπὸ τὴ λίμνη. Καὶ ὄχι μόνο ζοῦν, ἀλλὰ καὶ περπατοῦν στὸ χῶμα. Ὁ πατέρας μου μολογοῦσε τὸ παρακάτω περιστατικό γιὰ τὴ ζωτικότητα αὐτῆ τῆς καραβίδας ἔξω ἀπὸ τὸ νερό:

Κάποιος Γιαννιώτης ἀγόρασε στὴ «Σκάλα» καραβίδες. Τὶς ἔβαλε σ' ἓνα μεγάλο μαντήλι, τὶς ἔδεσε καὶ παρέδωκε τὸ μαντήλι στὸ σκύλλο του. Ὁ σκύλλος ἦταν μεγάλο λαγωνικό, μαθημένο νὰ κάνει τέτοια θελήματα, σὰν τὸ μακαρίτη τὸ Ρόβα το' περασμένου αἰῶνα, πού με τὰ καραβάνια του ἔκανε μεταφορὲς ἀνθρώπων καὶ ἐμπορευμάτων με τὰ πολυβδόμαδα ταξίδια του, ἀνάμεσα Ἡπειρο καὶ Βλαχιά. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ σκύλλο του ὁ Γιαννιώτης αὐτὸς τὸν εἶχε βγάλει «Ρόβα».

Ὁ «Ρόβας» τράβηξε με τὸ δέμα στὸ στόμα καὶ τὸ κεφάλι ψηλά—εἶχε ὑψηλὴ συναίσθησι τῶν καθηκόντων του—γιὰ τὸ σπίτι, ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ Ἀγ. Νικολάου τοῦ Παζαριοῦ. Κατὰ κακὴ του τύχη, στὸ δρόμο, μιὰ ἀπὸ τὶς καραβίδες ἔφυγε ἀπὸ κάποια τρύπα τοῦ μαντηλιοῦ καὶ πτούπ! ἔπεσε καταῆ. Ὁ σκύλλος τὴν εἶδε, ἀφήνει τὸ μαντήλι κάτω, παίρνει τὴν ἀποστάτιδα στὸ στόμα του καὶ γυρίζει. Ἀλλὰ τί κακό! Οἱ καραβίδες τώρα σκόρπισαν πρὸς ὅλες τὶς διευθύνσεις, κι' ὁ καῦμένος ὁ «Ρόβας» μάζευε ἀπὸ δῶ, ἀλλὰ τοῦ ἔφευγαν ἀπὸ κεῖ. Ἔχασε τὴν ψυχραιμία του κάποια φορὰ κι' ἄρχισε τὰ σκούσματα. Οἱ γύρω ἀργαστηριαραῖοι στὶς πόρτες τους βγαλμένοι ξεκαρδίζονταν σὰ γέλοια με τὸ πάθημα τοῦ σκύλλου, πού τὸν ἤξαιραν κι' ὅλας καὶ τὸν πείραζαν καθὼς τὸν ἔβλεπαν κάθε τόσο με τὰ ψώνια στὸ στόμα. Ἀλλως τε τὰ Γιάννινα ἦταν καὶ μικρότερα τότε καὶ δὲν εἶχαν τὴ σημερινὴ πολυκοσμία. Βγῆκαν καὶ τοῦ φώναζαν: «Ἀπὸ δῶ Ρόβα! Ἀπὸ κεῖ Ρόβα! Κι' ἐτούτη Ρόβα! κι' ἐκείνη, γιὰ, κι' ἐκείνη!...κόσια Ρόβαα...». Τέλος ζύγωσαν δυὸ πονόψυχοι, συμμαζέψαν τὶς καραβίδες, ἔδεσαν τὸ μαντήλι σφιχτὰ καὶ τοῦ τό ἔδωκαν στὸ στόμα. Ὁ σκύλλος με σηκωμένη τὴν οὐρὰ τώρα φαινόταν ἱκανοποιημένος καί:

«Κίνησε ὁ Ρόβας κίνησε...»

Ἀπὸ τὴν ἀγάπη, πού εἶχαν οἱ Γιαννιώτες στὴν καραβίδα, «Καραβίδα» ὀνομάστηκε κι' ἓνα σατιρικό περιοδικό, πού βγῆκε στὰ 1873 στὰ Γιάννινα ἀπὸ τὸν Κ. Ἀραβαντινό, με συνεργάτες κάποιον Οἰκονόμου καὶ τὸν Δ. Μελίρρυτο. Δεῖγμα τῆς σάτυράς των μᾶς δίνει ἡ προμετωπίδα τῆς «Καραβίδας» γιὰ τὴ συνδρομὴ τοῦ δευτέρου τόμου, τοῦ καὶ τελευταίου (1874). «Διὰ μὲν τοὺς χωνεύοντας αὐτὴν δωρεάν, διὰ δὲ τοὺς τρώγοντας αὐτήν, ἀντὶ ἐνὸς μετρητιᾶ» (Δ. Σαλαμ. «Ἡπ. Ἑστία» 1952 σ. 883).

Πίννες: Ἔχει καὶ ἡ λίμνη πίννες καὶ μεγάλες μάλιστα. Τὰ δυὸ ὄστρακά τους ἀποτελοῦν εἶδος ταμπακέρας ἀλειμμένης ἐσωτερικὰ με σεντέφι. Τὶς κυνηγοῦν τὰ βράδυα οἱ «χαμπ'λοι» καὶ τὰ «νησάρια» (ἀγριοπαπες). Τὸν Αὐγουστο βλέπει κανεὶς στὴν ἐπιφάνεια πίννες μπαϊλισμένες (λιποθυμισμένες).

—Καὶ γιὰτὶ μπαϊλίζουν; ρώτησα τὸν Μπαρμπατέλη.

—Γιὰτὶ ὕστερα ἀπὸ τὶς 20 Αὐγούστου τὰ νερά πρασινίζουν καὶ χαλᾶν ἀπὸ τὴ ζέστη κι' οἱ πίννες μπαϊλίζουν, σκάνε κι' ἀνεβαίνουν ἀπάνω.

Κυπρίνοι, γλήνια, δρομίτσες: Ἀπὸ τὰ νεώτερα ψάρια τῆς λίμνης οἱ κυπρίνοι εἶναι τὰ πιὸ μεγάλα. Ζυγίζουν ὀκτάδες καὶ ἔχουν ἀσυνήθιστο γιὰ τὰ ψάρια

τῆς λίμνης μας χρωματισμό. Αὐτοὶ «ξεπάτωσαν» τὶς τσίμες καὶ τὰ μαρίτσια, τὰ βατράχια καὶ τὰ νεροφίδια ἀκόμα, πὺν ὅταν πηγαίναμε μὲ τὸ καΐκι στὸ πανηγύρι, τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα καὶ τῆς Ἁγίας Σωτήρας, ἔβγαναν τὸ κεφάλι τους ἔξω ἀπὸ τὸ νερὸ γιὰ νὰ μᾶς προῦπαντήσουν, ὅταν ζυγώναμε στὸ νησί.

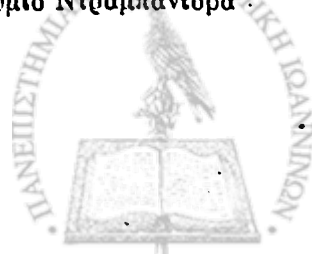
Τὰ μικρότερα ψάρια τῆς λίμνης σήμερα εἶναι τὰ γλῆνια καὶ οἱ δρομίτσες. Δρομίτσες κυκλοφοροῦν καὶ μέσα στὴ σπηλιά, ἀπὸ ὅπου ἀναβράει τὸ κατάψυχρο νερὸ τῆς Ντραμπάτοβας(*), ἀπὸ τὰ ἔγκατα τοῦ Μιτσικελιού. Εἶναι ψάρια τῆς γάτας, τὰ γλῆνια καὶ οἱ δρομίτσες, καὶ ψαρεύονται μὲ ἀγκίστρι ἀπὸ τοὺς ἐρασιτέχνες, πὺν συρρέουν στὸ Μῶλο καὶ γύρω στὴν «Κυρὰ Φροσύνη» τὸ καλοκαίρι. Πιάνονται εἴκοლა, γιὰτὶ ἀγαποῦν τὴν ἄκρη καὶ τὰ ρηχὰ νερά, μὴ θέλοντας ν' ἀκούσουν τὴν συμβουλὴ τῆς μάννας τους, κατὰ τὸ Βηλαρά:

Μὴ χωρίζετε, παιδιὰ μου
ὄχι τὰ ἴχνη τὰ δικά μου
Στὸ ποτάμι μέσα τρέξτε
Ὅσο θέλετε καὶ παίξτε
Στὰ ρηχὰ μὴ ξεγελιάστε
Καὶ στὴς ἄκρες μὴν πλανιέστε
Εἶν' ὄχτροι καὶ φυλαχτῆτε
Νὰ μὴν τύχη καὶ βλαφτῆτε
.....

Κωνωποφάδες: Στὴ λίμνη μετὰ τὴν κατοχὴ τοῦ 1944 ἀπὸ τοὺς γερμανοῖταλους, οἱ δικοὶ μας ἔρριξαν καὶ μιὰ σπορὰ ἀπὸ πολὺ μικρὰ ψαράκια, μικρότερα κι' ἀπὸ τσίμες, μὲ πολὺ χονδρὸ καὶ δυσανάλογο μὲ τὸ ἄλλο σῶμά τους κεφάλι. Τὰ λένε «κουνουπουφάηδες» γιὰτὶ ζοῦν στὰ ρηχὰ, στὶς ἄκρες στὶς καλαμιές καὶ βάλτους, ὅπου πολλαπλασιάζονται καὶ τὰ κουνούπια. Εἶδα χιλιάδες, ἑκατομμύρια θὰ ἔλεγα, ἀπὸ τὰ ζωάρια αὐτὰ στοὺς βάλτους τοῦ Σιρουνίου νὰ πηγαινοέρχονται μέσα στὸ νερὸ ψάχνοντας τὸν ἐχθρό.

Βύδρες: Ποιὸς θὰ πίστευε, πὺς ἡ Παμβῶτις τρέφει καὶ βύδρες; Κι' ὅμως εἶναι γιομάτη στὰ γύρω τῆς Ντραμπάτοβας καὶ ἴσα μὲ τὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας, τῆς Ντουραχάνης. Νύδρες θὰ ἔπρεπε νὰ λέγονται, γιὰτὶ τὸ ἑλληνικὸ ἐπιστημονικὸ τους ὄνομα εἶναι Ἐνυδρίς ἡ Κοινὴ καὶ τὸ διεθνὲς *Utrā vulgaris*. Σὲ ἄλλα μέρη ἡ Βύδρα εἶναι γνωστὴ ὡς σκυλλοπόταμο, ποταμόσκυλλο, νερόσκυλλο ἢ σκυλλοκούταβο. Τὸ μάκρος τῆς περνάει τὸ 1 μέτρο ἄλλοῦ. Στὴ λίμνη μας φτάνει τοὺς 50—60 πόντους. Εἶναι σὰν ἀγριόγατος μὲ φωσφορίζοντα μάτια, μὲ πολὺ κοντὰ πόδια ἀλλὰ εἴμπορεῖ καὶ κολυμπᾷ, γιὰτὶ ἔχει καὶ μικρὲς «νηκτικές» μεμβράνες ἀνάμεσα στὰ δακτυλά της. Ἡ πλατεὶὰ νουρά της τῆς χρησιμεύει γιὰ πηδάλιο, ὅταν κάνει βουτιὲς γιὰ νὰ πιάσει τὰ ψάρια, μὲ τὰ ὁποῖα ζῇ. Τὴ φωνὴά της τὴν κατασκευάζει στὴν ἄκρη τῆς καλαμιᾶς μὲ δύο τρύπες. Τὴν μιὰ μέσα στὸ νερὸ

(*) Ὁ Πουκεβίλ, γράφοντας γύρω στὰ 1810—1820 ἀναφέρει τὴν πηγὴ αὐτὴ μὲ τὸ ὄνομα «*Dobruvoda ou Krionero*». Αὐτὸ μαρτυρεῖ ὅτι τὸ ἑλληνικὸ Κρυονέρι ἦταν καὶ πρὸ 140 ἐτῶν σὲ παράλληλη χρῆσι μὲ τὸ σλάβικο ὄνομα, ὅπως καὶ σήμερα. Πιστεύω ὅμως ὅτι ἡ Ντόμπρα Βόντα τοῦ Πουκεβίλ εἶναι ὀνομασία καθ' ὑπόθεσι, ἀπὸ τὴν ὁποία, ἡ Ντραμπάτοβα. Κανένας ὀδοδηγτῆρας ἢ ἐνενηντῆρας Γιαννιώτης ἢ Νησιώτης πὺν ζεῖ σήμερα δὲ θυμᾶται τὴν ὀνομασίαν Ντόμπρα Βόντα, ἀλλὰ μόνον τὴ Ντραμπάτοβα. Πρέπει νὰ σημειώσω ἀκόμα ὅτι τὸ Ντραμπάτοβα (Ντόμπρα Βόντα ἔστω) δὲν συμπίπτει σημασιολογικὰ μὲ τὸ Ἑλληνικὸ Κρυονέρι. Τὸ Ντόμπρα Βόντα σημαίνει «καλὸ» κι' ὄχι «κρύο» νερό. Ἄν ἡ γλυκύτητα τοῦ νεροῦ, κι' ὄχι ἡ κρύοτης του ἦταν ἡ αἰτία τοῦ τοπωνυμίου, αὐτὸ θα ἔσπεχε καλλίτερα σὲ μιὰ ἀπὸ τίς γειτονικὲς πηγὰς τοῦ Μιτσικελίου πὺν ἔχουν ἐλαφρότερο καὶ πιὸ εὐγευστο νερὸ ἀπὸ τὴ Ντραμπάτοβα. Χρειάζεται, λοιπόν, περισσότερη ἐρευνα γιὰ τὸ τοπωνύμιον Ντραμπάντοβα γιὰ νὰ βγεῖ θετικὸ συμπέρασμα ὅτι συμπίπτει μὲ τὸ σλ. Ντόμπρα Βόντα.

καὶ τὴν ἄλλη-στήν στερητά, μέσα σὲ λόχμη, ἀπὸ ὅπου παίρνει ἀέρα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅπου πετιέται πότε—πότε στὴν ξηρὰ γιὰ νὰ ἀρπάξῃ κανένα ποντίκι, σαύρα, φίδι ἢ ὅ,τι ἄλλο, ὅταν λιανοπεινάει. Εἶναι αἱμοβόρα καὶ ἀχόρταγη, γιατί ξοδεύει μέσα στὸ νερὸ περισσότερη θερμότητα ἀπὸ τὰ ἄλλα ζῶα κι' ἔχει ἀνάγκη νὰ βάνει. λῖ-πος. Τρώει κάθε μέρα, λένε, παραπάνω ἀπὸ 2 ὀκάδες ψάρια γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ συντηρηθεῖ. Ἀναγκάζεται πολλές φορές νὰ κάνει ζημιές καὶ «στ' ἄρμενα» καὶ «στὰ ἱβάρια», ὅπου οἱ Νησιῶτες φιλῶν τὰ χέλια καὶ τὰ ψάρια. Ἐκεῖ ἡ βύδρα σκίζει τὸ «καλαμωτὸ» καὶ ἀφανίζει τὴ σοδειὰ τῶν ψαράδων. Γι' αὐτὸ καὶ τὴ μι-σοῦν θανάσιμα.

Ἀπὸ πότε τρώει τὰ ψάρια. Στὴν Αἰτωλοακαρνανία ὅπου οἱ βύδρες εἶναι παρὰ πολλές (λίμνη Ἀγρινίου, Ἀχελῷος κλπ.) πιστεύουν, κατὰ τὸν Γρανίτσα, ὅτι ἡ βύδρα συνήθισε στὰ ψάρια ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Νῶε. Τότε, μέσα στὴν Κιβωτὸ, δὲν ἄφηνε ἡσυχὰ τὰ ποντίκια καὶ ὁ Νῶε θυμώσε καὶ τὴν πέταξε ἔξω, στὰ νερά. Ἀλλ' ἐνῶ τὴ νόμιζε πνιγμένη, ἐκείνη ἔπεσε μὲ τὰ μοῦτρα στὰ ψάρια. Ὁ Νῶε φοβήθηκε τότε μὴ τοῦ ἐξολοθρέψῃ τὰ ψάρια καὶ ἀναγκάστηκε νὰ τὴν ξαναπάρῃ. Ἀλλὰ καὶ πάλι τὰ ἴδια τοῦ ἔκανε, τὴν ξανάρριξε, τὴν ξαναπῆρε, δύο—τρεῖς φο-ρές. Ἔσκασε ἀπὸ τὸ κακό του. Ἀπὸ τὴ στενοχώρια του τὴ μεγάλη μέθυσε κι' ὅλας πολὺ ὁ Νῶε, γι' αὐτὸ κι' ἔγιναν ὅσα ἔγιναν στὴν ἀποβίβασι.

Τὸ δέρμα τῆς Βύδρας εἶναι πολύτιμο. Ἐχει τρίχωμα κοντό, καὶ ἀπαλό, πολὺ πηχτό, γυαλιστερό λεῖο. Εἶναι τὸ γυναικεῖο «λούιρ». Νερὸ δὲν τὸ κολλάει, γιατί εἶναι λιπαρό. Τὸ περιποιοῦνται ὅμως καὶ τὸ κάνουν ὠραιότερο οἱ γουναρά-δες μὲ τὴν τέχνη τους. Εἶναι πολύτιμο, ἀλλ' ὄχι σὰν τοῦ κουνναβιοῦ. Καὶ ἡ αἰτία; Ἀνάλογα μὲ τὴν καλὴ ἢ κακὴ διαγωγή, πὺ ἐδείξε στὴν Κιβωτὸ τὸ κάθε ζῶο ὁ Νῶε ὥρισε καὶ τίς τιμὲς τῆς τρίχας τους. Ἔτσι τῆς Ἀλεποῦς τὸ δέρμα τὸ διατί-μησε 100 χρυσὲς δραχμές, γιατί τοῦ εἶχε φάει μία κόττα. Ἀλλ' ἐκείνη ἔπεσε στὰ πόδια του καὶ τὸν θερμοπαρακάλεσε νὰ τὴ συγχωρέσει, καὶ ὁ πονόψυχος ὁ Νῶε τὴ λυπήθηκε. Τὸ κουνάβι τοῦ ἔφαι δύο ὀλάκαιρα κρηνιὰ μελίσι καὶ ἐπειδὴς ἦταν κακόψυχο, δὲ θέλησε νὰ προσπέσει στὰ πόδια τοῦ Νῶε καὶ ἡ τιμωρία του ἔμεινε. Ἀπὸ τότε τὸ δέρμα του εἶναι τὸ ἀκριβώτερο ἀπὸ ὅλα. Ἡ Βύδρα, ὅμως, τὸν στενοχώρησε πάρα πολὺ, κι' ὁ Νῶε τῆς ἔβαλε ἓνα βαρὺ—βαρὺ τιμολόγιο. Ἀλλὰ μόλις τ' ἄκουσε αὐτὴ πήδηξε ἔξω ἀπὸ τὴν Κιβωτὸ καὶ τοῦ φώναξε: «Ἡ μοῦ κατεβάξεις τὴν τιμὴ ἢ σοῦ ἀφανίζω τίς πέστροφες». Κι' ὁ καυμένος ὁ Νῶε, πὺ εἶχε μεγάλη ἀδυναμία στὶς πέστροφες, τὶ νὰ κάνει! Εἶδε κι' ἀπόειδε δέχτηκε τοὺς ὅρους της, κι' ἔτσι τὸ δέρμα της διατιμήθηκε φθηνότερα ἀπὸ τὸ κουνάβι.

Οἱ Νησιῶτες τὴ σκοτώνουν ὄχι τόσο γιὰ τὸ δέρμα της, ὅσο διότι τοὺς κάνει βαρεῖς ζημιές. Προτιμοῦν ὅμως νὰ τὴν πιάνουν ζωντανὴ μὲ δόκανο, γιατί πι-στεύουν ὅτι ἡ Βύδρα κρύβει στὰ σωθικά της καὶ τὸ «μόσχο». Μὲ τὸν ἀρωματικὸ αὐτὸ μόσχο φκιάνουν γιαιτρικὰ χρήσιμα γιὰ πληγές, γιὰ λυποθυμίες, ἀκόμα καὶ γιὰ παράτασι τῆς ζωῆς τῶν ἐτοιμοθανάτων. Καὶ ἅμα σκοτωθεῖ ἡ Βύδρα, ὁ μό-σχος γάνεται, γι' αὐτὸ καὶ προσπαθοῦν νὰ τὴν πιάσουν ζωντανή.

Ὅπως διάβαζα, ἡ Βύδρα ἐξημερώνεται, ὅταν πιαστεῖ μικρὴ καὶ μαθαίνει νὰ πάει πίσω ἀπὸ τὸ ἀφεντικό της, ὅπως τὸ κουταβάκι. Τὴν ταΐζουν τότε μὲ ψωμί, κρέας, γάλα κλπ.

Γκριτζένι. Τὸ Γκριτζένι εἶναι κι' αὐτὸ ζῶο τῆς καλαμιᾶς. Εἶναι σὰ με-γάλο ποντίκι. Ζῇ στὰ νούφαρα καὶ στὰ νέρατα, ἀλλὰ εἴμπορεῖ νὰ κολυμπήσῃ καὶ λίγο, γιατί τὰ πόδια του εἶναι χοντρήτερα κι' ἡ νουρά του χοντρήτερη καὶ κοντή-τερη ἀπὸ τοῦ ποντικοῦ. Φαίνεται ὅτι ζῇ μὲ τὰ αὐγά καὶ τὰ «παλάζια» (νεοσσούς) τῶν παπιῶν.

II. Τὰ παπιά τῆς λίμνης

Ἡ λίμνη τὸ χειμῶνα, στὰ παληότερα χρόνια, μαύριζε κατὰ τόπους ἀπὸ τὶς ἀγριόπαπιες, ποὺ κατέβαιναν ἀπὸ τὸ βορρᾶ. Μὲ τὴ λέξι ἀγριόπαπιες οἱ Γιαννιώ-
τες καὶ οἱ Νησιῶτες ἐννοοῦν ὅλες τὶς ποικιλίες τῶν παπιῶν, ὅχι ὅμως καὶ τὶς φα-
λαρίδες ποὺ ζοῦν ἀναμεσά τους. (Πάπια ἔλεγαν οἱ παλῆς Γιαννιώτισσες καὶ εἶ-
δος γυναικείου κότσου σὲ μορφὴ οὐρᾶς πάπιας). Τὰ παπιά καὶ λοιπὰ ὑδρόβια
πουλιά, ποὺ μᾶς ἐπισκέπτονται, εἶναι κατ' ἀλφαβητικὴ σειρὰ:

1. ἀγλύστροι	11. κουδουνᾶτα	21. πρασίνια
2. ἀγριόγαλοι	12. κουκμάδια	22. σιουλστάρια
3. ἀγριόχηνες	13. κουφοὶ	23. τούμπανος
4. γιέσιοι	14. λοῦφοι	24. τουρλίνας
5. γκαλμάνια	15. μουτάρια	25. τσικνιάδες
6. γκουρλιάγκοι	16. μουταροκούναβα	26. χαμπ'λοὶ
7. γκριμπάλες	17. μεχριά	27. χαρακακλίδες
8. γκρινίτσες	18. νησάρια	28. χλιάρια ἢ χλιαρομύ-
[τικά]
9. κακαῖδές (γλάροι)	19. ξυλόκοττες	29. Ψαλλίδες
10. καναβὲς	(ὅχι οἱ μεκατσες)	
	20. παληάγκες	

Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχει καὶ τὸ χαριτωμένο β ο υ τ σ' τ ᾶ ρ' (βουτηχτάρι) ἢ γκουστερέλι, ἡ ἀρχ. κολυμβίς, ποὺ δὲν ἀποδημεῖ ἀπὸ τὴ λίμνη. Εἶναι ἐκεῖνο τὸ χαριτωμένο μὲ καστανὸ βαθὺ χρῶμα παπάκι, ποὺ παίζει τὸ κρυφτούλι καθὼς τὸ πλησιάζει ἡ βάρκα. Κρύβεται ἐδῶ, γιὰ νὰ βγῇ πιὸ πέρα, μ' ἐκεῖνο τὸ κεφαλάκι, ποὺ μπαينوβγαίνει στὸ νερὸ σὰν λιλιπούτειο περισκόπιο ὑποβρυχίου. Ἐγιναν πολὺ σπάνια τὰ τελευταῖα χρόνια τὰ βουτ'στάρια, τὰ τρύποκαρυδα αὐτὰ τοῦ νεροῦ, καὶ μοῦ φαίνεται ὅτι ἡ αἰτία εἶναι, ποὺ δὲν ὑπάρχουν τσίμες.

Οἱ ἀγλύστροι. Εἶναι πολὺ ἐπιδέξιοι στὸ κολύμπι καὶ στὶς βουτιὲς καὶ «ἀγλυ-
στράν» χάνονται ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ κυνηγοῦ. Ἔχουν μύτη φαλαρίδας καὶ πόδια
παπιοῦ, πλατύτερα δηλαδὴ τῆς φαλαρίδας.

Ὁ γιέσιος καὶ ἡ καναβή. Εἶναι ζευγάρι. Τὸ ἀρσενικὸ λέγεται γ ι έ σ ι ο ς
γιατὶ ἔχει ὠραῖο πράσινο κεφάλι (ἀπὸ τὸ τουρκ. γιεσίλ=πράσινο) καὶ τὸ θηλυκὸ
κ α ν α β ῆ, γιατί τὸ χρῶμα του εἶναι καναβό, πρὸς τὸ καφφέ. Τὰ δύο ,μαζί οἱ
κυνηγοὶ τὰ λένε «καναβά».

Ὁ γκουρλιάγκος ἔχει πολὺ ψηλὰ πόδια. Φωνακλάδικο παπί.

Ἡ κακαῖδοῦ (πληθ. κακαῖδές) εἶναι ὁ γλᾶρος τῆς λίμνης. Εἶναι ξεθαρρε-
μένη, γιατί δὲν τρώγεται καὶ δὲν τὴ ντουφεκᾶν.

Τὰ κουδουνᾶτα ἔχουν μουσικὸ πέταμα. Καθὼς πετοῦν, οἱ φτεροῦγές τους
βγάνουν ἓνα γλυκὸ μουσικὸ ἦχο, σὰν ἀπὸ κουδουνάκια.

Τὰ κουκμάδια ἔχουν ἄσπρο σαρίκι στὸ κεφάλι, σὰν οἱ χοτζιάδες. Εἶναι
ὁμορφα παπιά.

Τὸ γκαλ'μάνι (ἢ καλλιμάνια) εἶναι ὠραῖο ὑδρόβιο πουλί, μεγάλο ἴσα μὲ
περιστέρι. Ἡ ράχη του εἶναι σταχτιά καὶ ἡ κοιλία ἀσπριδερή.

Ἡ παληάγκια εἶναι πουλί τῆς καλαμιᾶς φωνακλάδικο. Εἶναι λίγο μικρό-
τερη ἀπὸ τὴ φαλαρίδα καὶ πλέει, γιατί ἔχει καὶ μικρὴ πέτσα στὰ δάχτυλά της.

Τὰ σιουλ'στάρια ἢ τσιουλ'στάρια λέγονται ἔτσι γιατί ἡ φωνή τους μοιά-
ζει τῇ «σιουλίστρα» (σφυρίχτρα).

Ἡ φαλαρίδα (Ἵδρῶνις ἢ μέλαινα, κ. νερόκοττα ἢ μαυρόκοττα ἄλλοῦ) εἶναι τὸ πιὸ γνωστὸ καὶ τὸ πιὸ ὀνομαστὸ νεροπούλι τῆς λίμνης γιὰτὶ καὶ ὥραϊο εἶναι καὶ νόστιμο στὸ φοῦρνο γίνεται. Ὀλόμαυρο μὲ ραμφὶ ἀνοιχτόχρωμο καὶ μὲ λοφίο σάρκινο στὴ ρίζα του, στὸ κεφάλι, ποὺ τὰ βιβλία τὸ λένε «φάλαρον», ἀπ' αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα φαλαρίδα, φαντάζει ὁμορφα ἀπάνω στὸ νερό.

Ἡ χαρακακλίδα εἶναι τὸ πιὸ φωνακλάδικο ἀπὸ τὰ βαλτοπούλια. Τὸ ὄνομα τὸ πῆρε ἀπὸ τὰ διάφορα χαρακακλί, ἀπὸ τὶς τσιρίδες τῆς, ποὺ βγάνει ἅμα καταλάβει πὼς ζυγώνει σὺς καλαμιές ἄνθρωπος. Εἶναι μικρότερη ἀπὸ κοτσύφι. Στὸ νερὸ δὲν μπαίνει. Πάει ἀπὸ καλάμι σὲ καλάμι κι' εἶναι πολυκελαδοῦσα. Ἐξ καὶ ὀχτὼ ὥρες εἴμπορ ἵ νὰ κρατήσῃ τὸ τραγούδι τῆς. Ὁ Π. Ἀραβ. τὴν ἀναφέρει καὶ μὲ τὸ ὄνομα «βασιλάκος».

Τὰ χλιαρομύτικα πῆραν τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴ μύτη τους, ποὺ εἶναι σὰν κουτάλι, σὰν «χλιάρ».

Οἱ ψαλλίδες λέγονται ἔτσι, γιὰτὶ ἔχουν μακρὰ νουρὰ καὶ κοντήτερα τὰ φτερὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα παπιά. Γι' αὐτὸ φαίνονται στὸν ἀέρα σὰν ψαλλίδι.

Ποιά τρώγονται. Οἱ ἀγριόπαπιες, ἐπειδὴ οἱ περισσότερες τρέφονται καὶ μὲ ψάρια, δὲν τρώγονται ὅλες. Τὰ βουτ'στάρια οἱ κακαῖδες, οἱ λοῦφκοι, τὰ σιουλ'στάρια δὲν τρώγονται, γιὰτὶ μυρίζουν ψαρίλι. Τῶν ἀγλύστρων ἐπὶ π'έον τὸ κρέας εἶναι σκληρό. Κι' ἡ φαλαρίδα, ἡ ἀγαπημένη τῶν Γιαννιωτῶν ἀγριόπαπια, ἔχει κι' αὐτὴ τὴ μυρωδίτσα τῆς. Ἀλλ' ἡ γιαννιώτικη μαγειρική τὴ σκεπάζει μὲ κρεμμύδια καὶ ἄλλα μυρωδικὰ καὶ χάνεται.

Ὡς πρὸς τὴ νοστιμάδα, πρῶτα ἔρχονται τὰ παλάζια, βέβαια, γιὰτὶ αὐτὰ εἶναι τρυφερὰ καὶ σὰ μικρούλια καὶ ἀβάτευτα ποὺ εἶναι δὲν ἀπόχτησαν ἀκόμα τὴ μυρωδιά τῆς πάπιας. Ἀπὸ τ' ἄλλα, στὴ νοστιμάδα πρώτη ἔρχεται ἡ παληάγκα, δεύτερη ἡ γκρινίτσα καὶ κατόπι τὰ καναβὰ (γιέσιος καὶ καναβή). Ἀκολουθοῦν οἱ χαμπ'λοὶ κι' οἱ ψαλλίδες καὶ τελευταῖες ἔρχονται οἱ φαλαρίδες, λέει ὁ Μπαρμπατέλης.

Τὰ βαλτοπούλια. Ἀπὸ τὰ βαλτοπούλια, στὴν παιδική μου ἡλικία, συγκίνησι μοῦ προκαλοῦσαν ζωηρὴ οἱ ἀγριόχηνες καὶ οἱ τουρλίνες, ποὺ ταξιθεύουν πάντα νύχτα. Οἱ πρῶτες μὲ τὸ θρηνητικὸ τους κλί—κλί—κλί, δὲν ἀφήνουν τὴν παραμικρὴ ἀμφιβολία στοὺς Ἡπειρώτες ὅτι ἀπὸ πίσω τους ἔρχεται καὶ «ἡ λευκὴ νύμφη τοῦ βορρᾶ». Αὐτὴ εἶναι ποὺ τὶς κυνηγáει καὶ κατηφοροῦν στὴν Ἡπειρο. Τὴν ἡμέρα, ὅταν περνοῦν στὰ ξεχειμαδιὰ τους, τὶ ὥραϊα ποὺ φαίνονται! Τὶς βλέπει κανεὶς σὲ μεγάλο ὕψος, μὲ τὸ γκεσέμι μπροστά, μὲ τὸν χηνοτσέλιγκα, πού, σὰν ἄλλος πεπειραμένος Ὀδυσσεύς, ὁδηγεῖ τοὺς συντρόφους του στὸ ξεχειμαδιό, ὅπου, τόσοι ἐχθροὶ τοὺς καρτεροῦν. Ἀπὸ πίσω ἀκολουθεῖ ὁ ταῖφας, ἡ ἀκολουθία του, σὲ σχῆμα Λ τὴν κορυφὴ τοῦ ὁποίου πιάνει αὐτὸς σὰν ἀρχηγός. Τὸ σχῆμα αὐτό, τὸ προτιμοῦν γιὰ λόγους ἀεροδυναμικοῦς, γιὰ νὰ γίνῃ εὐκολώτερο καὶ λιγώτερο κουραστικὸ τὸ μακρινὸ ταξίδι τους.

Οἱ δεύτερες, οἱ τουρλίνες ἢ τουρλίδες, περνοῦν γιὰ τὰ ξεχειμαδιὰ τοῦ Λούρου καὶ τῆς Ἀρτας σὲ ἄλλες νύχτες, πιὸ σκοτεινὲς καὶ πιὸ παγερές, ἀπάνω ἀπὸ τὰ Ἡπειρώτικα σπῖτια, τὶς ὥρες ποὺ οἱ Ἡπειρώτες εἶναι μαζωμένοι στὴν ἀναμμένη «στιὰ» καὶ «π'ρώνουντι». Καὶ μὲ τὴν ἀπαισιόδοξη φωνή τους, ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν μαῦρο οὐρανὸ στὴ παγερὴ σιγαλιά, προειδοποιοῦν τοὺς τουρτουρίζοντες Ἡπειρώτες γιὰ τὴ χιονοθύελλα ποὺ κατεβαίνει. Τουρλί—τουρλί. Σὰν νὰ λένε: Ἐρχεται, ἔρχεται!... Περισσότερα ξύλα! Βαρύτερες γιάμπολες! Ζεστότερες τσέργες!

Οἱ φωληές. Ἀπὸ τὸ φίλο μου τὸ Μπαρμπατέλη, ἔμαθα ἔνδιαφέροντα πράγματα γιὰ τὶς φωληές τῶν πουλιῶν τῆς λίμνης. Γιὰ γέννα καὶ κλώσσημα προτι-

μούν τους βάλτους της Σεντινίκως (ή του Σεντινίκου) του Στρουνίου και του Μπλίτς, γιατί αὐτοῦ ὑπάρχει «πλατ' σπάθ'» περισσότερο καθὼς καὶ πηχτὴ ρεζίνα (χορτάρι σκληρὸ γιὰ καρέκλες). Ἡ χαρακακλίδα κτίζει τὴ φωληὰ της πάντοτε σὲ τρία κοντινὰ καλάμια. Τὴν πλέκει ἐκεῖ ὁμορφα καὶ συγκρατιέται ἔτσι ἀπὸ τρεῖς μεριές. Ἡ παληάγκα τὴν κτίζει σὲ καλαμάκια ἐπίσης, ἀλλὰ κοντὰ σὲ «πλατ' σπάθια». Τὸ πλατ' σπάθ' εἶναι σὸν τὸ ρογκόζιο, μὲ τὸ ὁποῖο γίνονται οἱ καλὲς οἱ ψάθες, οἱ στριφτές, ἀλλ' εἶναι πλατύτερο. Τὸ χρησιμοποιοῦν γιὰ νὰ γιομίζουν τὴν κοιλιά τῆς ψάθινης καρέκλας ἢ κάνουν μὲ αὐτὸ σκοινιά γιὰ νὰ δένουν τὶς καλαμωτές. Ἡ φωληὰ τῆς παληάγκας ἔχει καὶ σκεπή, ἀλλὰ μόνο μιὰ τρύπα. Γεννάει 1—4 αὐγά. Εἶναι «ποντιλιάρα» λέει ὁ Μπαρμταιέλης, εἶναι πεισματάρη. Γιατὶ ἂν τύχει καὶ τραυματισθεῖ ἀπὸ τὸν κυνηγὸ βουτάει μέσα στὸ νερὸ καὶ κρατιέται στὸ βυθὸ ἀπὸ κανένα καλάμι, ὅπου προτιμᾷ νὰ σκάσει, παρὰ ν' ἀνεβεῖ καὶ νὰ τὴν πιάνουν.

Ἡ φαλαρίδα κάνει φωληὰ μὲ δυὸ τρύπες. Ἡ φωληὰ της πολὺ στενὴ, «εἶναι μυστικιά πολὺ». Γεννάει 8—12 αὐγά καὶ τὰ κλωσσάει 26 μέρες καὶ ὄχι 28 ὅπως τ' ἄλλα τὰ παπιά. Οἱ ἀγριόπαπες (γιέστοι, κανοβὲς κ.λ.π.) τὴν φωληὰ τὴν κάνουν ἀνοιχτὴ ὄχι μὲ σκεπή. Γεννοῦν 8—12 αὐγά.

Ποιά ἀποδημοῦν καὶ ποιά ὄχι. Τὰ πιότερα ἀπὸ τὰ παραπάνω πουλιὰ ἀποδημοῦν. Λίγα μὲνουν τὸ καλοκαίρι στὴ λίμνη. Ἀπ' αὐτὰ γεννιοῦνται τὰ «παλάζια» (τουρκ. παλάζ' = νεοσσός) πὺν βλέπουμε, ἀριστερὰ τοῦ Περάματος, στὸν Ἄη Νικόλα κοντὰ, κοντὰ στὴν Ἀρδομίστα κι' ἄλλου. Οἱ φαλαρίδες, οἱ γκρινίτσες, τὰ καναβά, οἱ γκουρλιάγκοι κ. ἄ., ἄλλα φεύγουν, κι' ἄλλα, λίγα, μένουν. Οἱ λοῦφοι, οἱ χαμπ'λοῖ, οἱ ἀγλύστοι καὶ τὰ νησάρια ἀποδημοῦν ὅλα. Οἱ περισσότερες φαλαρίδες καὶ ἀγριόπαπες μᾶς ἔρχονται, λοιπόν, ἀπ' ἔξω. Πρῶτα ἔρχονται τὰ πρασίνα κι' ὕστερα μὲ τὴ σειρά ὅλα τ' ἄλλα.

Ἀλλ' ἀπὸ ποῦ μᾶς ἔρχονται τάχα; Ἀπὸ πληροφορίες, πὺν μάζεψα ἀπὸ κυνηγοὺς στὰ Γιάννινα μᾶς ἔρχονται φυσικὰ ἀπὸ βορεινότερα μέρη. Ἀπὸ σκοτωμένα παπιά ὅμως (κακαϊδές, ν'σάρια, χαμπ'λοῦς κ.ἄ.) πὺν τυχαίνει νὰ φέρουν κρῖκο στὸ πόδι, ἀποδεικνύεται ὅτι στὴ λίμνη μᾶς ἔρχονται ἄλλα ἀπὸ τὴν Αὐστρία, ἄλλα ἀπὸ τὴν Οὐγγαρία κι' ἄλλα ἀπὸ τὴ Ρωσσία. Σκοτώθηκε στὰ 1937 παπί, πὺν ἔφερε κρῖκο μὲ τὸ ὄνομα τῆς Μόσχας. Τὰ σημάδια αὐτὰ γίνονται γνωστὰ ἀπὸ τοὺς κυνηγοὺς στὸν κυνηγετικὸ Σύλλογο τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἀπὸ τοῦτον στὴν Ἀθήνα. Ἀπὸ κεῖ δίδονται οἱ πληροφορίες στὸ ἐξωτερικὸ, ἐκεῖ ὅπου πρέπει.

Τὸ κυνήγι τους. Ἐπὶ τουρκοκρατίας στὴ λίμνη ὁργάνωναν ὁμαδικὸ κυνήγι, τὸ γνωστὸ ὡς «κλεισμα». Ἄλλοι μὲ βάρκες σήκωναν τὰ παπιά ἀπὸ τὶς βοσκές τους (στὸ Πέραμα, στὴν Ἀρδομίστα, στὸ Λασπόπορο) κι' ἄλλοι, καθὼς τὰ πουλιὰ πετοῦσαν ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ τῆς λίμνης γιὰ νὰ πᾶνε στὴν ἄλλη, τὰ περίμεναν στὸ στενὸ τῆς λίμνης ἀνάμεσα Φρούριο καὶ Νησί, ὅπου τὰ ἀλάλιαζαν καὶ τὰ ρήμαζαν μὲ τὸ ὁμαδικὸ ντουφεκίδι. Χιλιάδες τουφεκιές ἄκουαν οἱ Γιαννιώτες τὶς Γενναρίσιες Κυριακὲς μέσα στὴν ἀντάρη τῆς λίμνης. Μάχη ἄνιση, ἀδικη, σκληρή. Ἀπὸ δῶ διέθεταν μονά, τοιφτέδες καὶ καραμπίνες μὲ φωτιὲς καὶ σκάγια, κι' ἀπὸ κεῖ μόνο φτερὰ καὶ λαχτάρη. «Κι' ἔπεφταν τότε τὰ καυμένα τὰ πουλιὰ δῶθε κεῖθε, σὺν ξεραμένα πλατανόφυλλα, στὴ ριπὴ προχειμωνιάτικου παγωμένου βορρηᾶ» ('). Πολλὰ δὲν ἔπεφταν ἐπὶ τόπου, ἀλλὰ λαβωμένα, γύριζαν «κουτσιουλατ'σμένα» ὅπου τύχει καὶ τὰ βρίσκανε ὕστερα τὰ παιδιὰ στὶς καλαμιές καὶ στοὺς βάλτους.

1. Κατὰ παραστατικὴ εἰκόνα τοῦ κ. Δ. Σαλαμάγκα («Οἱ Ἀβελήδες» «Τὸ κλεισμα» Ἠπ. Ἔστια 1952 ὅπου περισσότερες λεπτομέρειες γιὰ τὸ κυνήγι τους).

Αὐτὰ πὺν σκοτῶνονται καθὲ χρόνον στὶς δυὸ λίμνες—Παμβώτιδα καὶ Λαψίστα—φτάνουν σήμερα, κα'ὰ τὸ Μπαρμπατέλη καὶ τὸ Χαρίση, τὶς 3—4 χιλιάδες. Στὴν Παμβώτιδα σκοτῶνονται κάπου 1.500 καὶ στὴ Λαψίστα κάπου 2.500. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας πρέπει νὰ σκοτῶνontan πολὺ περισσότερα. Γιατὶ τότε μαύριζε ἡ λίμνη ἀπὸ τὶς χιλιάδες τῶν παπιῶν καθὼς καὶ ὁ πλημμυρισμένος κάμπος ἀνάμεσα Ἐν Γιάνην Μπουνίλας καὶ Ραψίστας (Πεδινή).

Οἱ κυνηγοὶ σήμερα φτάνουν τοὺς 200. Νησιῶτες εἶναι 40—45. Οἱ ἄλλοι εἶναι Γιαννιώτες, Περάτες, Στρουνιώτες καὶ Λιγγιαδίτες ἀκόμα κατεβαίνουν στὴ λίμνη καὶ κυνηγοῦν, Μπισδουνιώτες, Λαψιστινοὶ κ. ἄ. Ὅλοι αὐτοὶ σκοτῶνουν, καὶ ὅλο σκοτῶνουν, ἀχόρταγα καθὲ χρόνο χιλιάδες, ὅχι γιὰ νὰ φᾶνε, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τὸ ἄγριο ἐνστικτό, ἓνα εἶδος σαδισμοῦ, πὺν φωλεύει μέσα στὸν ἄνθρωπο εἰς βάρος τῶν πουλιῶν καὶ τῶν ζῶων, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πὺν ὁ ἄνθρωπος γεννήθηκε μέσα στὰ δάση. Λίγο—λίγο ὀλιγοστεύει κι' αὐτὸς ὁ φτερωτὸς ὠραῖο-κοσμος ἀπὸ τὴ λίμνη μας καὶ θὰ ἐξαφανισθεῖ κάποτε μὲ τὰ ὀλοένα ἐξολοθρευτικότερα κυνηγετικὰ μέσα. Δὲν θὰ ρισκοκινδυνέσω ἄλλη σύστασι, ἄλλη παράκλησι.

Ἐκαὶ ἄλλη φορὰ ἐκκλησι νὰ μὴ σκοτωθεῖ ἡ τελευταία ἀρκούδα πὺν τυχὸν ὑπάρχει ἀκόμα στὸ Ζαγόρι, νὰ μὴ σκοτωθεῖ ἡ τελευταία «Μπαλάσιω» τοῦ ὠραίου παραμυθιοῦ. Ἡ ἐκκλησί μου δὲ φαίνεται νὰ ἔφερε κανένα ἀποτέλεσμα. Ὅπως μοῦ λένε τὸ δέρμα τῆς τελευταίας ἢ ἔστω τῆς προτελευταίας ἡπειρωτικῆς ἀρκούδας εἶναι καρφωμένο στὸν τοῖχο τοῦ Γραφείου Ἡπειρωτικοῦ Κυνηγετικοῦ Συλλόγου σὰν τρόπαιο.

Ἄν διάβαζαν τὸ παραμῦθι τῆς «Λιοτήρως» μὲ τὴ «Μπαλάσιω» δὲν θὰ τῶ-καναν αὐτό, ἴσως.

Κάθε ἄνοιξι θὰ φεύγουν ἀπὸ τὴ λίμνη πάντα καὶ λιγώτερα παπιά, ἀπὸ ὅσα μᾶς ἔρχονται καὶ πάντα τὸ κλάμα τῆς μαυροφορεμένης πάπιας θὰ μᾶς θυμίζει τοὺς Ἡπειρώτικους στίχους:

Ποιὸς θέλει ν' ἀκούσῃ κλημάτα, δάκρυα μοιρολόγι.
Περάστε ἀπὸ τὸ σπίτι μου κι' ἀπὸ τὸν ὄβροδό μου
Νὰ ἰδῆτε τὴ μαννίτσα μου, τὴν παραπονεμένη
Σὰν τὴμ περδία θλίβεται, σὰν τὸ παπὶ μαδιέται.

.....

(Συνεχίζεται)

ΒΑΣ. Κ. ΣΚΑΦΙΔΑ, Φαρμακοποιού

ΟΙ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΟΙ*

(Η ΖΩΗ ΤΩΝ, ΤΑ ΗΘΗ ΚΑΙ ΤΑ ΕΘΙΜΑ ΤΩΝ)

Ζ.

Όπως ανέφερα και στην αρχή της μελέτης μου αί γυναίκες τών Σαρακατσανών δέν περιορίζονται μόνον στές δουλειές του σπιτιού, άπεναντίας βοηθοῦν και πάρα πολύ τούς άνδρες τους στές δικές τους άσכולίες. Όταν τὸ φθινόπωρο, μέσα με τέλη του 'Αϊ—Δημήτρη—'Οκτώβρη—πρόκειται νά κατεβοῦν ἀπὸ τὰ βουνά στὰ χειμερινά λειβάδια, αἱ γυναίκες θά ἐτοιμάσουν τὰ φορτώματα, πού θά φορτώσουν στὰ σαμαρωμένα ζῶά τους. Ἡ γυναίκα θά συγκεντρώσῃ σὲ εἰδικὰ μεγάλα μάλλινα σακκιά, τὰ γραμμωτὰ χαράρια, τὰ ρούχα τῆς φαιλίας, τὲς βελόντζες, τὴν προῖκα τῶν κοριτσιῶν, τὰ ὑφασμένα σκουτιά, τὰ μάλλινα, τὰ ὑφάδια καὶ τὰ στημόνια, τὸν κομματιασμένο ἀργαλειό, τοὺς τραχανάδες καὶ τὰ λίγα ἢ πολλὰ τουλούμια με τυρί, τὰ μαγειρικά σκεύη, θά τὰ ράψῃ καὶ θά τὰ δέσῃ καλὰ γιὰ νὰ μὴ χαθοῦν στὴν πορεία, πού διαρκεῖ καὶ μῆνα καμμιά φορά, ἔπως συμβαίνει μ' ἐκείνους τοὺς κτηνοτρόφους, πού παραθερίζουν στὰ ξακουστὰ λειβάδεια τοῦ Γράμμου καὶ παραχειμάζουν στὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Ρούμελη. Θά ζυγίσῃ τὰ ντέγκια—δέματα—καὶ θά κανονίσῃ τὰ φορτώματα, γιὰτὶ ἄλλο πρᾶμα—ζῶο μεγάλο—σηκώνει ὁλόκληρο φορτίο ἀπὸ 70—80 ὀκάδες καὶ ἄλλο μικρότερο. Ἔτσι κανονίζει αὐτὸ τὸ φόρτωμα γιὰ τὸν Ψαρῆ, ἐκεῖνο γιὰ τὸν Ντουρῆ, τὸ ἄλλο γιὰ τὴ φοράδα καὶ τὸ ἄλλο γιὰ τὴ μοῦλα τὴ γκέσσα. Θά

ξεχωρίσῃ καὶ τὸ δικό της βάρος—λαφρώματα—πού θά ζαλικωθῇ ὅπωςδῆποτε, γιὰτὶ θεωρεῖται πολὺ προσβλητικὸ γιὰ μιὰ Σαρακατσάνα νὰ μὴ φέρῃ λίγο ἢ πολὺ βάρος στὴν πλάτη της, ἀνάλογα με τὴν ἡλικία της καὶ τὴν κράση της, σ' αὐτὴ τὴ μετακίνηση. Τὸ καραβάνι ἀπὸ φορτωμένα ἄλογα τὸ διευθύνουν αἱ γυναίκες γιὰτὶ οἱ ἄνδρες εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ παρακολουθήσουν τὰ κοπάδια, μὴ τυχόν καὶ χάσουν κανένα κεφάλι στὸ δρόμο, πού περνάει ἀπὸ δάση πυκνά, ἀπὸ στενοῦρες καὶ ἀπὸ γκρεμοὺρες καὶ ρέματα καὶ ποτάμια.

Αἱ γυναίκες λοιπὸν πιάνουν τὰ ἄλογα, τὰ σαμαρώνουν, τὰ κθαρώνουν, τὰ ποτίζουν, τὰ φορτώνουν καὶ ὅταν τὸ θράδυ φθάσουν στὸ μέρος, πού ἔχουν κανονίσει ἀπὸ πρὶν γιὰ κονάκι—σταθμὸ—ἀφ' οὗ ξεφορτώσουν τὰ ζῶά τους θά στήσουν ἀμέσως πρόχειρες σκηνές ἀπὸ τραγομαλλίσιας τέντες γιὰ νὰ δάλουν ἐκεῖ τὰ φορτώματα καὶ νὰ μποῦν καὶ οἱ ἄνθρωποι, γιὰ νὰ φυλαχθοῦν ἀπὸ τὴ βροχή, τὸ κρύο καὶ τὸ χιόνι, καμμιά φορά. Αἱ γυναίκες θά μάσουν ὑπερὰ ξύλα ἀπὸ τὸ γύρω μέρος καὶ θ' ἀνάψουν φωτιά γιὰ νὰ μαγειρέψουν λίγο μπλουγοῦρι ἢ τραχανᾶ, ἢ ἄγρια χόρτα, πού ἔμασαν τὸ καλοκαίρι καὶ τὰ ξήραναν στὸν ἥλιο. Πολλὲς φορές συμβαίνει κάποια ἀπὸ τὲς παντρεμμένες γυναίκες νὰ εἶναι φορτωμένη—ἔγκυος—καὶ στὸν μῆνά της. Μόλις τὴν σφίξουν οἱ πόνοι καὶ χυθοῦν τὰ νερά—ρῆξις θυλακίου—ἀποτραβιέται ἀπὸ τὸν δρόμο παράμερα καὶ μετὴ βοήθεια τῆς πεθερᾶς της ἢ τῆς κουνιάδας ἢ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

της συνουφάδας της ή και μόνη της έντε-
λώς καμμιὰ φορά φέρει τὸ βρέφος της στὸν
κόσμο!! Θὰ κόψη τότε μὲ τὸ π ρ α τ ο -
ψ ἄ λ ι δ ο τὸν λοῦρο, ἀφοῦ δέξη πρωτότερα
τὸν ἀφαλὸ μὲ μᾶλλον γερὴ κλωστή, ποὺ
ἔγνεσε μόνη της, θὰ ἐγάλη ἀπὸ τὴ μέση
της τὸ δερμάτινο λουρί γιὰ νὰ τὸ ξύση μὲ
τὸν σουγιά ἀπὸ τὴ μέσα μεριά καὶ θὰ ἐγά-
λη κάμποσο χνοῦδι, ποὺ θὰ τὸ δάλη στὸν
κομμένο ἀφαλὸ γιὰ νὰ σταματήσῃ ἡ αἱμορ-
ραγία. "Αλλες ἔχουν μαζὶ τοὺς ξηρὲς φοῦ-
σκες ἀπὸ ἀλεπουπορδὲς καὶ ἄλλες κακα-
ταίδες—κηκίδες—ποὺ ἔχουν σκόνῃ στυπτι-
κὴ (ταννίνη), γιὰ τὴν αἱμορραγία τοῦ ἀφα-
λοῦ πάντοτε. Θὰ θάψῃ μετὰ τὸ ὕστερο—
πλακοῦντα καὶ θυλάκιον—γιὰ νὰ μὴ τὸ
βρῇ κανένα ζουλάπι καὶ τὸ φάῃ καὶ τὸ
κρίμα τότε εἶναι μεγάλο, ἔπειτα θὰ σπαρ-
γανώσῃ τὸ παιδί της, θὰ τὸ φασκιώσῃ καὶ
θὰ τὸ δάλη στὴ σαρμανίτσα, ποὺ ἔχει μαζὶ
της, γιὰ νὰ τὴ φορτωθῇ στὴν πλάτη της
καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴ μεγάλη καὶ ἀτέ-
λειωτη πορεία, ποὺ μὲ τὲς βροχὲς καὶ τὰ
χιόνια, κάποτε καὶ τὸ τσουχτερὸ κρύο κα-
ταντάει μαρτυρικὴ. Καὶ ἂν μὲν γεννήσῃ
σ ι ρ κ δ—ἀγόρι—, θὰ παρουσιασθῇ χαρού-
μενη καὶ μὲ κάποια ὑπερηφάνεια τὸ βράδυ
στοὺς ἄνδρες, ὅταν ἀνταμώσῃ οἱ τοὺς
στὸ κονάκι, γιὰ νὰ ἀκούσῃ τὴν εὐχὴ «κί
κλέφτης κί καπιτάνιος» ἀπὸ τοὺς ἄνδρες καὶ
γυναῖκες. "Αν ὁμως τὸ βρέφος εἶναι θηλυκὸ
—κορίτσι—, τότες ὁ ἄνδρας της θὰ κατε-
βάσῃ τὰ μοῦτρα καὶ ἡ καϋμένη ἢ λεχώνα
σκεπάζει τὸ πρόσωπό της μὲ τὴν μαντήλα
της νὰ μὴν ἰδῇ τὸν ἄντρα της κατσοῦφια
σμένο. Στὲς μεγάλες αὐτὲς πορεῖες, ποὺ γί-
νονται τὸ χινόπωρο, πολλὲς φορὲς πλημμυ-
ρίζουν τὰ ποτάμια καὶ γίνονται ἀπέραστα
καὶ τότε οἱ Σαρακατσαναῖοι εἶναι ὑποχρεω-
μένοι νὰ μένουν 3—5 μέρες στὸ ἴδιο κονάκι
καὶ περιμένουν ὥς πού νὰ τραθηθοῦν τὰ
νερά, γιὰ νὰ τὰ περάσουν. Αἱ γυναῖκες θὰ
πάρουν τὰ πράματα ἀπὸ τὸ καπίστρι καὶ
θὰ μποῦν στὸ ποτάμι, μπροστὰ αὐτὲς, ἐνῶ
τὸ θολωμένο νερὸ φθάνει κάποτε πάνω ἀπὸ
τὸ γόνατο! Μὲ τὴ φορτωτήρα τότε στὸ ἓνα
χέρι ἐξετάζουν τὸ δάθος ποὺ ἔχει τὸ ποτά-
μι, γιὰ νὰ βροῦν καλύτερο πόρο—διάβαση
—καὶ μὲ τ' ἄλλο σέρνουν ἀπὸ τὸ καπίστρι
τὸ ζῶο, ὥς πού νὰ βροῦν στὴν ἀπέναντι

ἄκρῃ, ἐνῶ οἱ ἄνδρες πηδοῦν στὰ καπούλια
τῶν ζώων γιὰ νὰ μὴ βραχοῦν τὰ πόδια των!

Φθάνουν κάποτε στὰ χειμαδιὰ καὶ τό-
τες αἱ γυναῖκες εἶναι ἐκεῖνες, ποὺ θὰ φκιά-
ξουν τὲς καλύβες καὶ τὰ μαντριά μὲ μικρὴ
καὶ ἀσήμαντη βοήθεια ἀπὸ τοὺς ἄνδρες.
"Εὔτυχά κάποτε σὲ μιὰ τέτοια μετακίνηση
Σαρακατσαναίων καὶ ἐνθυμοῦμαι ὅτι τὰ σα-
μαρωμένα ἄλογα, ποὺ βοσκοῦσαν γύρω ἀπὸ
τὸ κονάκι δὲν στάθηκαν νὰ πιαστοῦν ἀπὸ
τοὺς ἄνδρες, γιὰτὶ δὲν τοὺς γνώριζαν!! Τρέ-
χουν τότε αἱ γυναῖκες καὶ μὲ λίγες λέξεις
γκές—γκές τᾶπιασαν καὶ τὰ καπίστρωσαν
μάνι—μάνι... "Ὅταν ἀρχίσῃ ὁ γέννος, πρῶ-
τες ἀπ' ὅλους ξυπνοῦν αἱ γυναῖκες καὶ τρέ-
χουν στὰ μαντριά νὰ ἰδοῦν ἂν ὄλα τ' ἄρνια
ἐπιασαν μαστάρι, γιὰτὶ πολλὲς προβατίνες
δὲν τὸ δύνουν εὐκόλα τὸ γάλα στ' ἄρνια
των. Αὐτὲς ἀλλάζουν τὲς λυσιὲς ἀπὸ τὰ
μαντριά, αὐτὲς τὰ στρώνουν, ἂν εἶναι βρεμ-
μένα, μὲ ξηρὰ ἄχυρα γιὰ νὰ χυρὺν ζέστη.
Τυχαίνει βαρυχειμωνιά καὶ τὰ πρόβατα
ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τάϊσμα, νὰ φᾶν δηλαδὴ
ζωοτροφὴ. Αἱ γυναῖκες τότε μὲ ἓνα μέτρο
τὸ χιόνι, θὰ φοριωθοῦν ἀπὸ τὲς πλησιέστε-
ρες ἀποθήκες τοῦ χωριοῦ τὸν καρπὸ, χορ-
τάρι, βῆκο, ρόδι, κριθάρι, τριφύλλι γιὰ νὰ
τὸν μεταφέρουν στὰ μαντριά καὶ ταΐσουν
τὰ γεννημένα συνήθως πρόβατα. Τὰ γίδια,
ὄση βαρυχειμωνιά καὶ ἂν εἶναι, μποροῦν
νὰ σκαρφαλώσουν στὲς πουργαριὲς καὶ νὰ
χορτάσουν μὲ τὰ φύλλα. Μεγαλώνουν τ'
ἄρνια καὶ δὲν χορταίνουν μὲ τὸ γάλα τῆς
μάνινος των καὶ χρειάζονται πρόσθετη τρο-
φή. Αἱ γυναῖκες πάλι θὰ τρέξουν στὸν πλη-
σιέστερο νερόμυλο νὰ χοντραλέσουν καλα-
μπόκι καὶ ρόβι γιὰ νὰ κάμουν τὸ χαρμάνι,
ποὺ θὰ φᾶν τ' ἄρνια. Στὸ τραπέζι αἱ γυ-
ναῖκες δὲ κάθονται νὰ φᾶν μαζὺ μὲ τοὺς
ἄνδρες των, γιὰτὶ θεωρεῖται ἁ σ έ β ε ι α.
Πρῶτα θὰ φᾶν ἐκεῖνοι καὶ στὸ τέλος αἱ γυ-
ναῖκες, ὅ,τι προσφάγι περισσέψῃ καὶ κά-
ποτε μπομποτά ξηρὴ μὲ κανένα κρεμμύδι
ἢ ἐλῆά. "Αν δὲ τύχῃ καὶ ἔχουν καὶ μου-
σαφίρη στὸ κονάκι, αἱ γυναῖκες θὰ σταθοῦν
στὸ πόδι γιὰ νὰ περιποιηθοῦν καλύτερα τὸν
φιλοξενούμενο καὶ πολὲς φορὲς μένουν νη-
στικὲς ὥρες δλόκληρες. "Αν ἀρρωστήσῃ ἡ
Σαρακατσάνα, θὰ κρύψῃ τὴν ἀρρώστειά της
ὅσο μπορέσῃ περισσότερον καιρὸ, γιὰτὶ

νιρέπεται· νά πῇ σὺν ἄνδρα τῆς πῶς εἶναι ἀνὴρ πορῇ. Πρέπει· νά προχωρήσῃ πολὺ τὸ κακὸ γιὰ νά μάθῃ ὁ ἄνδρας τῆς καὶ τὴν πάγῃ σὲ γιαντρί. Κορίτσι δὲν ἐπιτρέπεται νά ἀρρωστήσῃ, γιατί θὰ ἐγάλη, διομα πῶς εἶναι ἀρρωστημένο καὶ δύσκολο μπορεῖ νά παντρευτῇ. Ἀλλοίμονό τῆς δὲ ἂν ὑποχρεωθῇ νά φορέσῃ συντρίφι—σώβραχο—κατὰ παραγγελίαν τοῦ γιαντροῦ, τότε δὲν εἶναι νά ἐγῇ σὺν κόσμῳ. Χωρὶς καμμιά ὑπερβολὴ αἱ γυναῖκες τῶν Σαρακατσανῶν εἶναι κυριολεκτικὰ σκλάβες στοὺς ἄνδρες τους καὶ γι' αὐτὸ σπάνια νά ἴδῃτε Σαρακατσάνα παχουλὴ καὶ μὲ χρώμα σὲ πρόσωπό τῆς. Αἱ περισσότερες εἶναι λιγνές καὶ σπαθῆτες, κουρασμένες ἀπὸ τὴν σκληρὴ καὶ ἀτελείωτη δουλειὰ καὶ πρόωρα γηρασμένες. Τὸ περιέργω ὅμως εἶναι ὅτι, ἂν καὶ προσφέρουν πολλὰ καὶ πολύτιμες ὑπηρεσίες, οἱ ἄνδρες τῶν δὲν μένουν ποτὲ ἱκανοποιημένοι καὶ εὐχαριστημένοι ἀπὸ αὐτὲς, ἀπεναντίας μάλιστα συμπεριφέρονται βῆναυσα καὶ ἀρεπα σ' αὐτὲς. Ὅσες φορές ἐπεχείρησα νά παρατηρήσω φίλους μου Σαρακατσανῶν γιὰ τὴν τόση σκληρότητα καὶ ἀναλγησία, ποὺ δείχνουν στὰς γυναῖκές των, στὰς μητέρες τῶν παιδιῶν των καὶ τὴν ἀπίστευτη κακομεταχείρισή, μου ἀπαντοῦσαν: «κιὼ δὲν τσ'πῆραμε γιὰ κυράδες τίς γυναῖκές μας ἐμεῖς!» Πιστεύουν καὶ αἱ ἴδιες ὅτι ὁ Θεὸς τὰς ἔκαμε γιὰ νάβαι σκλάβες στοὺς ἄνδρες τους καὶ ἂν καμμιά ἐπιχειρήσῃ νά γυρίσῃ λόγῳ σὺν ἄνδρα τῆς, τὴν κατηγοροῦν πολὺ καὶ τὴν θεωροῦν πρόσωπη!

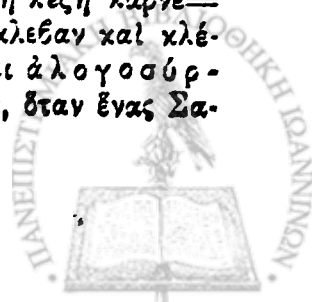
Παντρεύτηκες; σκλάβωθήκη· καὶ γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς τὸ θέλει, λέγει κάποιος τραγουδοῦν, ποὺ τὸ τραγουδοῦν σὲ γάμο αἱ γυναῖκες.

Νύφ' οὐ λὰ μ' νά κάμῃς γυναικὸς γιὰ νά σκλάβωσόν αἱ ἄλλες!!

Τὰ τελευταῖα ὅμως χρόνια σημειώθηκε κάποια μεταβολὴ στὴ ζωὴ τῶν Σαρακατσανῶν καὶ ἐβελτιώθηκε κάπως ἡ θέσθ τῆς γυναῖκας στὴν οἰκογένεια καὶ πρὸ πάντων ἀπ' ὅτου μὲ τὸν ἀνταρτοπόλεμο ἀναγκάστηκαν αἱ οἰκογένειαι τοὺς νά καταφύγουν σὲ κέντρα ἀσφαλείας, σὲ μικρὲς καὶ μεγάλες πόλεις, ὅπου εἶδαν πῶς ζῇ ὁ ἄλλος κόσμος. Μὲ τὴν μεγάλη αὐτὴ ἀναταραχὴ αἱ Σαρακατσάνισσες ἀπέκτησαν κά-

ποιο θάρρος καὶ τρόπους συμπεριφορᾶς καὶ ὄρχισαν σιγὰ σιγὰ νά ἀποβάλλουν τὸ φόβο καὶ τὴν δουλοπρέπεια πρὸς τοὺς ἄνδρες.

Ἐννοεῖται ὅτι οἱ γέροι παραμένουν σκληροὶ καὶ ἀτεγκτοὶ καὶ προσηλωμένοι στὰ παλιὰ τῶν ἡθῶν, οἱ νέοι ὅμως, ποὺ ὑπηρετήσαν ὡς στρατιῶτες καὶ γύρισαν πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, συμμερίζονται τὰς νέες ἰδέες καὶ θέλουν τὴν γυναῖκα τοὺς διαφρορετικὴ ἀπὸ τὴν μάγια τοὺς καὶ τὴ βαθὰ τοὺς. Ἡ θλιβερὴ αὐτὴ διαπίστωση γιὰ τὴ θέσθ τῆς Σαρακατσάνιας στὴν οἰκογένεια μοῦ ἔφερε στὴ μνήμη ὅσα γράφει ὁ πολὺς Πουκεβίλ γιὰ τοὺς Σουλιώτες στὰ Ἐφτάνησα, ὅπου κατέφυγαν μετὰ τὸν ἐκπατρισμό των. Οἱ μὲν ἄνδρες, σημειώνει ὁ διαπρεπὴς Γάλλος, ἀπὸ τὸ πρῶτ' ὡς τὸ ἐράδου καταγίνονταν μὲ τὸ νά καθαρίζουν τὰ καρυοφύλλια, τὰς κουμπούρες καὶ τὰ σπαθιά των καὶ νά παίζουν ἐπειτα κοντσῖνα στὰ καφενεῖα καὶ καμμιά φροντίδα δὲν ἔπαιρναν γιὰ τὸ ψωμί τῆς φαμίλιας. Αἱ Σουλιώτισσες ἀπεναντίας ἀπὸ τὸ πρῶτ' ὡς τὸ ἐράδου ἔτρεχαν σὲ ξενοδομειεὺς γιὰ νά ἀσφαλίσουν τὸ ψωμί τῆς ἡμέρας. Ἀσφαλῶς καὶ οἱ Σουλιῶτες προήρχοντο ἀπὸ τὴν ἴδια φάρα των Σαρακατσανῶν. Ἐπειτα ἀπὸ ὅσα ἀνέφερα παραπάνω γιὰ τὴ θέσθ τῆς γυναῖκας στὴν οἰκογένεια τῶν Σαρακατσανῶν, ἔρχομαι σὲ ἓνα σοβαρὸ ἐλάττωμα ἢ μᾶλλον σὺ ν ἡ θ ε ι ο, ποὺ ἔχουν ἀπὸ ἀμέτρητα χρόνια, τὴν κλεψιά. Ἀπὸ ἐρευνὰ ποὺ ἔχω κάμει τόσα χρόνια τώρα διαπίστωση ὅτι εἶναι δύσκολο νά ἐρῇς σαρακατσάνο, ποὺ νά μὴν ἔχη κλέψῃ· λίγα ἢ πολλὰ σφαχτά, πρόβατα ἢ γίδια. Στὰ παλιὰ τὰ χρόνια τὴν κλεψιά δὲν τὴν θεωροῦσαν ἀτιμωτικὴ πράξη, ἀπεναντίας μάλιστα, ἐχαρακτηρίζονταν ἀνίκανος καὶ ἀνάξιος ἐκεῖνος, ποὺ δὲν μπορούσε νά κλέψῃ ἓνα ζωντανό. Καὶ ἐκλεβαν καὶ κλέβουν πρόβατα καὶ γίδια, γελαδικὰ καὶ ἄλογα καὶ περισσότερο μουλάρια. Ὅσοι κλέβουν μικρὰ ζῶα γιὰ νά πᾶν κ ρ ι ὶ ς καὶ κ ο - ψ ῖ ῖ ο αὐτοὶ καὶ αἱ φαμίλιες των λέγονταν κ ρ ε α τ ο φ α γ ᾶ ῖ ο ς ἢ κ α ρ ν ο - φ ᾶ ῖ ο ς ἀπὸ τῆς ἐλάχικης λέξης κάρνε= κρέας. Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ ἐκλεβαν καὶ κλέβουν μεγάλα ζῶα-λέγονται ἄ λ ο γ ο σ ῶ ρ - τ ε ς. Στὰ παλιὰ τὰ χρόνια, ὅταν ἓνας Σα-

ρακατσάνος ζητούσε κορίτσι για γυναίκα του, οι άνθρωποι του κερτιτσού ρωτούσαν να μάθουν αν κ λ ι έ β ε ι δύσποψήφιος γαμπρός, γιατί από την ικανότητα αυτή θα έκριναν αν είναι άξιος να φτιάξει και να συντηρήσει οικογένεια.

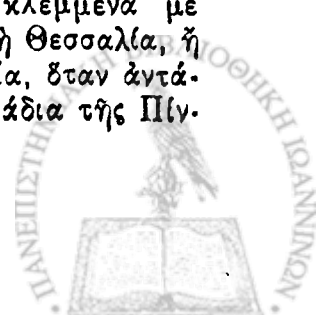
Η κλεψιά για το αυτό αποτελούσε προσόν απαραίτητο για κάθε νέο, που ήθελε να δημιουργήσει δική του κατάσταση. Η κλεψιά των Σαρακατσαναίων οφείλεται σε λόγους, μεγάλης ανάγκης, γιατί η οικονομική των καταστάσεων δεν ήταν ποτέ ανθηρά. Από τα παλιότερα χρόνια, αν εξαιρέσουμε λίγους τσελιγκάδες, που είχαν 400—1000 γιδοπρόβατα, οι άλλοι οι σμίχτες, που αποτελούσαν την πλειονότητα ήσαν φτωχοί, φτωχότατοι καμμιά φορά. Αναγκάζονταν γι' αυτό πολλοί απ' αυτούς να πιασθούν με ρόγα σε μεγαλοκτηνοτρόφους δλάχους—δλαχοφώνους—έλληνες της Θεσσαλίας, της Ήπειρου και της Μακεδονίας. Αλλά που να φθάση η ρόγα αυτή για τες τότες ανάγκες μιας φαμίλιας με 5—8 άτομα. Μόλις έφθανε τες 6 τούρκικες λίρες—130 χρυσές δραχμές—το έξάμηνο ή ρόγα του τσομπάνη και απ' αυτές ήταν υποχρεωμένος να χορτάση να ντύση και να τσαρουχώση όλη τη φαμίλια του.

Ήσαν και μερικοί που δεν έπιάναν ούτε τες 4 τούρκικες λίρες το έξάμηνο και άλλοι που δεν εύρισκαν καθόλου θέση τσομπάνου, γιατί οι τσελιγκάδες είχαν συμπληρώσει τους απαραίτητους τσομπάνους για τα κοπάδια των. Εφόσον λοιπόν ή μικρή αυτή ρόγα δεν έφθανε ούτε για το καλαμπόκι 2—3 μηνών, οι άνθρωποι αυτοί εύρισκοντο στην άδηριτη ανάγκη να κλέβουν ξένα σφαχτά, πρόβατα, γίδια, γελάδια και άλλοι άλογα και μουλάρια. Έτσι σιγά—σιγά ή κλεψιά είχε καταντήσει τέχνη, δουλειά, ζανάτι, όπως έλεγαν οι παλιοί οι Σαρακατσαναίοι. Η κλεψιά, είχε φθάσει να θεωρηται το πιο προσοδοφόρο επάγγελμα και χωρίς την κλεψιά δεν μπορούσε να ζήσει κανένας Σαρακατσάνος με οικογένεια. Η κλεψιά, ή ζωοκλοπή όπως λέμε τώρα, έγινετο είτε από ένα άτομο—μονόλυχο—είτε από 2—3 μαζί. Ωπλισμένοι με γκράδες, με περιστροφή και με μαχαίρια, μά και με περισσότερη πονηριά, πήγαιναν τη νύχτα

Σαρακατσαναίοι Όρφάνης—Καβάλας
Οικογένεια Βρίζα

πάντα περπατώντας και την μέρα πλακωμένοι σε λόγγους, μακριά ώρες και μέρες τες περισσότερες φορές και με επιτηδειότητα έκοβαν από τα ξένα κοπάδια 10, 20, 50 και περισσότερα πρόβατα ή γίδια και διαστικά από δάσος σε δάσος και από μονοπάτια και ρεμματιές τα ώδηγοῦσαν μακριά σε μέρος που είχαν κανονίσει από πριν. Εκεί ή τα πωλούσαν ή τα έπαιρναν κάθε ένας το μερίδιό του και τα πήγαιναν στο μέρος το δικό των και τα ρίχνανε ή στο δικό τους κοπάδι ή σ' άλλο γνωστό των ή συγγενούς των. Όταν το καλοκαίρι αντάμωναν με άλλους δικούς των στα βουνά άλλαζαν τότες τα κλεμμένα γιδοπρόβατα, για να μην τ' αναγνωρίσουν τον χειμώνα στα χειμαδιά. Ένας Σαρακατσάνος που παρεχίμαζε στον κάμπο της Πρέβεζας ή της Φιλιππιάδας, άλλαζε τα κλεμμένα με άλλον, που παρεχίμαζε στη Θεσσαλία, ή στη Ρούμελη ή στη Μακεδονία, όταν αντάμωναν το καλοκαίρι στα λειβάδια της Πίν.

δου, γιατί έτσι διέτρεχαν τὸ κίνδυνον νὰ τὰ ἀναγνωρίσουν τὸν χειμῶνα οἱ πρῶτοι κάτοχοι. Στὲς μετακινήσεις των τὴν ἀνοιξη καὶ τὸν χινόπωρο, ἂν τοὺς ἤρχετο δέξια—βολικά—δὲν παρέλειπαν νὰ κόβουν ὅσα πρόβατα μπορούσαν ἀπὸ τὰ κοπάδια τῶν χωρικῶν, συναντοῦσαν στὴ διάβα των. Πολλὲς φορές ὅμως τὴν πάθαιναν οἱ ἴδιοι ἀπὸ τοὺς πονηροὺς χωριάτες, ποὺ ἔστηναν παγίδες, στὲς ὁποῖες ἔπεφταν τὰ πρόβατα τῶν διλάχων. Ἔσκαφταν δηλαδὴ λάκκους σὲ κατάλληλα μέρη καὶ τοὺς σνέπαζαν μὲ κλαριά, ὥστε νὰ μὴν διακρίνονται καὶ ἔτσι περνώντας τὰ πρόβατα ἔπεφταν μέσα, χωρὶς νὰ μπορέσουν νὰ γοῦν!!

Πολλοὶ Σαρακατσαναῖοι, ποὺ ἔφευγαν τὴν ἀνοιξη μὲ 30—50 πρόβατα, γύριζαν τὸ χινόπωρο μὲ διπλάσια καὶ πλέον σφαχτὰ καὶ τὰ παραπάνω ἦταν κλεμμένα. Ἦσαν ὅμως—εἶναι τώρα—ἄνθρωποι ποὺ κλέβουν 1—2 σφαχτὰ, γιὰ νὰ φᾶν αὐτοὶ καὶ αἱ φαμίλιες των. Αὐτοὶ ἀναπτύσσουν μιὰ ἐπιτηδειότητα ἐξαιρετική, ὅχι μόνον στὸ κλέψιμο, ἀλλὰ καὶ στὸ κρύψιμο. «Δὲν φθάνει νὰ ξέρσ' νὰ κλέψ' ἀλλὰ καὶ νὰ κρύψ'» λέν οἱ Σαρακατσαναῖοι. Μοῦ διηγεῖτο πρὸ ἐτῶν κάποιος κουμπάρος μου Σαρακατσανός τὸ ἀκόλουθο ἀπίστευτο περιστατικό. Ἔνα στρατιωτικὸ ἀπόσπασμα παρακολούθησε κάποτε στὰ βουνὰ τοῦ Ἀσπρου—Ἀσπροπόταμο—ἕνα ζωοκλέφτη, ποὺ ἀφοῦ ἔγδαρε μιὰ στέρφα τετράπαχη πρατίνια, τὴν ἔρριξε στὴν πλάτη του καὶ τὴν πῆγε καὶ τὴν ἔκρυψε στὴν καλύβα του στὰ κονάκια. Καταφθάνουν κάποτε οἱ ἄνδρες τοῦ ἀποσπάσματος καὶ ψάχνουν νὰ βροῦν τὸ σῶμα τοῦ ἐγκλήματος μιὰ δλόκληρη ὥρα καὶ ἔκαμαν τὸ καλύδι ἄνω—κάτω χωρὶς νὰ βροῦν τὸ γδαρμένο σφαχτό!! Τί εἶχε συμβῆ τότε; Ὁ κλέφτης ποὺ ἀντελήφθηκε ὅτι τὸν παρακολουθοῦν, μόλις ἔφθασε στὴν καλύβα του ἐτοποθέτησε τὸ σφαχτὸ στὴ σαρμανίτσα τῶν παιδιῶν, τὸ σκέπασε γρήγορα μὲ σπάργανα καὶ ἔβαλε τὴ γυναῖκά του νὰ προσποιῆται πῶς θυζαίνει τὸ μικρὸ της, ποὺ βρίσκεται ὀθνην μέσα!! Οἱ στρατιῶται δὲν φαντάστηκαν μιὰ τέτοια ἀπάτη καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἔρευνα ἔφυγαν ἀπρακτοὶ καὶ ἀπαρηγόρητοι!! Ἐκεῖνοι ποὺ κλέβουν μεγάλα ζῶα, οἱ ἀλογοσύρτες δηλα-

δὴ ἀποτελοῦν ἄλλη κατηγορία. Αὐτοὶ ἔχουν συμβῆθῃ μὲ πολλοὺς ἄλλους, ὁμοίους σὰν κι' αὐτοὺς, ποὺ μένουν σὲ μακρυνὰ χωριὰ καὶ πολιτείες, ὅπου ὁδηγοῦν τὴν νύχτα πάντοτε τὰ κλεμμένα, καθάλα ἐννοεῖται καὶ τὰ παραδίδουν, γιὰ νὰ τὰ προωθήσουν πρὸ κάτω καὶ βρίσκουν ἕνα λογαριασμό ἀργότερα.

Ἄλογα καὶ μουλάρια, ποὺ ἔκλεψε κάποιος Σαρακατσανός ἀλογοσύρτης, ἀπὸ τὲς περιφέρειες Κονίτης καὶ Μετσόβου, βρέθηκαν μετὰ ἀπὸ δύο χρόνια στὸ Καρπενήσι καὶ στὰ Σάλωνα—τὴν Ἀμφισσα—δηλαδὴ! Μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων 1912 ἡ ζωοκλοπὴ, ποὺ διενεργεῖτο περισσότερο ἀπὸ Σαρακατσανοὺς ἀλογοσύρτες, ἐλυμαίνετο κυριολεκτικὰ ὠρισμένες ἐπαρχίες τῆς Ἑλλάδας, τὰ σύνορα τῆς ὁποίας ἔφθαναν ἔξω ἀπὸ τὸν Τύριαβο καὶ στὸ Μαλακάσι τῆς Καλαμπάκας. Πρὶν προσαρτηθῇ ἡ Θεσσαλία (1881) στὸ Ἑλληνικὸ Κράτος, τὰ Φάρσχα, ἀπὸ τὸ Τούρκικο καὶ ἡ Στυλὶδα ἀπὸ τὸ Ἑλληνικόν, ἀποτελοῦσαν δύο μεγάλα κέντρα, ὅπου μεταφέρονταν κλεμμένα μεγάλα ζῶα ἀπὸ τὴν Ἠπειρο καὶ τὴ Μακεδονία γιὰ νὰ προωθηθοῦν ἀπὸ τὲς διαβάσεις τῆς Ὀθρυος στὴ Ρούμελη καὶ ἀπ' ἐκεῖ στὴν Πελοπόννησο καὶ τὰ νησιά. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ διάσημοι ἐκεῖνοι ζωοκλέπτες συνεργάζονταν τότε μὲ ὄργανα τῆς ἐξουσίας, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐπρομηθεύοντο τὰ ἀπαραίτητα πιστοποιητικά. Ἐπίσης ἀπὸ τὲς διαβάσεις τῶν Ἀγράφων διωχέτευαν ἀπὸ τὴν Θεσσαλία κοπάδια δλόκληρα ἀπὸ γιδοπρόβατα κλεμμένα πρὸς τὸ Καρπενήσι καὶ τὸ Ζητοῦνι—τὴν Λαμίαν.—Τὴν κλεψιά τὴν εἶχανε οἱ πατεράδες μας καὶ οἱ παπποῦδες μας, μοῦ ἔλεγε πρὸ καιροῦ φίλος μου Σαρακατσανός, γιὰ νὰ χωρὶς αὐτὴ, δὲν μπορούσαν νὰ ζήσουν. Ἄν δὲν μάθῃ ὁ διπλανός σου ὅτι κλέβεις, θὰ σὲ ρημάξῃ αὐτὸς στὸ κλέψιμο. Ὅταν ὅμως ξέρει ὅτι θὰ τὸν ἐκδικηθῇ στὴν κλεψιά, φοβᾶται καὶ φυλάγεται. Καὶ ὅμως κλέβουν γενικῶς οἱ Σαρακατσαναῖοι, μᾶλλον ἔκλεβαν, γιὰ νὰ ἡ κλεψιά βρίσκεται μέσα στὸ αἷμά των. Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ὅτι στὴν κλεψιά μεταχειρίζονταν πολλὰ τεχνάσματα καὶ ἕνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ ἀγκίστρι. Στὴν ἄκρη τῆς μακρῆς γκλίτσας, ποὺ φέρουν μαζὺ των πάντοτε, καρ-

φώνουν. Ένα γερό σιδερένιο άγκίστρι. Τά σκυλιά που φύλαγαν τὰ πρόβατα, μόλις μυρίζονταν κλέφτη χυμούσαν πάνω τους. 'Ο κλέφτης τέντωνε τήν γκλίτσα, που συνηθίζουν νά δαγκώνουν τὰ σκυλιά. 'Όταν έπιανε τὸ κάτω άκρο τῆς γκλίτσας με τὰ δόντια τὸ σκυλί, ὁ κλέφτης με έπιτηδεύτητα κάρφωνε τὸ άγκίστρι στὸ κάτω τσαούλι (σιαγόνα) ἢ στὴ γλῶσσα τοῦ σκύλου, πού ἀπὸ τὴ στιγμή αὐτὴ έπαυε νά γαυγίζει καὶ άθελα άκολουθοῦσε τὸν κλέφτη πιεσμένο ἀπὸ τὸ άγκίστρι. Οἱ κρεατοφαγάδες τὰ σφαχτὰ πού έκλεβαν δέν τάψηναν στὴν σοῦβλα, ἀλλὰ μέσα σὲ μιὰ γούρνα, πού άνοιγαν στὴ δάτρα τῆς καλύδας. Τὴν γούρνα αὐτὴ τὴν παλαμίζουν καὶ τὴν σκεπάζουν με μιὰ μεγάλη πλάκα, πού καλαμίζουν με χῶμα καὶ βουνιά με τέχνη, γιὰ νά μὴ διακρίνεται. Χώνουν τὸ άλατισμένο σφαχτὸ κουλουριασμένο μέσα στὴ γούρνα, τὴν σκεπάζουν με τὴν πλάκα καὶ πάνω ἀπὸ τὴν παλαμισμένη πλάκα ανάδουν φωτιά. Τὸ σφαχτὸ έτι ψήνεται πολὺ καλὰ καὶ γίνεται νοστιμῶτατο. Οἱ ζωοκλέφτες αὐτοὶ δέν πετύχαιναν πάντοτε στὲς έπιχειρήσεις των. Πολλές φορές έγύριζαν άπρακτοὶ ἀπὸ τὲς επικίνδυνες αὐτὲς έπιχειρήσεις καὶ κάποτε δέν γύριζαν καθόλου, ὅπως πληροφορούμεθα ἀπὸ τὸ άκόλουθο δημοτικὸ τραγοῦδι:

‘Ο Νάσος πέρα πάψε, πέρα ἀπ’ τὰ ποτάμια·
πῆγε νά μάση πρόβατα, πῆγε νά μάση γίδια...
νά κάμ’ ὁ μαῦρος τὴ χαρά, χαρὰ στὸν άνεψιό του
καὶ νά καλέση στὴ χαρὰ τοὺς ‘γκαρδιακοὺς καὶ
[φίλους].
Πολλὰ ντουφέκια πέφτουνε ἀπὸ μικρὸ καρτέρι
με άπιστιὰ... σκοτώσανε ἡ παγανιά τὸ Νάσιο...

Πῆγε νά κλέψη δηλαδὴ γίδια καὶ πρόβατα ἀπὸ κοπάδια ξένα καὶ δὲ γύρισε ὁ μαῦρος ὁ Νάσιος...

‘Αναφέρονται πολλὰ άνέκδοτα γιὰ τὴν κλεψιά τῶν Σαρακατσαναίων στὴν ὁποία συνηθίζουν τὰ παιδιὰ των ἀπὸ μικρὴ ἡλικία καὶ ἀπ’ αὐτὰ σημειώνουμε τὰ άκόλουθα δύο:

Κάποτε ένας ‘Αστυνομικὸς Σταθμάρχης κάλεσε ένα Σαρακατσάνο νά τὸν παρατηρήσει γιὰ τὸ μικρὸ παιδί του ἔβγαλε τὸ τσοκάνι (κδοῦνι) ἀπὸ κάποια ξένη γίδα. «Θ’ κό μ’ πῶ νά κλιέψ τὸ τσοκάν κί ν’ άφήκ τὴ γίδα δὲ γένιτι κύρ άστυνόμε»

ἦταν ἡ άπάντηση τοῦ Σαρακατάνου... γιὰ τὴν έπρεπε νά κλέψη καὶ τὴ γίδα μαζύ!!!

Κάποιος Σαρακατσάνος πού δοσκοῦσε ένα κοπάδι ἀπὸ ξένα πρόβατα, έσφαξε μιὰ στέρφα προβατίνα τοῦ κουμπάρου, τὴν έψησε καὶ τὴν έφαγε με τὴ φαμίλια του. Τὴν ὥρα πού τὴν λιάνιζε καὶ πῆρε τὸ πρῶτο κοψίδι, νά φάη λέει: «Τὸ ξέρου πρατούλά μου πῶς εἶσαι τοῦ κουμπάρου μ’ μὰ ἔλα π’ δέν τρώϊτι ξηρότὸ ἔρμου...», έννοῶντας τὸ καλαμποκίσιο ψωμί, πού συνήθως έτρωγαν οἱ Σαρακατσαναῖοι, τὴ μπομπάτα, χρειάζονταν καὶ προσφάϊ.

Η’.

Πολλοὶ Σαρακατσαναῖοι, άρχίζοντας ἀπὸ τὴν κλεψιά, τὴ ζωοκλοπὴ δηλαδὴ, προχώρησαν σιγὰ—σιγὰ καὶ έφθασαν σὲ ένα ἄλλο εἶδος κλεψιάς, πιδ επικίνδυνο, μὰ καὶ πιδ προσοδοφόρο, τὴ ληστεία. ‘Όπως άνέφερα στὰ προηγούμενα, δταν σὲ μιὰ οἰκογένεια τὸ νεογέννητο ἦταν σιρκὸ—άγόρι—δλοὶ οἱ άνθρωποι τῆς στάνης εὔχονταν στοὺς γονεῖς του «κί κλέφτες κί καπετάνιος» Καὶ κλέφτης τὴν παλιά έποχὴ—γιὰ τὴν πάντα αναφέρομαι στὰ παλιά τὰ χρόνια καὶ μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων 1912—θὰ πῆ ληστής σημερινός, άνθρωπος δηλαδὴ ὡπλισμένος με γκρά ἢ με κοντομάνλιχερ καὶ με κουμπούρια καὶ μαχαίρια, πού ζοῦσε ἀπὸ διαρπαγές, ἀπὸ αἰχμαλωσίες εὐπόρων καὶ φόνους άνθρώπων καὶ ζῶων. ‘Αλλὰ τὸν ὀρισμὸ τοῦ κλέφτη—τοῦ ληστή—τὸν βρίσκουμε στὸ άκόλουθο δημοτικὸ τραγοῦδι:

‘Ακοῦστε παλληκάρια μου, άκοῦστε μπρὲ παι-
[διὰ μου,
δέν θέλω κλέφτες γιὰ τραγιά καὶ κλέφτες γιὰ
[κριάρια.
Οὔτε καὶ κλέφτες γιὰ ἄλογα καὶ κλέφτες γιὰ
[μουλάρια,
μόν θέλω κλέφτες γιὰ σπαθί καὶ κλέφτες γιὰ
[ντουφέκι,
τριῶν μερῶν περπατησιὰ θὰ κάμουμε μιὰ νύχτα,
νά πᾶμε νά πατήσουμε τοῦ Νικολοῦ τὰ σπίτια,
πῶχει τὰ γρόσια τὰ πολλὰ καὶ τ’ άσημάνια πιάτα..

Τὴ ληστεία τὴ θεωροῦσαν οἱ Σαρακατσαναῖοι ὡς τὸ εὐγενέστερο καὶ τὸ πιδ ἱκανοποιητικὸ έπάγγελμα καὶ γι’ αὐτὸ δοκίμαζαν μιὰ άκράτητη ροπή πρὸς αὐτὸ ἀπὸ τὰ μικρά των χρόνια. ‘Αγόρια καὶ κορίτσια ἦτανε ὑπερήφανα καὶ τὸ θεωροῦσαν

καύχημα, όταν είχαν πατέρα ή αδέρφια κλέφτες και δέν λογάριαζαν τους άλλους. «Μπροστά ή καπετάνισσα και πίσω ο νυφάδες», λέει κάποιο δημοτικό τραγούδι..

«Εγώ 'χω αδέρφια άρματατωλούς, πατέρα καπετάνιο», άπάντάει με θάρρος μια Σαρακατσανοπούλα σε κάποιον τσομπάνο, που της ζήτησε φίλημα, φιλι και μαύρα μάτια. Όσοι δέ Σαρακατσαναίοι έκαμαν κλέφτες έφρόνιζαν και για τα παιδιά των να μάθουν το ίδιο ζανάτι—έπάγγελμα—για να ζήσουν όπως αυτοί πλούσιοι και όχι φτωχοί και περιφρονημένοι. Ο διάσημος άρματαωλός και κλέφτης Στουρνάρης από τον Άσπροπόταμο, βαρειά άρρωστος λίγες ώρες πριν πεθάνη καλεί τον ξάδερφό του για να του πη:

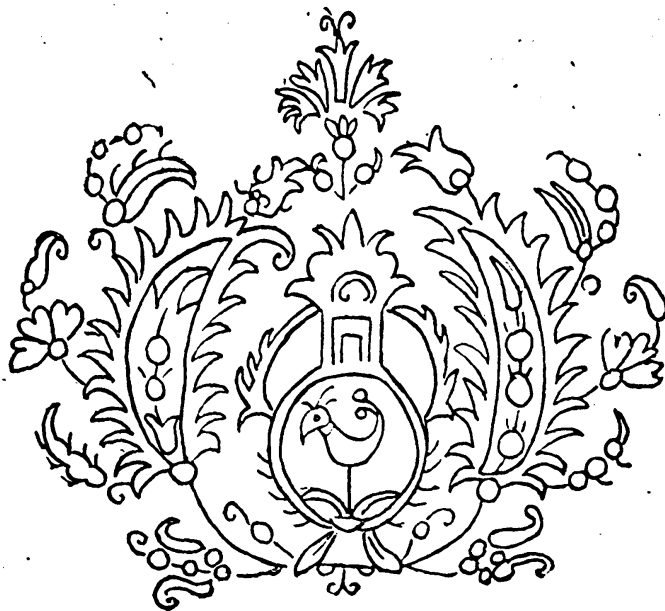
«Πούσαι Σφοντύλη μ' αδερφέ και πρωτοξάδερφέ μου
έλα σιμά μου κάθησε, έλα σιμά στο στρώμα,
ο' αφήνω διάτα τά παιδιά μ' τά μοσχοχαϊδεμένα

τ' είναι μικρά κι' ανήξερα κι' από κλεψιά δέν
[ξέρουν.....

Κλεψιά έδω θα πη ληστεία, λεηλασία δηλαδή ξένης περιουσίας, άπαγωγή όμήρων για ξαγορά, κάψιμο χωριών και σφάξιμο ζώων και ανθρώπων!!!

Για να μπορέσουν να ζήσουν τα καπετανόπουλα, έπρεπε να συνηθίσουν στο κλέφτικο ζανάτι. Και πράγματι από τη φάρα αυτή των Σαρακατσαναίων δγήκαν πάρα πολλοί κλέφτες, άγριοι και αίμαδόροι οι περισσότεροι, που άφησαν έποχή για τες ληστείες, που διέπραξαν κατά καιρούς και τες μεγάλες άναταραχές και άναστατώσεις, που προκάλεσαν σε διάφορες περιφέρειες της σκλαδωμένης πατρίδος μας.

(Συνεχίζεται)

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙ

ΚΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ*

Ε'.—Η ΣΥΛΛΟΓΗ Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ *

α. Σὴν εἰσαγωγή

Κάτου ἀπὸ τὸ χαρακτηρισμὸ *Γιαννιώτικα*, ἐννοοῦμε νὰ περιλάβουμε ὅλα ἐκεῖνα τὰ στιχοπλάκια, ὅσα σωζόταν ἀκόμα στὴ μνήμη τῶν γεροντότερων συντοπιτῶν μας κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα: πολλὰ ἀπ' αὐτά, εἶχαν περιώσει ἀπὸ τὴ λήθη, καταγράψει καὶ δημοσιεύσει σὰ «Γιαννιώτικα», τόσο οἱ Πασσῶβ καὶ Ἀραβαντινός, ὅσο οἱ σύγχρονοί μας—Γιαννιώτες κι' οἱ ἴδιοι—Γ. Βλαχλείδης καὶ Ι.

* Συνεχίζεται ἀπὸ τὸ τεῦχος Δεκέμβρη 1955.

* Ἡ ἔρευνά μας γύρω ἀπὸ τὸ Γιαννιώτικο στιχοπλάκι καθὼς αὐτὸ διαμορφώθηκε καὶ σωζόταν στὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνα, ἄρχισε μὲ τὸ πρῶτο τεῦχος τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας» τῆς χρονιάς πού πέρασε καὶ συνεχίστηκε στὰ κατοπινὰ ἀδιάκοπη, ἔχοντας καταναλωθῇ σὲ ἀνασκόπηση τοῦ ἱστορικοῦ παράγοντά του, τόσο δηλ. τοῦ λαϊκοῦ ἢ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, ὅσο καὶ περισσότερο, τοῦ ἐντεχνου καὶ σωζόμενου σὲ γραπτὰ μνημεῖα.

Τὸ Γιαννιώτικο στιχοπλάκι, ἀπὸ μὲν τοὺς πρῶτους ἐρευνητὲς καὶ συλλογεῖς του, (Φωριέλ), ἀναφέρεται σὰ σύνθεση μιᾶς μονάχα κοινωνικῆς στὰ Γιάννινα τάξης, τῶν *ταμπάκων* (βυρσοδεψῶν), ἀπὸ δὲ τοὺς μεταγενέστερους—ἐπιτόπιους αὐτοὺς—τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος μας (Γεωργίτση, Βλαχλείδη), τῆς τάξης τῶν *μπαντίδων*, πού ἀπαρτιζόταν ἀπὸ παντοδαποὺς ἐργάτες—ἀπ' ὅσους κυρίως ἐργαζόταν σὲ *μποςτάνια* (λαχανόκηπους) κι' ἀπὸ *καρφάδες* πού δούλευαν στὰ *ταμποκαριά* καὶ τὰ *σαρουχάδικα*—καὶ τῆς τάξης τῶν *καραμπέρηδων* τῶν ιδιοτύπων αὐτῶν γλενιζέδων τῆς ἐποχῆς. (Καὶ γιὰ τὶς δύο αὐτὲς τάξεις, θὰ ἀσχοληθοῦμε εὐρύτερα στὴ συνέχεια τῆς ἐργασίας μας). Ἐνας μάλιστα ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὲς (ὁ Χ. Ι. Σούλης), δὲ δίστασε νὰ χαρακτηρίσῃ τὰ «ῥωαῖα (μῦθα ταῦτα) καὶ πλήρη λυρισμοῦ Γιαννιώτικα στιχοπλάκια», σὰν «κατὰ τὸ πλεῖστον, δημιουργήματα Γύφτων ὀργανοπαικτῶν» (Ἡπειρ. Χρονικά 1929, σελ. 149).

Ἐγγύτερα, πιστεύουμε, βρίσκεται πρὸς τὴν ἀλήθεια, ὁ ἀπὸ τοὺς πιδ πάνω Γ. Βλαχλείδης, ὁ ὁποῖος, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς μπαντίδους, σὰ συνθέτες τῶν ἀξιοσημείωτων αὐτῶν δίστιχων, θεωρεῖ καὶ τοὺς κάθε τάξης καὶ τῶν δύο φύλων κάτοικους τῆς πόλης μας, πού αὐτοσχεδίαζαν κατὰ τὴ διάρκεια διασκεδάσεων, σὲ πανηγύρια, ἐκδρομές, συμπόσια, οἰκιακὲς συγκεντρώσεις, γάμους, εὐωχίες κλπ.

Προσωπικά, ἀκολουθοῦμε τὴ γνώμη τοῦ Παπρηγόπουλου, πού πιστεύει ὅτι, τὸ στιχοπλάκι, ἔχει κυρίως προκύψει ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ ἀτλαστοῦ λαοῦ καὶ δὲν ὑπῆρξεν ἔργο τοῦ λόγιου Ἑλληνισμοῦ. Δὲν μποροῦμε ὅμως ν' ἀποκλείσουμε ὁλότελα καὶ τὴν (ἀλληλο)ἐπίδραση τῶν παρόμοιου εἶδους στιχουργημάτων, (κι' ὑπάρχουν ἐξοίρετά τους δείγματα), τῶν συνθεμένων ἀπὸ λόγιους στιχουργοὺς καὶ ποιητὲς (π.χ. τοῦ Βηλαρά), ὅταν σιὸ σημεῖο αὐτό, οἱ συνθέτες τους, ἐμφανίζονται σὰν καθρέφτες κι' ἐκφραστὲς τῶν συναισθημάτων τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, καὶ πού, κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο, μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ὁδηγητὲς τῆς σὲ πιδ καλλιεργημένα θέματα καὶ ρυθμούς.

Τὴν ἔρευνά μας γύρω ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ παράγοντα τοῦ Γιαννιώτικου στιχοπλακιοῦ, τὴν ἀρχίσαμε, (λειψὰ κι' αὐτὴ ἀπο ἀδυναμία χρησιμοποίησης βοηθημάτων), ἀπὸ τὸ 16ο αἰῶνα, παραθέτοντας κείμενα δημοτικῶν ἢ ἐντεχνῶν, τραγουδιῶν γενικά, καὶ σὰ μιὰ μικρὴ ἱστορικὴ ἀνθολογία, πού τὴν κλείσαμε μὲ ἀνθολόγησιν Γιαννιώτικου στιχοπλακιοῦ, παρμένου ἀπὸ τὴ «Συλλογὴ δημοδῶν ἀσμάτων Ἡλείου» τοῦ Ἀραβαντινοῦ, καὶ διαρρυθμισμένου κατὰ τρόπο πού νὰ χρησιμεύῃ σὰ μιὰ μικρὴ εἰσαγωγή στὰ στιχοπλάκια τῆς δικῆς μας Συλλογῆς.

Στούπης. Για να μη θεωρηθούμε τοπικιστικά τολμηροί στο χαρακτηρισμό μας αυτό —που μᾶλα ταῦτα, χρονικά, ἔχει ἀκόμα πιὸ βαθύτερα τὶς ῥίζες του, (τὸ Φωριέλ)—, υπενθυμίζουμε κι' ἐδῶ τὶς ἐπιφυλάξεις πὺν διατυπώσαμε στὸ Β'. κεφ. («Ἱστορικές ἀνιχνεύσεις») τῆς ἐργασίας μας, καὶ τὴν ἔλλειψη γενικότερα βοηθημάτων.

Θὰ μπορούσε, βέβαια, νὰ μᾶς ἀντιταχθῇ ὅτι, κάτου ἀπ' αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις, δὲ θᾶπρεπε ἴσως νὰ καταπιαστοῦμε μὲ τὸ εὐρύτατο αὐτὸ καὶ πανελλήνιο θέμα. Ὅμως, ἀπὸ τὸ νὰ μὴν ποῦμε τίποτε, θεωρήσαμε ὠφελιμώτερο, καὶ γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ καθ' ἑαυτό, καὶ γιὰ τὰ λαογραφικά, γενικώτερα, τοῦ τόπου ἐνδιαφέροντα, νὰ δώσουμε σὲ δημοσιότητα, ὅ,τι μπορέσαμε νὰ περισώσουμε, ἀκολουθώντας ἄλλως τε σ' αὐτὸ προγενέστερους μας. Ὅταν ὑπάρχει κι' ὅσο περισσότερο εἶναι τὸ ὕλικό, τόσο εὐκολώτερα κι' ἀποτελεσματικότερα θὰ ἐργασθῇ ὁ εἰδικότερος καὶ πολυμαθέστερος.

Τὰ στιχοπλάκια τῆς «Συλλογῆς Δ. Σαλαμάγκα», καταγράφηκαν ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο καὶ τὴ γυναῖκα του κατὰ τὴν τρίτη δεκαετηρίδα τοῦ αἰῶνα μας, ἀπὸ τὸ στόμα κυρίως τῆς ἐβδομηνιέτιδας (τότε) κι' ἀγράμματης Γιαννιώτισσας Καλλιόπης Μπαλούγια τὸ γένος Γούδα, καὶ μερικὰ, ἀπὸ τὸ στόμα τῆς μητέρας μου, πὺν πλησιάζει σήμερα (1956) τὰ ὀγδόντα τῆς· μεταφέρονται δὲ ἐδῶ, ὅχι στὸ Γιαννιώτικο γλωσσικὸ ἰδίωμα, ἀλλὰ στὸ κοινὸ δημοτικὸ. Κατὰ τὸ Γιαννιώτικο ἰδίωμα, τὰ μὲ ἀριθμὸ π.χ. 3 καὶ 7 στ' ὀχπλάκια, θὰ προφερόταν ἔτσι :

Ἀγάπησα κι' ἰγὼ οὐ οὐρφανὸς ἓνα γρουμποῦλι χιόνι.

Ὅσου νὰ μῶ κι' ὅσου νὰ βγῶ, μ' τοῦ πῆραν οἱ γειτόνοι.

Ἄλλου πὺν δὲ μὴ μάρανι, τοῦ σῦρι κι' τοῦ ἔλα:

τοῦ Μιῦντανίσιου τοῦ νιρὸ κι' τ' Γκόβλα ἡ κουπέλλα.

β'.—Γενικότερες ἀπόψεις σὲ ἀδρές γραμμές

Ὁ ἰδιάζοντας χαρακτήρας τοῦ Γιαννιώτικου στιχοπλακιοῦ—γι' αὐτὸ ἄλλως τε προσδιορίζεται καὶ «Γιαννιώτικο»—εἶναι ἔντοια ἀστικὸς: Ἀναφέρεται δηλ. αὐτὸ σὲ περιστατικά καὶ θέματα τῆς πόλης, καὶ κατοίκων τῆς κυρίως συναισθήματα, στοχασμοὺς καὶ κρίσεις ἐκφράζει· παρουσιάζεται δὲ μὲ καθολικότητα, ἀπὸ τὴν ἄποψη ὅτι, ὁ στίχος—θᾶλεγε— ἡ ρίμα καὶ τὸ μέλος, ἦταν τόσο πολὺ στὸ αἷμα καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ ὅποιος δῆποτε τάξης παλαιοῦ Γιαννιώτη, πὺν τὸ κάθε τι: χαρὰ ἢ λύπη, ὕμνος γιὰ περιγέλιο, ἔπαινος ἢ μαστίγωμα, ἀτομικὸ ἢ κοινὸν γεγονός τῆς ζωῆς του, μεταβάλλεται ἀπ' αὐτὸν σὲ ρυθμὸ, κι' ἐκφράζεται μὲ τραγούδι: λυρικό, καγγαστικό, ἱστορικό, γνωμικό.

Τὸ Γιαννιώτικο ἔτσι στιχοπλάκι, ἐμφανίζεται, πολὺ—θὰ λέγαμε—εἰδικοποιημένο. Θέλω νὰ πῶ πῶς, πίσω ἀπὸ κάθε σχεδὸν δίστιχο, κρύβεται μιὰ ἐξ ατομικευμένη ἱστορία—συνηθέστατα ἐρωτικοῦ δεσμοῦ—ἓνα γνωστὸ κοινωνικὸ περιστατικὸ, ἓνα εἰδικευμένο γεγονός, κάτι τὸ συγκεκριμένο ἀξιοσατύριστο, πὺν τὸ προκάλεσε. Μὲ τὸ διάβασμά τους, ἔχεις τὴν αἴσθηση ὅτι ζωντανοὶ ἄνθρωποι κινοῦνται γύρω σου· τοὺς ἀκοῦς σχεδὸν νὰ μιλοῦν καὶ νὰ συμπλέκονται ἢ ν' ἀντιμάχονται μπροστά σου· νὰ σποράζουν ἀπὸ πόνο, ἢ νὰ γελοῦν σαρδῶνα· νὰ πλάθουν ἐξαίσεις καὶ γλυκύτατες λυρικές εἰκόνες ἢ νὰ βωμολογοῦν ἀριστοφάνεια. Τόσο εἶναι σιτὴν ἐκφρασὴ τους ζωντανοί, ὥστε ἔχεις τὴν αἴσθηση ὅτι, ἂν ὑπάρχει κάτι πὺν λείπει ἀπὸ τὸν κόσμον πὺν γύρω σου δημιουργοῦν, γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸς ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ τωρινὸ μας περιτρίγυρα, αὐτό, εἶναι μόνο τὰ ὀνόματα τῶν πρωταγωνιστῶν κι' οἱ τοπικοὶ καὶ χρονικοὶ προσδιορισμοί. Ἐπίκειρα ὀνοματίσαμε—ἢ καὶ θεωροῦμε ἀπλῶς—τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ Γιαννιώτικα στιχοπλάκια, καὶ νομίζουμε ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτός, περιγράφει ἀρκετὰ τὴ σκέψη μας.

Πλατειά έρωτική διάθεση διαπιστώνεται στη ρίζα του συναισθηματικού Γιαννιώτικου στιχοπλακίου. Ένας ύγιης έρωτισμός, που δέ διστάζει—από ψευτοαιδημοσύνη τάχα—να γίνεται ούσιαστικά θετικός, συχνά αισθησιακός, είναι διάχυτος σ' όλες τις εκφράσεις του. Ο τόνος του, είναι στοργικά λυγρός, γεμάτος ασυγκράτητη τρυφεράδα το παράπονό του, γεμάτο εγκαρτέρηση κι' ύποταγή· ο ύμνος του, πολύχρωμος, λές, και μεγαλόπρεπος. Συχνά είναι τα έρωτικά του παιγνιδίσματα. Οι εικόνες του είναι άδρα έρωτικές, κι' οι παρομοιώσεις του εξαίσιες· ένας άφατος λυρισμός είναι διάχυτος σε όλες τις συναισθηματικές του εκδηλώσεις.

Όταν έντονο κυριαρχεί το πάθος, ή αγάπη, θαυατώνει από τον ασυγκράητο απέλπισμό της στέρησης και την κατάθλιψη του ανικανοποίητου. Μνήματα τότε και Άδης, σάβανα και τάφοι παραστέκουν τους απέλπισμένους, χωρίς μόλα ταυτα—κι' αυτό είναι το αξιοθαύμαστο—να κάνουν τον αναγνώστη ή τον ακροατή να δοκιμάζει—εκτός μονάχα από μιάν άμετρη συμπάθεια για όσους υποφέρουν—ρίγη και πένθη.

Έδω κι' εκεί, περαστικές αστράφουν κάποτε κι' ανθρωποκίονες απειλές, και τραγικός παραστέκει ο θάνατος. Άγχόνες άλλοτες και βασανισμοί, ραντίζουν, λές, με το αίμα τους κι' απλώνουν στον περίγυρο την όχρα της ύστατης στιγμής, στον ίδιο μόλα ταυτα με τη ζωή και τη χαρά ρυθμό. Τόσο οι συνθέτες τους δείχνονται έξοικειωμένοι με το θάνατο, πού, θάλεγες, είναι γι' αυτούς, μιάν άλλη όψη της ζωής.

Βαρειές κάποτε κατάρες πέφτουν επάνω στους σκληρούς, πού, έντονα θετικοί ή άσπλαχνοι—ίσως και μοχθηροί—κόβουν ή έμποδίζουν συναισθηματικούς δεσμούς του περιβάλλοντός τους. Αναταράζουν άλλοτες, πλατειά—καγχαστικά ή άθυρόστομα—τον έσωτερικό σου κόσμο, με την έντονα σαρκική εικόνα ή την άνοιχτή σάτυρα, που ως τόσο, ή μόν πρώτη, δέν έχει από σκοπού διεγερτικά ύπονοούμενα, ή έρεθίζουσες αίσχρολογίες, όσο κι' αν οι συνθέτες τους είναι κυριολεκτικοί· ή δέ δεύτερη, δέν κρίβει ποτέ της ιοβόλο διάθεση, ούτε έχει μοχθηρό το ύποβαθρό της, επιδιώκοντας μόνο το πλατύ γέλοιο από μιάν βωμόλοχη κωμικοποίηση.

Μιά ζωή και μιá ζωντάνια, ένας καλλιεργημένος συναισθηματικά κόσμος—που όμως σκάνια χάνει την ατομικότητα, τη χιλιόμορφη υποκειμενικότητά του—ξεπειέται από το Γιαννιώτικο στιχοπλάκι: Έρωτικά σκίτσα και εικόνες (στοιχ. άριθμους π.χ. 84, 96 της Συλλογής μας), χαρακτηρισμοί του Έρωτα (άριθ. 126, 148), έπαινοι και παρομοιώσεις (άριθ. 84, 96), στενότεροι έρωτισμοί (άριθ. 124, 197), έρωτικά μαλώματα, και μομφές (άριθ. 27, 48). Παραπονέματα (άριθ. 87) κι' απέλπισίες (άριθ. 69, 74), απειλές και μετανοιώματα (άριθ. 2, 66, 80, 81, 174). Φιλοφρονήσεις και εγκώμια (άριθ. 121, 178). Καϋμοί της ξενιτιάς (άριθ. 13, 158, 159). Γνωμικά (άριθ. 126, 201) και ιστορήματα (άριθ. 9, 85). Σάτυρες τέλος (άριθ. 121, 178) και καγχασμοί (άριθ. 139). Και σε καιρούς βακχικών όρχήσεων και Διονυσιακής μέθης, ρυθμικά τραγουδισμένες βωμολοχίες, άριστοφάνειες εκφράσεις, μαστιγώματα κι' αναβρασμοί των αισθήσεων.

Στο Γιαννιώτικο—ιδιαίτερα το «επίκαιρο»—στιχοπλάκι, ο συνθέτης του, στην έκθεση των συναισθημάτων και σκέψεών του, χρησιμοποιεί συνήθως το πρώτο πρόσωπο, σαν να ήταν πάντοτε αυτός ο ίδιος το υποκείμενο του πάθους, της δράσης, του γεγονότος, της σκέψης, του περιστατικού κτλ. Είναι όμως βέβαιο, ότι τις πιο πολλές φορές, ο στιχοπλόκος, κατά κάποιον τρόπο, υποδιέεται τον πραγματικό πρωταγωνιστή, ή το υποκείμενο του στιχοπλακίου, και μιλεί—αν έτσι μπορούμε να το πούμε—για λογαριασμό του. Στο στιχοπλάκι π.χ.

Μὲ μάρανες π' νὰ μαραθῆς μοῖρα νὰ μὴ γνωρίσης.
καὶ τὰ προικιά ν' ἀπώφκειασες ἔρημα νὰ τ' ἀφήσης,

συνθέτης καὶ τραγουδιστής, δὲν εἶναι ἀναγκαστικά αὐτὸς ποὺ φαίνεται ἐδῶ σὰν ὁ πάσχων ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψή καὶ γι' αὐτὸ καταρῶμενος. Αὐτὸς—τίς πιὸ πολλὰς φορὲς—εἶναι ἓνας τρίτος, ἔξω ἀπὸ τὴν στιχορρογούμενη κατάστασι, ἀμέτοχος τοῦ τραγουδούμενου περιστατικοῦ, πού, κατὰ κάποιον τρόπο, μιλάει γιὰ λογαριασμό τοῦ συγκεκριμένου στὴν περίστασι πρωταγωνιστῇ ἢ τοῦ ὑποκείμενου καὶ τὸν ἐμφανίζει πάσχοντα καὶ καταρῶμενο, σὰν αὐτὸς ὁ τελευταῖος νὰ εἶχε στιχορρογήσει γιὰ νὰ ἐκφράσῃ τὸ πάθος του καὶ τὴν κατάρα του. Κι' ἔτσι, ὁ συνθέτης καὶ τραγουδιστής, «τρίτος» αὐτός, κοινὸ ποιεῖ ἓνα περιστατικὸ καὶ μορφοποιεῖ σὲ δίστιχο, καὶ σ' ἄλλους, ἐπίσης τρίτους—τὸ κοινόν, νὰ ποῦμε—μ' ἄγνωστὴ περίπτωσι, κά ν ο ν τ ἄ ς τ ῆ ἢ β γ ἄ ς ο ν τ ἄ ς κάποιον τραγοῦδι.

Χάρη τώρα στὴν κοινότητα τῶν περιστατικῶν καὶ τὸ ἀνθρώπινα ἐπαναλαμβάνόμενο, καὶ σ' ἄλλους, τῶν περιπετειῶν τῆς ζωῆς, τὸ ἀρχικά, ἀπὸ ἐξατομικευμένη προκαλούμενη περίπτωσι δίστιχο, μὲ τὸ νὰ προσαρμόζεται στὸν ἴδιον καιρὸ καὶ σ' ἄλλες, ὁμοίας μορφῆς καταστάσεις, πού, ἢ ἔχουν σιὸ πρόσφατο παρελθὸν γίνοι, ἢ εἶναι πιθανότατο νὰ ἐπαναληφθοῦν, παίρνει ἀπὸ τὴν κοινότητα αὐτὴ καθολικώτερο χαρακτήρα, ἐκφράζει καὶ καλύπτει εὐρύτερα ἀπλωμένες καταστάσεις. Ἔτσι, τὸ ἀπὸ ἀτομικὴ περίπτωσι προκαλούμενο δίστιχο, γίνεται κοινὸ ἀπόκτημα, κι' γι' αὐτό, εὐκολοαπομνημόνευτο. Ὅσοι γνωρίζουν ἢ μαντεύουν τὴν τραγουδούμενη περίπτωσι καὶ τὰ ὑπονοούμενα τοῦ στιχοπλόκου, συγκινοῦνται ἀπ' αὐτὴ ἢ εὐθυμοῦν, ἀναθυμιοῦνται παρόμοια τῆς, ἴσως καὶ ἀτομικά τους, περιστατικά, τὴ βρίσκουν καθολικὰ ἀνθρώπινη, τὴν κάνουν ἔτσι δικό τους κτῆμα, καὶ τὴ μεταδίνουν στοὺς μεταγενέστερους σὰν καὶ ἀπὸ τὰ ψήγματα τῆς ἀνθρώπινης πείρας καὶ τοῦ ἀνθρώπινου πεπρωμένου. Ἔτσι, τὸ ἀτομικὸ περιστατικόν, τὸ γεγονὸς, τὸ πάθος, ἢ ἀτομικὴ περίπτωσι, γίνεται ρυθμικὸ παράπονο ἢ γλυκὸ τραγοῦδι· ἀφήγησις ἢ ἀποφθεγμα· οἶκτος ἢ τραγουδισμένος κι' ὁμοιοκατάληκτος σαρκασμὸς· αἰθέρια λυρικὴ εἰκόνα, ἢ συγκλονιστικὴ βωμολογία. Γίνεται στιχοπλάκι: Ἐνα δίστιχο δηλ. πού μέσα—τὸ καθένα τους—σὲ μετρημένες καὶ λίγες συλλαβές, κρύβει ἢ καλλίτερα ἀποσκεπάζει καὶ μεταδίνει στοὺς ἐπιγενόμενους μιὰ μεγάλη ἢ μικρὴ ἱστορία.

Τεχνικά, τὸ στιχοπλάκι τὸ διακρίνει βαθειὰ αἴσθησις τοῦ μέτρου, αὐστηρὴ προσήλωσις στὴν ὁμοιοκαταληξίαν, ρέουσα καὶ διαυγὴς δημοτικὴ γλῶσσα, εἰκόνες καὶ σύμβολα καθαρὰ διαγραμμένα. Πολὺ ἐπιτυχημένες παρομοιώσεις, ἀφάνταστος πλοῦτος κατὰ μέρος περιστατικῶν, γενικοποιημένης ὅμως στὴν ἐκφράσίν τους μορφῆς. Σπανιώτατα κατονομάζεται ἀπ' τὸ συνθέτη τοῦ ἐπαινούμενου ἢ λοιδορούμενου πρόσωπο. Ἡδονισμένη ἢ λυρικὴ διάθεσις καὶ ἔντονη ἢ σαρκαστικὴ ἐκδήλωσις, κυματίζει ἀπάνω στὸ ἐξαίσιον αὐτὸ κατασκευάσμα τῆς λαϊκῆς μούσας.

Ἡ ἔρευνα πάντως πού μὲ τὸ σχολιασμὸ τῶν στιχοπλακιῶν τῆς Συλλογῆς μας, θ' ἀκολουθήσῃ, ἀναγκαστικά θὰ εἶναι λειψή, γιατί τὰ στιχοπλάκια πού θὰ δοθοῦν ἐδῶ, εἶναι μικρὸ μονάχα τμήμα τοῦ συνόλου, καὶ τῶν Γιαννιώτικων μονάχα παρόμοιων.

Τὰ στιχοπλάκια τῆς Συλλογῆς μας, γιὰ εὐκολίαν ἔρευνας, δίνονται ἐδῶ κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν, μὲ βάση τὸ πρῶτον γράμμα τους.

γ.—Τὰ στιχοπλάκια τῆς Συλλογῆς Δ. Σαλαμάγκα

Ἑπεξηγήσεις συντμήσεων

πρλγ.	=	παραλλαγή
Ἀρ.	=	σὴ Συλλογὴ Ἀραβαντινοῦ
Π.	=	» » Πασσῶβ
Β.	=	» » Βλαχλείδη
Σ.	=	» » Στούπη
Δ. Σ.	=	Περὶ συλλογὴ Δ. Σαλαμάγκα
μ.	=	Περὶ συλλεγμένο ἀπὸ τῆς μητέρας μου.
κ;	=	ὄχι καθαρὸ Γιαννιώτικο (?)

«Ὅμορφα ποὺ εἶν' τὰ μάτια σου κι' ὥραϊα ποὺ κυττάζουν...»

Α'.

1. Ἀγάπα με, πουλάκι μου, πῶς μ' ἀγαποῦσες πρῶτα.
λόγια τοῦ κόσμου μὴν ἀκοῦς, μόν' τὴν καρδιά σου ρῶτα⁽¹⁾.
πρλγ. Β.
2. Ἀγάπη ποὺ εἶχα κι' ἔχασα ἀπ' τὴν ἀνεγνωμιὰ μου.
τώρα τὴ βλέπω ἄλλουνοῦ καὶ καίγεται ἡ καρδιά μου⁽²⁾.
πρλγ. Ἀρ.
3. Ἀγάπησα κι' ἐγὼ ὁ ὀρφανὸς ἓνα γρουμποῦλι⁽³⁾ χιόνι.
κι' ὅσο νὰ μπῶ κι' ὅσο νὰ βγῶ, μ' τὸ πῆραν οἱ γειτόνοι.
πρλγ. Β.
4. Ἀγνάντια εἶναι τὰ σπίτια μας, ἀγνάντια κι' οἱ ὀβορροὶ μας⁽⁴⁾.
ἔλα νὰ κουβεντιάσουμε νὰ σκάσουν οἱ ὀχτροὶ μας.
5. Ἀἴντε μας νὰ πᾶμε πέρα,⁽⁵⁾
στὸ Νησί καὶ τὸν ἀγέρα.
μ. πρλγ. Ἀρ.
6. Ἀἴντε μάτια, αἴντε φῶς μου,
λόγια μὴν ἀκοῦς τοῦ κόσμου.
μ. κ;
7. Ἄλλο ποὺ δὲ μὲ μάρανε⁽⁶⁾ τὸ σῦρε καὶ τὸ ἔλα.

1. Οἱ διαβολὲς κι' οἱ συκοφαντίες, ψύχραναν τὰ αἰσθήματα τῆς ἀγαπώμενης, κι' ὁ στιχοπλόκος, τὴν παρακαλεῖ νὰ μὴ πιστεῦθῃ στὰ λόγια τοῦ κόσμου, ἀλλὰ νὰ ἀκοῦη πάντα τὴν φωνὴ τῆς καρδιᾶς τῆς. Τὸ στιχοπλάκι εἶναι πιθανότατα ἀπὸ τὰ «ἐπίκαιρα». (Γιὰ τὸ χαρακτηρισμὸ αὐτό, δὲς σημείωμά μας προηγ. τεύχ. (Δεκέμβριος 1955, σελ. 1119 καὶ ὑποσ. 27).

2. Σκληρὴ, ὅμως ἀνέλιπιδη—γιατὶ στὸ μεταξὺ ἡ ἀγαπημένη του δόθηκε σὲ ἄλλον—εἶναι ἡ μετάνοια ποὺ δείχνει ὁ στιχοπλόκος ἀπὸ δική του κακογνωμιὰ, τὴν ἔχασε πιά ὀριστικά. Κι' αὐτὸ «ἐπίκαιρο».

3. Μικρὸς σφαιρικὸς ὄγκος βῶλος, ὅ,τι χουφτιάσει τὸ χέρι. Ἡ συναισθηματικὴ ψυχρότητα τῆς ἀγαπημένης, παρομοιάζεται ἐδῶ, πολὺ εὐστοχα, μ' ἓνα βῶλο χιόνι, ποὺ ἀπὸ τὴ μιά, εἶναι κατάψυχρος· μὰ ταυτόχρονα, καὶ λιώνει καὶ χάνεται μεσ' ἀπὸ τὴ θερμὴ τοῦ χειριοῦ ἔτσι, σὲ τίποτε δὲ δυσκολεύτηκαν οἱ γειτόνοι νὰ παρουν—τοῦ παραπονούμενου—τὴν—πιθανότατα—ἀρραβωνιαστικὴ του, πρὶν αὐτὸς καλὰ-καλὰ προφτάσει νὰ μπῇ καὶ νὰ βγῇ στὸ σπίτι τῆς. Κι' αὐτὸ «ἐπίκαιρο».

4. Πλακόστρωτος ἐσωτερικὸς χώρος τοῦ σπιτιοῦ ἢ αὐλή.

5. Δὲς ὑποσ. 5, στὸ προηγούμενο (τεύχος Δεκεμβρίου π. ἔ.) σημείωμά μας. Τὰ ὀχτά-στιχα αὐτά—κι' ὅσα ἄλλα θὰ παρατεθοῦν πρὸ κάτω—εἶναι γυρίσματα ποὺ διέκοφταν, τὸ μονότονο ἀλλοιώτικα τοῦ τραγουδίσματος ἢ τῆς ἀπαγγελίας, κι' ἔδιναν καὶ μιὰ σύντομη ἀνά-παυλα.

6, 7, 8. Περιφημο καὶ στὰ χρόνια μας ἀκόμα—γιὰ τὸ ὥραϊο του νερὸ πηγίδι τῶν Γιαννινῶν, στὸ δυτικὸ ἄκρο τοῦ προσφυγικοῦ τῆς πόλης μας συνοικισμοῦ, ποὺ ἦταν ταυτό-χρονα καὶ τὸ τοπωνυμικὸ τῆς γύρω συνοικίας. Ἀπὸ τὸ Ἀραβικόν, μεῖντάν=πλατεία: «Ἦρθαν ἡ τᾶβγαλε στὸ μεῖντάν»=φανερῶθηκαν ἢ τὰ φανέρωσε· ἦρθαν ἡ τᾶβγαλε στὰ φόρα. Ἡ μη-

- τὸ Μεϊντανίσιο (') τὸ νερὸ καὶ τ' Γκόβελα ἢ κοπέλλα (°).
8. ^{μ.} 'Ανάθεμα κι' ἄν δὶν πονῶ κι' ἄν δὲν ἀναστενάζω·
μένα με παίρνει ὁ πόνος σου καὶ βγαίνω καὶ φωνάζω (°).
πρλγ. 'Αρ.
9. 'Ανάθεμά σε Γκόβελα, κι' ἐσὺ κι' ἡ Δωδεκάρα, (1°)
πὺν βάλαταν καὶ διώζαταν 'Ιωακείμ (11) τὸν Κάρα (12).
^{μ.}
10. 'Ανάθεμα τὰ Γιάννινα πῶ' ρουν στενὰ σοκάκια
καὶ παραθύρια με γυαλιὰ (13) πὺν στάζουν τὰ φαρμάκια.
πρλγ. Σ.
11. 'Ανάθεμα τὴ μάννα σου καὶ τὴ δικὴ μ' ἀντάμα,
πὺν δὲ μᾶς ἀρραβώνιασαν νὰ περπατᾶμε ἀντάμα.
πρλγ. Π.
12. 'Αναστέναξα καὶ εἶπα,
πὺν εἶσαι ἀγάπη μου νὰ σ' εἶχα (14).
13. 'Αναχωρεῖς πουλάκι μου' κι' ἐμένα, ποῦ μ' ἀφήνεις;
κρῦο νερὸ θὰ γίνω ἐγὼ στὴ στράτα νὰ με πίνης (15).
^{μ.}

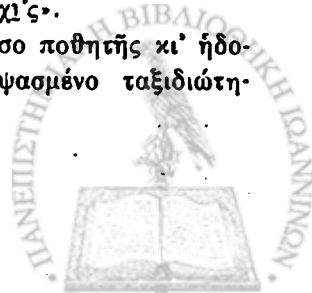
τέρα μου—πὺν περίσσεψε στὴ μνήμη της τὸ στιχοπλάκι—μοῦ πρόσθεσε ὅτι, αὐτό, εἶχε φκια-
στὴ γιὰ τὴν ὡραιότατη μητέρα της, μέλος τῆς παλιᾶς οἰκογένειας τῶν Γκόβελα, πὺν σὺς ἀρ-
χὲς τοῦ 19ου αἵωνα, εἶχε δώσει καὶ Προεστώτες στὴν Κοινότητα τῶν Γιαννίνων. Ὁ λαϊκὸς
ἐδῶ τραγουδιστὴς, διακηρύττει τὸν ἀθεράπευτο καῦμό του γιὰ τὴν ἀπροσπέραστη κόρη τῶν
ὀνείρων του, γιὰ τὰ ὡραία—ὅμως ἀπαράδοτα—μάτια τῆς ὁποίας, πρνοῦσε τακτικά ἀπὸ τὸ
μαχαλά της, με τὴν πρόφασιν τάχα νὰ πιῇ νερὸ—πὺν δὲν τὸν ξεδιψοῦσε—καὶ με τὴν ἐλπίδα
μήπως τὴ συναντοῦσε, καθὼς ἐκείνη θὰ ἀντλοῦσε ἀπὸ τὸ γειτονικὸ ἐκεῖνο καὶ περίφημο πηγάδι.
9. Ἐντονη διαμαρτυρία τοῦ στιχοπλόκου σὺς κατηγορίες τῆς ἀγαπημένης ὅτι εἶναι
ἀπονος κι' ἀναίσθητος. Κι' αὐτὸ «ἐπίκαιρο».

10, 11, 12. Δὲς ὅσα γιὰ τὸ στιχοπλάκι αὐτὸ εἶπαμε στὸ κεφ. Δ'. 7. («Ἡπειρ. Ἑστία»
'Ιουνίου 1955, σελ. 575) τῆς ἐργασίας μας.

13. Δὲ μπορούμε νὰ καταλάβουμε, κατὰ ποῖο τρόπο κι' ἀπὸ ποῖο λόγο βρίσκει ἐδῶ ὁ
στιχογράφος ἄξιο ἰδιαίτερης μνείας, καὶ μάλιστα ἀναθέματος, τὸ περιστατικὸ ὅτι ὑπῆρχαν κατὰ
τὴν ἐποχὴ πὺν σύνθετε τὸ στιχοπλάκι αὐτό, στὰ Γιάννινα, παραθύρια με γυαλιὰ. Εἶναι πιθανό-
τατο ὅτι γυαλιὰ ἐδῶ ὁ στιχοπλόκος, πρέπει νὰ ἐννοῇ τὰ τζάμια, τοὺς ὑελοπίνακες. Τὸ λέμε
αὐτὸ γιατί γυαλί, λέγαμε—ἀκόμα καὶ ἴσαμε τὰ χρόνια μου—κυρίως τὸν καθρέφτη ἀπ' αὐτοῦ
καὶ τὸ γυαλίζουμαι—καθρεφτίζουμαι. Κι' ἡ φράση: «μοῦ γυάλισε» (π.χ. μιὰ γυναῖκα), τὴν
ἴδια ἔχει ἐτυμολογία. Ἰδιαίτερη ἐπιμέλεια τοῦ προσώπου μιᾶς γυναίκας τῆς ἐποχῆς, ἦταν νὰ
μὴν ὑπάρχη σ' αὐτό, οὔτε χνούδι ἀπὸ τρίχες· τόσο, πὺν αὐτὸ νὰ γυαλίζη, νὰ λάμπη, ν' ἀκτι-
νοβολῇ ν' ἀντανακλῇ τὸ φῶς. Γυαλιὰ ἐπίσης λέγαμε—καὶ λέμε—καὶ τὰ ματογυάλια, ἀπὸ
τὰ ὁποῖα ὅμως τότε, δὲ φοροῦσαν, παρὸ μόνον οἱ γριές. Μποροῦσες ἐν τούτοις ν' ἀκούσης
νὰ τὰ λένε αὐτὰ καὶ τζάμια. Νὰ ἦταν τύχα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὰ Γιάννινα τόσο σπάνια τὰ
σπίτια πὺν εἶχαν παράθυρα με τζάμια; καὶ νὰ ἦταν μήπως γιὰ τὸν πικραμμένο τραγουδιστὴ
—πὺν μπορεῖ νὰ ἦταν φτωχὸς ἢ καὶ νὰ προσερχόταν ἀπὸ τὴν ὑπαιθρο—τὰ γυαλιὰ τῶν πα-
ραθυριῶν τῆς ἀγαπημένης του, κάποιον σύμβολο ἀκαταδεξιᾶς, ὑπεροψίας, ἀδιαφορίας—προ-
ερχόμενων ἀπὸ τὴν εὐμάρεια τῆς κόρης πὺν ἀγαποῦσε—γι' αὐτὸν τὸν ταπεινὸ κι' ἀσήμαντο
ἐρωτευμένο;

14. Ὑπονοεῖται: δικὴ μου, ἀνθρωπὸ μου (ἢ καὶ προστάτη μου, βοηθὸ μου κλπ.): Ἰκε-
σία ἢ εὐχὴ στὰ Γιάννινα: «νὰ μ' ζήσης νὰ σ' ἔχου»· «νὰ σ' ζήσ' νὰ τοὺν ἔχῃς».

15. Ἡ ἀγαπημένη ἐδῶ, μπαίνει στὴ θέση μιᾶς κρύας βρύσης, τόσο ποθητῆς κι' ἡδο-
νικά—ἀλληλοδιάδοχα—προσδοκώμενης, ἀπὸ τὸν καταπονεμένο καὶ διψασμένο ταξιδιώτη-
ὁδοιπόρο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐξαίρετη παρομοίωση.

14. "Αν δὲ σὲ κάνω ν' ἄρχῃσαι Φράγκος μὲ τὸ καπέλλο, ⁽¹⁶⁾
νὰ ἰσοκανᾶς, ⁽¹⁷⁾ τὴν πόρτα μου κι' ἐγὼ νὰ μὴ σὲ θέλω.
μ.
15. "Αν μ' ἀγαπᾶς, ἀγάπα με, μὲ γνώση μὲ κεφάλι,
καὶ μὲ μεγάλο στοχασμό, νὰ μὴ μᾶς μάθουν ἄλλοι ⁽¹⁸⁾.
16. "Ανοιξε μνήμα ν' ἀνοιξε καὶ δέξου τὸ κορμί μου ⁽¹⁹⁾
μὲ ἄλλον στεφανώθηκε ἡ ἀγαπητικὴ μου.
17. 'Απὸ τὰ μάτια πιάνεται, στὰ χεῖλια κατεβαίνει,
κι' ἀπὸ τὰ χεῖλια στὴν καρδιά, καρέκει, δὲν πηγαίνει ⁽²⁰⁾
μ. κ; πρλγ. ριζώνει καὶ δὲ βγαίνει
18. 'Απὸ τὰ μαντέμια ⁽²¹⁾ πέφτω, πέφτω γιὰ νὰ σκοτωθῶ
κι' ἡ γι' ἀγάπη μου φωνάζει:—Πιάστε τον γιὰ τὸ Θεό!..
μ. πρλγ. 'Αρ.
19. 'Αριστεῖδῃ μ', τὶ χαλεύεις μὲ τὴ 'Ρίνα τὴν κυρά;
Μοῦ χρωστάει κ' ἔτι παράδες ἀπὸ κλωτῆς κι' ἀπὸ κουμπιὰ.
Χρ. Ζ. ⁽²²⁾.
20. 'Αρχόντισσα εἶσαι μάτια μου, ἀρχοντικὰ χορεύεις,
ἀρχοντικὰ περιπατεῖς καὶ κουρνιαχτὸ δὲν παίρνεις ⁽²³⁾
21. "Ἄσπρ' εἶσαι κι' ἄσπρη φαίνεσαι, κι' ἄσπρ' εἶναι ἡ φορεσιά σου,
κι' ἄσπρ' λουλούδια φύτεψαν μέσ' τὴν πορβατισιά σου ⁽²⁴⁾.
πρλγ. 'Αρ.

16. Πιθανὴ εἶναι ἐδῶ ἡ κλητικὴ:—«Φράγγε μὲ τὸ καπέλλο». *Φράγκο*, λέγαμε στὰ Γιάννινα τὸν κάθε Εὐρωπαῖο καὶ γενικώτερα, τὸν κάθε καπελλοφόρο· καὶ *φράγγικα* φορέματα, αὐτά, πού στὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνα, εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἀντικαθιστοῦν τὰ ἐπιχώρια κα-
τασκευῆς· τὰ λέγαμε δὲ καὶ *στενά*. *Φράγκους* ἐπίσης λέγαμε καὶ τοὺς Καθολικοὺς Χριστιανούς, οἱ δὲ Τοῦρκοι, ἀδιάκριτα κάθε καπελλοφόρο Χριστιανό. Ἡ λέξη *φράγκος*, χρησιμοποιό-
ταν ἐπίσης καὶ σὰ χαρακτηρισμὸς τοῦ ὑπερβολικοῦ θυμοῦ, τῆς ἐξαλλῆς κατάστασης, τῆς μα-
νίας στὴν ὁποία περιερχόταν κάποιος ἀπὸ κάποια πληροφορία, πείραγμα, βροσιά, ἀντιλογία
κλπ. «γίνγκη φράγκους», «τοὺν ἔκανα ἰγὼ κι' γι» — ἴσως μάλιστα καὶ αὐτὴ τὴν ἔννοια νὰ ἔχη
ἐδῶ τὸ *Φράγκος*.

17. Κρούω, χτυπάω—μὲ ρόπτρο ἢ ἄλλοιῶς—πόρτα, κτλ. (καμινὰ φορὰ, καὶ σιτὴ θέση
τοῦ κοπανάω).

18. Ἐγκεφαλικὸς καὶ μετρημένος ὁ στιχοπλόκος, συμβουλεύει τὴν ἀγαπημένην του νὰ
μετριάσῃ τὴς αὐθορμητικῆς κι' ἐπιζήμιες συναισθηματικῆς ἐκδηλώσεις, πού μπορεῖ νὰ
ἐκθέσουν σὲ κίνδυνο τὸ μυστικὸ δεσμό τους.

19. Ἀπεγνωσμένη φωνὴ ἀτελισμένου ἐραστή, πού ἀπὸ τὸ ὀριστικὸ χάσιμο τῆς ἀγαπη-
τικῆς του, μέλλει νὰ πεθάνῃ, ἢ αὐτοκτονώνας, ἢ ἀπὸ ἀτελπισία καὶ μαρασμό.

20. Νὰ εἶναι τάχα ἐκδήλωση ἄκρατου ρωμαντισμοῦ τὸ δεύτερο ἡμίστιχο τοῦ β'. στί-
χου; ἢ ἄστοχη παραφθορά τῆς φυσιολογικῆς κατάληξης τοῦ στιχοπλακιοῦ; Τὸ σωστὸ κείμενο,
εἶναι τῆς παραλλαγῆς: «...ριζώνει καὶ δὲ βγαίνει».

21. Ὁ Ἀραβαντινὸς γράφει *μεντέμια*. Στὰ Γιάννινα, *μαντέμια* λέμε τὰ ὀρυκτὰ οἰκο-
δομικῶν λιθαρῶν, πού ἀνοίγονται στὶς παρυφές τῆς πόλης: *Ζευγάρια*, *Τζιέμ*, *Περίλεφτη*,
ἀλλὰ καὶ ὀρυκτά.

22. Τὸ στιχοπλάκι αὐτό, τὸ χρωστῶ στὴ Χρυσάνθη Ζιτσαῖα, ὅπως τὸ θυμᾶται ἀπὸ τὴ
μᾶνα της. Σαρκαστικὸ «ἐπίκαιρο», δὲ διστάζει, καὶ ὀνομαστικοὺς ἀκόμα κατονομασμοὺς νὰ κάνῃ.

23. Πιθανότερο θὰ ἦταν: «σέρνεις», μὲ τὰ μακρὰ τότε ἴσαμε τὴ γῆς καὶ σερνάμενα
γυναικεῖα φορέματα. Ἰσως γιὰ τὴν ἐξυμνούμενη, γύριζε στοὺς δρόμους μὲ ἀμάξι.

24. Χωρὶς ἄλλο πρόκειται ἐδῶ γιὰ νύφη, τὴ μέρα τοῦ γάμου της. Στους καιροὺς μας,
οἱ νύφες πῆγαιναν πεζιγὲς ἀπὸ τὸ σπῖτι τους στὸ σπῖτι τοῦ γαμπροῦ, κι' ἡ ὅλη συνοδεία λε-
γόταν *ψίκι*, πού τοῦ προπορευόταν τὸ τακίμι τὰ βιολιά. Τὸ τραγοῦδι κι' οἱ εἰκόνες πού φέρ-
νει στὸ νοῦ, ἔχουν σολωμικὴ γοητεία: πιθανότατα—ποῖός ξέρει;—καὶ προέλευση: ἰδιαίτερα,
τὰ ἄσπρα λουλούδια πού φυτρώνουν στὸ περπάτημα τῆς ἀσπροντυμένης νύφης. Ὁ Ἀραβαν-
τινός, στὴν παραλλαγὴν του, ἀντὶ γιὰ πορπάτημα ὁμιλεῖ γιὰ κάθισμα ὅπου κάθεται—πρὶν ἢ
μετὰ τὴ διδρομὴ—ἢ νύφη: «...(φύτεψαν) αὐτοῦ στὸ κάθισμά σου».

22. "Ας τραγουδήσω νὰ χαρῶ, νὰ παίξω, νὰ γελάσω·
τὰ νειάτα δὲν ξανάρχονται νὰ τὰ ξαναγοράσω.
23. "Αστρο κι' ἄστροι μου,
μικροῦλα κι' ἄσπρη μου.
μ. κ;
24. "Αστρο τ' οὐρανοῦ,
μὴν ἀγαπᾷς ἄλλου,
μ. κ;
25. Αὐτὰ τὰ μαῦρα πού φορεῖς, δὲν τὰ φορεῖς γιὰ λύπη·
μον' τὰ φορεῖς γιὰ λεβεντιά καὶ γιὰ τὸ νταηλίκι ⁽²⁶⁾.
μ. πρλγ. Ἀρ. Π.
26. "Αφσ'τα τώρα τὰ γινάτια
κι' ἔλα φίλα με στὰ μάτια
μ. κ;
27. "Αφσε τὸν κόσμο κι' ἄς τὰ λέν, τὰ λόγια τὰ περίσσια·
κι' ἔμεῖς τὰ δυὸ ἄς ζήσουμε ἐμπιστεμένα κι' ἴσια.
πρλγ. Ἀρ.
28. "Αχεῖλι μου μελαχροινό,
ἐγὼ γιὰ σένα τραγουδῶ.
29. "Αχειλάκι μου γραμμένο,
σὺ μὲ ἔχεις σκλαβωμένο.
30. "Αχ Οὐρανὲ πατέρα μου καὶ Γῆς μάννα γλυκειά μου, ⁽²⁶⁾
νὰ μὴν τὰ πάθ' ἄλλος κανεῖς τὰ πάθια τὰ δικά μου.
μ. κ;
31. "Αχ Οὐρανὲ Πατέρα μου, κατέβα κάνε κρίση.
ἀγάπη δώδεκα χρονῶν καὶ θέλει νὰ μ' ἀφήση ⁽²⁷⁾

25. Ἡ χρησιμοποίηση τῆς λέξης *νταηλίκι* (ἐπίδειξη, καμάρι, παληκαριά), κάνει πιθανότερο, σὲ ἄρρενα μᾶλλον παρὰ σὲ γυναῖκα νὰ ἀναφέρεται τὸ στιχοπλάκι· μᾶς διαφεύγει πάντως τὸ γιατί, τὸ νὰ φοροῦσε κανένας ἐκείνη τὴν ἐποχὴ (ποιά τάχα;) μαῦρα, θὰ ἦταν λεβεντιά καὶ νταηλίκι. Νὰ ἔχουμε μήπως ἐδῶ κανένα περιστατικό γυναικας πού προκάλεσε ἢ ἦταν καὶ ὁ κύριος αὐτουργὸς τοῦ ἐξαφανισμοῦ ἄρρενος πού συνδεόταν μαζὺ τῆς μὲ δεσμούς, συζυγικούς π.χ., καὶ τὰ μαῦρα πού φοροῦσε κατόπι ἀπ' αὐτά, νὰ ἦταν στὴν οὐσία τους, ἢ κι' ἀπὸ προσωπικὴ τῆς ἐπίδειξη, κάτι σὰν πρόκληση καὶ σὰν ἐπίδειξη παληκαροσύνης;

26. Σ' ἓναν, ἀπροσδιόριστο θρησκευτικὰ—τὸν Οὐρανὸ—πατέρα, καὶ τὴ Μάννα· Γῆς —«χοῦς εἰ καὶ εἰς χοῦν ἀπελεύσει»—σ' αὐτῇ, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται τὸ φθαρτὸ μας σῶμα, καὶ πού τελικὰ τὸ ἀγκαλιάζει χαρίζοντάς του τὴν αἰώνια ἀνάπαυση, τὴ γλυκειὰ μὲλα ταῦτα Γῆ, ἀπάνω στὴν ὁποία ζοῦμε καὶ πού μᾶς τρέφει μὲ τὸ ἀέρινο περιτρίγυρά της καὶ τοὺς καρπούς της καὶ τὰ σπλάχνα της, σ' αὐτοὺς τοὺς δυὸ γεννῆτορες τοῦ παντός ἀπευθύνει ὁ στιχοπλόκος, ὅχι τὴν ὀργή του, οὔτε τὴν κατάρρα του μήτε κἂν τὸ ἄμεσο παράπονό του γιὰ τὶς συμφορὰς καὶ τὰ πάθη πού δοκίμασε στὴ ζωὴ του· ἀλλὰ τὴν εὐχή του, τὴν μεγάλη του παράκληση, νὰ μὴν πάθῃ τὰ ὅσα ὁ ἴδιος ἔπαθε, ὁ ἄγνωστος, ὁ ἀνώνυμος, ὁ συγκάτοικος τῆς γῆς ὁ συνάνθρωπος, ὁ «πλησίον». Τὸ δικό του, τὸ ἀτομικὸ παράπονο, ἐκφράζεται βέβαια κι' αὐτό, στὸ ὥρατο αὐτὸ δίστιχο· τόσο ὅμως διακριτικά, μὲ τόσο παραμερισμὸ τῆς δικῆς του, τῆς ἀτομικῆς περίπτωσης, μὲ τόση ἐγκαρτέρηση!..

27. Τὸ στιχοπλάκι αὐτό, εἶναι, φανερά, «ἐπίκαιρο». Συγκινητικώτατη ὅμως ἡ ἐπίκληση αὐτὴ πρὸς τὸν Οὐρανὸ, πού εἶναι ὅλων μας—καὶ φυσικὰ ἐδῶ, καὶ τοῦ ἀντίδικου—πατέρας, νὰ κατεβῇ στὴ γῆς, καὶ σὰν αὐστηρὸς κι' ἀμείλικτος δικαιοκρίτης, ν' ἀναγνωρίσῃ τὰ δικαιώματα καὶ νὰ δικάσῃ τὰ συναισθηματικὰ παράπονα τοῦ παιδιοῦ του, πού σπαράζει ἀπὸ τὴν ἀδικία καὶ τὸν πόνο, ἀπὸ τὰ μικρὰ καὶ ἰδιοτελῆ ἀνθρώπινα συμφέροντα, πού παραμέρισαν δώδεκα χρονῶν ἀγάπη γιὰ νὰ δώσουν ἄλλου· τὴν προτίμησή τους.

32. "Αχ! ψυχὴ βασάνισμένη μετὰ τὰ βάσανα κρατεῖς,
κι' ὅταν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐβγῇ δὲ μὴ ποτε νὰ ξαναμπῇς (28).

(Συνεχίζεται)

28. Ἡ οὐσία τῆς ζωῆς, εἶναι πόνος καὶ ἀγώνας· καὶ αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν ἔννοιάν της·
τὸ σταμάτημά τους εἶναι θάνατος.

ΤΑ ἈΠΑΝΤΑ, ΤΟΥ ΒΗΛΑΡΑ ΚΑΙ Ο ἸΚΥΚΕΩΝ,

Ἐκτὸς ἀπὸ τῆς παραλλαγῆς καὶ τῆς σοβαρῆς διαφορῆς ποὺ σημειώσαμε στὸ τεῦχος Ὀκτωβρίου 1955 τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας» σελ. 902 καὶ ἄπ. ἀνάμεσα σὲ κείμενα τοῦ Βηλαρά, ὅπως αὐτὰ δη-
μοσιεύονται στὰ «Ἀπαντα» τοῦ τοῦ 1935 καὶ τὰ ἀντιστοιχᾶ τοὺς τοῦ χειρόγραφου τοῦ Κυκεῶνα σημειώσαμε ἐπίσης διαφορῆς τίτλων καθὼς καὶ παραλλαγῆς, καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα κείμενα τοῦ αὐτοῦ ποιητῆ, ποὺ στοιχειωδῶς τῆς παραθέτουμε πρὸ κάτω:

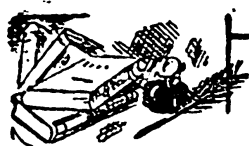
Στὴ σελ. 25 καὶ 26 τοῦ Κυκεῶνα, παραθέ-
τονται δυὸ τραγούδια τιτλοφορούμενα *Διαφορὰ
τρυγῶνος καὶ ἀηδόνης* καὶ *Τρυγῶνι* ποὺ δὲν
τὰ βρίσκουμε καταχωρημένα στὰ Ἀπαντα. Τὸ
Πουλάκι τῶν Ἀπάντων (σελ. 3), εἶναι καταχω-
ρημένο στὸν Κ., μετὰ τὸν τίτλο *Πουλί πλαγεμένο*.
Τὸ *Κατὰ Καλογέρων* τῶν Ἀπ. (σελ. 151), στὸν
Κ. εἶναι *Εὐλόγησον Δέσποτα*, μετὰ παραλλαγῆς.
Γιὰ τὰ: *Καλογερικὴ Φιλία*, (Καλόγερος καλό-
γερον, τῶν Ἀπ.) καὶ *Ἐξομολογούμενος*, κά-
ναμε λόγο σὲ προσημειωμένο τεῦχος τῆς «Ἡ-
πειρ. Ἑστίας». Τὸ, *Στὸν παιγνιδιάρη* ἔρωτα,
τῶν Ἀπ. (σελ. 6), εἶναι ἄτιτλο στὸν Κ. Τὸ *Ἐ-
ρωτικὸ γράμμα* τῶν Ἀπ. (σελ. 9), τιτλοφορεῖται.
Ἡ γραφὴ τοῦ στὸν Κ., μετὰ σοβαρότατες παραλ-
λαγῆς. Τὸ *Παραγγελίης εἰς τὴν γραφὴν* τοῦ Κ.
(σελ. 73), δὲν περιέχεται στὰ Ἀπ. Τὸ *Ἀχ! ἔλα
θάνατε* τῶν Ἀπ. (σελ. 15), τιτλοφορεῖται *Πα-
ράκληση πρὸς τὸν θάνατον* στὸν Κ., μετὰ παραλ-
λαγῆς. Τὸ *Τὸ πόσο σὲ λατρεύω*, τῶν Ἀπ. (σελ.
20), τιτλοφορεῖται *Ἡ ἀγάπη* στὸν Κ. Τὸ, *Τα-
λανισμός κατὰ ἀλφάβητον* τοῦ Κ. (σελ. 75), δὲν
περιέχεται στὰ Ἀπ. Τὸ *Μελίσσι* τῶν Ἀπ. (σελ.
24), εἶναι *Τὸ μέλι* στὸν Κ., μετὰ παραλλαγῆς. Τὸ

Τῆς ψυχῆς ψυχὴ μου τῶν Ἀπ. (σελ. 12), εἶναι
Ἀποχωρισμός στὸν Κ., μετὰ παραλλαγῆς. Τὸ *Πῆς
τῆς χαιρετισμοῦ* τῶν Ἀπ. (σελ. 21), εἶναι *Μι-
σεύοντος παραγγελία* στὸν Κ., μετὰ παραλλαγῆς.
Τὸ, *Στὴ Χλόη*, τῶν Ἀπ. (σελ. 25), εἶναι *Πα-
ραγγελία εἰς νέαν* στὸν Κ., μετὰ παραλλαγῆς. Τὸ
Σὰν φιλήσω μιὰ φορά, τῶν Ἀπ. (σελ. 16), εἶναι
Σύγκρισις καὶ φιλήματα στὸν Κ., μετὰ παραλλαγῆς. Τὸ *Ὑμνος στὴν Ὁμορφίαν* τῆς
τῶν Ἀπ. (σελ. 17), εἶναι *Διάφορα* στὸν Κ., μετὰ
παραλλαγῆς. Τὸ *Ἐγκώμιον* τοῦ Κ., δὲν καταχω-
ρεῖται στὰ Ἀπ. Τὸ *Τιμὴ, φωτιὰ καὶ νερὸ* τῶν
Ἀπ. (σελ. 82), εἶναι *Μῦθος* στὸν Κ., μετὰ παραλ-
λαγῆς. Τὸ, *Θαύματα καὶ Ἀγιολεῖψανα* (πεζὸ)
τῶν Ἀπ. (σελ. 216), ἀναφέρεται μετὰ τὸν τίτλο *Ὁ
Πάτερ Ἅγιος καὶ ὁ φιλαλήθης* στὸν Κ., ὅπου
ὑπάρχει καὶ ἡ ἀρχὴ του. Τὸ *Τὸ Μυστήριον τῆς
Δημιουργίας* (πεζὸ) τῶν Ἀπ. (σελ. 225), σημειώ-
νεται *Ἀκατανόητα* στὸν Κ. Τὸ *Τὸ λογικόν, ὁ
ἄνθρωπος καὶ τὰ ζῶα* (πεζὸ) τῶν Ἀπ. (σελ.
227) σημειώνεται ὡς *Τὸ λογικόν τῶν ζώων
ὅλων* στὸν Κ. Τέλος, στὸν Κ. καταγράφεται τὸ
(πεζὸ) *Γνώρισε τοῦ λόγου σου*, ποὺ δὲν τὸ βρί-
σκουμε στὰ Ἀπ.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

ΜΙΑ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ: Ὁ φιλικός μου Εδ.
Μπόγκας, μοῦ γράφει ὅτι ὁ *κοκκινολαίμης* (ὑπ.
28 τῆς σελ. 1122 τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας» τοῦ 1955),
δὲν εἶναι ὁ *στραγαλιανός* τοῦ ἀντίστοιχου στιχο-
πλακίου, (ὁ ἄλλοιως *γαρδέλι, καρδέλι, καρδερί-
να*), ἀλλὰ ἄλλο, διαφορετικὸ πουλί· καὶ ἔχει δι-
κιο. Στὴν ὑπόσ. 6 (ὅπου πρὸ πάντων σελ. 1121), ἡ
σωστὴ χρονολογία εἶναι 1434 (καὶ ὄχι 1454).

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

Ο ΘΡΥΛΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΓΕΦΥΡΟΥ*

«Ποιητική απόδοση»

Ὡρα αὐγινή, χαρὰ Θεοῦ, καλοκαιριά.
Σμαράγδινοι λαμποκοποῦν οἱ τόποι.
Κι' ἀπ' τὰ μικρὰ τὰ φτωχικὰ χωριά
ἀπ' τὴν ἀντίπερα τοῦ Καλαμᾶ μεριά
γιὰ τὶς δουλειές τους ξεκινοῦν οἱ ἀνθρῶποι.

Στὶς κακοτράχαλες ριγμένοι τὶς πλαγιές
κι' οὔτε μιὰ στάλα γῆς γύρω νὰ βροῦνε.
Τὰ σπίτια τους στὰ βράχια ἀητοφωλιές.
Χαράματα κινοῦν οἱ φαμηλιές
τὸ χῶμα τ' ἀκριβὸ νὰ κυνηγοῦνε.

Γιὰ τὸ ποτάμι ροβολοῦνε βιαστικοί,
τὸ ξύλινο γιοφύρι του διαβαίνουν
ἄλλος γιὰ ἐδῶ τραβάει κι' ἄλλος γιὰ ἐκεῖ
—μελίσσι πὺν σκορπιέται στὴ βοσκὴ—
στὸν κάμπο καὶ στὸ λόγγο κατεβαίνουν.

Ὡρα αὐγινή. Τὰ πλάσματα ξυπνοῦν
στῆς ὁμορφιάς τ' ἀστεῖρευτο κανάλι.
Στὰ πλάγια οἱ πετροπέρικες λαοῦν.
Χαρά στον πὺν τὰ μάτια του θωροῦν
στὴν ὥρια αὐτὴ στιγμή τῆς γῆς τὰ κάλλη.

Εὐλογημένη ἡ γῆς ἡ καρπερὴ
κι' ἡ δούλεψη τῆς γῆς εὐλογημένη.
Κι' ἄς ρεύει ἐκεῖ ἡ ζωὴ καματερὴ
κι' ἄς εἶναι ἡ ἀνταμοιβὴ τόσο μικρὴ,
μ' ἴδρωτα ἀψὺ κι' ἄς εἶναι κερδισμένη.

* Ἄλλος στὸν κάμπο κατεβαίνει μὲ τὰ ζᾶ.
Καλαμποκιοῦ καλάμια ἄλλος νὰ δέση.
Τοῦτος νὰ κόψη ξύλα στὰ ριζά.
Κεῖνος τὰ στάχυα νὰ θερίση τὰ χρυσᾶ.
Κι' ἄλλος στὸ μῦλο ἀλεῦρι πάει ν' ἀλέση.

* Τὸ Θεογέφυρο εἶναι δυὸ γιγαντιαῖοι βρά-
χοι ἐνωμένοι σὲ μεγαλόπρεπη καμάρα πάνω
ἀπὸ τὸν Καλαμᾶ.

Στ' ἄλογο ἓνα λεβέντης προσπερνᾷ
καλημερίζει γκαρδιακὰ τὰ δέντρα,
τραγοῦδι κλέφτικο μακρόσυρτο ἀρχινᾷ.
Κάποιος τὰ βόδια σελαγάει τὰ ὄκνα
κι' ἀράθυμα τινάζει τὴ βουκέντρα.

Ὁ ἀργάτης νὰ στιβάξη θημωνιά,
ὁ γύφτος νὰ τοιμάση τὸ καμῖνι,
πάει νὰ ποτίση ὁ πιστικὸς τ' ἀρνιά
κι' ἡ μικρομάνα ἡ Ξάνθω ἡ παρανιά
στὸν ποταμὸ κατέβηκε νὰ πλύνῃ.

Μαζεύει τὸ φουστάνι τὸ φαρδύ,
βιασύνη στὴ βιασύνη νὰ πετάξῃ
μὲ ξαναμμένη πορφυρὴν εἰδὴ,
γιατὶ στὴν κούνια ἀφῆκε τὸ παιδί
κι' ἀνάγκη ἀπὸ νωρὶς νὰ τὸ βυζάξῃ.

...Τᾶπλυνε τοῦ μωροῦ τῆς τὰ σκουτιὰ
καὶ τᾶπλωσε στῆς λυγαριᾶς τὰ φύλλα.
Τὰ χαΐδευε μ' ὀλόγλυκη ματιά:
πρωτόγεννη' πρωτόγνωρη γητιά
καὶ πρώτη τῆς καρδιάς ἀνατριχίλα.

Ἀνάμεσα ἀπὸ λόγγα καὶ βουνὰ
—τῆς ἀντηλιάς ἀσῆμι καὶ λογάρι—
κι' ἀνάμεσα ἀπ' τοῦ κάμπου τὰ σπαριά
μὲ λυγεράδα ὁ ποταμὸς περνάει στριφτὰ
καὶ φιδοσέρεται μὲ χάρι.

Τὰ διάφανα κυλοῦσαν τὰ νερὰ
τὰ γάργαρα στὴν κοίτη κρυσταλένια.
Κελαριστὴ μαζί τους κι' ἡ χαρά.
Στὸ δρόμο τους σκορποῦν ἀστραφτερά
τὰ δῶρα τους τὰ μαργαριταρένια.

Πετράδια ὀλοτριγύρα σκορπιστὰ
στὸν ἥλιο σμιλευτὰ πεντοβολοῦνε.
Στὶς ὄχθες τὰ πλατάνια ἀραδιαστά,

μιλοῦν τὰ φύλλα· τὰ χλωρὰ ψιθυριστὰ
καὶ γέρονουν τὴν ὄψη τους νὰ ἰδοῦνε.

Χρυσόψαρα τινάζονται ἀψηλὰ
καὶ χαιρετοῦνε μὲ χαρὰ τὸν ἥλιο.
Μὲ τὸν ἀφρὸ παιχνίδιζαν τρελλὰ
κι' ὕστερα βυθιζόταν χαμηλὰ
στ' ἀθώρητο βαθειὰ νεροβασίλειο.

Δυὸ βράχοι ψηλωμένοι ἀντικρυστοὶ
ἀπ' τὰ παλῆα τ' ἀμύθητα τὰ χρόνια.
Μαρμαρωμένοι Δράκοι—λένε—στὴ
δέση τοῦ ποταμοῦ σημαδιακοὶ
ὑψώνανε σὰν χέρια τὰ κοτρώνια.

Πότε ἐξησαν; Πότε ἦταν; Ποιὸς νὰ βρῇ;
Πόσο νᾶχαν ρουφήξει τάχατε αἷμα;
Νὰ ξεδιαλύνει αὐτὰ ποιὸς τὸ μπορεῖ;
—Ἐκεῖνοι οἱ θρυλοὶ τώρα εἶναι νεκροί—
κι' ἂν εἶναι τοῦτο ἀλήθεια γιὰ εἶναι ψέμμα

Καὶ πῶς μαρμαρωθῆκαν τὰ στοιχεῖα;
Ποιὸ νὰ τὰ νίκησε ἄξιο παλληκάρι;
Τῆς νερομάνας νὰ κρατοῦσαν τὰ κλειδιά;
Μπορεῖ τοῦ ποταμοῦ τὰ πέτωσε ἡ ξωθιά.
Μπορεῖ κι' ἀπ' τοῦ Χριστοῦ νᾶηταν τὴ χάρη.

Ἡρεμοὶ τώρα στέκουν σιωπηλοὶ
κι' ἀφήνουνε τὸν κόσμον νὰ διαβαίνει.
Στοῦ γιοφυριοῦ τὶς ἄκρες, λές, φρουροί,
ἀπόκριμνοι, γυμνοί, μαυριδεροὶ
μὲ τὰ νερὰ καὶ τὰ πλατάνια φιλιωμένοι.

* *

Ὡ μέρα τοῦ Θεοῦ καλοκαιρὴν!
Ὁ γῆλιος ὁ χρυσὸς φλουριὰ νὰ στάξῃ
κι' οὔτε ἓνα συννεφάκι οἱ οὐρανοί.
Τὴ μαύρη τὴν τρομάρα τὴ στερνὴ
ποιὸς νοῦς ἀνθρώπου· ἀνήμερος· νὰ βάζῃ;

Ποῦθε ἦρθαν, ποῦθε πλάκωσαν μὲ βιά;
Καβαλλικεύουν σύγνεφα ἀφρισμένα,
στὸν οὐρανὸ συνάζονται στοιχεῖα.
Ἐγινε ἡ πλάση κάτω μαύρη ὀχιά.
Τελώνια γύρω ὁρμῶν δαιμονισμένα.

Ἀναμαλιάρα ἡ μπόρα κυβερνᾷ,
στοῦ ἡλιοῦ τὸ φῶς ξερνάει πηχτὸ κατράμι.
Οἱ ἀστραπὲς σταυρώνονται ψηλά,
κύματα κατεβαίνουνε θολὰ
καὶ φούσκωσε ἀφρισμένο τὸ ποτάμι.

Τὸ ρέμμα κατρακύλαγε μ' ὁρμή,
βογγοῦσε στὴ θολοῦρα τὸ γιοφύρι,

χτυπιόταν οἱ ξυλένιοι ἄρμοι
κι' ὕστερα στῆς λαχτάρας τὴ στιγμή
σὰν φλοῦδα καριδιοῦ τὸ παρασύρει.

* *

Τοῦ γυρισμοῦ ξεκόβεται ἡ ποριά.
Συνάζονται στὴν ὄχθη ἀπελπισμένοι,
οἱ ξυλοκόποι κι' οἱ ζευγάδες κι' ἡ ἀργατιά
ἀπ' τὰ φτωχὰ τ' ἀντικρυνὰ χωριὰ
καὶ τρέμουν μπρὸς στὴ στράτα τὴν κομμένη.

...Ἄλλος μοιρολογοῦσε θλιβερὰ
σὰν ραγισμένη πένθιμη καμπάνα.
Ἄλλος λιθάρια ρίχνει στὰ νερὰ
ὥς τὰ πετροβολοῦσε μιὰ φορὰ
τ' ἄρματωλὸ τοῦ Κίτσου ἡ πικρομάνα.

Τ' ἄλεσμα ἐκεῖνος νοιάζεται πολὺ:
τὸ βλοημένο τὸ ψωμὶ πότε θὰ γένῃ;
Τοῦτος ὁ νιὸς κρυφὰ παρακαλεῖ·
βιάζεται ν' ἀνταμώσῃ τὴν καλή·
στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ θὰ περιμένη.

Μὲ ἡλιοψημμένο ἐκεῖνος πρόσωπο, τραχύ,
τὰ ζωντανὰ του νοιώθει πεινασμένα.
Τοῦ σπιτικοῦ του μόνῃ ἀπαντοχή,
μονάχα στὸ κατῶγι ἀπ' τὸ ταχύ
στ' ἄδειο παχνὶ μουγγρίζουνε δεμένα.

Ἡ κόρη μὲ τὸ μαῦρο ριζικό,
τὸν ἄντρα ἔχει βαρεῖα—τὶ νὰ τῆς μέλλει;—
Βοτάνι ἔχει μαζέψει μαγικό,
ἀπ' ἄγριο γίδι γάλα πάει ξαρρωστικὸ
κι' ἀπὸ μελίσσι πρωτοποῦλι μέλι.

—Γύρισε πίσω ἀνήμερο θεριό!
—φωτιὰ μὲ καλεῖ τρανή, μὰ ποιὸς μ' ἀκούει;—
Τὴν ὥρα νὰ προφτάσω λαχταρῶ.
Ταῖρι γλυκὸ ἀνημένει στὸ χωριὸ
καὶ μὲ τὸ χάρο—ὠϊμένα—ἀγγελοκρούει.—

Καθένας μὲ τὸν ξέχωρο καῦμὸ
καὶ μὲ τὴν ἴδια ἀντάμα τὴν τρομάρα,
τηράει τὸν ἀφρισμένο ποταμὸ·
κι' ἄλλος παρακαλεῖ μὲ σπαραγμὸ
κι' ἄλλος βαρεῖα, φριχτὴ ρίχνει κατάρρα.

* *

Τοῦ κάκου!...δὲ μερώνουν τὰ στοιχεῖα
καὶ δὲν πισωγυρίζει τὸ ποτάμι.
Χαμένη ἐλπίδα· μαύρη ἀπελπισιά.
Κι' εἶναι τ' ἀνθρώπου ἡ δύστηχη καρδιά
ἓνα λιγνὸ στὸν ἀνεμὸ καλάμι.

Παραμερίστε ἀνδρῶποι μου φτωχοὶ
κι' ἀδύναμοι στῆς φύσης τῇ μανίᾳ.
Ἐδῶ τὰ δέντρα ξεριζώνονται ἀπ' τῇ γῇ,
κοτρώνια ξεκολλοῦνε στὴν ὀργῇ
καὶ στίς σπηλιὰς τρυπώνουν τὰ θηρία.

. . . Κι' οἱ γνωστικοὶ—σωστά, καθὼς τὸ λές—
μ' ἄμετρο δέος σκυφοὶ παραμερίζουν.
Χαμένα νὰ προσεύχεται, νὰ κλαῖς,
ὅταν τῆς πλάσης οἱ ἄγνωρες βουλὲς
τῇ μοῖρᾳ σου καὶ τῇ ζωῇ σου ὀρίζουν.

* *

Στὴν ὄχθη ἡ μικρομάνα μοναχὴ
μηδὲ λυγáει, μηδὲ καὶ στρέφει πίσω.
—Βράχε μου, ἐσὺ σ' αὐτὴ τὴν ἔρημῃ γῇ,
προστάτεψέ με ἀπόψε τῇ φτωχῇ
καὶ δεῖξε μου ἓνα δρόμο νὰ γυρίσω.

Ἡ μαύρη τὸ νερὸ πῶς νὰ διαβῶ;
—Μὲ τέτοια λόγια ἡ Ἐάνθω ἐμοιρολόγα—
Στὴν ἀφρισμένη χαίτη θ' ἀνεβῶ.
Βυζασταροῦδι περιμένει με ἀκριβὸ
καὶ κλαίει κι' ἀναζητáει ζεστὴ τὴ ρόγα.

Βαθειὰ μὲς ἀπ' τὶς φλέβες τῆς ζωῆς
στοὺς κόρφους μου τὸ γάλα ξεχειλάει.
Ἀπ' τ' ἄδυτα ἀνεβαίνει τῆς στοργῆς
κ' ὦ—ν—ἁμαρτία μου τρανὴ—στὴ γῆς
ἀβύζαχτο κι' ἀνώφελο κυλάει.

᾽Ω γάλα μὲς στὰ στήθια μου ζεστό,
γιὰ τὸ καινούργιο τῆς ζωῆς βλαστάρι,
ἀπ' τῆς μανοῦλας του τὰ σπλάχνα τρυφερό,
πανάχρινιο, ἀπαράμοιαστο, ἱερό.
—Ἦλιε χρυσὲ καὶ λαγαρὸ φεγγάρι.—

Νὰ τὸ προφτάσω βιάζομαι ἡ φτωχή.
Μὲ σφίγγει, μὲ πονάει, μὲ περιζώνει.
᾽Ωρα τὴν ὥρα τρέμει μου ἡ ψυχὴ
μὴ στρέψῃ κατὰ πίσω στὴν πηγὴ
κι' ἀρχίσει μὲς στὰ σιῆθια νὰ πετρώνει

...Στὴν ὄχθη ἡ μικρομάνα μοναχὴ
μηδὲ λογάει μηδὲ καὶ στρέφει πίσω.
—Βράχε μου ἐσὺ, σ' αὐτὴ τὴν ἔρημῃ γῇ,—

προστάτεψέ με ἀπόψε τῇ φτωχῇ
καὶ δεῖξε μου ἓνα δρόμο νὰ γυρίσω.

* *

Μούγγρισμα τότε βγαίνει ἀπ' τὰ βαθειὰ
καὶ πνίγεται στοῦ ποταμοῦ τῇ δίνη.
Λαμποκοποῦν οἱ βράχοι στὴ νυχτιά.
Ἡ πέτρινη μὴ ράγισε καρδιὰ
καὶ μὲ συμπόνια ἀπόκριση τῆς δίνει;

Ξεγέλασμα μὴν ἦτανε τοῦ νοῦ
ἢ τάχα καὶ τὰ μάτια τὴν πλανοῦνε!
Μὴν ἦτανε φωτιά τοῦ κερανοῦ;
Τοῦ πόθου τῆς μὲν ἦταν τοῦ τρανοῦ
καὶ φάνηκαν οἱ βράχοι πῶς λυγοῦνε;

Λυγίζουνε καὶ γέρνουν μαλακά,
—τάχα γιὰ τὸ δικό της τὸ χατῆρι;—
καὶ τὰ κοτρώνια ἐκεῖνα τὰ ψηλὰ
σμίγουνε σὰν δυὸ χέρια στοργικὰ
καὶ δένονται—ν—ὦ θᾶμα—σὲ γιοφύρι.

Ρίχνεται ἀπάνω μὲ τυφλὴν ἀποκοτιά·
συρνάμενη στὴ ράχη τους, διαβαίνει!
Κάτω ἄς παλεύαν κύματα πλατειὰ
κι' ἄς ἔπεφτε περίτρομη ἡ ματιὰ
στοῦ γυρισμοῦ τῇ στρατά τὴν κομμένη.

* *

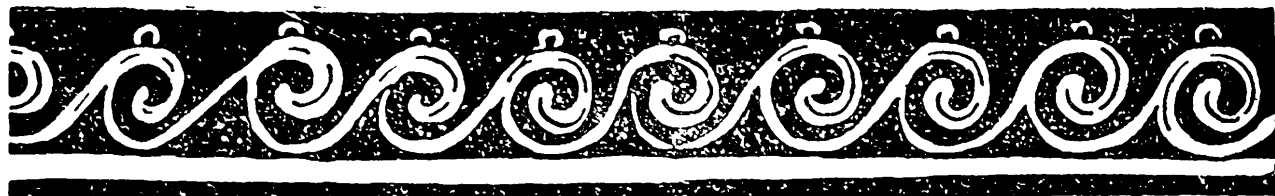
Χόρτασε τώρα ἡ μάνητα ἡ τρελλή.
Δόξα, ὦσανά! στῆς γῆς τὸν νέον παιάνα.
Τὴν ἄλλη μέρα στὴ χρυσῇ ἀνατολή;
διαβαίνουν τὸ ποτάμι κι' οἱ πολλοὶ
καθὼς ἀπὸ βραδὺς ἡ μικρομάνα.

᾽Ω θᾶμα μὲς στὰ θάματα τῆς γῆς!...
Θεόχτιστο κι' ἀσάλευτα ὑψωμένο
στὸ ρέμμα τοῦ νεροῦ καταμεσίς
τὸ πέτρινο γιοφύρι τῆς στοργῆς
χωρὶς ἀνθρώπου χέρι στεργιωμένο.

* *

Τοῦτος ὁ μύθος τώρα ἔχει χαθεῖ...
Τὸν τύλιξαν στὸ διάβα τους οἱ χρόνοι;
γιατὶ τραβάει μπροστὰ πάντα ἡ ζωὴ...
Μ' ἀπάνω ἀπὸ τὸ ρέμμα τὸ βαθὺ
τὸ πέτρινο γιοφύρι καμαρώνει.

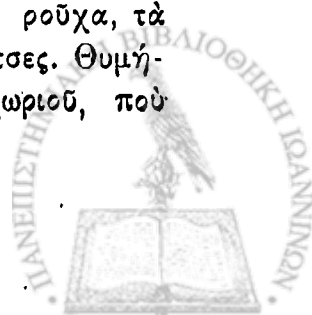
ΑΛΕΞΗ ΖΕΡΒΑΝΟΥ

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ ΣΤΗ ΜΠΟΥΛΝΤΟΖΑ

(Δ Ι Η Γ Η Μ Α)

Ἡ βαρειὰ μπουλντόζα ἔγειρε ἀπὸ τὴν μιὰ πάντα μ' ἓνα ἀπότομο κραδασμό, πάνω ἀπὸ τὴν ψηλὴ ἀκροποταμιά. Τὸ μηχανήμα μ' ἓνα ξερὸ ἀνασασμὸ ἔσθησε κι' ὁ ἀνθρωπος πῆδηξε, μὲ ἓνα τίναγμα τρόμου, στὸ χιόνι, τινάζοντας ἀπὸ πάνω του κομμάτια ἀπ' τὸ κάτασπρο ντύμα, ποὺ ἡ παγωνιά τὸ εἶχε κρυσταλιάσει. Ἐτριψε μὲ τὴν ἀνάστροφη τοῦ γαντοφορεμένου χεριοῦ του, τὰ μάγουλα, τὴν μύτη, τὰ ματόφυλλα καὶ δὲν κατάλαβε τίποτα. Ἐπαγισμὸς σκέφτηκε. Ἐδῶ βρῆκε νὰ μπατάρει τὸ μηχανήμα. Τοῦπαιξε ἀσχημο παιγνίδι ἢ ἀπέραντη ἀσπράδα καὶ τὸ στενὸ μονοπάτι. Σάμπως εἶταν ἡ πρώτη φορὰ ποῦκανε αὐτὸ τὸ δρόμο; Πάει καιρός. Εἶχε ξεχάσει νὰ μετᾷ τις μέρες πάνω σ' αὐτὴν τὴ μπουλντόζα, ποὺ πῆγαινε καὶ ῥχότανε μὲ τὸ ξερὸ ἐκεῖνο μούγκρισμα, ποὺ τὸ ξανάλεγαν οἱ χαράδρες στὶς πλαγιές. Κι' εἶταν ἡ ἴδια ἡ φωνὴ τοῦ μπουλντοζιέρη τούτη ἡ φωνή, ποὺ μίλαγε γιὰ τὸν ἀνισο ἀγῶνα του μὲ τὴ θειεμένη φύση, γιὰ τὴν πάλη νὰ κρατήσῃ μιὰ λουρίδα γῆς, φλέβα ποῦδινε ζωὴ στ' ἀκρίτικα τοῦτα χωριά. Αὐτὴ τὴν ἀποστολὴ τοῦ εἶχε ἀναθέσει τὸ τάγμα του. «Βαρεῖα δουλειὰ δὲν σοῦ λέω—ἔλεγε καμμιά φορὰ ὁ μπουλντοζιέρης—ἀλλὰ κάποιος θάπρεπε νὰ ναι σ' αὐτὴ τὴ θέσῃ καὶ ἡ πατρίδα μοῦκανε τὴν τιμὴ νὰ διαλέξῃ ἐμένα. Αὐτὸ εἶναι ὄλο...» Κι' ἔκανε ὅτι μπορούσε γιὰ νὰ ναι ὁ ἀξιὸς ἀνθρωπος στὴ θέσῃ ποὺ τὸν ἔταξαν. Προχώρησε κάμποσα βήματα καὶ ἔρριξε τὴ ματιὰ του στὸ δάθος τῆς χαράδρας. Μιὰ συννεφένια κουρτίνα τὴ σκέπαζε. Ἵστερα κάρφωσε τὸ μάτι του στὴ μπουλντόζα. Ἐνα μέτρο ἀκόμα καὶ ὄλα θὰ τέλειωναν,

σκέφτηκε. Σίδερα, λάδια, μπενζίνες καὶ σάρκες, μιὰ ἄμορφη μᾶζα. Καὶ στὸ σπῖτι του θὰ γιορτάζουνε σήμερα τὴν Πρωτοχρονιά. Ἡ ἀδειανὴ θέσῃ του στὸ τραπέζι, ἔντονα θάδινε τὴν ἀπουσία. Κι' ἂν ἤξεραν τὸν κίνδυνο. Ἐνα μέτρο μονάχα. Ἐνα μέτρο χιονισμένης γῆς κι' ἡ χαράδρα ποῦἔχασκε. Ἵστερα μιὰ εἶδηση στὶς ἐφημερίδες, μὲ λίγες γραμμὲς «Ἐφονεύθη ὁ στρατιώτης... ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ καθήκοντος». Κάμποσα ζευγάρια μάτια λουσμένα στὰ καυτὰ δάκρυα, σκοῦρα χρώματα στὸ σπῖτι κι' ἀνείπωτος πόνος. Ἐκανε τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ. Σκέπασε μετὰ μὲ τὸ γαντοφορεμένο χέρι του τὰ μάτια του κι' ἔμεινε γιὰ λίγες στιγμὲς ἀσάλευτος, σκουρόχρωμη κολῶνα πασπαλισμένη μέσα στὴν ἀσπράδα. Ἵστερα τράβηξε κατὰ τὴ μεριά τοῦ πιὸ κοντινοῦ χωριοῦ. Ἐπρεπε νὰ βιαστεῖ. Ἡ χιονοθύελλα ξανάρχισε, κουβαλώντας, μαζί της τὸ αἶλο σάβανο μὲ τὴ λεπτὴ ἀχνάδα ποὺ δὲν ἄφινε νὰ φαῖν μήτε ὑπόψια ἡλίου. Ὅχι βέβαια πὼς τὸν πολυσκότιζε τούτη ἡ ἔλλειψη, γιὰτὶ εἶχε μέρες ἐδῶ πάνω νὰ δεῖ ἡλιο καὶ εἶχε γίνῃ συνήθεια ἡ ἀπουσία του, ἀλλὰ γιὰτὶ δὲν μπόραγε νὰ κάνει τὴν ἴδια σκέψη καὶ γιὰ τὸ κρῦο. Δὲν εἶναι μικρὸ πρᾶγμα νὰ περπατᾷ κανένας μέσα στὴ σουβλερὴ παγωνιά, κάμποσους βαθμοὺς κάτω ἀπὸ τὸ μηδέν. Δὲν πολεμιέται εὐκολα. Μῆτε μία στιγμὴ δὲν περνᾷ ἀπ' τὸ μυαλὸ ἡ σκέψη νὰ ξεχάσεις τὴν παρουσία τῆς παγωνιάς, γιὰτὶ ἔχει τὸν τρόπο της νὰ σοῦ τὸ θυμίζει πὼς βρίσκειται κοντὰ σου, ἀφοῦ ἔχει τὴ δύναμη νὰ περνᾷ μέσα ἀπὸ τὰ ρούχα, τὰ γάντια, τις μπότες καὶ τις κάλτσες. Θυμήθηκε τὴ μικρὴ ταβέρνα τοῦ χωριοῦ, ποὺ

τόσες φορές τὴν εἶχε περιφρονήσει κι' ἀναστέναζε. Μπορεῖ δέβαια νάμπαινε ἀπὸ τὶς χαραμάδες κρῦο, μὰ ποιά σημασία ἔχει τούτη ἡ λεπτομέρεια στὴν τωρινή του θέση; Ἄ, εἶναι πολὺ ζεστὰ ἐκεῖ μέσα, σκέφτηκε, φιλόξενη φωλιά εἶναι. Θυμᾶται τὰ Χριστούγεννα ποῦχε πάει στὴν ταβέρνα, κοντὰ στοὺς μασκαρεμένους ἀνθρώπους ποὺ ξεφάντωναν μέσα στὸ ἄθλιο ἐκεῖνο περιβάλλον. Πόναγε ποὺ τοὺς ἐδλεπε. Δὲν μπόραγε νὰ χωνέψει ποὺ τὸ βρῖσκανε ἐκεῖνοι οἱ ἀνθρώποι τὸ κέφι νὰ γλεντοῦν τόσο ξένοιαστα. Ἐρχόντουσαν μασκαρεμένοι μέσα στὰ κουρέλια τους, μὲ τὰ πιὸ πρόχειρα φτιασίδια. Μιά τρύπια κατασρόλα στὸ χέρι σηκωμένη ψηλά σὰ λοφίο ἱππότη, Ἰνδιάνος ἀπίθανης μορφῆς κι ἄλλοι μὲ πιὸ παράξενο παρουσιαστικό. Εἶχε ρωτήσει τὸν ταβερνιάρη, μέσα σὲ κείνο τὸ πανδαιμόνιο τῆς μουσικῆς καὶ τοῦ χοροῦ τους, ποὺ εἶχε κάνει τόση φασαρία, ὅση δέκα ἄλλοι χοροὶ μαζί, γιὰ τὴν αἰτία τοῦ ξεφαντώματος καὶ τοῦχε πεῖ πῶς ἔτσι γιορτάζουνε στὸ χωριό τους τὰ Χριστούγεννα, μὲ μασκάρεμα καὶ μὲ τὸν ἰδιότροπο χορὸ τους, τὴν τσιγκιρλάγκα. Ἀπόρησε, τότε, γιὰ τὸ ποῦ βρῖσκανε τόσο κέφι μέσα στὴν ἀπέραντη δυστυχία καὶ δὲν μπόρεσε νὰ δώσει ἐξήγηση. Τώρα ὅμως καταλάβαινε. Οἱ ἀνθρώποι αὐτοὶ ποὺ ξεχινᾶ νὰ τοὺς φωτίσει γιὰ μέρες ὁ ἥλιος καὶ ποὺ ὁ ἄλλος κόσμος δὲν θυμᾶται πῶς ὑπάρχουνε, ἔχουνε τὴ δική τους δύναμη νὰ σφιχτοδένονται πάνω στὶς πιὸ ἀσήμαντες χαρὲς καὶ νὰ δίνονται ὀλοκληρωτικά, στὸ κυνήγι τῆς ἀναπλήρωσης. Βέβαια αὐτὸ εἶναι. Βλέπουνε τὴ ζωὴ στὴν πιὸ ἄγρια ὀψὲς της. Τὸν πιὸ πολὺ καιρὸ τυλίγει τίς μέρες τους τὸ κρύσταλλο. Τὶς νύκτες τους τίς συντροφεύει τὸ βοητὸ τοῦ ἀγέρα καὶ τὸ ἀπαίσιο οὐρλιαχτὶ τοῦ λύκου. Τὰ σπίτια τους πρόχειρα κατασκευάσματα, ποὺ ἡ ἀντοχή τους φανερώνει τὴν ἀβεβαιότητα, στὴν πιὸ τέλεια μορφὴ της. Ὅλα ἐδῶ εἶναι ξεκρέματα μέσα στὴ σκιά τοῦ σκοτεινοῦ ξημερώματος, ἀφοῦ κι' ὁ ἥλιος ξεχνᾶ νὰ ὀδεύει.

Ἰστέρα ἔρχεται ἡ φτωχικὴ ταβέρνα μὲ τοὺς αὐτοσχέδιους ὄργανοπαῖχτες, μὲ τὴν τσιγκιρλάγκα, τὸ ρυθμικὸ μονότονο τραγοῦδι, μὲ τίς ζεστὲς ἀνάσες ποὺ δημιουργεῖ τὸ ποτὸ τῆς λησμονιάς. Ἄ, δὲν μπορεῖ νὰ

πεῖ κανένας τίποτε, εἶναι μεγάλη ἡ διαφορά. Τώρα τὴ νοιώθει. Προσπάθησε νὰ ἀποδιώξει ἀπὸ τὸ μυαλό του τὴ σκέψη πῶς ἡ μύτη καὶ τὰ μαγουλάτου πάγωναν, μὰ δὲν τὸ κατάφερε. Τοῦ φαινότανε πῶς γλύστραγε χωρὶς νὰ ἔχει κανένα δεσμὸ μὲ τὴ γῆ κι ὅμως τὴν ἀπόσταση δὲν τὴν ἔτρωγε ἡ περπατησιά του. Ἐδῶ θὰ πέσω σκέφτηκε. Τὰ πόδια δὲν σήκωναν ἄλλο τὸ κορμὶ ποὺ δάρινα. Ὁ νοῦς του γύριζε στὰ περασμένα... Εἶταν ἓνα χαρούμενο ξένοιαστο παιδί, μὲ τὸ τρίγωνο στὰ χέρια ποὺ κτύπαγε μιὰ πόρτα καὶ φώναζε μὲ τὴ ζεστὴ φωνὴ «Κυρά, νὰ τὰ ποῦμε;» Ὁ δάσκαλος τοῦπε μιὰ μέρα πῶς ἔχει ὁμορφὴ φωνὴ καὶ τὸν πῆρε στὸ ψαλτήρι. Τὸν ξέρουνε στὴ γειτονιά. Ἀκούγανε στὴν ἐκκλησιὰ τὴν παιδιάστικη φωνή, ποὺ ψήλωνε πάλιν ἀπὸ τίς ἄλλες φωνές, ὁμορφὴ κι' ἀληθινή. «Ἄ, ἐσὺ εἶσαι, νὰ μᾶς τὰ πεῖς» — «Σ' αὐτὸ τὸ σπίτι ποῦρθαμε πέτρα νὰ μὴν ραγίσει...» «χιλιόχρονος γυόκα μου, χιλιόχρονος». Σὰ γύρισε σπίτι μέτρησε καὶ ξαναμέτρησε τὴν περιουσία του. Πολλὰ λεφτά, τοῦπε μὲ σοβαρὸ τόνο ὁ πατέρας, ἐσὺ μπορεῖς καὶ νὰ μᾶς δανείσεις. Ἡ μάνα του γέλασε καὶ ἡ ἀδελφή του, τὸν παρακαλοῦσε νὰ τῆς δώσει πέντε δραχμὲς γιὰ νὰ προσευχηθεῖ στὴν Παναγιά νὰ τὸν ἔχει καλὰ. Τὶ ὁμορφὴ ποὺ εἶταν ἐκεῖνη ἡ βιτρίνα μὲ τὰ λογιῆς—λογιῆς παιγνίδια. Μὲ πόση χαρὰ ἀγόραζε τὴν κοῦκλα τῆς Εἰρήνης καὶ τὸ καράβι του. Σὰν ἀρμένιζε στὴ λίμνη τοῦ κήπου ὁ κόσμος ὅλος ἦταν δικός του κι' ἡ χαρὰ ταξίδευε πάνω στὸ καράβι του μ' ὀλοφούσκωτα πανιά... Στὸ χωριὸ ὅμως δὲν ὑπάρχουνε παιγνίδια μήτε φωτισμένες βιτρίνες. Πόσο τὰ λυπότανε τὰ μικρὰ παιδιὰ ποὺ δὲν ἔχουνε μήτε μιὰ χρωματιστὴ φούσκα νὰ τὴν ἀφήσουνε στὴν ἀγκαλιά τοῦ ἀνεμου καὶ νὰ τὴν δοῦνε στὸ ψήλωμά της, μέχρις ὅτου καθῇ ἀπ' τὰ μάτια. Κάτι εἶταν κι' αὐτό.

Μόνο τίς καλύδες δλέπανε καὶ τ' ἄσπρο σάβανο, τίποτα καινούργιο. Κι' ὅμως δὲν εἶταν λυπημένα τούτα τὰ παιδιὰ. Δὲν μπόραγε νὰ σκεφτεῖ τέτοιο πρᾶγμα. Πηδούσανε γελαστὰ πάνω στὸ χιόνι σὰ μικροὶ καλικάντζαροι, ποὺ βγαίνουν μέρα μεσημέρι νὰ στήσουνε τὸ χορὸ τους, καὶ τραγουδούσανε οἱ χαρούμενες φωνές τὴν τσιγκιρλάγκα,

• τὸν παράξενο ρυθμὸ πὺ ζεσταίνει τὰ κορμιά. Μὰ τὴν ἴδια στιγμή ξαναγύρισε στὸ μυαλό του ἡ σκέψη πὺς δὲν θάφτανε στὸ χωριὸ μὲ τὴν ταβέρνα καὶ μὲ τίς καλύδες πὺ ἀπόξω στήνουνε τὸ χορὸ τοὺς τὰ παιδιά. Ἡ σκέψη τούτη δάθαινε ὁλόενν μέσα του καὶ ἡ ἀπέραντη ἀσπράδα ἔπαιζε μὲ τὰ μάτια του τὸ πιὸ σκληρὸ παιγνίδι. Πὺς δρεθήκανε μπροστά του ὅλοι αὐτοὶ οἱ κουρελῆδες πὺ χορεύουνε τὴν τσιγκιρλάγκα μὲ τὰ ξέφρενα γέλια τοὺς. Τοὺς φωνάζει νὰ τὸν βοηθήσουν, μὰ αὐτοὶ δὲν δείχνουν νὰ προσέχουνε τὸν πόνο του. Νὰ κι' ὁ ταβερνιάρης ἦρθε κι' αὐτὸς—«Κὺρ Μιστόκλη πάρτεμε ἀπὸ δῶ. Ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ χορέψω τσιγκιρλάγκα δὲ μὲ ση-

κώνουν τὰ πόδια μου. Βοήθεια βουλιάζω, χάνομαι. Πῆρε μιὰ ρουφηξιὰ παγωμένου ἀγέρα στὰ στήθεια του καὶ σωριάστηκε ἀδύναμος πάνω στὸ ἄσπρο σάβανο. Εἶδε τοὺς στρατιῶτες τοῦ συνεργείου νὰ τὸν βρίσκουνε τὴν ἄλλη μέρα, κουφάρι ἄψυχο καὶ... ἀλλὰ ποιοὶ μιλούσανε κοντά του; Μήπως ἀκοῦνε οἱ πεθαμένοι;

—Κύριε λοχαγὲ ἔχει ξεπαγιάσει.

—Μπρὸς κάντε γρήγορα στὸ αὐτοκίνητο.

—Λοχία παραμιλᾷ.

—Τὶ λέει;

—Λόγια ἀσυνάρτητα καὶ πιὸ καθαρά ἐπαναλαμβάνει:

• Ἐνα μέτρο μονάχα ἓνα μέτρο...

ΑΙΩΝΕΣ ΕΙΚΟΣΙ...

Ἔρπει ἡ κακία, ἀνίλεης μοίρας κατάρρα
στὸ δρόμο τῶν καλόγνωμων, γοργή
αἰῶνες εἴκοσι, Ἰησοῦ, κι' ἀργεῖ
νὰ σβύση ἡ χάρι σου τοῦ μίσους τὴν ἀντάρα.

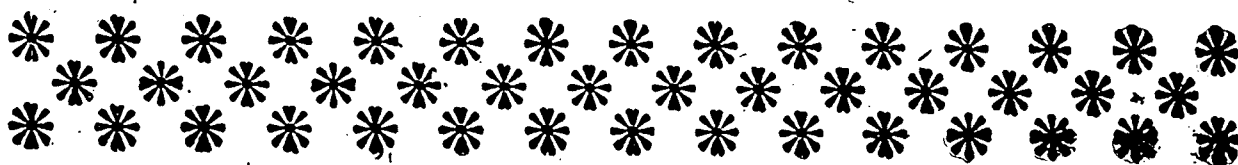
Αἰῶνες εἴκοσι...χωρὶς σ' ἐμᾶς νὰ φτάνη
ὅ,τι εἶπες ὡς τὴ μόνην ὁμορφιά,
ὅ,τι ξεπήδησε ἀπ' τ' ἀκάνθινο στεφάνι,
τὴ χλεύη, τὸ σταυρὸ καὶ τὰ καρφιά.

Κί ἂν κάπου κάποτε ἡ Ἀγάπη λουλουδίση,
ἀμόλεντη, γεμάτη ἀπ' ἀνθρωπιά,
φῶς ἐκ φωτός, σὲ στήθεια ἀγνὰ κι' ἀνηφορίσει

πρὸς τ' ἅγιο Πνεῦμα Σου, Ἰησοῦ, βροχὴ τὰ βέλη
θὰ ρίξῃ πάνω της μ' ἀδιαντροπιά
τῶν υποτένιων Φαρισαίων ἡ ἀγέλη.

Κώστας Παπαπαναγιώτου

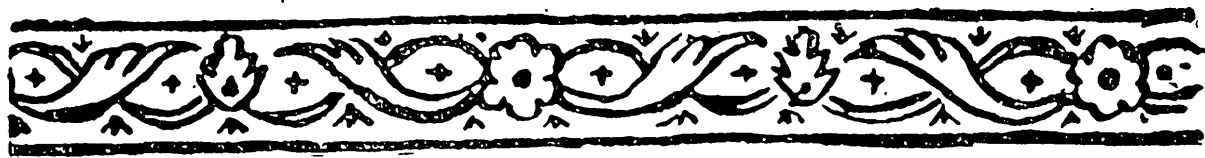
ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΟ

Ἐὖλο χέρι χρύσωσε τὰ φύλλα στὰ κλαριά
Κι' ὀλονυχτὶς, σὰν σ' ἀργαλειὸν ἀέρινο, ὑφαίνει
Βαθύχρῳμα μεταξωτά, κρέπια μαβιά, βαρειά
Σάμπως Βασιλογέννητος μὲναχογιὸς πεθαίνει.
Στὸ ἀνήλιο πάρκο πένθιμη γαλήνη κι' ἐρημιὰ
Καὶ σιωπὴ τάφου νωποῦ καθ' ἀνθισμένη ἄκρη,
Τὰ δέντρα ἀεροικνίζονται—γιγάντια κορμιὰ.—
Καὶ κάθε στάλα κρύος ἰδρώς ἢ προθανάτιο δάκρυ.
Κι' ὡς παίζει κάποιον ἀργόρρευθμα, ὀρχήστρᾳ ξωτικῇ
Καὶ στὸ κενὸ ἀστραπόβολη μπαγκέτα τὴν ρυθμίζει
Στοιχειῶν φοβέρες στὸ δρυμό· μακρὰ θρηνοκραυγὴ
Ἀνατριχιάζει τὶς σκιὰς καὶ τὰ σκοτάδια σχίζει.
Ξηρὰ, κράζει τὶς δώδεκα τοῦ ρολοιοῦ ἡ λαλιὰ
Κι' αὐτὰ φτερά, ὁ ἄνεμος, χτυπάει στὸ παράθυρο,
Ἡ θλίψη σὲ κοκκάλινη μὲ σφίγγει ἀγκαλιὰ
Καὶ θέλει ἀπόψε ἀκάλεστη στὸ πλάϊ μου νὰ γύρη.
Ἀλκης Μυρσίνης

ΑΓΑΠΗ

Ἦρθε σὰν πουλάκι παγωμέν' ἡ Ἀγάπη,
μέσα σὴν καρδιά μου κι' ἔχτισε φωλιὰ,
μέσα στὸ χειμῶνα, μέσ' σὴν ἀγκαλιὰ μου
κι' ἄκουσα τραγούδια νέα καὶ παλιά...
Ἐφύγ' ὁ χειμῶνας, ἦρθε καλοκαῖρι
κ' ἦρθε πάλι κι' ἄλλος κι' ἄνοιξη καὶ Θέρο,
κι' εἶναι πιά σὰν κἄτι πὺν καλὰ τὸ ξέρω,
πὼς ποτὲ μακρὰ μου σι' ἀνοιχτὸ τ' ἀγέρι,
πόθος γιὰ νὰ φύγῃ δὲ θὰ τὸ κεντήσῃ!
Πῆρ' ἀπ' τὰ μαλλιά μου τρίχες σὰ μετὰξι,
πῆρ' ἀπ' τὴν καρδιά μου ζέστη καὶ δροσιὰ
κι' ἔχτισε σπιτάκι γιὰ νὰ κατοικήσῃ!
Ἀντιγόνη Γαλανάκη—Βουρλέκη

ΦΡΕΙΔ. ΣΙΛΛΕΡ

ΤΟ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙ ΤΟΥ ΠΟΛΥΚΡΑΤΗ

Ὁρθὸς στοῦ παλατιοῦ του τὸ ψηλὸ μπαλκόνι,
μὲ τὴν καρδιά χαρὰ γιομάτη καμαρώνει
τῇ Σάμο, τὸ νησὶ ποὺ ἀπλώνεται μακρυνά.
«Αὐτὸς ὁ τόπος ὅλος μοῦ εἶναι ὑποταγμένος·
συμφώνησε καὶ ἐσὺ πὼς εἶμαι εὐτυχισμένος»,
στῆς Αἰγύπτου ἄρχισε νὰ λέει τὸν βασιλιᾶ,

«Τῶν θεῶν πλούσια γνώρισες τὰ δῶρα·
ὅσοι ὅμοιοι λογιόνταν σκύβουν τώρα
στὸ κρατιό σου σκῆπτρο ὑποταγμένοι·
μὰ κάποιος βρίσκεται γιὰ νὰ τοὺς ἐκδικήσῃ·
τὸ στόμα δὲν μπορεῖ νὰ σὲ καλοτυχίσει,
ὅσο ἄγρυπνος ὁ ἐχθρὸς σου περιμένει».

Μὰ πρὶν ὁ λόγος νὰ εἰπωθῇ ὁ βασιλικός,
ἀπὸ τῆς Μίλητος τὰ μέρη, βιαστικὸς
ἀγγελιαφόρος μπρὸς στὸν τύραννο προβάλλει.
«Τῶν θυσιῶν ἡ κνίσσα ἅς ἀνεβῇ ψηλά,
καὶ μὲ τῆς δάφνης τὰ κατάχλωρα κλαριὰ
στόλισε, Κύριε, τὸ σεπτότατο κεφάλι.

Ἔπεσε ὁ ἐχθρὸς σου χτυπημένος μὲ σπαθί·
κι' ἀπ' τὸν πιστό σου στρατηγὸ ἔχω ἐγὼ σταλθῇ
Πολύδωρο μὲ τὸ μαντᾶτο». Κι' εὐθὺς βγάνει,
καὶ στοὺς ρηγάδες, ποὺ τὸν κοίταζαν χλωμοί,
γνωριμώτατη κάποια δείχνει κεφαλή,
μῦτωμένη, σὲ κατάμαυρη λεκάνη.

Ἀποτραβιέται ὁ ρήγας μὲ τρομάρα εὐθύς·
«στὴν εὐτυχία ποτὲ τυφλὰ μὴ μπιστευθῆς,
τοῦ λέει, κουνῶντας μὲ ἔγνοια τὸ κεφάλι.
Συλλογίσου πὼς πάνου στ' ἄπιστα νερά
τῶν καραβιῶν ἡ τύχη σου ἄστατη γυρνᾶ,
εὐκόλα τ' ἀφανίζει ἡ ἀνεμοζάλη».

Μὰ πρὶν τὸ λόγο ν' ἀποσώσει τὸν στερνό,
 φωνῆς χαρᾶς ἀντιλαλοῦν στὸν οὐρανό,
 ξεσπώντας κάτω ἐκεῖ στὸ ἀραξοβόλι.
 Μὲ θησαυροὺς βαρεῖα γιομάτοι ξενικούς,
 ξαναγυρίζουν σιτοὺς γιαλοὺς τοὺς πατρικούς,
 δάσος ἱστών τοῦ βασιλέως οἱ στόλοι.

Κι' ἀπόρρεσεν ὁ ξένος ὁ βασιλικός.
 «Μοιάζει ὁ θεός, τοῦ λέει, ἀλήθεια βολικός·
 μὰ στήν ἄστατη τύχη νὰ μὴ δίνεις βάση.
 Τῶν Κρητικῶν τὸ ἀσκέρι μὲ πολέμου ὀργή,
 κραταῖο κίνησε γιὰ τούτη ἐδῶ τὴ γῆ·
 ζυγώνουν κιόλα στὸ δικό σου ἀκροθαλάσσι.»

Μιλοῦσε ἀκόμα ἐκεῖνος, ὅταν μιὰ ἱαχὴ
 μυριόστομη ἀπὸ πέρα, ἀπὸ τὰ πλοῖα, ἀντηχεῖ.
 χιλιάδες στόματα ἦταν πὺ ἀλαλάζαν: Νίκη.
 Λεφτερωθήκαμε ἀπὸ ἐχθροὺς πολεμικούς.
 σκόρπισε ἀνεμικὴ βαρεῖα τοὺς Κρητικούς·
 ἀπόδιωξε μαζὶ καὶ τῶν μαχῶν τὴ φρίκη.

Στ' ἄκουσμα τοῦτο ἀνατριχιάζει ὁ ξένος:
 «Τῆς τύχης εἶσαι τώρα, βλέπω ὁ χαϊδεμένος·
 μὰ σκέφτομαι μὲ τρόμο τὴν στερνὴ σου μέρα.
 Τὸ θεῖο μᾶς βλέπει πάντα φτονερά·
 στὸν θνητὸ δὲν χαρίζει ἀκύμαντη χαρὰ
 ἢ μοῖρα, ὅσο καὶ νᾶναι ἀνοιχτοχέρα.

Καὶ γιὰ μένα ὅλα πρόκοβαν μὲ τάξη.
 Σὲ καθεμιὰ τῆς ἐξουσίας μου πράξη
 γνώρισα πάντα βολικὸ τὸν οὐρανὸ
 μὰ εἶχα κι ἐγὼ παιδὶ ἓνα ἀγαπημένο·
 ὁ θεός μου τὸ πῆρε· τὸ εἶδα πεθαμένο·
 σιτὴν μοῖρα πλήρωσα τὸν φόρο τὸν κοινό.

Καὶ ἂν θέλεις νὰ μὴ σ' εὖρει ἡ δυστυχία.
 ζήτησε ἀπ' τὴν ἄόρατη ἐξουσία
 τὸν πόνο, νὰ σοῦ γίνει ἐξιλασμός·
 γιὰτὶ ποτὲ δὲ γνώρισε ὡς τὰ τώρα
 τέλος καλὸ, ἐκεῖνος πὺ τὰ δῶρα
 σκόρπισε ἀπλόχερα ἀπάνου του ὁ Θεός.

Κι ἂν ὁ οὐρανὸς αὐτὴ τὴ χάρη σου ἀρνηθῇ,
 φώναξε ἐσὺ τὸν πόνο τὸν πικρὸ νάρθη,
 τὸν φίλο πίστεψε πὺ στέκει ἀπέναντί σου.
 Σ' αὐτὴ τὴ θάλασσα πὺ ἀπλώνεται μπροστά,
 ρίξε ὅποιον θησαυρό σου πιὸ πιστά
 μὲ λαχτάρα κρυφὴ γιομίζει τὴν ψυχὴ σου».

Καὶ λέει ὁ ἄλλος μὲ τρομάρα περισσή.
 «ἂπ' ὅτι κρύβει τοῦτο τ' ὁμορφο νησί,
 τὸ πιὸ ἀκριβό μου εἶν' αὐτὸ τὸ δαχτυλίδι.
 Στίς Ἑρινύες τ' ἀφιερώνω, καὶ μπορεῖ
 ματιὰ σέ μένα νὰ μὴ ρίξουν φτονερή».
 Εἶπε· καὶ πέταξε στὸ κῦμα τὸ στολίδι.

Μά, σὰν τῆς νέας ἡμέρας ἔφεξε τὸ φῶς,
 κάποιος ψαράς προβαίνει χαρωπὸς
 καὶ στέκεται στοῦ δώματος τῇ μέσῃ·
 «Ἐβγαλα, Κύριε, αὐτὸ τὸ ψάρι ἔχτές·
 τέτοιο δὲν πιάστηκε σὰ δίκτυα μου ποτές·
 στήν ἀφεντιά σου φέρνω το πεσκέσι».

Μὰ σὰν ἔσκισε ὁ μάγειρας τὸ ψάρι,
 φτάνει τρεχάτος, καί, χωρὶς νὰ πάσῃ
 πνοή, φωνάζει μὲ κομένη τῇ φωνῇ:
 «τὸ δαχτυλίδι, ποὺ φοροῦσες εἰς τὸ χέρι,
 μέσα στὸ ψάρι, τὸ ἀνοιγμένο μὲ μαχαίρι,
 τὸ βροῖκα, Κύριε, ἡ τύχη σου τρανή».

Ἀπόστρεψε μὲ φρίκη ὁ ξένος τὸ κεφάλι·
 «Ἐγὼ σιὸ σπίτι αὐτὸ δὲν ξαναπαίνω πάλι,
 κι οὔτε γιὰ φίλο μου σὲ λογαριάζω πιά.
 Οἱ θεοὶ ἀποφασίσαν τὴν καταστροφὴ σου,
 καὶ φεύγω τώρα, γιὰ νὰ μὴ χαθῶ μαζί σου».
 Εἶπε· καὶ φεύγει μὲ ὀλοφούσκωτα πανιά.

[Μετοφραστής : Δ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ]

ΣΤΗΝ ΚΟΡΟΥΛΑ ΜΟΥ

Ὅταν ἀπλώνεις δροσερὰ κι ἀδέξια τὸ χεράκια
 νὰ μοῦ ἀγκαλιάσεις τὸ κεφάλι ποὺ βάρυνεν ἀπὸ τὴν ἔγνῳα,
 μιὰ ζεστασιὰ νιώθω ν' ἀπλώνει
 καὶ τῆς καρδιάς νὰ σιγολιώνει
 τὸν καημό.

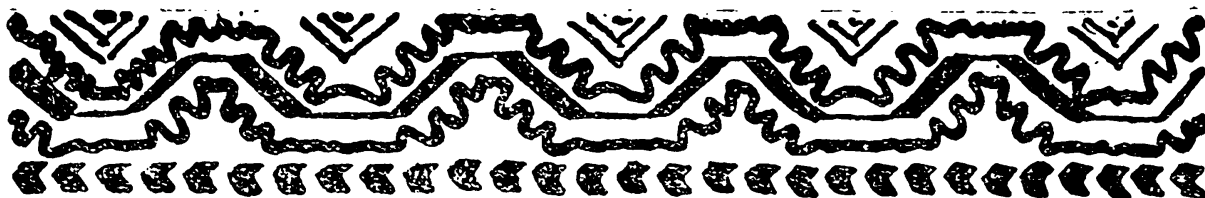
Κι ὅταν μοῦ λὲς «μανούλα σ' ἀγαπῶ» μὲ τὰ ψευδά σου
 τὰ λογάκια
 καὶ μὲ κοιτάξεις τρυφερὰ μὲ δυὸ ὀλοφώτεινα ματάκια
 ποὺ γελᾶνε

ἄνοιξη, λέω, θᾶναι
 κι εἶναι ἡ κάρδιά μου περιβόλι
 κι ἔχει ξεφάντωση καὶ σκόλη.

Πῶς ἐλουλούδισες, παιδί μου,
 μὲς σιὴν ἀγέλαστη ψυχῇ μου!

Δήμητρα Μπεζαντέ

ΠΕΤΡΟΥ ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ

ΤΙ ΟΦΕΙΛΕΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Υπάρχουν περάσματα παροδικά, που όμως είν-
ναι αιώνια.

Τὰ ἴχνη πού ἄφησε ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα δείχθη-
καν ἀνεξίτηλα. Τόση ἦταν ἡ δημιουργική δύναμη
τῆς ἐλληνικῆς πνευματικῆς παρουσίας, ὥστε ὅ,τι
δημιούργησαν ἐκεῖνοι ἐπιζῇ καί παραμένει ζων-
τανό ὡς παράδειγμα. Ὡς ἀφετηρία ἀκόμη καί σή-
μερα. Καί τίποτε σχεδόν δὲ μπορεῖ ὁ νεώτερος,
ὁ Εὐρωπαϊκός ἄνθρωπος, νὰ σκεφθεῖ ἢ νὰ φαν-
τασθεῖ ἀκόμη, πού δὲν ἔχει ἤδη τεθῇ εἴτε σάν
σχέδιο ἢ σάν πράξη ἢ σάν φαντασία ἀπὸ τὸ λαὸ
τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Στὴν ἀρχὴ ἦταν τὸ σκοτάδι. Κάποιο φῶς ἔρρι-
ξαν οἱ σοφοὶ τῆς Ἀνατολῆς, οἱ μάγοι τῆς Περ-
σίας, οἱ βαχμάνες τῶν Ἰνδῶν, οἱ Χαλδαῖοι ἱετρο-
λάτρες, οἱ Αἰγύπτιοι γεωμέτρες, οἱ Ἑβραῖοι μὲ
τὴν ἀνοκέρβλητη λυρική τους ἀποκαλυπτική δύνα-
μη. Ὅμως, μὲ ὅλους αὐτοὺς μαζί, ὁ κόσμος δὲν
προχώρησε περισσότερο ἀπὸ τὴν αὐγὴ.

Φῶς πλούσιο, ἀθάνατης φαιδρότητας καί
διορφίης ἀνέδωσε γιὰ πρώτη φορά στὸν κόσμο ἡ
ἀρχαία Ἑλλάδα. Φαιδρύνθηκε καί ἔφεξε ὁ κό-
σμος μπροστὰ στίς νέες δημιουργίες. Αἰσθάνθηκε
νὰ ξυπνᾷ μετὰ σὲ μιὰ νέα ἡμέρα, σὲ μιὰ νέα
χαρὰ. Σὰ στὴν πρώτη ἡμέρα τῆς δημιουργίας ὅταν
εἶδε σὲ ἐπανειλημμένα ξαφνίσματα νὰ ἀπελυσθε-
ρῶνουν οἱ ναρκωμένες δυνάμεις τῆς φύσης καί
τῆς ψυχῆς, νὰ ἀνατέλλουν οἱ πρώτες ἀπολλώνειες
ἀπαντήσεις στὴ σκέψη καί τὰ βλέμματα.

Τότε ξεμέρωσε ἡ ὠραιότερη μέρα τοῦ κόσμου.
Τότε ἡ χαρὰ τῶν ἀνθρώπων ἦταν μεγάλη, μπρο-
στὰ στὸ σχιζόμενο πέπλο τοῦ σκοταδιοῦ, πού ἄφη-
κε ὁλόφωτη νὰ προβάλει ἡ ἀρμονία τῶν μορφῶν
καί ἡ ἀρμονία τοῦ Κόσμου. Μέσ' ἀπ' τὸ μυαλό
τοῦ Πυθαγόρα, ἀπὸ τὴ σμίλη τοῦ Φειδία καί τοῦ
Πραξιτέλη, ἀπὸ τὰ σχέδια τοῦ Ἰκτίνου καί τοῦ
Μνησικλή, ἀπὸ τὸν κάλαμο τοῦ Πλάτωνα, ἀπὸ τὸ
στόμα τοῦ Σωκράτη.

Ὁ ἀρχαῖος ὅλος, ἂν ἐννοηθεῖ στὸ σύνολό του,
εἶναι αὐτός, ἀπὸ τὴν εὐεργετική ἀκτινοβολία τοῦ
ὁποῖου μεταβιβάστηκαν στὴ νεώτερη ἐποχὴ οἱ
προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ νεωτέρου κό-
σμου μετὰ σὲ τῶς τῆς γνώσης καί σὲ τῶς τῆς
ὁμορφίης. Μόνο τὸ φῶς τῆς πίστεως δὲν εἶχε νὰ
μεταδώσει ὁ ἀρχαῖος κόσμος. Στὸ σημεῖο αὐτό
μονάχα ἡ νεώτερη ἀνθρωπότητα εἶναι αὐτόφωτη.
(ἂν ὡς θρησκεία ἐννοήσουμε τὴν δύναμη τῆς πί-
στεως), ἐνῶ γιὰ τοὺς ἀρχαίους ἡ θρησκεία ἔφτανε
ὡς τὰ ὅρια τῆς λατρείας καί ὄχι πρὸ πέρας. Ὡ-

στόσο κι' ἐδῶ ἡ τελευταία ἀρχαιότητα ἔστω,
ἐπρόσφερε τὸ μερίδιό της, τὴ λογικὴ συνάρτηση
τῆς πίστεως, δηλαδή τὸ υπερῖδιο τοῦ δόγματος, πού
τὸ διατύπωνε μὲ αὐστηρὴ λεκτικὴ ἀκρίβεια.

Καί εἶναι ἀπίστευτο, ὅτι ἐκεῖ πού λιγώτερο
περιμένουμε: στὴν πρακτικὴ ὁψὲς τῆς ζωῆς, τόσα
ὀφείλονται στοὺς Ἑλλήνες. Ὁ ἐπαγγελματικὸς
διαχωρισμός, ἡ ἐπαγ' ελματική συνειδησιὴ ειδιχώ-
τερα, ὅ,τι οὐσιώδες στὴν περιοχὴ τῆς μηχανικῆς
καί τῆς βιομηχανίας. Οἱ μέθοδοι τῆς ἀρχιτεκτονι-
κῆς, τῆς οἰκονομίας καί τοῦ ἐμπορίου ἢ ὀργάνω-
σι τῆς ἐργασίας, σὲ ἴση μοῖρα ὀφείλονται στὴ
σκέψη κοινωνικοῦ ἐπιπέδου, καθὼς τὴ διαμόρφω-
σαν ὀρθολογικά πρῶτοι οἱ Ἑλλήνες κι' ἔπειτα οἱ
Ἀλεξανδρινοὶ γόνοι τοῦ μακεδονικοῦ ἐδάφους.
Ὅλες αὐτὲς οἱ γνώσεις μεταδόθηκαν ἀπὸ τὴν
Ἀλεξάνδρεια στὴ Ρώμη καί ἀπὸ τὴ Ρώμη πρὸ πέ-
ρας, στὴ Δύση...

Οἱ Ἑλλήνες γνώρισαν στὸν κόσμο τὴν ἀξία τῆς
θεατρικῆς ἐνέργειας. Μέσα ἀπὸ τὴ σκηνὴ μπόρεσε
ὁ ἄνθρωπος νὰ ζήσει ὅλη τὴν κλίμακα τῶν φό-
βων καί τῶν ἐλπίδων του, τῶν θλίψεων του προ-
αισθημάτων καί τῶν εὐτυχισμένων ἀναμνήσεων.
τοῦ μεγαλείου τῆς ψυχῆς του καί τῆς ἀθλιότητος
τῶν ὁρμῶν του. Μὲ τὸ θέατρο ὁ Ἕλληνας καί
μετὰ τὸν Ἕλληνα ὁ ἄνθρωπος ἐδέσμευσε τὴ με-
γάλη αὐτομικὴ ἐνέργεια: νὰ ζήσει. ὅ,τι ἐλπίζει
καί νὰ λυτρωθεῖ ἀπ' ὅ,τι φοβάται. Ἔτσι ὁ ἄν-
θρωπος ἔγινε ἀπερίως πρὸ πλούσιος ἀπὸ τὸν
ἑαυτοῦ του.

Στὴν πολιτικὴ ζωὴ: οἱ εὐρωπαϊκὲς δημοκρα-
τίες καί οἱ δικτατορίες ἀκόμα ἔχουν τὰ ἐλληνι-
κά τους πρότυπα. Καί ἂν ἡ Δύση ὄρθηκε ἕνα οὐ-
στημα ἀντιπροσωπευτικὸ ἀγνωστο στὴν ἀρχαιό-
τητα, ἀπ' ἑτέρου, ἡ δημοκρατικὴ πάλη τῶν ἰδεῶν
μέσα στὴν ἀρχαία πόλη, πού εἶναι ἴδια μιὰ μινια-
τοῦρα κράτους καί εἶναι ἕνα ἀληθινὸ μικροσκο-
πικὸ κράτος, ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου καί τῆς σκέ-
ψης, πού πρώτη φορά στὸν κόσμο ἔβινε σὲ ἄν-
θρώπινο αἶμα τὴν πλήρη ὑπόστασή του καί τὸ
ἀνύψωνε σὲ προσωπικότητα. ὅλα αὐτὰ ἀναπῆδη-
σαν σάν ἕνα θαῦμα, μετὰ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐλλη-
νικὴ ζωὴ.

Καί θὰ θυμηθοῦμε τώρα κάτι ἀπὸ τὴν τερά-
στια ἱθική δύναμη τῶν Μαραθωνομάχων καί τῶν
Σαλαμινομάχων, αὐτὴ τὴ δύναμη πού φώτισε τὸν
κόσμο καί τοῦ ἔδωκε γιὰ πρώτη φορά τὴν συνεί-
δηση, ὅτι ὑπάρχει κάτι τρομερώτερο ἀπὸ τὸν θά-

νατο και αυτό είναι να φανεί κανείς δειλός. 'Η ψυχική άκαμψία, να στέκεται ή ψυχή «στητή κι όλόρθη» σε κάθε λάβλαπα, σε κάθε φόβο, κατά-στηθα ν' αντiekρύζει το θάνατο, γιατί πέρα από κάθε εμπόδιο υπάρχει ο σκοπός, ο μεγάλος σκο-πός, το μεγάλο χρέος αυτό το υπέροχο φανέρωμα, σάν πρώτη προβολή, είναι έλληνικό.

Και πάλι, στην κοινωνική περιοχή, τα σχο-λεία του νεωτέρου κόσμου και τα πανεπιστήμια χωρίς άλυσίδες, τα γυμναστήρια, τα στάδια και οι άγώνες χωρίς είσιτήριο, κατάγονται από την 'Ελλάδα.

'Η αντίληψη ακόμα για το σώμα σάν φορέα ύψους και ζωής, ή ιδέα του ευγονισμού, ή αυτο-κυριαρχία πάνω στις ώρες της σεξουαλικής ανα-ζήτησης, είναι ένα θέμα ελληνικό, όσο ελληνική είναι και ή ειλικρινή λατρεία του γυμνού σώμα-τος του ανδρικού, ή θεοποίησή του μέσα από τη γλυπτική σκέψη. 'Ο νεώτερος κόσμος, άπελευθε-ρωμένος από το άσκητικό ιζανικό, που περιφρό-νησε την όμορφιά του σώματος είδε πόση ειλικρι-νεια υπάρχει στη λατρεία του γυμνού σώματος, όταν αυτό το σώμα το αντiekρύζει ένα μάτι εκθαμ-βο και έκστατικό. Και όχι μόνο ή έλλειψη φόβων και κολασμένων σκέψεων μπροστά στην άβολη ώρα της γυμνότητας, αλλά και άθόλωτη ψυχή μπροστά σε κάθε τί, που προέρχεται απ' ευθείας και ειλικρινά από τις αισθήσεις: γενικά, το θαρ-ραλέο αντίκρουσμα του φυσικού χόρου, — σε κάθε περίπτωση: ή ειλικρινής και άνυπόκριτη και από-λυτα φυσική στάση της ψυχής στις ώρες του έρω-τα, όλα αυτά τα σημάδια άπροσποίητου και γι' αυτό άγνού έρωτισμού, βρίσκουν για πρώτη φορά στην 'Ελλάδα την ειλικρινή της άποτίμηση και το πνευματικό τους νόημα, που δέν είναι ένα νόημα άφηρημένο ή υποκριτικό.

'Αλλά και ή φιλοσοφική σκέψη, αυτό, που όνομάζουμε καθαρά νοητική άνάλυση και σύνθεση είναι και αυτή ένα ελληνικό θώρο στον κόσμο. Σοφοί και μάγοι και φιλόσοφοι υπήρχαν βέβαια και στα άλλα, τ' ανατολικά έθνη, αλλά ή σκέψη εκείνων των λαών δέν είχε κατορθώσει να καθα-ριοθεί και ν' απομονωθεί από το μύθο και τις θρησκευτικές διασταυρώσεις.

'Ας το πούμε τώρα καθαρά και δυνατά τουτο το άπλό, και τουτο το μεγάλο: κανείς δέ θά μπο-ρούσε να νοιώσει το ξεκίνημα της λογοτεχνίας του νεωτέρου κόσμου χωρίς τη γνώση της άρχαιας μυ-θολογίας. Και ακόμη πιο πλατιά, ή νεώτερη λο-γοτεχνία ή ίδια δέ θά υπήρχε χωρίς την ελληνι-κή παράδοση. Το άλφάδιτο το γνώρισε ή λύση διὰ μέσου των 'Ελλήνων της Κύμης. Οι πρώτες έννοιες, και οι όροι της έπιστημονικής και της φιλοσοφικής σκέψης, όπως και της γραμματικής, τα σημεία της σίξης, ή διαίρεση του γραπτού λόγου σε λογοτεχνικά είδη, όπως και ή πρώτη τους καταβολή, έχουν πατρίδα την 'Ελλάδα.

Το θέατρο, σάν κονίστρα, όπου άλεψε το διο-νυσιακό με το άπολλώνιο πνεύμα για τη νίκη, θριάμβευσε στην 'Ελλάδα: και κανένα φύλλο από το χλωρό στεφάνι του δέ μαράθηκε. 'Η κωμωδία έμπνέεται πάντοτε από το πνεύμα του Μαινάδρου

και του Φιλήμωνα. Το δράτόριο και το μελόδραμα έχουν πάντα παρατεινόμενες άπηχήσεις από τις θρησκευτικά χρωματισμένες και διθυραμβικά έμπνευσμένες τραγωδίες του Αισχύλου.

Στη ζωγραφική λιγώτερα όφείλει ο νεώτερος κόσμος στους 'Ελληνες τους άρχαίους: και ή νεώ-τερη ζωγραφική γεννήθηκε, όταν έφτασε να σπά-σει τον βυζαντινό κανόνα.

Στη λεπτότητα της άρχαιας άρχιτεκτονικής μόλις σήμερα άρχίζει ο κόσμος να ξαναγυρίζει.

'Αν ή ελληνική τέχνη δέ μάς δίνει τη μελέτη των χαραγμάτων της ιδιοσυγκρασίας και την ένό-τητα ενός χαρακτήρος διαιρεμένου στον έαυτό του: αν ή λατρεία του φυσικού κάλλους και της ύψους δίνει στα άρχαία άγάλματα λιγώτερη δύ-ναμη, παρά ή έπιβλητική τέχνη των γλυπτών πορ-τραίτων της Αιγύπτου ή και ή τόσο εισδυτική κινέζικη ζωγραφική, όμως τα μαθήματα του μέ-τρου, της καθαρότητας και της άρμονίας που λαμβάνουμε από τους άρχαίους 'Ελληνες καλλι-τέχνες, παραμένουν ένας άφθαστος πλουτισμός της ανθρώπινης πνευματικής κληρονομιάς.

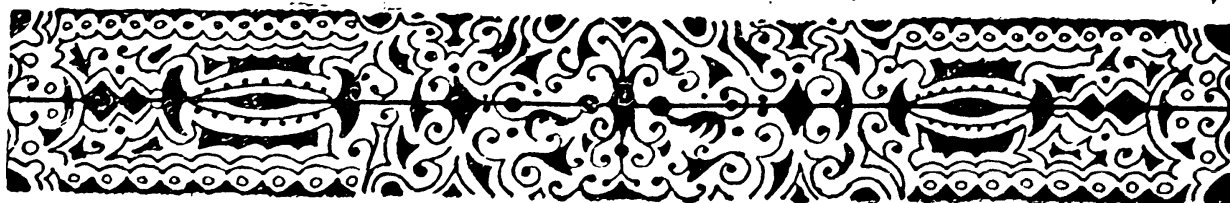
'Αν οι νεώτεροι λαοί έφευραν την πίστη, οι άρχαίοι 'Ελληνες έφευραν τη λογική και προτού την έφεύρουν την έφήμοσαν σε όλους τους τρό-πους του σκέπτεσθαι. Κατ' αυτούς, ή άρμόνια, ή ένότητα, ή αναλογία, ή φόρμα, έξασφαλίζουν τόσο την τέχνη της λογικής, όσο και τη λογική της τέχνης. Περτέργοι πάνω σε κάθε σκέψη και σε κάθε πράξη οι άρχαίοι 'Ελληνες, έκαμαν τη φι-λοσοφία και την έλλογη λογοτεχνία τελικά ει-δική υπόθεση του όλου ευρωπαϊκού πνεύματος. Και ό,τι ή νεώτερη φιλοσοφία και ή έπιστήμη άπλωσε λογικά και αναλυτικά, βρίσκεται ήδη σάν σύλληψη και σάν σπέρμα στους άρχαίους 'Ελληνες..

'Ο Γκαίτε υπήρξε μεγάλος, υπήρξε διάπυρος θαυμαστής του άρχαίου ελληνικού πνεύματος. 'Ο Ρενάν γονυπέτησε στην 'Ακρόπολη και προσευ-χήθηκε μπροστά στο ελληνικό φώς, αίτια όλων των αγαθών ξεκινήματων στον κόσμο. 'Ο 'Αγγλος Μπάυρον ρομαντικά ύμνησε το μεγαλειό της 'Αρ-χαίας 'Ελλάδας και πίστεψε, πως άξίζει να πε-θάνει κανείς για κάτι μεγάλο, όπως ήταν γι' αλ-τόν ή αναγέννηση του νέου ελληνισμού.

'Ο 'Αγγλος ιστορικός Τάρν βαθύτατα έρεύ-νησε την άκατάλυτη αξία του ελληνικού πνεύμα-τος, όπως αυτό έλδηλώνεται ως την τελευταία του παρουσία κατά την έποχή των Μακεδόνων. Το διβλίο του, «'Ο ελληνιστικός πολιτισμός» είναι δι-βλίο ενός πιστού της αλήθειας και ενός πιστού της αξίας, που λέγεται 'Ελλάδα ολοκληρωμένη. 'Ο Τάρν τελειώνει το διβλίο του μ' αυτές τις γραμμές:

«'Ο πολιτισμός δέν πεθαίνει. 'Ο ελληνικός πολιτισμός είναι ζωντανός. 'Ινωρίζουμε τα έλα-τώματα των άρχαίων 'Ελλήνων: τους πολέμους τους τους άνοήτους και άπανθρώπους, τη δουλεία, την ύποταγή της γυναίκας, την ήθική άποχαλί-νωση, τον άτομικισμό που φτάνει στη διαφθορά και τον έκφυλισμό, την τραγική άποτυχία των Μακεδόνων να συζεύξουν την έλευθερία με την

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΛΙΠΠΙΩΤΗ, Δημοσιογράφου

ΤΟ ΚΥΜΑ ΤΗΣ ΟΛΥΤΣΙΚΑΣ

Ἐρημίτης τῆς Ὀλύτσικας ὁ μοναχὸς Ἀλέξιος, σαρκάντα ἑπτὰ τόσο χρονῶν κακογερασμένο σαρκίῳ, κρατοῦσε τὴν ψυχὴν καρφωμένην στὰ δόντια. Δὲν τῷ θάλαζε ἀπὸ πόνου ποὺ τῷ θάλαζε νὰ φεύγει τὸ ἔρημο τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς καὶ τῆς χάριτος, ποὺ τὸν ἔφερε ἀπὸ χρόνια «ἐδῶ σι' ἀπάνου», στὴν ἀνεμόδαρτη τὴν Ὀλύτσικα, γιὰ «νὰ ἐξιλεώσῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τὴν ἀνομίαν καὶ ἀποπλύνῃ πάντα ρύπον τῆς καρδίας του». «Ἄμα ἔχει ταῖν ἡ ψυχὴ σου, — ἔλεγε ὁ Ἀλέξιος — καὶ θάσκει στὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τί πρὸς δειλίαν σου αἰ ριπαὶ τῶν ἀνέμων καὶ τῶν ὁμβρῶν ἢ ὀριμύτης;» Κι' ἀληθινά, ὁ Ἀλέξιος τὸ ἔλεγε καὶ τὸ πίστευε τὸ ρῆμα τοῦ Θεοῦ. Κι' ἀποκοτοῦσε κι' ἀράντεθε συχνὰ γιὰ νὰ ἐλογήσῃ καὶ νὰ εὐχηθεῖ στὰ κονάκια τῶν ἐλάχων τὰ Λιππιώτικα, τὰ Τροκεσίτικα καὶ τὰ Τσερτσανιώτικα, κι' ἀδιαφοροῦσε ἂν δρέχει, κι' ἂν θρονταλάει ὁ Θεός, ἂν ἀχολοῦνε οἱ λακκὲς καὶ τὰ ξῶθρα καὶ ἂν τὸ «Σημεῖο» (κορυφὴ τῆς μεγάλης Ὀλύτσικας, ποὺ σ' αὐτὴν ἔρχεται, ἀνήμερα τὰ Χριστούγεννα, ὁ υἱὸς τοῦ Κυρίου κι' ἀγναντεύει τοῦ μάκρου κατὰ τὰ πέλαα καὶ τίς θάλασσες) ἦταν σκεπασμένο ἀπὸ χιόνια

τάξη καὶ τὴν εἰρήνην στὸν ἐνιαῖο ἐλληνικὸ χῶρο. Ἀλλὰ αὐτὲς οἱ κηλίδες δὲ μᾶς σταματοῦν τόσο ὅσο ἡ τάση ἐκείνων πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, τὴ λογικὴ καὶ τὴν ὀμορφιάν. Πέρ' ἀπὸ τὰ ψεγάδια, θὰ αἰσθανθοῦμε ἕνα ζωηρὸ θαυμασμὸ πρὸς τὰ μεγάλα πνεύματα ποὺ φάνηκαν ἀναμεινὰ τους, μιὰ βαθειὰ εὐγνωμοσύνη πρὸς τὴ μοῖρα ποὺ τὰ ἔφερε στὴ γῆ. Κ' ἐμεῖς σήμερα ἐπιστρέφουμε ν' ἀναπαυθοῦμε, στὴ συντροφιά τους μέσα στὸ ἀγριο δάσος τῆς ζωῆς. Ἡ Ἀρχαία Ἑλλάδα θὰ μείνῃ πάντοτε σὺν τῇ φωτεινῇ αὐγῇ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, ποὺ, μ' ὅλα τὰ ἐλαττώματά της, βελτιώνει καὶ σημασιοδοτεῖ τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξήμας.

καὶ συμφορές. Ὁ Ἀλέξιος θὰ κύτταζε ὡς ἐκεῖ ποὺ σμίγει τὸ μάτι μὲ τὰ βουνὰ τῆς Λευκάδας, σὲ κάτι γαλάζιες ἀγκαλιὲς καὶ σὲ φιλήματα δειντριῶν καὶ ποταμιῶν καὶ ἐράχων καὶ θὰ δάκρυζε δλομόναχος μὲ τὸ δραμά του...

Καὶ ποῦ νὰ τὸ θάλει κάτω ὁ ἀσκητὴς ὁ Ἀλέξιος καὶ νὰ μὴν ἀποκοτήσῃ πρῶτ', μεσημέρι καὶ βράδυ, νὰ λειτουργήσῃ ψηλά στὸ «Σημεῖο», ὅπου ὁ Θεὸς ἔδινε πάντα τὴν παρουσία του σὲ τοῦτο τὸ Βουνὸ κι' ἀγιαζε τὴν Ἠπειρο καὶ τὴ Λάκκα καὶ ἔκανε νὰ σημάνουνε παντοῦ τὰ ἐσπερινὰ καὶ νὰ δλογηθοῦνε οἱ ἄρτοι καὶ νὰ μολοῦσαν οἱ ἄνθρωποι «κατὰ λόγον Θεοῦ καὶ ἀλήθειαν» καὶ νὰ πάη ἡ εὐτυχία μπερκέτι στὰ ζωντανὰ καὶ στὰ βοσκήματα, στὶς προῦσες, ὅπου σταλίζουνε οἱ γερόντοι καὶ στὰ παρραγκῶνια, ὅπου τριζοβολᾶνε τὰ κούτσουρα καὶ ψένεται ἡ μυριστὴ ἢ μπλατσαριά γιὰ τὴν φαμελιά καὶ τὸν νοικοκύρη, ποὺ ἔρχεται πουρνὸ — πουρνὸ, γυροβολῶντας τὰ πρόβατα στὶς σγάρνες ἀπὸ τὴν Πλακουτίδα καὶ καὶ τοῦ Μπόσ', τὴ Ρέντα καὶ τὸν Τροκεσίτικο τὸν Ἀϊ — Λιά. Naί, τὰ ξέρεῖ ἐλα αὐτὰ Ἀλέξιος, ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ. Τὰ νοιώθει βαθειά, ξέρεῖ πῶς πρέπει νὰ πάει μὲ κάθε τρόπο, στὸ «Σημεῖο», ὅπου θάρθει «ἐν σαρκὶ καὶ ὀπτασία» ὁ ἀφέντης τῶν Οὐρανῶν γιὰ νὰ πάρει τὴν ἀναφορὰ ἀπὸ τὸν «καλόγερο» ἀπ' αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν Ἀλέξιο, ποὺ τὸν «ἐπεφόρτισε τὸ Πνεῦμα», δεκαεφτά χρονῶν ἀρχοντόπουλο ν' ἀπαρτηθεῖ τὸν κόσμον καὶ τὸ θιὸς του καὶ ν' ἀνηφορήσῃ στὸ Ἅγιον τὸ Ὄρος, «πλησίον τοῦ πεφωτισμένου μεγάλου ἀρχοντος τῆς Μονῆς τῆς Ἰβήρων, Ἀρσενίου, τοῦ στρατηγοῦ καὶ

διπλωμάτου», και να γίνει περίλαμπρος μοναχός, με φως στο μυαλό και στην καρδιά και με αγάπη στην αγιότητα, την παρθενική του ψυχή.

Μά νά, που ο Κύριος έζητησε κάποτε τον 'Αρσένιο και «άπήγαγεν αυτόν έν νεφέλαις» και ο 'Αλέξιος έπήρε κι' αυτός των όμματιών του και έφθασε μιá μέρα στα μεγάλα τά Γιάννινα. Κι' έμεινε εκεί, άγνωστος και άσημος, στην γρηά την Καλούτσιανη και χάλαγε κρυφά τά πεντόλιρα, όχι για τ' έλόγου του, μά για την φτωχολογία, για τους πονεμένους και άχαμνούς τους «μερίμναις βιοτικαίς πεπεδημένους», πιότερο όμως, για τους Λακκιώτες γιατί άπ' εκεί κρατούσε ή σκούφια του. Γι' αυτό και τó πόναιε τó έρημο τó Λακκιώτικο, την Λίππα, που ήταν και χωριό του πατέρα του, και τά Γρατσανά, άπ' όπου κουδαλήθηκε νύφη ή μάννα, που τον γέννησε. Πάει, «κόκκαλου», κανένas δέν νοήθηκε ποτέσ στο πρόσωπο του 'Αλεξίου, τó άρχοντόπουλο, με τά πεντακόσια γιδοπρόδατα και τίς έφτά τίς μούλες τίς χαίμαλικωμένες, με τά σπία του και τά κελλάρια του, που δέν άδασταγαν πιá τó θάρος του ψωμιού και τους καρπούς και τ' άλατισμένα τά ξεροτύρια και την πάσα λοής ευλογιά της γής και των μπουστάνων. Μάειδε κανείς δέν τον άπείκασε ποτέσ του τον 'Αλέξιο και όλοι τον πιστεύανε άπό την Πόλη και την Βλαχιά κατεδασμένον...

—'Από που 'σαι, ώρε γέροντα; Τι χαλιεύεις έδω στην Καλούτσιανη;

Τον ρωτάγανε οί χωριάτες. Μά ο 'Αλέξιος δέν τους έκρινε ντίπ.

"Εδειχνε μόνο με τó δάχτυλο κάπου άόριστα, κάπου ανάμεσα ουρανού και γής και σάν να ύγραίνανε τότε τά μάτια του, κι' άν τον τηράγανε καλά και τά χείλια του θ' άργοσαλεύανε άπ' τή συγκίνησή του. "Αχ, αυτά τά ποτάμια της άναμνήσεως, τί τά θέλουνε και τά ξεκινάνε πίσω, με άπρονόητες κουτοκουθέντες, οί καλοί άνθρωποι, που τον ρωτάν για την προέλευσή του; 'Ο 'Αλέξιος τά έχει κι' όλας λησμονήσει όλα τά όνόματα, τά έχει μπερδέψει όλα τά πρόσωπα. Βιαστικά, μεγάλα σύννεφα μαυριδερά περνάν όλότσα επάνω άπ' τους στοχασμούς του. Τά ξέφωτα της ψυχής του κρα-

τήσανε μόνο λίγα λουλούδια και λιγοστά μπουμπούκια και όμορφίες. Κρατήσανε πρό παντός εκείνον τον πατέρα του, με τά στριφτά τά μουστάκια του και τó μεγάλο τó γέλοιό της καρδιάς του. Κρατήσανε και τή μανούλα του, ροδοκόκκινη, με τίς πρώτες τίς άσπρες χειμωνιές στα μακρυνά της μαλλιά. Κρατήσανε—άχ, πόσο πληγώνει αυτό τον 'Αλέξιο!—, τέσσερις μπουκλες ξανθές και δυό μικρά νεροπαλά παιδικά προσωπάκια, που ήτανε οί άδερφοϋλες του, γλυκές σάν τά τραγούδια του κορυδαλλού και πονετικές σάν τίς χρυσές τίς άδελφές του «έν μακάροις Λαζάρου του άδελφοθέου». Μά, Θεέ μου, καλέ μου Θεέ μου, γιατί να με ρωτάνε τάχα οί άνθρωποι, τó πουθε είναι ο προορισμός μου; Μπορώ να ξεχωρίσω τώρα, Πανύψιστε, τó χάος άπό την όροφή των Ουρανών Σου και τó μικρό τó ραϊδιό—τó άνελέητο, τó καταραμένο τó ραϊδιό, με τά είκοσι, εκείνα του μέτρα—, που μου τίς πήρε, τίς δυό ξανθές άρχόντισσες της παιδικής μου καρδούλας, άνήμερα της Χριστογέννας Σου Θεέ μου, και τίς κατρακύλησε με τά βουητά της βροχής, στο ρέμα του 'Αχέροντα κι' άπόμειναν άλαφιασμένα τά προβατάκια τους, κι' άπόμεινε όρφανεμένη κι' ή ψυχή μου; Πώς να τó ξεχωρίσω, λοιπόν, Κύριε, τó όνειρο, που ήτανε ζωή και την ζωή που κύλησε στο διάβα μιās νυχτιάς, σάν όνειρο θλιμμένο κι' έφιαλτικό; 'Εγώ, θυμάμαι—δέν θυμάμαι, τον όμορφο πατέρα μου, τον λεδεντάνθρωπο, που δρέθηκε την άλλη ήμέρα στο κατώι του σπιτιού μας χωρίς μιλιá και κίνηση καμμιá, μ' ένα πελώριο θυσιγιό τριντάχυλλο άπό αίμα πηγμένο στον τόπο της καλής της καρδιάς. Θυμάμαι—δέν θυμάμαι, τίς δύο μεγάλες μπουκλες της μητέρας μου, π' άρχίνησαν να λευκαίνουν σιωπηλά και να άνεμίζωνται στα φριχτά τά ραϊδιά, και τά παιδιά που χουγιάζανε και μπηγανε βουνά τά βογγητά για τή μάνα μου, που έχασε τά λογικά της, κι' άράντεδε ή τρελλή να κουδαλήσει ψωμί στο ίδιο τó ποτάμι, που έπήρε τίς άνύμφευτες νυφοϋλες της παιδικής μου ευτυχίας...

«—'Εκ του Θεού προέρχομαι, τέκνα μου και είς Θεόν μεταβαίνω»—άπαντούσε πάντοτε στερεότυπα ο 'Αλέξιος, ο άνθρωπος του Θεού. "Ωσπου ήρθε στο νοϋ του ή με-

γάλη απόφασι: Ἐτράβηξε στήν Ὀλύτεια, ψηλά ἀπ' τὰ χωριά τῶν προγόνων του, κι' ἐκεῖ στίς ἀνεμόδαρτες ράχες τῆς, ἔστησε τὸ τελευταῖο λημέρι τῆς «πρὸς Θεὸν κλήσεώς του». Κάπου, στήν πανύψηλη τὴν κορυφή τῆς, κοντὰ στὸ φοβερὸ τὸ «Σημεῖο»,—δπου ὁ Χριστὸς τρισημίσι τώρα χρόνια ἔρχεται σημαδιακὰ κάθε νυχτιὰ τῆς γεννήσεώς του, γιὰ νὰ βλογήσει τὴ Λάκκα καὶ τὰ χωριά τῆς,—ἔστησε καὶ «ἀνήγειρε διὰ χειρῶν τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἐλαχίστου δούλου τοῦ Θεοῦ Ἀλεξίου», παρεκκλησάκι στὸ ὄνομα τοῦ Ἀϊ Λιά τοῦ Λακκιώτη, καὶ μέσα σ' αὐτὸ κουλούριασε τὸ σκελετωμένο κορμί του ὁ Ἀλέξιος, καὶ ἄνοιξε τὰ φτερά τῆς ψυχῆς του, ψέλλοντας προσευχὰς κι' ἀκουλουθίες, ὕμνους κι' ἀπολυτίκια, καὶ στέλλοντας τὸ τραγούδι τῆς πίστεως του στὸ Θεὸ του καὶ τὸν δημιουργό του. «Ἐν τῇ σκέπῃ τῶν πτερύγων σου σκεπασθήσομαι καὶ ὑπνώσω, ὅτι σύ, Κύριε, κατὰ μόνας, ἐπ' ἐλπίδι, κατώκισάς με. Εἰς χεῖρας σου, Κύριε, παρατίθω τὴν ψυχὴν μου καὶ τὸ σῶμα μου. Αὐτὸς με εὐλόγησον, αὐτὸς με ἐλέησον, καὶ ζώῃν τὴν αἰώνιον χάρισάι με! Ἀμήν».

Τρισημίσι χρόνια τὸ τυραννοῦσαν τὸ ἐκκλησάκι οἱ μπόρες καὶ οἱ καταιγίδες τῆς Ὀλύτειας, τρισημίσι χρόνια δὲν ἔσταμάτησε λεπτὸ ἡ καρδιά τοῦ Ἀλεξίου, ν' ἀγαπάει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὰ ἔργα του, τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ φτωχὰ μαμούνια τῆς γῆς, τὰ κύματα τοῦ μακρυνοῦ τοῦ πελάου, τοὺς ἐλαιῶνες τῆς Πρέβεζας καὶ τοῦ Τσάμικου καὶ τῶν Γιαννίνων τὴ λαμπροστόλιστη τὴν ὁμορφιά. Ἐνα μονάχα τὸν πείραζε τὸν Ἀλέξιο! «Τὸ κύμα» τῆς Ὀλύτειας. Ὁ πανάγριος ἀγέρας τῆς, ὁ ἀσταμάτητος κι' ἀσυφιλίωτος τρελλοαγέρας τῆς, ποὺ δὲν ἐμόνιαζε ποτέ, μήτε καὶ μὲ τὴν πιὸ γαληνεμένη καρδιά, τὴν ἀλαφριά, σὰν τοῦ πουλιοῦ καρδοῦλα Ἀλεξίου τοῦ μοναχοῦ, ποὺ συχωροῦσε τὰ βροχητὰ του κι' ἤξερε νὰ νοιώθει τὸ φοβερὸ παράπονό του!

—«Ποιὸς ξέρει;—ἔλεγε ὁ Ἀλέξιος. Μίνα καὶ τοῦ ἐπῆραν κι' αὐτουνοῦ τοῦ μαύρου τὴν εὐτυχία του, τὴν μανοῦλα του ἴσως καὶ τὶς ἀδερφές του καὶ γέννηκε στοιχεῖο κι' αὐτὸς καὶ ταξιδεύει σὰν τρελλὸς ἐδῶ στὰ κορφοβούνια σαρώνοντας καὶ γδέρνοντας καὶ κλαίγοντας τὴν μοῖρα του καὶ τὴν ἀπαντοχὴ

του; Μίνα καὶ πρέπει νὰ δεηθῶ καὶ νὰ παρακαλέσω τὸν Κύριο καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ, ποὺ τόσο μὲ κιοτεύει;»

Καὶ ἀρχίνηξε ὁ Ἀλέξιος νὰ ἀναπέμπει εὐχὰς γιὰ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, γιὰ τὶς βροχὰς καὶ τοὺς σίφουνες, γιὰ τὶς καταιγίδες καὶ τὶς θύελλες καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα, καὶ πάνω ἀπ' ὅλα, γιὰ τὸ δριμὺ τὸ «κύμα» τῆς Ὀλύτειας. «Ἰκετεύσατε ὑπὲρ τοῦ κύματος τούτου, Ἀπόστολοι Ἅγιοι τῶν Οὐρανῶν, καὶ οὐρανοδρόμε προφητάναξ Ἡλίας τρισμέγιστε καὶ Θεοφροῦρητε καὶ ρύσασθε αὐτὸ καὶ ἡμᾶς, ἀπὸ κυνδύνων καὶ θλίψεων καὶ δωρητάτε ἡμῖν τὴν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν». Κι' ἦρθε, τὴ χρονιά ἐκείνη—ἐδῶ καὶ ἐξήντα τόσα χρόνια πίσω μας,—ἡ βραδυὰ τῶν Χριστουγέννων καὶ τὸ «κύμα» τῆς Ὀλύτειας τὸ εἶχε πιάσει ἀπὸ νωρὶς τὸ ἀπόγειο, τὸ τρομερὸ τοῦ τοῦ μπουρίνι καὶ ἔδερνε μὲ μανητὰ τὴν φαλακρὴ δουνοκορυφή καὶ σήκωνε καὶ τὶς πέτρες ἀκόμη μέσ' στήν ὀργή του. Ὁ Ἀλέξιος ἐδέετο γονατιστὸς καὶ πάλι καὶ προσήυχετο «ὑπὲρ ἀνέμων, ὑδάτων καὶ τόπων, κτηνῶν καὶ πτηνῶν καὶ καὶ ἀνθρώπων». Καὶ τὸ καντηλάκι του ἔκαιε μπροστὰ στήν εἰκόνα τοῦ Ἀϊ Λιά του καὶ μιὰ ἀπόκοσμη ψαλμωδία ἀγγέλων, ἀνάμιχτη μὲ ἀνύπαρχτο πανέουρμο λιθανωτό, πλημμύριζε τὸν μικρὸ τὸν χώρο τοῦ ἐρημοκκλησιοῦ του. «Ἄγγελοι μετὰ ποιμένων δοξολογοῦσιν». Τινάχτηκε ἀπὸ τὴν ρέμβη τῆς προσευχῆς του καὶ ἀπὸ τὴν νάρκη τῆς ἀγιοσύνης του ὁ Ἀλέξιος. Ἐνοιωθε, πὼς ἦρθεν ἡ ὥρα, ὁ υἱὸς τῆς Παρθένου, δπως κάθε χρόνο, ἦρθε καὶ τώρα, ἀνήμερα τῆς Χριστουγέννας γιὰ ν' ἀγναντέψει τὴν Λακκιώτικη ὁμορφιά ἀπ' τῆς Ὀλύτειας τὴν ὑψηλότερη τὴν κορυφή. Σὰν νὰ ἀκούει ὥρα σήμαντρα κοντινὰ καὶ χαρῶπὰ καὶ βροντεῖες καμπάνες, ποὺ σειοῦνε καὶ δογοῦνε τὰ σύμπαντα τῆς Ἡπείρου. Σὰν νὰ τὸν ἔκραξε ἐπιταχτικὰ ἡ φωνὴ τοῦ «ἐν μακάροις μακαριστοῦ κύρου καὶ δεσπότη τοῦ, Ἀρσενίου τοῦ πρεσβυτέρου, στρατηγοῦ καὶ διπλωμάτου καὶ ἱερωτάτου προηγούμενου τῆς ἱερᾶς Μονῆς τῶν Ἱδέρων». Καὶ ἀψηφώντας τὸ «κύμα» τῆς Ὀλύτειας, πετάγεται ἔξω σὰν τὸ πουλὶ καὶ τρέχει καὶ κορσεύει γοργὰ στὸ ἱερὸ τὸ πλάτωμα, στ' ὄνομαστὸ «Σημεῖο», ἐπ' ὃ Χριστὸς τὸν

καρτερεῖ κι' ἔλας γιὰ νὰ τοῦ πεῖ μὲ τὰ πανέρα χεῖλη του, τὴν γλυκύτατη παρηγοριά: «Χαῖρε, Ἀλέξιε». Καὶ νά, δὲν εἶναι ὀπτασία αὐτὴ οὔτε ψευδαίστησις. Νά, τὸ φῶς ποὺ καλεῖ στὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ. Στηλώνει τὰ μάτια του ὁ Ἀλέξιος. Τοῦ φαίνεται, σὰν νὰ διαβάζει κι' ἔλας κάτι ἀνάερο, μὲ τρέμουλα γράμματα, μέσ' στὴ φωτιά τοῦ Σταυροῦ. «Ἴδού, ἐγώ, ἐλήλυθα, ὑπὲρ πιστῶν καὶ ἀπίστων, ὑπὲρ μεγίστων καὶ ἐλαχίστων». Ὅσο πλησιάζει ὁ Ἀλέξιος πρὸς τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ, τόσο τὸ κύμα τοῦ τσακίζει καὶ τοῦ λυγίζει τὰ γόνατα. Μὰ θὰ τὸν φτάσει καὶ θὰ τὸν ἀγκαλιάσει τὸν Χριστὸν του, ἀπόψε, ὁ ἐρημίτης τῆς Ὀλύττικας. Βγάζει φωνὲς καὶ σὰ νὰ νοιώθει μιὰ ὑπεράνθρωπη δύναμη μέσα στὸ στήθος, ποὺ τὸχουν τρυπήσει οἱ σπαραγμοὶ καὶ οἱ νηστεῖες. Σὲ μιὰ ὑπέρτατη προσπάθεια «ἐλάχιστος ἐν ἀνθρώποις», ἀγκαλιάζει σφιχτά, σὲ αἰῶνια περίπτυξη, τὴν ὀπτασία τοῦ Θεοῦ. Τὴν ἴδια στιγμή, ποὺ σβύνει γιὰ πάντα τὸ πνεῦμα του, σβυεῖ καὶ τὸ φτωχὸ καντηλάκι τῆς ἐρημοκκλησιᾶς του. Ἡ με-

λωδία τῶν ἀγγέλων ἐπῆρε στὰ χρυσάφενια φτερά της τὸν Ἀλέξιο κι' ὁ φωτεινὸς Σταυρὸς τῆς Ὀλύττικας ἀκόμη εἶναι ἐκεῖ σὰν αἰῶνια ὑποσχετικὴ παρουσία μπροστὰ στὰ ἐκπληκτα μάτια τῶν τροπαναρέων, ποὺ τρέξαν ἀκούοντας τίς ὑστάτες κραυγές τοῦ ἀπόκοσμου καλόγερου τοῦ βουνοῦ τους...

Κι' ἀπὸ τότε—πᾶνε ἐξήντα τόσα χρόνια πῶς ἀπὸ μᾶς,—τὰ κονάκια τῶν δλάχων ἀπὸ τοῦ Τόσκεσι, τὴν Λίππα καὶ τὰ Τσερίτσανα, (δεκατέσσερις ὄλες—ὄλες, ἀχυροκολύβες, ποὺ βρίσκονται ἀπᾶνω στὴν Ὀλύττικα), ἔχουν νὰ ποῦνε καὶ νὰ ἱστορήσουνε πολλὰ γιὰ τὸ «θάμα τοῦ καλογέρου» καὶ δείχνουνε εὐλαδικὰ καὶ σήμερα ἀκόμη, τὸ γκρεμισμένο ἐκκλησάκι τοῦ "Αἰ Λιά καὶ τὸ «Σημεῖο», ὅπου κάθε χρόνο, τὴν βραδυὰ τῆς μεγάλης του Γεννήσεως, θὰ ῥθει ὁ γλυκὺς ὁ προφήτης τῶν οὐρανῶν, γιὰ νὰ μερέψει τοὺς τόπους καὶ νὰ εὐλογήσει τοὺς ἀνθρώπους, τὴν Ἡπειρο, τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅλη τὴ Λάκκα...

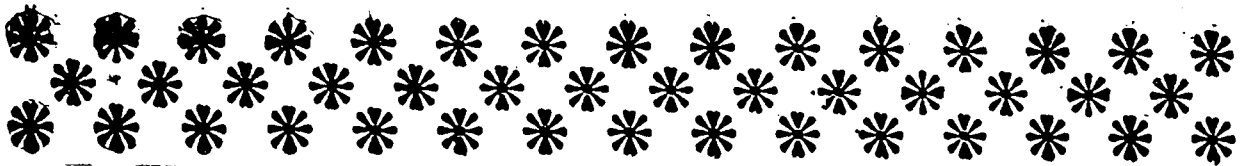
ΑΘΗΝΑ

Τώρα ποὺ θὰ ταξιδευτῆς, Θεοῦ, γιὰ τὴν Ἀθήνα,
μὴν πάρης δρόμο διαβατόν, κύμα χιλιοργωμένο.
Πάρε τὴ σιράτα τὴν τραχειά, πάρε τὴ χέρσα σιράτα
τὴν παρθενιά της κούρσεψε σὰν ποὺ σ' ἀνδρείους ταιριάζει
τὴ θὰ ὄρης Σκείρωνες τρανοὺς κι' ἀνίκητους Προκροῦστες
καὶ Περιφῆτες γίγαντες καὶ Χάρους Κερκυῶνες.
Κι' ὀρθώσου γυνε, τῆς Μοίρας γυνε καὶ τῆς γροθιάς βλαστάρι.
Χύσου δρακοντοπάλαυσε γι' ἀγώνισμα θανάτου.
τὶ ὅποιος πάει ὅλο μπροστά, πίσω γι' αὐτὸν δὲν ἔχει.
Εὐχὴ τῆς Αἴθρας σὲ φρουρεῖ καὶ τοῦ Αἰγέα ἐλπίδα.

Καὶ σὰν μὲ τὸ καλὸ ὅπως πᾶς, σὰν ὅπως προσδοκᾶμε
στ' ἀνέγγιχτο τὸ στήθος τους τὸ γόνατό σου βάλης
ἢ μάχη σου δὲν τέλειωσε μιὰ νέα μάχη ἀρχίζει
κι' εἰν' αὐτὴ ἡ μάχη πὺδ σκληρὴ πὺδ δυνατὴ πὺδ ἀέρινη
τί ναι ὁ ἐχθρὸς πὺδ ὑπουργὸς τὶ κρύβεται ἐντὸς σου
Θεοῦ, γόνε ἀνίκητε καὶ ὑψηλὴ τῆς σκέψης
κοίτα τοὺς μέσα Σκείρωνες, τοὺς μέσα σου Προκροῦστες
αὐτοὺς σὰν ρίξης στὸ γκρεμό, αὐτοὺς σὰν θανατώσης.
Τότε εἰν' ὁ δρόμος ἀνοιχτός κι' εἶναι κοντὰ ἡ Ἀθήνα!

Κώστας Τσιλιμαντὸς

ΑΙΝΕΙΕΣ

Κάθε φορά πὸν θὰ μᾶς τὴν κουρσεύουν] ~~_____~~
τὴν Πόλη, ἔμεῖς καὶ πάλι θὰ κινᾶμε ~~_____~~
στοὺς ὤμους τοὺς πατέρες φορτωμένοι
καὶ τὸ μικρὸν Ἀσκάνιο ἀπὸ τὸ χέρι...
Στοὺς ὤμους τοὺς πατέρες... στὶς καρδιές μας
τὰ ἰδανικὰ κλεισμένα, πὸν τὰ σπῆτια
θὰ ξαναθεμελιώσουν: τὴν Ἀγάπη,
τὴν Πίστι, στοὺς θεοὺς καὶ στοὺς συντρόφους,
καὶ θάχουμε τὴν πόρτα τῆς Ἑλπίδας
[δλάνοιχτη σὶὰ βάθη τῶν ψυχῶν μας...

Αἰῶνες κ' ἂν μᾶς τάχτηκε ἀπ' τὴ Μοῖρα
νὰ πλανηθοῦμε, τῷπε ὁ Ἀπόλλων: μέλλει
μας νὰ ξαναγυρίσουμε στὴ χώρα
πὸν κάποτε εἶχε θρέψει τοὺς προγόνους!

Κι ὁ σπόρος πὸν φυλᾶμε στὶς καρδιές μας
—τὸ ψυχουλάκι ἀπὸ τὸ Φῶς π' ἀνάπτει
σὶὰ στήθια μας, τ' ἀνέσπερο, ἀπ' τ' ἀστέρια—
θὰ ξεβλαστήσει καὶ θ' ἀνθίσει φλόγες,
στοὺς νέους πὸν θὰ στεριώσουμε βωμούς μας...

Κάθε φορά πὸν θὰ μᾶς τὴν κουρσεύουν
τὴν πλούσια Πόλη, πάλι θὰ κινᾶμε
σκλάβοι νὰ ζήσουμε δὲ μᾶς ταιριάζει
ἔτσι πὸν ξέρουμε νὰ πολεμᾶμε...

Στοὺς ὤμους φορτωμένοι τοὺς πατέρες
καὶ στὶς καρδιές τὰ ἰδανικὰ κλεισμένα,
καινούργιες στράτες πάντα θὰ ζητᾶμε
καὶ σὲ καινούργιες πλούσιες ἄλλες χῶρες
μιὰν ὁμορφη νὰ χτίσουμε ὅμοια πόλη...

Δημοσθένης Ζαδὲς

Η ΣΕΛΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ

ΠΗΛΙΝΕΣ ΩΡΕΣ

Κόκκινα μαλλιά Σαμφώνεια.
Στή μαύρη φλόγα του πολέμου,
ό οὐρανός της λεβεντιάς
καθάριος
στο φίλνις της αὐγῆς...
Τὸ φρύδι,
σπασμένο ἀπὸ τὸ κνοῦτο τῆς ζωῆς...
Κι' ὦ, τὰ μάτια!..
Δυὸ ἀστέρια
καρφωμένα στήν καρδιά τῆς "Ανοιξης.
Προφῆτες
πὺν ἀνατέλλουν πρὶν νὰ βγεῖ
ὁ πορφυρένιος ἥλιος.
Κι' ὁλόκληρος,
μιὰ ὑπόσχεση ἀκατάλυτη
γιὰ τὸ μισὸ ψωμί
γιὰ τὴ ζεστὴ καρδιά
τὴν ὁδηγήτρα φάλαγγα τοῦ πεπρωμένου
καὶ τὴν καθάρια γνώση.

Κούλης Αὐγερινός

Ἡ περίπτωξη τῆς ἀγάπης καὶ τῆς φτώχειας,
τῆς πείνας καὶ τοῦ γέλιου,
ἡ ἡχώ τοῦ RIDI PALIATSO
καὶ τῆς ἀνίας
μᾶς ζώνει.
Οἱ ζαρωματιῆς τοῦ μετώπου,
οἱ κίτρινες σφραγίδες τῆς ἀγρύπνιας,
τ' ἀγκομαχητὰ τῶν ἀποστάμενων πόθων.
κι' ἡ πίκρα μιᾶς ἄδοξης ἀνοιξης,
ξέθωρης καὶ χωρὶς πεταλοῦδες,
μᾶς προσφέρουν γιὰ χειραψία
κι' ἀνούσιο φίλημα θανατερό
τὸ χέρι, τὰ χεῖλη.

Κι' ὅστερα, τίποτα πιά, τίποτα.
Μόνο κάτι πῆλινα χαμόγελα
πὺν στολίσανε κάποιες πῆλινες ὥρες.

Ματθαῖος Μουντῆς

ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΟ

Χλώμιασ' ἡ μέρα κι' ἔμεινε παρθένα πεθαμένη
κι' ἔχει στολίδια νεκρικὰ τὰ πεθαμένα φύλλα
κι' ἔχει τὸ σκοῦρο σύννεφο γιὰ σάβανο, θλιμμένη
τὴ νεκροφίλησε στερνὰ γλωμὴ καὶ μιὰν ἀχτίδα.

Κι' ἔσβησ' ἡ μέρα κι' ἔσβησεν ἡ ἐλπίδα μέσ' στὰ σιγήθια
καθὼς τὰ δέντρα ἀσάλευτα δίχως ζωὴ 'χουν μείνει,
τὰ ὄνειρα, ξερόφυλλα πὺν τρεμοσβοῦν καὶ πᾶνε
καὶ πᾶν καὶ ξεφυλλίζουνε μέσ' στῆς ζωῆς τὴ δίνη.

Χλώμιασ' ἡ μέρα κι' ἡ στερνὴ γαλήνη τοῦ Ὀκτωβρίου,
μὲ καταιγίδας προσμονὴ γεμίζει τὸν ἀγέρα
σιμώνει ἡ μπόρα κι' ἔρχεται κρύα πνοὴ τ' ἀπείρου,
καθὼς γλωμιάζει κι' ἡ ζωὴ μὲ τὴ γλωμὴ τὴ μέρα.

Ρωμυλία Νάσιου

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΓΙΑ ΝΑ ΜΗ ΥΠΟΣΤΕΙΛΟΥΜΕ ΤΗ ΣΗΜΑΙΑ

Με τὸ παρὸν τεῦχος ἀρχίζει ὁ Ε' τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας». Ὅπως ἐγινε καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐκδόσεώς της, ἔτσι, καὶ κατὰ τὸ χρόνον ποὺ πέρασε, χρειάσθηκε νὰ καταβληθοῦν κόποι καὶ οικονομικὲς θυσίαι μεγάλες, γιὰ νὰ πραγματοποιηθῇ μιὰ ἀποστολὴ, ποὺ μονάχα τὴν ἱκανοποίησεν ὅτι ἐπιτελοῦν ἓνα ἔργο ἐθνικὸ καὶ πνευματικόν, προσφέρει σ' ἐκείνους ποὺ ἔταξαν τὸν ἑαυτὸ τους στὴν ὑπηρεσίᾳ της. Νομίζουμε πὼς δὲν εἶναι ἀναγκαῖο νὰ μιλήσουμε ἐμεῖς γιὰ τὰ ἐπιτεύγματά μας. Τὰ ἔργα μιλοῦν μόνον αὐτοὺς. Καὶ πιστεύουμε ἀκράδαντα—μᾶς δίνει τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς πίστεως ἡ ἀπήχησις ποὺ εἶχε ἡ προσπάθειά μας στὸ Πανελλήνιο—πὼς πραγματοποιήσαμε ἓνα ἔργο γιὰ τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ ὑπερηφανεύεται ἡ Ἡπειρος. Ὅμως τὰ βάρη εἶναι πολλὰ καὶ οἱ οικονομικὲς ἀνάγκες πολὺ μεγάλες. Γι' αὐτὸ καὶ κάνουμε ἐκκλησίαν σ' ὅλους τοὺς Ἡπειρώτες, σ' ὅλους τοὺς πνευματικὸς ἀνθρώπους τῆς χώρας ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ἄνοδο τῆς πνευματικῆς στάθμης τῆς ἐπαρχίας, πρὸς τὸ Κράτος, π ο ὗ π ρ ε π ε ι νὰ περιβάλλῃ μὲ ἰδιαίτερη στοργὴ τὶς τέτοιον εἴδους ἐκδηλώσεις, νὰ μᾶς ἐνισχύσουν στὴν προσπάθειά μας. Θὰ ἦταν λυπηρὸ νὰ πάψῃ νὰ ἀκούεται ἡ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὴ φωνὴ τῆς πνευματικῆς ἐπαρχίας γιὰτὶ δὲ στάθηκε δυνατό νὰ ὑπερνικηθοῦν τὰ οικονομικὰ ἐμπόδια ποὺ προβάλλονται. Ἐμεῖς πιστεύουμε πὼς αὐτὸ δὲ θὰ γίνῃ. Γιατὶ δὲ θὰ τὸ θελήσουν οὔτε οἱ ὡς τώρα συνδρομηταὶ μας—σ' αὐτοὺς ἐκφράζουμε τὶς εὐχαριστίες μας γιὰ τὴ συμπαράστασή τους—οὔτε καὶ οἱ νέοι, ποὺ ἀσφαλῶς θὰ ἐγγραφοῦν, οὔτε καὶ τὸ Κράτος ποὺ ἔχουμε τὴ γνώμη πὼς ἐπὶ τέλους θὰ μᾶς προσέξῃ καὶ θὰ ἐκτιμῇ τὸ συντελούμενον ἔργο στὴν ἀκριτικὴ αὐτὴ τῆς χώρας γωνιά.

ΤΑ ΒΡΑΒΕΙΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Μὲ ἰδιαίτερη εὐχαρίστηση οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῆς Ἡπείρου πληροφορήθηκαν τὴν ἀπονομὴ ἐπαίνου καὶ βραβείου ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν στοὺς ἐκλεκτοὺς συνεργάτες μας κ.κ. Δημ. Σαλαμάγκαν καὶ Λεάνδρον Βρανούσην. Ἡ τιμητικὴ αὕτη διάκρισις ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὸ ἀνώτατο πνευματικὸ ἴδρυμα τῆς χώρας στοὺς δύο Ἡπειρώτες συγγραφεῖς, ἀποτελεῖ τὴ δίκαιη ἀναγνώριση ἑνὸς ἔργου ἀφιερωμένου στὴν ἔρευνα καὶ τὴ συνθετικὴ ἐκφραση τῆς ἱστορίας καὶ λαογραφίας τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Ἑλλάδος γενικώτερα καὶ τὴν ἐπιβράβευση μιᾶς πολὺμοχθης καὶ πολὺχρονης προσπάθειας ποὺ ἔχει σὰ σκοπὸ τὴν πλουτισμὸ τῆς ἑλληνικῆς βιβλιογραφίας μὲ ἐργασίες τόσο χρήσιμες γιὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Ἡ ἀπόφασις αὕτη, συνδυαζομένη καὶ μὲ ἄλλες ἀνάλογες ἐκδηλώσεις, δείχνει πὼς ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ὀρθὰ ἐπίσημαίνει καὶ σωστά ἀξιολογεῖ τὴν προσφορὰ τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τοῦ τόπου μας, προβάλλοντας τὸ μόχθον τους στὸ προσκήνιον τοῦ πανελληνίου ἐνδιαφέροντος. Τὴν τιμητικὴ διάκριση ποὺ ἔγινε στοὺς κ.κ. Σαλαμάγκα καὶ Βρανούση—σ' αὐτοὺς πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τὴ βράβευση τῆς Ἡπειρώτισσας κ. Σοφῆς γιὰ τὸ ἔργο ποὺ αὕτη ἐπιτελεῖ στὴν Πάτρα—σημειώνει μὲ ξεχωριστὴ ἱκανοποίησιν ἡ «Ἡπειρ. Ἑστία» τῆς ὁποίας οἱ βραβευθέντες ἀποτελοῦν ἐπίλεκτα στελέχη τοῦ πνευματικοῦ ἐπιτελείου τῆς.

Ο ΘΙΑΣΟΣ ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ

Τὸ Παλλάδιον—ἓνα ἀκόμη ἀπὸ τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας—δὲν εἶναι μόνον πλούσιος σταθμὸς στὰ φτωχὰ χρονικά τοῦ ἐξωραϊσμοῦ τῆς πόλεώς μας. Δὲν εἶναι ἓνα ἀξιοπρεπὲς ἐπὶ τέλους ἐντευκτήριον ψυχαγωγίας γιὰ τὶς νοηλεῖς ὥρες τῆς ἀργίας μας. Τὸ μῆνα αὐτὸν ἀπέδειξε ὅτι εἶναι ὅλα αὐτὰ μαζύ, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἓνα ὀρμητήριον πνευματικῆς καλλιέργειας. Ἀφετηρία γιὰ τὴν πρώτη αὕτη ἐξόρμησις στάθηκε ὁ ἐρχομὸς τοῦ γνωστοῦ Θιάσου τῆς Κατερίνας. Ἡ Κατερίνα σὲ μιὰ σειρὰ τριάντα περίπου ἀπογευματινῶν καὶ βραδυνῶν παραστάσεων ἐμψύχωσε μὲ τὴν ποικιλίαν τοῦ ρεπερτορίου ἀλλὰ καὶ τοῦ ταλάντου της τοὺς πιὸ ἐτερόκλητους ρόλους, ἀπὸ τοὺς βουλεβαρδιέρους τύπου Σαβουάρ («Ὀγδοὺ Γυναῖκα»), Κράσανα (Χρυσὴ μου Ροῦθ) καὶ Στιούαρτ, (Ταξίδι ἀναφυχῆς) ὡς τὴ δραματογραφία τοῦ Μώμ (Ἱερὴ Φλόγα), καὶ πρὸ παντός τοῦ πάντα σύγχρονου Ἴψεν («Ἐντα Γκάμπλερ»). Σκοπὸς ἑνὸς σημειώματος δὲν εἶναι φυσικὰ νὰ κρίνῃ ἐν τῇ συνόλῳ τὴν ἀπόδοσιν τῆς πρωταγωνίστριας, ἀφοῦ περιλαμβάνονται στὸ πρόγραμμα καὶ καλῆς ἐπιτυχίας της, ἀλλὰ μπορούμε ἰσως νὰ τονίσωμε ὡς ἐποικοδομητικὰ γιὰ τὴν ἀγωγή τῶν θεατρόφιλων τὴν πολυσχέδια τῶν ρόλων της, μέσῳ ὧν ὁποῖων ἀναγκάζεται συχνὰ ἀνέτα καὶ σπάνια ἐπισφαλῶς, νὰ κινῆται ἀπὸ παράστασιν σὲ παράστασιν μεταξύ νεότητος καὶ γῆ-

ρατος, κωμικού και δραματικού. Τιμᾶ κυρίως τὴν Κατερίνα καὶ τὸ συγκρότημά της τὸ γεγὸνός, ὅτι δὲν ὑπετίμησε στὰ ἔργα καὶ στὴν ὑπόδυσή τους τὴν ἀντίληψη τοῦ θεατροφίλου κοινοῦ τῆς ἐπαρχίας ἀλλὰ ἔδωσε ἀπεναντίας θέατρον ἀξιώσεων. Τὸ Παλλάδιον τέλος ἔκανε ἔτσι ἀπέναντι τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν καὶ ἀπέναντι τοῦ τόπου τὸ χρέος του. Εὐχόμαστε νὰ εἶναι ἡ ἀπαρχὴ καὶ ὄχι ἡ ὥραία ἐξαίρεση γιὰ μιὰ καλλιτεχνικὴ ἀνθήση μὲ διαλέξεις, ἀπογευματινὰ ποιητικὰ καὶ προπαντὸς μὲ προσκλήσεις καὶ ἄλλων θεάτρων τῆς πρωτευούσης.

*

Η ΕΚΘΕΣΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἐνα πνευματικὸ γιὰ τὰ Γιάννινα γεγονός, ἦταν ἡ Ἐκθεσὶς τοῦ Ἑλληνικοῦ Χριστιανικοῦ Βιβλίου πού ὀργανώθηκε στὴν αἴθουσα τοῦ ἐδῶ Θρησκευτικοῦ Συλλόγου «Ἀπόστολος Παῦλος» στίς 26 Δεκεμβρίου τῆς περασμένης χρονιάς καὶ κράτησε ἴσαμε τὶς 9 τρέχ. Ἐκδόσεις τῆς Ἀγ. Γραφῆς μὲ ὑπομνηματισμούς, Βιβλία Χριστιανικῆς μορφώσεως. Βιβλία τῆς Οἰκογενείας, Βιβλία τοῦ Μορφωμένου, Χριστιανικῆ γενικὰ Λογοτεχνία, κτ' ἀκόμη οἱ ἐκδόσεις τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» κ. ἄ. ἡπειρωτικὰ βιβλία μὲ πολλὴ μεθοδικότητα καὶ φιλοκαλία ἐκτιθεμένα, ἔδειχναν στοὺς πολλοὺς πού τὴν ἐπισκέφτηκαν, τὴν ἔκταση πού πῆρε σήμερα τὸ χριστιανικὸ βιβλίον καὶ ἡ χριστιανικὴ λογοτεχνία καὶ κατὰ συνέπεια τὴν ἀνάπτυξη, ὅσο πάει καὶ σὲ εὐρύτερα κοινωνικὰ στρώματα τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος.

Εἶναι γι' αὐτὸ ἀξιοὶ συγχαρητηρίων καὶ εὐχαριστιῶν οἱ ὀργανωταὶ καὶ ἐπιμεληταὶ τῆς

Δ. Σ.

*

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΠΡΟΣ ΜΙΜΗΣΙΝ

Ὁ Δῆμος Θεσσαλονικέων, προκήρυξε ἀπὸ καιρὸ λογοτεχνικὸ διαγωνισμό πρὸς βράβεισιν ἔργων τοῦ πεζοῦ καὶ τοῦ ἐμμέτρου λόγου κυθῶς καὶ τοῦ δοκιμίου ἢ μελέτης ἐπὶ λογοτεχνικῶν θεμάτων. Εὐρύτατη ἐκδηλώθηκε ἐκεῖ ἡ συμμετοχή, καὶ ἡ ἀπονομὴ τῶν βραβείων, θὰ γίνῃ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ κρίσεως ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ, μεταξὺ 20ῆς καὶ 25ῆς Μαρτίου ἐ.ἔ.

Μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς, συγκαταλέγονται καὶ οἱ συνεργάται τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας» Π. Σπανδωνίδης καὶ Χρυσάνθη Ζιτσαία, εἰσηγητὴς τοῦ Διαγωνισμοῦ.

Δ. Σ.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Τάκης Δόξα: «Ναυαγοὶ» μυθιστόρημα — Πύργος 1955.

Χαιρόμαστε ἰδιαίτερα ἡμεῖς οἱ ἐπαρχιώται διαπιστώνοντας πὺς ἡ ἑλληνικὴ ἐπαρχία δὲν ἔπαψε ποτὲ νὰ δίνῃ μὲ ἀξιώσεις, τὸ «παρὼν»

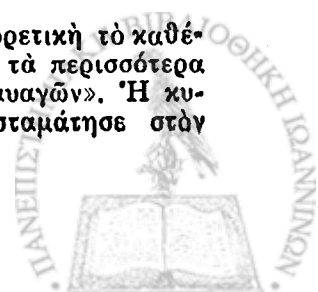
τῆς στὴν πνευματικὴ ἀνασυγκρότηση τοῦ τόπου μας. Φυσικὰ τὰ ἐπιτεύγματα πού πραγματοποιοῦνται εἶναι ἀποτελέσματα μιᾶς πίστεως πού ἔχει νὰ ἀντιπαλαίσῃ μὲ χίλιες δυὸ ἀντιξοότητες. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ λόγο, τὸ ἔργο τῶν ἐπαρχιωτῶν λογοτεχνῶν δὲν πρέπει νὰ κρίνεται μονάχα ἀπὸ τὴν ἀξία τοῦ περιεχομένου του ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς συνθήκες μέσα στίς ὁποῖες πραγματοποιήθηκε καὶ ἀπὸ τὴν ἀποστολὴ πού ἔχει νὰ ἐκκληρώσῃ. Ἀποστολὴ πού εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴν ἀνέλιξη τῆς ἐπαρχίας, μὲ τὴν πνευματικὴ τῆς ὑπόσταση.

Ὁ Τάκης Δόξας, ἀπὸ τὸν Πύργο τῆς Ἡλείας, εἶναι ἓνας συγγραφεὺς πού ζῇ καὶ δημιουργεῖ στὸν τόπο του καὶ τιμᾶ μὲ τὸ ἔργο του τὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία. Κι' ὄχι μονάχα αὐτό. Ὁ Δόξας εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ἐλπίδες τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Τόσο σὰν ποιητῆς, ὅσο καὶ σὰν πεζογράφου, κατορθώνει νὰ προβάλῃ τὸ ἀνάστημά του μέσα στὸ χάος τῶν πνευματικῶν ἀνησυχιῶν, πού ἰδιαίτερα δημιουργήθηκαν μετὰ τὸν τελευταῖο πόλεμο, καὶ νὰ ἀποτελῇ ἓνα ὑπολογίσιμον παράγοντα τῆς λογοτεχνικῆς μας ζωῆς, μὲ προσωπικὴ μιὰς πρὸς πλούσιας καὶ πρὸς μεσότης ἀποδοτικότητας. Ὅ,τι ἔχει προσφέρει, φέρνει τὴ σφραγίδα ἐνὸς ἔργου πού καλλιεργεῖται ἀπὸ ἀξιοδουλετὴ, ἐνὸς ἔργου πού κινεῖται μέσα στὰ πλαίσια τῆς τέχνης, πού διευρύνονται κάθε μέρα καὶ περισσότερο.

Οἱ «Ναυαγοὶ» εἶναι ἓνα μυθιστόρημα πού ἔχει βάθος τοῦ τὴν ψυχανάλυση. Θὰ μπορούσε νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς πὺς ὁ ἀναγνώστης θὰ βρῇ ἔτσι δυσκολίες στὴν κατανόηση τῶν χαρακτήρων πού ἀναλύονται. Ὅμως ἡ δόκιμη πέννα τοῦ συγγραφέως ξετυλίγει μὲ τέτοιο τρόπο τὸ μῦθο ὥστε νὰ συνυφαίνεται ὁ ἐπιστημονικὸς τρόπος ἔρευνας μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴν πραγματικότητα. Ἐτσι οἱ ἥρωες δὲν μένουν ἀπροσδιόριστα σχήματα «θεώμενα» μονάχα ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς ψυχανάλυσης, μὰ γίνονται ζωντανοὶ ἄνθρωποι, μὲ ψυχικὴ συγκρότηση δημιουργημένη ἀπὸ τὶς συνθήκες πού μεταπολεμικὸ ἐπεκράτησαν. Οἱ «Ναυαγοὶ» τοῦ Δόξα εἶναι οἱ ναυαγοὶ τῆς τελευταίας πολεμικῆς θύελλας, πού ἀγωνίζονται νὰ ἐπιζήσουν, νὰ δημιουργήσουν ἢ καὶ νὰ ζητήσουν σ' ἓνα κόσμον φανταστικὸ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἰδανικοῦ τους, καθέννας μὲ τὸν τρόπο του.

Ἡ Ἰωάννα — ἡ ἡρώϊδα τοῦ μύθου — πού τυραννιέται ἀπὸ τὶς ἐπιζητήσεις τοῦ παρελθόντος, πού θέλει νὰ βλέπῃ στὸ πρόσωπο τοῦ Δημήτρη τὸν πεθαμένο της ἀρραβωνιαστικό, τὸν Μαρῖνη, ἓναν ἔρωτα ἐξιδανικευμένο, στερημένο τελείως ἀπὸ τὴν ὑλική του ὑπόσταση, εἶναι τὸ τραγικὸ πρόσωπο μὲ τὸ πληθὸς τῶν ἀντικρουόμενων, πολλὰς φορὲς, συναισθημάτων, πού δὲν μπορεί νὰ προσαρμοσθῇ στὸ περιβάλλον της. Ζῇ τὸ δικό της κόσμον μὲ συνέπεια, πού ἔχει σὰν κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τὸ θάνατον.

Στὸ ἴδιο πλαίσιον — οὐ διαφορετικὴ τὸ καθεὶνα κλιμάκωσις — κινοῦνται καὶ τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἄλλα πρόσωπα τῶν «Ναυαγῶν». Ἡ κυρία Ἀρτεμὴ πού ἡ ζωὴ της σταμάτησε στὸν

πόλεμο του 40—41 κι' έγινε μνήμη που προεκτείνει την υπαρκτή της στο παρόν. 'Ο γιατρός «που αγωνίζεται, μάταια βέβαια, να συνδέσει την καινούρια του ζωή με την παλιά, να μαζέψει τη στάχτη που τούχε αφήσει ο πόλεμος, να τη ζυμώσει με το ίδιο του το αίμα και να ξαναπλάσσει το χαμένο του άνθρωπο». 'Ο καπετάν—Γλυκέρης που καταπίνει μαζί με τις μαύρες τολύπες του καπνού και τις φαρμακερές αναμνήσεις της ζωής του, αυτές που βομβίζουν γύρω από την προδομένη αγάπη του και το συντρίμμι καράβι του, τη «Μανταλένα». 'Ο Βαρώνος που μάταια περίμενε το τραίνο που θα περνούσε από το Νανού και η κυρά—Γραμματική με τη φυσιογνωμική της. Είναι όλοι τους άνθρωποι που αδυνατούν να περιμαζέψουν τα συντρίμια της ναυαγισμένης τους ζωής, να δώσουν λύση στο δράμα της ψευδαισθήσεως, είτε γιατί δεν μπορούν, είτε γιατί δεν το θέλουν. 'Ετσι ικανοποιούνται με το να μένουν δεσμωμένοι της μνήμης των και να αυτοτυραννούνται.

Ναυαγοί βέβαια είναι κι' ο Δημήτρης κι' η Ροζαλία. Μά σ' αυτούς ή θέληση για τη ζωή και τη δημιουργία είναι τόσο ισχυρή που δεν αφήνει περιθώρια για νοσηρούς δραματισμούς. Ζούν με την έλπιδα πως «ή μοίρα, μπορεί να μην είναι ή ίδια για όλους» πως «με τη βοήθεια και την επιμονή τους, μ' έναν αδιάκοπο αγώνα μπορούν να γυρίσουν πίσω τα κύματα της θάλασσας για να σωθούν από το ναυάγιο...». Δεν παραδέχονται την ήττα τους, όπως οι άλλοι, δε σκύβουν το κεφάλι μπρός στης μοίρας τόν κατατρεγμό. «Νοιώθουν μέσ' από τη στάχτη και τη φρίκη μιὰ παράξενη δύναμη: την πίστη στην αναδημιουργία. Γύρω τους παφλαζει ακόμη το πέλαγος που κόντευε να τους αφανήσει τη ζωή. Όμως πιασμένοι από ένα ξεμεινέμένο κατάρτι, γυρίζουν πατώντας από κορφή σε κορφή στα κύματα για ένα καινούργιο λιμάνι...». Και το πετυχαίνουν. Και βγαίνουν στο τέλος νικηταί.

Οι «Ναυαγοί» του κ. Δόξα είναι μυθιστόρημα εποχής. Είναι βγαλμένο από την τραγωδία που έδημιούργησεν ο πόλεμος. Στους ήρωές του μπορεί εύκολα κανείς να προεκτείνει τόν έαυτό του και να ζήσει τόν δράμα τους. Όσο κι' αν μερικοί απ' αυτούς φαίνονται παραξενοί δεν μάς ξαφνιάζουν. Γιατί όλοι, ποιός λίγο—ποιός πολύ, έχουμε να περιμαζέψουμε συντρίμια, να επουλώσουμε ψυχικά τραύματα, ή ακόμα και να αρνηθούμε την προσαρμογή. 'Ετσι τόν ψυχαναλυτικό βάθρο πάνω στο οποίο στηρίζει ο συγγραφέας τόν έργο του, γίνεται αίτια να γνωρίσουμε, μέσω των χαρακτήρων που αυτός διαγράφει, καλύτερα τόν έαυτό μας.

'Ηταν τραχύ τόν ύλικό που είχε στα χέρια του για κατεργασία ο κ. Δόξας. Όμως ή συνθετική του ικανότητα, ή περιγραφική του δύναμη κι' ο λεπτός τρόπος έκφρασης—ο Δόξας είναι πριν απ' όλα ποιητής—ξεπέρασαν όλες τις δυσκολίες. Κι' έτσι μάς παρουσίασε ένα μυθιστόρημα

όλοκληρωμένο από κάθε πλευρά, ένα έργο που τιμά τόν συγγραφέα και τήν επαρχία του.

ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

*

Δ η μ. Σταθόπουλου: «Χειραψίες».

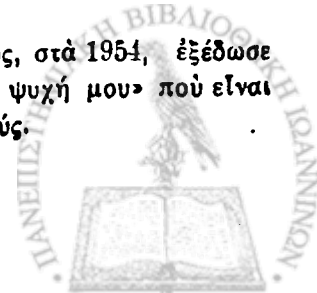
—Δέν ξανάγραφα. Έχω καιρό—σχεδόν ένα χρόνο—που χάθηκα πίσω απ' τὰ θολὰ νέφη τῆς ἀνάγκης.

Κι' όταν στέκομαι, μπρός στά βιβλία, τυραννισμένος καί φορτωμένος τόν ἀγκομαχητό, κυττάζω μονάχα τούς τίτλους των. Κι' αὐτό εἶναι πολὺ. Ἐνῶ, ἀπό γύρω μου, τὰ γεγονότα μέ κυνηγοῦν χωρίς κἀναν οἶκτο. Πιστεύω στό Θεό. Κάποτε θά σταματήσω. Τότε, θά χτενιστῶ καί θά κυττάζω τόν κόσμον στόν καθρέφτη μου. Μά, τώρα, θά ξανασάνω. Μόνο γιά μιὰ στιγμή ὁ φίλος μου Δημήτρης Σταθόπουλος, μούστειλεν ἕνα γαλάζιο ποτήρι γεμάτο νερό. Κι' εἶναι τὰ χεῖλη μου διψασμένα. Θυμάμαι τήν ὥχρη του ὄψη. Εἶναι ἕνα παιδί, πού μέθυσε στοὺς λυρικούς λειμῶνες τῆς ἐνατένισης στήν ὑπέρτατη τελειότητα. Κι' ἀπορῶ γιά τήν πρώτην κατάχτησή του στό ἀπειθάρχητο διάστημα τῶν ρυθμῶν.

Μέσα στίς δεκαεφτά «Χειραψίες» του, ἀκούεται συνταραχτικό ἡ φωνή μου, πίσω απ' τὰ ραγισμένα τζάμια ἡ στά λιγδωμένα μουράγια. Σ' αὐτήν ἀποκαλύπτονται ὁλοζώντανα οἱ φοβερές κι' ὠραίες ὑποσχέσεις τῆς βιβλικῆς προσμονῆς. Καί, μὰ τήν ἀλήθεια, δέν ξέρω γιατί δέν ἔχουν τίποτα τὸ φριχτὰ ἱερό. Εἶναι ὅλες τους, τόσο ὁμορφες, τόσο ἀπλές, τόσο ἀγαθές πού, ἂν τίς κυττάξεις κανεῖς, νοιώθει πὼς εἶναι ἕνα παιδάκι ἀθῶο πού ὀνειρεύεται. Κι' ὅξω δέν ἀκούεται τίποτα. Κι' οὔτε ξερεῖ κανεῖς πού εἶναι ὁ ἥλιος. Όλα εἶναι αὐθύπαρχτα. Μονάχα, πού καί πού, ἀκούεται ὁ θρόος τῆς μελαγχολίας τοῦ ποιητῆ. Δέν κάνει νὰ ἐρευνήσω· ἀλλά, μπροστά στίς ἱκεσιακές χειρονομίες τῆς τωρινῆς ἀνθρωπότητας, εἶναι καί μιὰ παθητικὴ φωνή. Κι' αὐτό τώρα πού, ὁ φίλος κ. Σταθόπουλος, δέν ἔχει τήν ἀνάγκη απ' τὰ πρῶτα χειροκροτήματα.

Στόν ἴδιο γῶρο ἀπόνα χρόνο, τὰ ρήματά του—τί λέω!—τ' ἄλματά του εἶναι καταπληκτικά. Πόση ἀπόσταση τὸν χωρίζει απ' τήν ἀπόδοση τῶν ψαλμῶν! (*) Ἐνῶ δέν ἀνθίσαν δύο ἀνοιξες. 'Ο Σταθόπουλος, σήμερα, δέν εἶναι ὁ συλλέκτης τῆς ὠραίας κι' ἀγαθῆς μετάνοιας, τῆς θεϊκῆς φοβίας πού γλοῖζει στά συντρίμια τοῦ Δαυὶδ. Ἀντίθετα, εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού χαιρετίστηκε μέ τὸν ἴδιο τόν θεὸ τῆς παιδικῆς νεότητος. Κι' ἔχουμε ἀξιώσεις, στίς παρωδίες τῆς χιμαιρῶδους ἡλικίας τῆς ἐποχῆς μας, ν' ἀκούσουμε τὴ φωνή του στεντόρια, κοσμογονική. Πρέπει νὰ ξεπεράσει τήν ἀχλή τῆς ἐνοχῆς συναίσθησης μπρός στό Θεό. Ζητᾶμε τὴ ζωὴ στ' ὀρθρινό της

(*) 'Ο Δ. Σταθόπουλος, στά 1954, ἐξέδωσε τὴ συλλογὴ «Ἐδίψασεν ἡ ψυχὴ μου» πού εἶναι ἀποδόσεις απ' τοὺς ψαλμούς.

χαιρέτημα κι' όχι στους δειλούς ίσκιους της δύσης.

Τὰ κρίνα είναι καταπράσινα. Κι' άπέραντος ό δρόμος της ποίησής του, ένω, ή συγκρότηση του ποιητή είναι προσωπικά άρτια. Νά επιβίωση στην τραχεία του πορεία. Και νά μὴν περιμένει την άρρωστη, τή σβυμένη φωνή των «γηρασμένων» καιρών. Οί στίχοι του έχουν μιάν υπεύθυνη αὐτοτέλεια. Κι' είναι άπαλοί, ροδαλοί καθώς τὸ πρόσωπο μιᾶς ένάρετης γυναίκας. Μοῦναχα πού έχουν, σχεδόν πολύ, τή «γλαρῆ» άπόπνοια μιᾶς έξιλεωτικῆς προσφοράς. Κι' αὐτό είναι πού, στίς στροφές τους, τοὺς κάνει νά «τακίζουν» κάπως σκληρά. Μόλα ταῦτα,—πού είναι ύποκειμενικές διαθλάσεις στη διάθεση—, θά περιμένουμε τή νέα προβολή τοῦ φίλου κ. Σταθόπουλου. Τώρα, τὸν συνιστῶ, χωρίς επιφύλαξη καί με ένθουσιώδικη χειραψία, σέ όλους τοὺς ανθρώπους. Ένω, ἐγώ θά γνωτεύω, στους μακρινούς όρίζοντες των ίδανικῶν μας, νά τὸν ἰδῶ χωρίς κᾶνα—ἔστω καί γυρόχροο—θρήνο, στήν άνατολή τῆς κάθαρσης, πού άναχαράζει σὸ άσπρο γέλοιο ένός θεοῦ.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

*

Κώστα Ε. Σίμου: 'Αμαρτωλοί, στίχοι.
Κάϊρο 1955.

«Ένα άξιο παιδί τῆς 'Ηπείρου», επιγράφει τὸ κριτικό σημείωμα πού δημοσίευσε σὸ «Φῶς» τοῦ Καίρου, ό φίλος τοῦ Κώστα Σίμου Γεώργιος Στυλιανός, γιά τήν ποιητική τοῦ πρώτου Συλλογή «Αμαρτωλοί», πού ἔπεται άλλων δύο του, των: «Πρώτες Φλόγες» καί «Έλληνική Γῆ». Στήν τελευταία αὐτή εἶχα αφιερώσει μικρό μου σημείωμα, πού δημοσιεύτηκε στήν «'Ηπειρωτική Έστία».

Κι' είναι πραγματικά ένας βέρως ήπειρώτης, ό Κ. Σίμος, νοσταλγός τῆς πατρικῆς γῆς, σίσθηματίας, πατριδολάτρης, γεμάτος «θέρμη καί εἰλικρίνεια». Ἰσως γράφει ἐκεῖ ό προμνημονευμένος φίλος του. Στους 'Ασπράγγελους τοῦ Ζαγοριοῦ εἶδε γιά πρώτη φορά τὸ φῶς τῆς μέρας, καί σκληρῆ ἦταν ή ζωή του κατά τὰ παιδικά του χρόνια. 'Απόφοιτος τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, ταξιδεύτηκε σὸ Κάϊρο κοντά σὸν ἐκεῖ απόδημο πατέρα του. Μά ἦρθε κάποτε ή ὥρα νά στερηθῇ γιά πάντα ἀπὸ τήν προστασία του. Κι' ἄρχισε τότε γι' αὐτόν ή βιοπάλη στήν ὁποία δείχνει ὅλα τὰ χαρίσματα τῆς 'Ηπειρωτικῆς κατὰγωγῆς του. Όμως αὐτός, δέν ἔσπασε μέσα του τὸ λυρισμό καί τὸ αἶσθημα μέ τὰ ὁποία ἦταν προικισμένος, κι' ἔχοντας μόλις μῆτ' στήν τρίτη δεκαετηρίδα τῆς ἡλικίας του βγάξει τήν πρώτη Συλλογή του.

Ό Κώστας Σίμος, σά γνήσιος ήπειρώτης, δέ χάνει στή βιοπάλη οὔτε τὸ έντιμο τοῦ έσωτερικοῦ του κόσμου, οὔτε τή συναισθηματικότητά του. Καί ταυτόχρονα μέ τήν 'Ηπειρο, άγνός αὐτός πατριώτης άγκαλιάζει τώρα τή μεγαλύτερη πατρίδα μας, μέ τή δεύτερη Συλλογή του: «Έλληνική Γῆ», πού κυκλοφόρησε στὰ 1952.

Τὸ άχάλαστο πού κράτησε τοῦ ήπειρώτικου έσωτερικοῦ του κόσμου, τὸν παρωθεῖ νά βγάλη τήν τρίτη Συλλογή του: «Αμαρτωλοί», ὅπου ξανόίγει, μέ δέος καί μέ οἶκτο, μέ τὸ κλάμα καί τὸ μαστίγιο, τίς σημερινές κοινωνικές πληγές, τήν ύποκρισία καί τήν άποσύνθεση, ὀρρωδώντας μπροστά σὸν κίνδυνο πού διατρέχει ἀπ' αὐτό ή ράτσα καί γενικώτερα ό κόσμος.

«Πόλεμοι!... αἶμα, συντριβή»
σά φύλλο τρέμει ή ψυχῇ
σὴ σκέψη τοῦ θάθρου...
Τὸ δρόμο, τὸν κατήφορο
πήραμε, 'Αίγο Φῶς!..
Φῶς ἱλαρὸ μέσα σὸ νοῦ
πού ἀλύπητα τὸν δέρνουν
τὰ πῆθ' μας...

Όλος αὐτός ό στενώτερα ήπειρώτικος καί πλατεῖα παγκόσμιος κόσμος κατοπιτρίζεται στὰ στιχογραφήματα τοῦ Κ. Σίμου· μ' αὐτόν, δέ λείπουν οὔτε οἱ «κρινανθοί» οὔτε οἱ «ήμεροι».

Δέ μοῦ πέφτει πολὺς λόγος γιά τίς άλλες αξίες—ή καί άπαξίες—των ποιημάτων του. Πιστεύω ὅμως ἀκράδαντα ὅτι ό Κώστας Σίμος, είναι, ἀληθινά, ένα «άξιο παιδί τῆς 'Ηπείρου», μέσα σ' ένα σημαντικό κέντρο τοῦ απόδημου 'Ηπειρωτισμοῦ.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

*

Πάνου Ν. Παναγιωτοῦνη: 'Ωρες Δοκιμασίας (ποιήματα), 'Αθήνα, 1955.

Η άναμφισβήτητη εξέλιξη, πού παρουσιάζει ό κ. Παναγιωτοῦνης σὸ δεύτερο βιβλίο του, ἱκανοποιεῖ τή στήλη αὐτή. πού πριν κάμποσους μήνες εἶχε σταθῇ μέ πολλήν επιφύλαξη σὸ πρώτο φάνερωμα τοῦ νέου ποιητῆ.

Τὰ δύο χρόνια, πράγματι, πού μεσολάβησαν ἀπὸ τή «Μπαλλάντα τῆς 'Αγάπης» ὡς τίς «'Ωρες Δοκιμασίας», πλούτισαν τὸ στίχο τοῦ κ. Παναγιωτοῦνη σέ αἶσθημα, μουσικότητα καί δάθος, ἔτσι πού νά επιτυγχάνεται μιᾶ γνήσια ποιητική αἰμόσφαιρα καί μιᾶ λυρική υπεβολή. Η σκοπιά του αὐτῆ τῆς φοράς ἐδρύνεται καλ, ὅχι σπάνια, ἀκούεται καθαρά τὸ πιστεύω του «σὴ μεγάλη αὔριο, πού θάναί ὁπωσδήποτε καλύτερη, ὡραιότερη καί πιό πνευματική», ὅπως γράφει ό ἴδιος σὸ προλογικό σημείωμά του.

Ένας ζωντανός άνθρωπος, έτοιμος ν' αντιμετώπισῃ μέ πίστη ὅ,τι είναι νᾶρθη, προδίδεται ἀπὸ στίχους σάν αὐτοῦ:

Έτσι κατὰστηθα ἄς ἀντικρύσουμε τὸ φθινόπωρο
μ' άνοιχτά παράθυρα, μ' άνοιχτά πουκάμισα
μέ τὰ στήθια δοσμένα σὴ βροχή
καί στὰ κίτρινα χλωμά νεκρικά φύλλα πού πέ-
[φτουν·

τὰ φθινόπωρα είναι καί γιά μᾶς·

ἔτσι κατὰστηθα, μ' άνοιχτά παράθυρα

πού τρίζουν σὸν άγέρα,

μ' άνοιχτά πουκάμισα καί λευτερά τὰ δυνατά μας
[στήθια

ἄς προσμένουμε.

Ακόμα και οι φαινομενικά μελαγχολικές φωνές του είναι περισσότερο φωνές καλωσύνης και αγάπης και μοιάζουν με μουρμουρίσμα ρυακίου που έτοιμάζεται να γίνει δυνατό ποτάμι, που παρασέρνει στο διάβα του κάθε μικρότητα και κάθε κακίς. Στο «Αντίδρομο», ένα από τα καλύτερα ποιήματα της συλλογής μας λέει:

Θά κλέψω από τόν ήλιο χρυσάφενια ζέστη,
Θά κλέψω απ' τ' αμάτα ρόδινα χαμόγελα
κι' από παιδιά με μπούκλες και χρυσές πλεξούδες
θα συλλέξω φωνές γλυκώχες
για να σε ζεστάνω και να σε τραγουδήσω,
μάννα μου, μανούλα.

Χαίρεται κανείς, αλήθεια, τις εικόνες και τη μουσική σε τέτοιους στίχους. Περιπατάει ακόμα γοητευμένος ο αναγνώστης στις «Ποιητικές ιδέες σε σ' έλασσον», που μερικές απ' αυτές δίνουν το μέτρο της δύναμης του κ. Παναγιωτούνη σε επιγραμματικότητα και συμπύκνωση.

Μπορείς να κλείσης τη συλλογή με την ειλικρινή χαρά πως ο νέος ποιητής έχει κάτι να πη και μπορεί να το πη.

B. B. ΣΦ.

*

Σ ο φ ί α ς 'Α ν α σ τ α σ ι ά δ η: Πίνδος, 'Αθήνα 1955.

Ποιητικό και λεβάντικο μπορεί κανένας αξιολογικά να χαρακτηρίσει το βιβλίο της διδως 'Αναστασιάδη. Από την πρώτη ως την τελευταία του σελίδα αποπνέει άρωμα βουνίσιο και μεταφέρει τη φαντασία σ' ένα κόσμο θρόλου και όμορφιαν. Σπάνια σε βιβλία τέτοιου είδους μπορεί να βρεθώ τόσο πηγαία φωνή, τόσο δύναμη στοχασμού λυρικά δοσμένη, όπως στην «Πίνδο».

Μία περιήγηση του ήρωϊκού βουνού, που έγινε χωρίς «σκοπό» συγκεκριμένο, χωρίς πρόθεση περιγραφής. Μά από την περιήγηση αυτή βγήκαν οι ωραιότερες σελίδες, που πρωτοδημοσιεύθηκαν το 1941 στη «Νέα Κοίτα» φανέρωναν ένα γυναικείο πεζογραφικό ταλέντο από τα λίγα.

Η συγγραφέας—ή ποιήτρια είναι το σωστό—που είδε την Πίνδο με φλογισμένη από αγάπη καρδιά, δεν δίνει ένα ξηρό κοινόδομοτικό. Πλανιέται ανάμεσα από δάση και κορυφές—η δά είναι κι' άλλο τίποτα ή Πίνδος;—και γιομίζει την φυγή της. Κι' ύστερα από την περιπλάνηση αυτή κάθεται και συμμαζεύει τις εικόνες και μας τις δίνει να τις χαρούμε με το δικό της φακό, ένα φακό μαγικό, που χωρίς καθόλου να σθεύη τη μορφή του βουνού, μπορεί να τονίση σε χρώματα ό,τι αξίζει περισσότερο να τονισθώ.

«Οι ψηλές κορφές—λέει στη σελ. 24—άγνων και τις ιδέες τους τις λαγκαδιές, και τ' ίδια τους τ' χωριά. Αφού ξεπέρασαν την πάλη που τις δημιουργήσε, με ήρεμες, καθαρές γραμμές σηκώνουν προς τόν ούρανό, μυστικό σύνδεσμο τους—πάνω απ' τ' αβύσσους των άβυσσων και τ' εξοχίσματα των ανθρώπων—το μονοπάτι του θρόλου. Το μονοπάτι των ζυγών... Εκεί πάνω ος ταξιδεύει στην άγκαλιά του ο αέρας. Οι χούφτες σας γεμίζουν ήλιο. Η νύχτα ος ντόνει με άστ-

ρια. Και τ' αβυθιά χαράματα, τ' αβυθιά που κουρασθήκανε θά γόρουνε να ξεπροστάρουν στο πλευρό σας...»

Κι' ένα άλλο δείγμα:

«Σ' όλο το μάκρος και την έκταση της όρσειράς, κρυμμένα και στις πιο απομακρυσμένες πτυχές της, θά τ' συναντήσετε μέσα στις καλάμ-ποκιές τους, τ' α χωριά με τις γκρίζες πέτρινες σκεπές. Είστε ένας περαστικός από τούτα τ' α μέρη. Έχετε κι' όσες ξεχάσει τ' α ος πέταξε έδω πάνω, κι' ανήκετε ολόκληρος σ' αυτό τόν άγνωστο κόσμο των βουνών. Τ' α μάτια σας κατάπληκτα ανακαλύπτουν πάνω στη γη τ' α βασιλείο του παραμυθιού και τού όνειρου...»

Ακόμα κι' όταν ή Σοφία Αναστασιάδη θέλει να μιλήσει για τήν Ιστορία τού βουνού και για τήν κοινωνική κατάσταση των κατοίκων του δεν ξεχνά αυτό τ' α θαυμαστό ύψος και δεν παρασέρνεται από στεγνές λεπτομέρειες: και τ' α όνόματα κι' οι χρονολογίες, όπου υπάρχουν, γίνονται ποιητικά και ζωγραφικά.

Στο σημείωμα αυτό, δόθηκαν δυό τυχαία κομμάτια τού βιβλίου. Δεν είναι όμως αρκετά για να δείξουν αυτό που είναι ή «Πίνδος». Πρέπει να τή διαβάσει κανένας ολόκληρη: ή είναι βέβαιος πως θα δοκιμάσει τήν έντονη χαρά, που πεινχρά μόρεσαν να εικονίσουν αυτές οι γραμμές. Και κάτι ακόμα: θά χαρή μία έκδοση προτυπωμένη, από τις λίγες Έλληνικές, που όφείλεται στην επιμέλεια τού ζωγράφου κ. Γιώργου Μανουσάκη.

B. B. ΣΦ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΩΝ ΠΩΓΩΝΗ-ΣΙΩΝ

Έρτίμπε κ. Διευθυντά,

Τό άρθρον τού κ. Σπ. Στούπη ένεποίησέ μοι άριστον έντύπωσιν όστις επιγράφας αυτό «Εθνολογικός χαρακτήρ των Πωγωνησιών» επικαιρώς θίγει τό μάλλον νευρολογικόν σημεϊον της περιοχής εκείνης. Αύτη τό πάλαι ώς, έγραφα άλλαχού, έλέγετο Τριφυλία, διότι τρεις φυλαί κατοίκουν: Ηπειρώται Μολοσοί, Μακεδόνες Όρεσται και Έλλυριοι Άτιντάνες· οι μόν πλησιάζοντες τοίς Μακεδόσι μάλλον, οι δέ τήν 'Ιονικόν κόλπον» (Στράβ. Ζ', 8, 326). Όνομάσθη δέ από Όρεσταις, όστι διωκόμενος διά τόν μητρόν φόνον και έγκτασταθείς ένταύθα κατέλιπεν επώνυμον τήν χώραν. Ούτος έκτισε και τό Όρεστικόν Άργος παρά τήν Καστορίαν, πόλιν, ήτις όρθως νύν από Χρούπισσα μετωνομάσθη εις τό αρχαίον όνομα. Έπειτα οι Μακεδόνες βασιλείς προωχώρη-και μέχρι της Κλεισούρας, όπου έκτισαν τήν Άντιγόνοιαν. Οι Έλλυριοι έκινούντο από τότου. «Αναμείνεται δέ τούτοις τ' α Έλλυρικά έθνη τ' α προς τήν νοτίαν μέρει τήν όρεινήν και τ' α υπέρ τού 'Ιονίου κόλπου». Αξιόλογοι ειδήσεις, ής άπεμνημόνευσεν ό Στράβων, μή δυνηθείς πέραν των Άτιντάνων, εις τ' α συμπαγή Έλλυρικά έθνη, να προχωρήσθ. Περί δέ της τρίτης φυλής γράφει: «και των Ηπειρωτών δέ Μολοττοί υπό Πύρρον τώ

Νεοποτόλεμω τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τοῖς ἀπογόνους αὐτοῦ, Θετταλοῖς οὖσι, γεγονότες». Ἀλλὰ τὰ ἐφεξῆς τοῦ Στράβωνος εἶναι ἀξιολογώτερα: «Ἐνιοὶ δὲ καὶ σὺμπασαν τὴν μέχρι Κορκύρας (=Κερκύρας) Μακεδονίαν προσαγορεύουσιν, αἰτιολογούντες ἅμα, ὅτι καὶ κουρᾶ καὶ διαλέκτω καὶ χλαμύδι καὶ ἄλλοις τοιούτοις χρωῖνται παραπλησίοις, ἔνιοι δὲ καὶ διγλωττοὶ εἰσι» (σ. 326). Ὑπερβόχουσε λοιπὸν ἐνταῦθα τὸ μακεδονικὸν στοιχεῖον καὶ ὁ μακεδονικὸς πολιτισμὸς διὰ τοῦτο οἱ Πωγωνήσιοι διακρίνονται ὡς οἱ μάλιστα πεπολιτισμένοι καὶ εὐπαιδευτοί, ὡς ἀπέδειξεν ὁ μὲν Ι. Λαμπρίδης εἰς τὰ «Πωγωνικά» (1889) μελετήματα καὶ ὁ φίλος κ. Ν. Πατσέλης εἰς τὴν λαμπρὰν μονογραφίαν «τὸ Δελτινάκιον τῆς Ἡπείρου» 1948. Ἦτο τότε ἡ δύναμις τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐνταῦθα, ὥστε κατάρθρωσαν οἱ γηγενεῖς τοὺς ἐποίκους Τουρκαλβανούς, τοὺς φοβεροὺς Καραμουρατίτες νὰ ἐκπολιτίσουν καὶ ἐξελληνίσουν σὺμπαντας, ὥστε νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐνταῦθα ἐξεδηλώθη ἡ τεραστία δύναμις τοῦ ἑλλήν. μακεδονικοῦ πνεύματος. Καλῶς δὲ ἤρχισεν ὁ συγγ. ἀπὸ τὰς λέξεις, αἵτινες ὁμῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιχωριάζουσι καὶ εἰς ἄλλα. Οἱ ἐθνολογικοὶ ὁδοσημαντήρες εἶναι αἱ τοπωνυμῖαι, τινῶν ὁμῶς τούτων ἐκδιάζεται ἡ ἐτυμολογία· δὲν εἶναι ἀνάγκη. Μηδὲν ἄγαν. Δὲν πρέπει νὰ κάμνωμεν ἄλλα εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους πάντοτε. Ἡ συνεχὴς παράδοσις εἶναι ἀξιόπιστοτέρα, ἀπὸ τῶν γνωστῶν πρὸς τὰ ἄγνωστα. † Ὁ Κορυθαῖος ΕΥΛΟΓΙΟΣ

★

ΤΟ ΕΤΥΜΟ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ «ΜΑΚΑΜΙΚΑ»

Στὸ ὑπ'ἀριθ. 43 σελ. 1019 τεύχος τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», ὁ κ. Δημ. Σαλαμάγκας στὴ μελέτη του «Τὸ Γιαννιώτικο στιχοπλάκι καὶ οἱ παράγοντές του», δημοσιεύει μερικὰ δίστιχα μετὰ τὸν τίτλον «Μακάμικα». Στὴ σελ. 1024 σημειώνει τὰ ἑξῆς. «Μοῦ εἶναι ἄγνωστη ἡ προέλευσις καὶ ἡ ἐτυμολογία αὐτῆς τῆς λέξης...»

Ἐπειδὴ, καθὼς εἶδον, πρόκειται σ' ἄλλο μέρος τῆς μελέτης του, νὰ σχολιάσῃ τὰ δίστιχα αὐτά, ξεκινώντας ἀπὸ παρόρμησιν ἀγάπης στὴν ἔρευνά του, παίρνω τὸ θάρρος νὰ τὸν βοηθήσω στὸ ἐτυμολογικὸν κατατόπισμα τῆς δυσετυμολογήτης αὐτῆς λέξης.

Ἡ λαϊκὴ μας μουσικὴ, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἔχει μέσα της πολλὰ στοιχεῖα ἀνατολίτικα. Περσικὰ καὶ τουρκικὰ. Οἱ περίφημοι παλαμικοὶ στίχοι:

Γιαννιώτικα, σμυρνιώτικα, πολιτικά,
μακρόσυρτα τραγούδια ἀνατολίτικα
λυπητερά...

θαροῦ πὺς δίνουν τὸν ἀκριβολογημένο χαρακτηρισμὸ τῆς λαϊκῆς μας μουσικῆς.

Τί εἶναι λοιπὸν ἡ λέξις μακάμικα; Εἶναι περσοτουρκικὸς μουσικὸς ὅρος, ποὺ μπηκε στὰ νεολληνικά, μετὰ τὴ μορφὴν μακάμι καὶ μακάμικο λαϊκά, καὶ μακάμιον λογιωτάτιστα, καὶ ἀντιστοιχεῖ πάνω—κάτω μετὰ αὐτό, ποὺ λέμε ἡχο στὴ βυζαντινὴ μουσικὴ.

Ὁ Ζαγοριανὸς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Καλλίνικος Γ' (1713—1791) ἦταν φαίνεται κοντὰ σι

ἄλλα, καὶ ἕνας ἄνθρωπος μερακλῆς. Μεγαλωμένος σχεδὸν στὴν Πόλιν, θέλησε νὰ κατατοπιστῇ καὶ στὴν τουρκικὴν μουσικὴν, θῆς ἀπὸ μεράκι, θῆς ἀπὸ ἐρευνητικὴν διάθεσιν, νὰ ἐγκύνη στὰ καθέκαστά της καὶ νὰ τὴ συγκρίνῃ μετὰ τὴ γνωστὴν του βυζαντινὴν.

Ἄρχισε λοιπὸν τὴ σπουδὴν τῆς ἀκουστικῆς καὶ φωνητικῆς βέβαια, μὰ ὥσπερ βαστοῦσε καὶ σημειώσεις ὅσοι ὅπου μποροῦσε. Τὰ μουσικά του αὐτὰ σημειώματα τὰ βροῖκα καταχωρομένη στὸν ὑπ' ἀριθ. 45 κώδικα τῆς βιβλιοθήκης Ζαγοράς (Πηλίου). Κρατοῦν τὰ φύλλα 1-15. Ἀντιγράφω ἐδῶ μερικὰ κομμάτια, γιὰ νὰ στηρίξω καὶ μετὰ κείμενα τὴν ἐτυμολογίαν μου:

Φύλ. 1α. «Λήλωσις ἐκ ποίον καὶ πόσων ἤχων συγκροτεῖται ἕκαστον τῶν μακάμιων (1), καὶ τίς ἡ ἀπαρχή, καὶ μέχρι τέλους ἑφοδος».

Φύλ. 12α «Τὰ μακάμια διαιροῦνται εἰς τρία. Εἰς μακάμια, σοχμπέδες, καὶ νήμια... Μακάμια εἰσὶν οἱ παρ' ἡμῖν λεγόμενοι κύριοι ἤχοι. Σοχμπέδες δέ, οἱ μὴ ἔχοντες ἴδιον περδὲ, ἀλλ' ἀναφυσόμενοι ἐξ ἄλλων ἤχων. Νήμια δέ, τὰ ἀνακύπτοντα μετὰ τῶν περδεδῶν ἄτιμα παρ' ἡμῖν λέγονται ἡθοραῖ... Τὰ μακάμια τῶν κυρίων περδεδῶν διαιροῦνται εἰς κύρια, ἀσχιράνια καὶ τίζια λεγόμενα.

Γὰ κύρια μακάμια παρὰ τοῖς πάλαι [ἦσαν] ἐπτά, παρὰ δὲ τοῖς μετέπειτα καὶ νῦν ἰβ. Οἱ γὰρ ἀρχαῖοι μουσικοὶ τῶν Περσῶν κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπτά πλανητῶν καὶ τὰ τῶν ἤχων ὥρισαν ὀνόματα. Πρῶτος ὁ α' ὡς σελήνη. Ντουγκιάχ ὁ β' ὡς ἑρμῆς Σαγκιάχ ὁ γ' ὡς ἀφροδίτη. Τζαριγκιάχ ὁ δ' ὡς ἡλίου. Νεβὰς ὁ ε' ὡς ἄρης. Χουσεῖνι ὁ ς' ὡς ζεῦς. Ἐβτιζ ὁ ζ' ὡς χρόνος.

Οἱ δ' ἐπὶ τούτοις προστεθέντες μοινοσελίκ, χιτζάζ, αἰτζέμ, μπαμπά ταχίρ, μουλαῖάρ...»

Κάποτε εἶχα φίλιν μ' ἕνα φινό λαϊκὸ κλαρινίστα Ἡπειρωτὴ. Μῆσο Μπατζῆ τὸν ἔλεγον. Ἐγὼ χρόνια νὰ τὸν ἰδῶ. Μοῦ εἶπαν πὺς σκοτιώθηκε στὸν ἑλληνοϊταλικὸ πόλεμον. Ἄν εἶναι ἀλήθεια, Θεὸς σχωρὲς τὸν. Οἱ γλυκύτατες μελωδίαις του μετὰ τὴν παραποινάρικὴν ἡπειρωτικὴν χρωματισίαν, θὰ μοῦ μείνουν ἀξέχαστες. Πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ὅρους, ποὺ ἔχουν τὰ σημειώματα τοῦ Καλλίνικου, τοὺς εἶχα ἀκοιστὰ ἀπ' τὸ στόμα του.

Ἄν δὲ γελιέμαι, αὐτοὶ οἱ Μπατζῆδες ἀποτελοῦν μὲν παλιὰ κάστα—θὰ τὴν ἔλεγον—ὄργανοπαχτιῶν. Ἀπὸ πατέρα σὲ γιὸ λοιπὸν, ἔφτασαν φαίνεται καὶ σ' αὐτὸν οἱ ἀνατολίτικες μελωδίαις ποὺ μπιρμιπυλολαλοῦσε, μετὰ τὴν τεχνικὴν ὁρολογία τὸν ἀντάμα.

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΣΚΟΥΒΑΡΑΣ

★

ΠΑΤΡΙΔΟΛΑΤΡΕΙΑ

Ἀργά—γιὰ νὰ δημοσιευθῇ στὸ τεύχ. Δεκεμβρίου ἐ. ἔ.—μὰς ἔφτασε ἡ ἐπιστολὴ τὴν ὁποία δημοσιεύομε πρὶν κατω καὶ προέρχεται ἀπὸ ἕνα ξενιτεμένο Ἡπειρωτόπουλον—τελειόφοιτον Γυμνασίου—ποὺ ὀλόκληρος ὁ ἐσωτερικὸς του κόσμος εἶναι γεμάτος ἰδεαλισμὸ καὶ παράφορο πάθος καὶ νοσταλγία γιὰ τὸ γενέθλιον τόπον. Τὸ γράμμα αὐτό, πάλλεται ἀπὸ ἀγνὸ

1. Ἡ ὑπογράμμιση δική μου.

«Ηπειρωτισμό, και νομίσαμε ότι δε μπορούσαμε να στερήσουμε, έστω και όχι επίκαιρα τους αναγνώστες μας από τους κραδασμούς που θα προκαλέσει στην ψυχή τους.

«Αγαπητή «Ηπειρωτική Έστια»

Με χίλιες δυο ευχές, με χίλιους δυο εορταστικούς χαιρετισμούς, σάς γράφω σήμερα, σαν τέλειος χριστιανός.

«Χρόνια πολλά σε όλους σας»

Τούτες τις Άγιες Μέρες η ψυχή και το πνεύμα μου μ'έχουν εγκαταλείψει. Αν θα είχατε την επιθυμία να με ιδήτε, σας βεβαιώ πως μόνον το σώμα μου θα βρήτε! Μή λοιπόν ξεχесθε, γιατί κοντά σας είμαι!

Με εγκατέλειψε η σκέψη μου γιατί δεν της έκανα το χατήρι της. Και τι θαρείτε πως μου ζήτησε;—Έλα μου λέει, —Χριστούγεννα τώρα,—έλα να άνεβούμε ψηλά στον Όλυμπο για να άγναντέψουμε την Πατρίδα μας!

—Κοίταξε τι μπόδι έχει! Κι απ'έκει ψηλά όλα θα τα δούμε!

—Έλα, γιατί Χριστούγεννα σε ξένο τόπο δεν μπορώ να γιορτάσω!—Δεν μπορώ ν'ακούσω τις μεγάλες καμπάνες της Θεσσαλονίκης που ξιπασμένες λαλούν απ'τα μαρμάρινα καμπαναριά—Πάμε ίσως ακούσωμε τον ήχο της καμπάνας του χωριού μας που ναι καρεμαδμένη στη γέριξη βελανιδιά!

Και δείχνοντας εγώ δειλία μπρος στα αιώνια χρόνια που σκεπάζουν το παν΄ψηλο βουνό, λάφρο πέταξε παραπονιάρα και μ'άφησε—δένδρο ξερό—έδω στον έρμο τόπο.—Πέστε μου σεΐς ποιός γταίει;

Μένω έδω με την έλπίδα πως θα μου έλθη μετά τις γιορτές. ...Την φοβάμαι πολύ την σκέψη μου αγαπητή «Ηπειρ. Έστια». Δεν είναι η πρώτη φορά που με εγκαταλείπει. Αγάπησε παράφορα αυτή τη βλοσυρή γη που πατείτε. Συνυφασμένη με τη χόβολη της σιτάς, με τις αναινήσεις και τα έθιμα του Ήπειρώτικου σπιτιού, ζυμωμένη με το νερό και το αίμα της Ήπειρώτισσας Γής, θρεμμένη με τους γλυκείς καρπούς της, δεν μπορούσε να γίνη άλλιώτικα παρ'α να με αφήσει, για να άκούση, καθώς μου είπε, τον ήχο της καμπάνας του θεόκτιστου καμπαναριού!

Με την σκέψη μου, που αυτή τη στιγμή φτερουγίζει πάνω από τα Γιάννενα πάνω από το χωριό μου, πάνω από κάθε μέρος της Ήπειρου, έρχομαι φέτος να ψάλλω τα κάλαντα της πρωτοχρονιάς σε όλους τους Ήπειρώτας μου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΤΣΑΔΙΟΣ

Παιδ. Άγ. Δημήτριος
Θεσσαλονίκη

*

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙ

(«Η «Μαρκάδα και ο Δήμος»)

Εδχαρίστως δημοσιεύομεν κατωτέρω έπιστολήν που έστειλε από την Κων/πολη ο κ. Δημήτριος Γ. Θεοδωρίδης στο συνεργάτη μας Δημήτριο Σαλαμάγκα. Εξ άφορμής της έργασίας του «Τό Γιαν-

νώτικο στιχοπλάκι και οι παράγοντές του».

«Αφορμή για την ανακοίνωση που σάς κάνω, είναι το δημοσίευσμά σας «Η Μαρκάδα και ο Δήμος» (Ήπ. Έστια Δ'. 1955) σ. 255—256. Στη σ. 256 γράφετε: «Φαίνεται ότι πρόκειται για ένα πολύ γνωστό της εποχής εκείνης άφηγηματικό έπος κ.τ.λ., και δεν έχετε άδικο... Στη σειρά των εκδόσεων της φιλολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Πόλης και ύπ' αριθ. 506, έχει εκδοθή μεταφρασμένη στα Τουρκικά η «Ιστορία της Πόλης» (ΙΖ'. αιώνας) του Άρμενίου Ίερεμία Τσελεμπί Κιουμουρτζουγιάν, μεταφρασμένη και σχολιασμένη από τον εκδότη Χράντ Άντρεασιάν(1).

Ο Ίερεμίας Τσελεμπί Κιουμουρτζουγιάν (1637—1695) κατά τα γράφομενα του εκδότη ήταν εξέχουσα φυσιογνωμία μεταξυ της Άρμ. παροικίας της Πόλης με πολύμορφη συγγραφική δράση. Κατείχε τα Έλληνικά και παλαιά Τουρκικά. Αφήκε έργα γραμμένα στα Άρμενικά και παλ. Τουρκικά.

Μεταξυ των Άρμενικών έργων του, ο εκδότης σημειώνει(2) και το άφηγηματικό στιχοπλάκι «Περ' του Άρξαντή(;) (3) φωμά(4) Δήμου που ήταν έρωτευμένος με την Έβραιοπούλα Μαρκάδα» και το έποιο σΰζεται στα χειρόγραφα των συλλογών Λ. Μπαϊμπουρτζιάν, Ίεροσολύμων και του μουσείου Έριβάν.

Κατά την ταπεινή μου γνώμη, το εύρημα δεν είναι ασήμαντο. Δότι δείχνει πόσο μεγάλη έπιδραση και άπήχηση είχε το γεγονός της άπαγωγής στις μειονότητες κυρίως, της Πόλης, κατά τον ΙΖ'. αιώνα. Δυστυχώς δεν μου είναι γνωστό αν είναι Άρμενική μετάφραση ή διασκευή του άρχικού στιχοπλήματος του άνωνύμου, ή στιχοπλήγμα έμπνευσμένο κατ'εϋθείαν από το γεγονός. Αιτό το πρόβλημα και μερικά άλλα (που θα προσπαθήσω να λύσω), θα αποτελέσουν τά στοιχεία για μιá μελέτη που θα γραφή μελλοντικώς».

ΔΗΜ. Γ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ

1. Eremya Celebi K m rc yan Istanbul Tarihi. Terc meve tahsiye eden Hrand. D. Andreasyan Istanbul. K t l m s basimevi 1952.

2. σελ. XXIV.

3. Τό έρωτηματικό είναι δικιά μου προσθήκη.

4. Ο εκδότης μεταφράζει *ekmekci* (=φωμάς). Πάντως έχω ύπ' έμφει μου και τη σημ. 1 σελ. 256 της «Ήπειρ. Έστιας».

ΘΕΡΜΗ ΠΑΡΑΚΛΗΣΙΣ

Παρακαλούνται θερμώς οι κ. κ. συνδρομηταί μας όπως σπεύσουν να έξοφλήσουν τάς συνδρομάς των, ίνα καταστή δυνατή ή άπρόσκοπτος συνέχισις της εκδόσεώς μας.

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΔΙΑΚΡΙΣΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ κ. κ. Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΝ, Λ. ΒΡΑΝΟΥΣΗΝ κ. ἄ.

Με ἀνυπόκριτον χαρὰν καὶ ἱκανοποίησιν ἡ στήλη αὐτὴ ἀναγράφει τὴν πληροφορίαν ὅτι κατὰ τὴν ἐφετεινὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν τὴν 29ην Δεκεμβρίου π. ἔ. παρουσία τῶν Βασιλέων, τοῦ Μακαριωτάτου Ἀθηνῶν, τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας καὶ πλήθους κόσμου, ἡ Ἡπειρος εἶχε καὶ πάλιν τὴν τιμητικὴν της.

Τὸ ἀνώτατον Πνευματικὸν Ἰδρυμα τῆς χώρας, τὸ ὁποῖον τὸ παρελθὸν ἔτος ἐβράβευσε τὴν «Ἡπειρωτικὴν Ἑστίαν», ἀπένειμεν ἐφέτος τιμητικὰς διακρίσεις εἰς 2 ἐκ τῶν πλέον στενῶν συνεργατῶν μας καὶ εἰς μίαν ἐκλεκτὴν συμπατριώτισσαν: Ἐπαινον εἰς τὸν κ. Δημ. Σ. Σαλαμάγκαν. Βραβεῖον εἰς τὸν κ. Λεάνδρον Ἰ. Βρανούσην (ἢ Παπαβρανούσην) καὶ Ἐπαινον εἰς τὴν Ἰωαννίτισσαν Καν Λαμπρινὴν Σοφῇ, Πρόεδρον τοῦ ἐν Πάτραις Μορφωτικοῦ Συλλόγου Κυριῶν. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐβράβευσεν ἐπίσης καὶ ἓνα θερμὸν φίλον τῆς Ἡπείρου, τὸν συνεργάτην μας κ. Χρῆστον Σολομωνίδην.

Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» διερμηνεύουσα τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ πνευματικοῦ μας κόσμου διὰ τὴν δικαίαν ἐπιβράβειυσιν τοῦ συγγραφικοῦ ἔργου τῶν στενῶν συνεργατῶν - μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπιμελείας ἕλης της, δίδει κατωτέρω ὠρισμένας βιοβιβλιογραφικὰς πληροφορίας ἀφορώσας τοὺς τιμηθέντας συμπατριώτας μας καὶ τὸ ἔργον των.

Ὁ Δημήτριος Στεφ. Σαλαμάγκας, ἐγεννήθη εἰς τὰ Ἰωάννινα, τὸ 1891. Τὸ 1911 ἀπεφοίτησεν ἀπὸ τῆ Ζωσιμαία Σχολῆς, τὸ 1916 ἀνεκνήρυχθη Πτυχιούχος τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τὸ 1920. ἔλαβε τὴν ἀδεία τοῦ δικηγορεῖν. Τὸ 1919, ὠνομάσθη Ἐφ. Ἀνθ)γός τοῦ Πεζικοῦ. Ἐν συνεχείᾳ, διωρίσθη τὸ 1920 Στρατ. Δικαστικὸς Σύμβουλος. Μετέσχεν εἰς τὰς ἐκστρατείας Μακεδονίας καὶ Μ. Ἀσίας, ἀπεστρατεύθη δὲ τὸ 1936 μετὰ τὸν βαθμὸν τοῦ Ἀντισυνταγματάρχη.

Ἐτιμήθη μετὰ τὸ Μετάλλιον Στρατ. Ἀξίας, τὸ Μετάλλιον Νίκης καὶ τὸν Χρυσὸν Σταυρὸν Τάγματος Γεωργίου τοῦ Α'.

Ἀπὸ τὸ 1924, ἀσχολεῖται μετὰ τὰ λαογραφικά, ἠθογραφικά καὶ ἱστορικά τῶν Ἰωαννίνων. Τὸ 1944, ἐξελέγη Γραμματεὺς τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Περιοδικοῦ «Ἡπειρωτικὰ Γράμματα», ἀπὸ τὸ 1952 δέ, εἶναι μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐπιμελείας Ἑλης τοῦ Περιοδικοῦ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία». Τὸ 1954, ἐξελέγη Πρόεδρος τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις Παραρτήματος τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων λογοτεχνῶν καὶ τὸ 1955, Ἐφορος τῆς Ἐταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν.

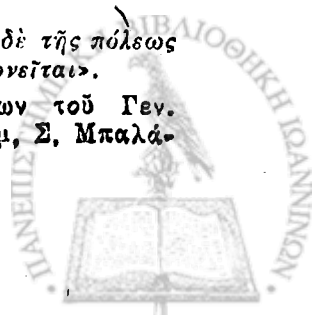
Εἰς βιβλία, ἔχουν ἐκδοθῆ αἱ ἑξῆς ἐργασίαι του: «Οἱ Θεοβάδιστοι Τόποι», «Ἐκλογή ἀπὸ τὰ Ἀνθή τοῦ Κακοῦ, τοῦ Κ. Μπωντιλέρ», «Νοσταλγίαι» στίχοι, «Κάποιο βράδυ τοῦ Νοέμβρη», ἠθογραφαί, «Περὶ πατοὶ στὰ Γιάννινα», «Ὁ γνωστός Καλέγερρος Κοσμᾶς», «Ἡ σπηλιὰ τοῦ Σκυλοσόφου», «Ὁ Νεομάρτυρας Ἅγιος Γεώργιος Ἰωαννίνων» καὶ «Περὶ πατοὶ στὰ Γιάννινα» σειραὶ Β. ἕως Δ'.

Τὸ δίπλωμα βραβεύσεως τοῦ Ἀνωτάτου Πνευματικοῦ Ἰδρυματος ἀναφέρει: «Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Δημητρίῳ Σαλαμάγκᾳ, «Ἐπαινον» λέγει, ἐφ' οἷς περὶ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἠθογραφίαν καὶ

τὴν λαογραφίαν τῆς Ἡπείρου, ἰδίᾳ δὲ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων πολλοὺ ἀξίους διαπνεύεται».

Εἰς δὲ τὴν ἐκθεσὶν πεπραγμένων τοῦ Γεν. Γραμματέως—Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Δημ. Σ. Μπαλά-

νου αναφέρεται: «...Τὰ βιβλία αὐτὰ (Κοσμάς, Σκυλόσοφος, Νεομάρτυρας Γεώργιος), δὲν εἶναι ἀπλά, ξηραὶ βιογραφίαι, ἀλλ' εἶναι ἡθικοδρασκευτικαὶ μελέται στηριζόμεναι ἐπὶ πηγῶν... Διακρίνονται δὲ ...διὰ τὴν σαφήνειαν, τὴν ἀπλότητα, τὸν ζωηρὸν πατριωτικὸν παλμὸν, ὡς καὶ διὰ τὴν λογοτεχνικὴν τῶν χάριν. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἄνω μελετῶν, ὁ κ. Σαλαμάγκας ἔχει γράψει ἀπὸ τοῦ 1921 μέχρι σήμερον, πολλὰς, ποικίλου περιχομένου ἀξιολόγους μελέτας...»

*

Ὁ κ. Λέανδρος Ἰω. Βρανούσης (ἢ Παπαβρανούσης), ἀπὸ τὸ Γρεβενίτι τοῦ Ἀνατ. Ζαγορίου, ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις τὸ 1921. Ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τὴν ἰδιαιτέραν τοῦ πατρὶδα καὶ ἀκολούθως ἐφοίτησεν εἰς τὴν Ζωσιμαί-

αν Σχολὴν τῆς πόλεώς μας. Ἐπιτυχὼν εἰς σχετικὸν διαγωνισμὸν ἐσπούδασεν ὡς ὑπότροφος τοῦ Καθιδρύματος Σταθάτου εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ τὸ 1946 ἀπεφοίτησε τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, λαβὼν δίπλωμα Ἱστορίας καὶ Ἀρχαιολογίας μὲ τὸν βαθμὸν «ἀριστα».

Ἀπὸ τῶν μαθητικῶν του χρόνων ἤρchiσε νὰ καλλιεργῇ τὰ γράμματα καὶ νὰ δημοσιεύῃ στίχους καὶ πεζὰ εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας.

Συμμετέχων ἐνεργῶς πάντοτε εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τοῦ τόπου μας ὑπῆρξεν ἰδρυτικὸν μέλος καὶ τακτικὸς συνεργάτης τῶν περιοδικῶν «Ἡπειρωτικὰ Γράμματα» (1943—1944), «Ἡπειρωτικὴ Ζωή» (1946—1947) καὶ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» (1952 κ. ἑξ.).

Εἰς τὴν ἀρτίαν φιλολογικὴν του κατάρτισιν ὀφείλονται ἀρκετὰ σχολικὰ βοηθήματα καὶ χρηστικά βιβλία, ὅπως: «Τὸ Συντακτικὸν εἰς ἀπλὰ μαθήματα» (1947), «Τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ τῶν πρῶτων τάξεων τοῦ Γυμνασίου» (1951), «Ὁρθο-

γραφικὸν Λεξικόν» (1949), «Λεξικὸν Ρημάτων» (1955) κ. ἄ.

Τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας εἰς πρόσφατον διαγωνισμὸν ἐβράβευσε καὶ τυπώνει τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ κ. Β. Σφυρόερα κατ' ἐπιθυμίας συλλογὰς «Νεοελληνικῶν Ἀναγνωσμάτων» διὰ τὴν Β' καὶ Δ' τάξιν τῶν Γυμνασίων.

Ἀλλὰ καθ' ὅσον ὁ Βρανούσης διεκρίθη εἰς τὴν ἱστορικὴν καὶ γραμματολογικὴν ἐρευναν καὶ ἐπλούτισε τὴν νεοελληνικὴν βιβλιογραφίαν μὲ θεμελιώδεις ἐργασίας εἰς τὸν τομέα τῶν Νεοελληνικῶν Σπουδῶν. Ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν τὰ ὀγκώδη βιβλία του «Ἀθανάσιος Παλίδας, ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους» (Ἀνάτυπον τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», 1952), «Ρήγας» (1953), «Κρυστάλλης—Χρηστοβασίλης» (1954), «Οἱ Πρόδρομοι» (1955).

Τὸ Ἀνώτατον Πνευματικὸν Ἰδρυμα τῆς Χώρας, ἐπιδραβεῦον τὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Βρανούση, τὸν ἐτίμησε κατὰ τὴν τελευταίαν Πανηγυρικὴν Συνεδρίαν τῆς 29ης Δεκ. 1955 μὲ τὸ βαρὺ τιμὸν Βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν: «ὅτι τὰ περὶ Ἀθανασίου Παλίδας καὶ τὰ περὶ Ρήγα ἱστορούμενα διηκριβώσατο καὶ ἐν βιβλίοις προάγουσι τὴν ἐπιστημονικὴν περὶ τούτων ἐρευναν ἐξέθετο».

Ἡ σχετικὴ ἐκθεσις τοῦ Γεν. Γραμματέως τῆς Ἀκαδημίας ἀναφέρει:

«Μετὰ γνώμην τῆς Τάξεως τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ Ἀποφασίν τῆς Ὀλομελείας, ἀπονέμεται βραβεῖον εἰς τὸν κ. Λέανδρον Βρανούσην διὰ δύο μελέτας του ἀναφερομένης εἰς σπονδαῖα καὶ ἐν πολλοῖς ἀνεξερεύνητα τμήματα τῆς πατρῴας ἱστορίας. Ἡ μία τῶν μελετῶν τούτων φέρει τὸν τίτλον «Ἀθανάσιος Παλίδας» (Ἰωάννινα 1952), ἡ δὲ ἑτέρα τὸν τίτλον «Ρήγας» (Ἀθῆναι 1953). Ἀμφότεραι αἱ μελέται στηρίζονται ἐπὶ τῶν πηγῶν, τῶν ὁποίων ὁ συγγραφεὺς ποιεῖται ἀφ' ὅσον καὶ ἐπιτυχῇ χρῆσιν».

*

Ἡ Λαμπρινὴ Σοφὴ τὸ γένος Κριτοιμίτση, ἐγεννήθη εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου καὶ ὑπῆρξεν ὡς διδασκάλισσα ἐπὶ οἰρὰν ἑτῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας συμμετέσχεν εἰς τὴν προαπελευθερωτικὴν κίνησιν καὶ εἶναι μία τῶν ἰδρυτῶν τῆς Ἀδελφότητος Κυριῶν Ἰωαννίνων «Ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ», τῆς ὁποίας ἰδιαζούσης σημασίας ὑπῆρξεν ἡ δράσις κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκεῖνους. Ἀπὸ μακροῦ διαμένουσα εἰς Πάτρας, εἶναι ἡ ἰσόθεος Πρόεδρος τοῦ ἐκεῖσε Μορφωτικοῦ Συλλόγου Κυριῶν, τοῦ ὁποίου ἡ ἐντατικὴ δράσις ἐκτείνεται εἰς τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀναλφabetισμοῦ καὶ τὴν προστασίαν τῶν ἐργαζομένων μητέρων καὶ κορασίδων, πρωτοστατοῦσα εἰς κάθε κοινωνικοφιλανθρωπικὴν δράσιν. Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει πεντηκονταετίας ἐθνικῆς καὶ κοινωνικῆς δράσεως τῆς Δ. Σοφῆς, ὁ Δῆμος Πατρῶν, τιμῶν τὰς πρὸς τὴν πόλιν αὐτὴν μακροχρόνους ὑπηρεσίας της, ὀργάνωσε πρὸς τιμὴν της λαμπρὰν δεξίωσιν. Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τὴν παρεσημοφόρησε καὶ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἐπιδραβεύουσα, ἀπένευμεν τὴν 29ην Δεκεμβρίου π. ἑ. τιμητικὴν διάκρισιν.

Εκδηλώσεις διὰ τὴν βράβευσιν

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐκδηλώσεων ἐπὶ τῇ βραβύσει τῶν συνεργατῶν μας κ.κ. Δημ. Σαλαμάγκα καὶ Λεάνδρου Βρανοῦση ὁ ἐν Ἀθήναις Σύνδεσμος Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν ὡς καὶ τὸ ἐνταῦθα Παράρτημά του ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς συγχαρητήρια ἐγγράφα. Θερμὰ συγχαρητήρια γράμματα ἀπέστειλεν ἐπίσης ὁ Δήμαρχος Ἰωαννιτῶν κ. Γρηγ. Σακκάς κ.π.ἀ.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ

ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Διαλέξεις

—Εἰς τὴν αἴθουσαν τελετῶν τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» ἔδωσε τὴν 29ην Ἰανουαρίου τὴν δευτέραν τῆς ἐφετεινῆς χειμερινῆς περιόδου διάλεξιν μετ' ὁμιλητὴν τὸν διακεκριμένον Παιδαγωγόν—Διευθυντὴν τῆς Ζ.Π.Α. κ. Νικόλαον Βοσταντζήν καὶ θέμα: «Ἡ παιδεία κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας».

Ἡ ὁμιλία τοῦ κ. Βοσταντζῆ, ἀπαύγασμα ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης καὶ κριτικῆς πλεόπων Ἑλληνικῶν καὶ ξένων συγγραμμάτων σχετικῶν μετ' τὴν θεώρησιν τῆς παιδείας ὑπὸ τῶν τριῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Ἱεραρχῶν, ἐσημείωσε πλήρη ἐπιτυχίαν.

—Τὴν 18ην Ἰανουαρίου ὁμιλήσεν εἰς Καρδίτσαν ἐνώπιον πυκνοῦ ἀκροατηρίου καὶ παρουσίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν, πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως ὁ ἐκλεκτὸς συμπατριώτης ἐκπαιδευτικὸς καὶ ἤδη Ἀνθιγὸς Στρατολόγος κ. Εὐάγγελος Γκολογιάννης μετ' ἔμα: «Ἡ εἰσαγωγή τοῦ ἐφήβου εἰς τὸν πολιτισμόν».

—Εἰς τὴν Πρέβεζαν ἐξ ἄλλου καὶ εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ Κινηματοθέατρου «Ἀκταῖον» ἐδόθη διάλεξις μετ' ὁμιλητὴν τὸν ἐξαιρετὸν ἐκπαιδευτικόν—Ἐπιθεωρητὴν τῶν Δημ. Σχολείων Πρεβέζης κ. Βασ. Τζουμάκαν καὶ θέμα: «Ἐπιδράσεις τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας».

★

Ἐκδόσεις

Εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ Συλλόγου «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος» τῆς πόλεώς μας ἤνοιξε τὴν 26ην Διβρίου ἡ Β'. Ἐκθεσίς Νεοελληνικοῦ Χριστιανικοῦ Βιβλίου. Κατὰ τὴν τελετὴν τῶν ἐγκαινίων ὁμιλήσεν ὁ Θεολόγος—Καθηγητὴς κ. Περὰτης ὅστις ἀνέπτυξε τὸν μορφωτικὸν σκοπὸν τῆς Ἐκθεσεως, ἐν συνεχείᾳ δὲ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης κ. Δημήτριος, ὅστις ἐτέλεσε καὶ τὸν ἀγίασμόν, καὶ ἔκοψε τὴν ταινίαν τῆς εἰσόδου τῶν αἰθουσῶν ἐγκαινιάσας τὴν ἑναρξιν τῆς λειτουργίας της. Εἰς τὴν ἔκθεσιν ἐξετέθη μετ' ἀκριβοῦς διατάξιν καὶ ἐπιτυχῇ διαφωτιστικῇ ταξινόμειν, ἡ ὅποια ἱκανοποίησεν αἰσθητικῶς καὶ προεκάλεσεν εὐχάριστον ἔκπληξιν εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἐπισκεπτῶν της, μεγάλους ἀριθμὸς βιβλίων τῆς Χριστιανικῆς λογοτεχνίας. Εἰς ἓνα τμήμα τῆς κεντρικῆς αἰθούσης ἐξετέθησαν ἐπίσης βιβλία Ἡπειρωτῶν συγγραφέων

ὡς καὶ ὅλα: αἱ ἐκδόσεις τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας». Ἡ Ἐκθεσίς ἐμείνεν ἀνοικτὴ μέχρι καὶ τῆς 2ας Ἰανουαρίου σημειώσασα μεγάλην ἐπιτυχίαν.

—Ἀπὸ τῆς 25 Δεκεμβρίου μέχρι καὶ τῆς 1ης Ἰανουαρίου ἐ. ἔ. ἦτο ἀνοικτὴ διὰ τὸ κοινὸν τῆς πόλεώς μας ἡ ἔκθεσις ἔργων ζωγραφικῆς τοῦ ζωγράφου—Σπουδαστοῦ κ. Στυλ. Παππά. Ἡ ἔκθεσις τοῦ νεοῦ ζωγράφου ἐστεγάσθη εἰς μίαν τῶν αἰθουσῶν τοῦ Μεγάρου Βαρόνου Μιχ. Τσοῦτσα.

★

Θέατρον

Τὴν 16ην Ἰανουαρίου ἔκαμε ἑναρξιν τῶν παραστάσεων τοῦ στὸ κινηματοθέατρον τῶν Γιαννίνων «Παλλάδιον» ὁ θιάσος τῆς Κατερίνας Ἀνδρεάδης. Μέσα στίς 15 μέρες τῆς παραμονῆς του στήν πόλιν μας ὁ θιάσος τῆς Κατερίνας ἐξήντησε ὅλες προεμιέρες καὶ ἐπαναλήψεις ὁλόκληρο τὸ ρεπερτόριο τῆς περιοδείας του σὲ ἑπαρ-

Ἡ Κατερίνα στὴ «δευτέρῃ γυναίκα» τοῦ Α. Πινέρο.

χιακὲς πόλεις ποὺ περιλάμβανε τὰ ἑξῆς ἔργα: Γ. Ρούσου «τὸ πρῶτο ψέμμα», Α. Πινέρο «Ἡ δευτέρῃ γυναίκα», Ν. Κράσνα «Χρυσὴ μου Ρούθ», Σώμ Μώμ «Ἱερὴ Φλόγα», Α. Σαβουόρ «Ἡ ὄγδοη γυναίκα», Σώμ. Μώμ «Τὶ ὥρα θὰ γυρίσης», Α. Στιούαρτ «Ταξίδι ἀναψυχῆς», Ντ' Ὑσσὼ καὶ Γκόου «Βαθεῖς εἶναι οἱ ρίζες», Τζ. Μπαρὶ «Αὐτὸ ποὺ ξέρει κάθε γυναίκα», Ἴψεν «Ἐντα Γκάμπλερ» καὶ Λετράς «Ξυλιὲς στὰ μαλακά».

Ὅλες οἱ παραστάσεις τοῦ θιάσου σημείωσαν ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία, ἐνδειξὴ τῆς ὁποίας ἦταν ἡ κοσμοσυρροὴ ποὺ παρατηρεῖτο σὲ κάθε μιὰ ἀπ' αὐτές. Φυσικὰ σ' ὅλες ἐδέσποζε ἡ προσωπικότητα τῆς Κατερίνας ποὺ ὑπεδύετο πάντα τοὺς κύριους ρόλους καὶ τὰ περισσότερα ὅμως ἀπὸ τὰ ἄλλα στελέχη τοῦ θιάσου κατώρθωσαν

Τὸ νέον ἐφάμιλλον τῶν καλλιτέρων ἀθηναϊκῶν κινηματοθέατρον τῶν Ἰωαννίνων «Παλλάδιον» ὅπου ὁ θιάσος Κατερίνας ἔδωσε σειρὰν παραστάσεων.

ν' ἀνταποκριθῶν μ' ἐπιτυχία στίς ἀπαιτήσεις τῶν ρόλων τους καὶ νὰ σταθοῦν στὸ ὑποκριτικὸ ἐπίπεδο τῆς Κατερίνας. Θάταν βεβαίως εὐχῆς ἔργο ἂν ἡ σύνθεσις τοῦ θιάσου ἦταν τέτοια σὰν αὐτὴ τῆς Ἀθήνας πρὶν ἡ Κατερίνα ὀρχισθῇ τὴν περιοδεία της. Παρὰ ταῦτα καὶ ἡ τέτοια παρουσία ἦταν ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὴ γιὰ τὶς δύο σχολές ἀπαιτήσεις τοῦ Γιαννιώτικου κοινοῦ ποῦ ξέρεи πάντα νὰ ἐκτιμᾷ καὶ νὰ χειροκροτῇ τὴν κάθε καλῆς ποιότητος προσφορά.

—Τὴν 15ην Ἰανουαρίου τὸ Παράρτημα Ἰωαννίνων τοῦ Σώματος Ἑλλήνων Ὁδηγῶν, ἔδωσεν εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Θέατρον τῆς πόλεως μας παραστάσιν μετὰ τὸ ἐθνικὸ αἰσθηματικὸν δρᾶμα τῆς Ἑλ. Σιφάκη: «Τὸ δαχτυλίδι τῆς ἀδελφοπότης», τὸ ὁποῖον παρηκολούθησεν πολὺς καὶ ἐκλεκτὸς κόσμος ὡς καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως.

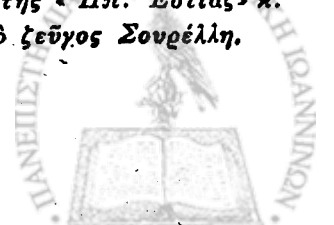
Μολονότι ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἔργου—ἀκαταλλήλου, ἴσως νὰ ἐρμηνευθῇ ἀπὸ μέλη ἐνὸς κατ' ἐξοχὴν ἠθοπλαστικοῦ Σωματείου ὡς αὐτῶν Ἑλληνίδων Ὁδηγῶν—δὲν ὑπῆρξεν ἐπιτυχής, ἐν τούτοις πρέπει νὰ ἐξαρθῇ ἡ ἀξιέπαινος πρωτοβουλία

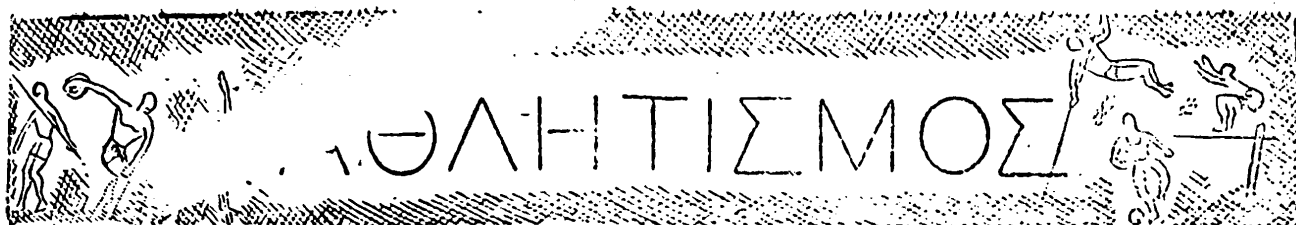
τῶν Κυριῶν τοῦ Δ.Σ. τῶν Ὁδηγῶν μας καὶ ἡ φιλότιμος προσπάθεια τῶν Ὁδηγῶν νὰ ἀποδόσουν τοὺς ρόλους τῶν.

—Τὸ θεατρικὸν ἔργον τοῦ Ἡπειρώτου συγγραφέως καὶ συνεργάτου μας κ. Νίκου Πρωτόπαπα «Ἡ νίκη εἶναι δική μας» ἀνεβάστηκε μετὰ ἐπιτυχίαν στὴ Λευκωσία ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. Τοῦ ἰδίου συγγραφέα ἀνεβάστηκε στὴ Λῆμνο τὸ καινούργιον κοινωνικὸ δρᾶμα σὲ 3 πράξεις καὶ 7 εἰκόνες «Πέρα ἀπὸ τὴ θάλασσα». Αἱ εἰσπράξεις ἐκ τῆς παραστάσεως αὐτῆς ἡ ὁποία ἐσημείωσε μεγάλην ἐπιτυχίαν, διετέθησαν ὑπὲρ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τῆς ἡρωϊκῆς Κύπρου.

Ἀπὸ τὰ ἐγκαίνια τοῦ κινηματοθέατρον «Παλλάδιον» ποῦ ἐτελέσθησαν τὴν 8ην Δεκεμβρίου π. ἔ. Ἄνω: Ὁ Στρατηγὸς—Διοικητὴς VIII Μεραρχίας κ. Μπαϊζάνος συγκαίρει τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ θεάτρον κ. Σουρέλλην. Κάτω: Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἰωαννίνων κ. κ. Δημήτριος καὶ ὁ Διευθυντὴς τῆς «Ἡπ. Ἑστίας» κ. Μᾶνος συγκαίρουν τὸ ζεῦγος Σουρέλλη.

ΙΩΑΝ. Γ. ΖΩΗ

ΔΥΟ ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΔΥΟ ΣΤΑΘΜΑ

Αντιθέτως πρὸς ὅ,τι συμβαίνει εἰς ἄλλα κράτη, εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ ἀθλητισμὸς τῆς ἐπαρχίας εὐρίσκεται εἰς πολὺ μειονεκτικὴν θέσιν ἐν συγκρίσει μὲ τὸν ἀθλητισμὸν τοῦ κέντρου. Ἄλλοτε ἀσχολούμενοι μὲ τὸ θέμα αὐτὸ ἀνεφέρθημεν εἰς τὴν ἄνισον μεταχείρισιν Κέντρου καὶ ἐπαρχιῶν ἀπὸ ὑλικῆς πλευρᾶς, δηλ. ἀπὸ ἀπόψεως ἐνίσχυσεως τῆς ἀθλητικῆς κινήσεως διὰ τῆς παροχῆς ἀπαραιτήτων ἀθλητικῶν ὀργάνων κλπ. Ἦδη θὰ ἐξετάσωμεν ἐν ὀλίγοις τὸ αὐτὸ θέμα ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως.

Εἶναι παράδοξον τὸ ὅτι ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ μεροληπτικὴ τακτικὴ ἐκ μέρους τοῦ Κέντρου καὶ εἰς τὸν τομέα τῆς ἠθικῆς ἐνίσχυσεως, ἐφ' ὅσον μία τοιαύτη ἐνίσχυσις δὲν στοιχίζει τίποτα. Καὶ ὅμως ὑπάρχει. Οἱ εὐρισκόμενοι εἰς Ἀθήνας κρίνουν προφανῶς τοὺς ἐπαρχιώτας μὲ διαφορετικὰ κριτήρια, ὥσάν τὸ ἦθος νὰ εἶναι διάφορον εἰς μίαν περιοχὴν καὶ διάφορον εἰς τὴν ἄλλην!

Ὅταν κάποτε ἐδῶ ἓνας ποδοσφαιριστὴς ἰδικὸς μας ὤθησε τὸν διαιτητὴν καὶ τὸν ἔρριψε κατὰ γῆς εἰς μίαν στιγμὴν ποῦ ἔχασε τὴν αὐτοκυριαρχίαν του, ἠγέρθη θόρυβος μέγας καὶ ἐδῶ καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ παρεκτραπείς ἐτιμωρήθη μὲ ἀποκλεισμὸν ἐνὸς ἔτους ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Σύλλογόν του ὁ ὁποῖος μὲ τὴν σειρὰν του ἐτιμωρήθη ἐπὶ ἀποκλεισμῷ δι' ὀλοκλήρους μῆνας ἀπὸ τὴν Ε.Π.Ο. Ἡ τιμωρία ὑπῆρξε σκληρὰ καὶ αἱ συνέπειαι τῆς εἶναι ἀκόμη αἰσθηταί. Καὶ ὅμως ὅμως ἐδῶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν ὅλοι εἶπαν: Ἔτσι ἔπρεπε νὰ γίνῃ. Νὰ μὴ δυσφημιζώμαστε πρὸ πέρα καὶ γιὰ νὰ κρατήσωμε τὸ ἄθλημα εἰς τὸ ὕψος του. Οὔτε οἱ τιμωρηθέντες δὲν διεμαρτυρήθησαν. Ἐδέχθησαν τὴν ποινὴν ἀξιοπρεπῶς καὶ ὅταν ἔληξεν ἐπανῆλθον εἰς τὸ γήπεδον.

Πρὸ τινος ἐσημειώθησαν εἰς Ἀθήνας ἐντὸς τοῦ γηπέδου πραγματικοὶ βανδαλισμοί. Παίχται ἀλληλοεδάρσαν καὶ ἀλληλοτραυματίσθησαν, διαιτητὴς ἐπίσημος κατεδιώχθη ὑπὸ ποδοσφαιριστοῦ καὶ ἐλακτίσθη ὑπὸ ἄλλου, θεαταὶ συνεπλάκησαν μὲ ἀγωνιζομένους καὶ ἡ «μάχη» ἐτερματίσθη μόνον τῇ ἐπεμβάσει τῆς ἀστυνομίας. Θὰ ὑπέθετε κανεὶς ὅτι ἐπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἀμφότεραι αἱ ὁμάδες ἀπεκλείσθησαν τοῦλάχιστον ἐπὶ ἔτος καὶ ὅτι ὅλοι οἱ παίχται ἀπεβλήθησαν διὰ παντός ἀπὸ τὰ γήπεδα. Καὶ ὅμως οὐδεὶς ἐτιμωρήθη! Οἱ Ἀθηναῖοι φαίνεται ὅτι ἔχουν διαφορετικὴν ἀπὸ μᾶς γνώμην περὶ ἡθους κλπ. Δὲν λησμονοῦν ὅμως νὰ ἐπιβαλλοῦν τὴν σκληροτέραν τιμωρίαν εἰς οἰονδήποτε ἐπαρχιακὸν σωματεῖον «στραβοκυντάξη» λίγο. Δύο μέτρα καὶ δύο σταθμὰ ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν! Αὐτὸ ὅμως πάει πολὺ καὶ ἡ ἐπαρχία δὲν θὰ τὸ ἀνεχθῇ.

Η ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

Παρὰ τὴν κακοκαιρίαν ἣτις ἀνέστειλεν ἐπὶ τὴν διάσθημα τὴν ἀγωνιστικὴν κίνησιν, ἀρκετοὶ καὶ ἐνδιαφέροντες ποδοσφαιρικοὶ ἀγῶνες ἐπίσημοι καὶ φιλικοί, διεξήχθησαν εἰς τὴν περιφέρειάν μας κατὰ τοὺς μῆνας Δεκέμβριον 1955 καὶ Ἰανουάριον 1956 τὴν κίνησιν τῶν ὁποίων σκιαγραφοῦμεν ἐνταῦθα.

Κατὰ τὸν Δεκέμβριον εἶχαμεν ἀνὰ ἓνα ἀγῶνα πρωταθλήματος Ἡπείρου καὶ Κυπέλλου Ἑλλάδος ὡς καὶ δύο φιλικούς.

Ἐκ τούτων ὁ μὲν ἀγὼν πρωταθλήματος ἦτο ὁ τελικὸς εἰς τὴν πόλιν μας καὶ ἔληξε μὲ νίκην τοῦ Ἀβέρωφ ἐπὶ τοῦ Ὀλυμπιακοῦ διὰ τερμάτων 5—2, ὁ δὲ ἀγὼν Κυπέλλου Ἑλλάδος διεξα-

χθεὶς εἰς Ἄρταν ὤθησε τὸν Ἀβέρωφ κατὰ ἐν ἀκόμη βῆμα πρὸς τὴν κατάκτησιν τοῦ Κυπέλλου Ἑλλάδος διὰ τῆς νίκης αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Παναμβρακικοῦ μὲ τὸ εὐρὺ σκόρ 6—1.

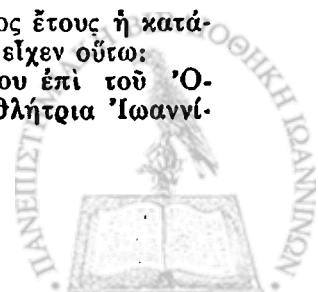
Κατὰ τὸ αὐτὸ διάσθημα διεξήχθησαν οἱ ἐξῆς φιλικοὶ ἀγῶνες:

—Εἰς Ἀγρίνιον: Παναιτωλικὸς—Ἀτρόμητος 4—1.

—Εἰς Ἰωάννιννα: Ἀτρόμητος—Ὀλυμπιακὸς Ἰωαννίνων 5—4.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος ἔτους ἡ κατάταξις τῶν ἡττηρωτικῶν ὁμάδων εἶχεν οὕτω:

Ὁ Ἀβέρωφ διὰ τῆς νίκης του ἐπὶ τοῦ Ὀλυμπιακοῦ ἀνεκηρύχθη Πρωταθλήτρια Ἰωαννί-

νων, ἐνῶ εἰς Ἄρταν αἱ ομάδες Παναμβραχικοῦ καὶ Ἀετοῦ ἦσαν ἰσόβαθοι. Τελικὰ ἀποτελέσματα δὲν εἶχον ἐπιτευχθῆ οὔτε εἰς τὸν Νότιον Ὀμίλον. Οὕτω εἰς Πρέβεζαν πρωταθλήτρια ἀνεδείχθη ἡ Νέα Νικόπολις, ἀλλ' εἰς τὴν Λευκάδα ὁ Τηλικράτης καὶ ὁ Λευκάτας εὐρίσκοντο εἰς τὴν αὐτὴν βαθμολογικὴν κλίμακα.

Ἡ βαθμολογία ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ἀγῶνων ἦτο ἡ ἐξῆς:

Ἰωάννινα			
	ἀγ.	τέρμ.	βαθμ.
Ἀβέρωφ	4	9—6	10
Ἀτρόμητος	4	6—3	9
Ὀλυμπιακός	4	3—9	5
Ἄρτα			
Παναμβραχικός	4	15—3	10
Ἀετός	4	8—5	10
Ὀλυμπιακός	4	2—17	4
Πρέβεζα			
Νικόπολις	3	8—5	7
Ἐνωσις	3	7—6	5
Λευκάδα			
Λευκάτας	2	3—2	4
Τηλικράτης	2	2—3	4

Οἱ ἀγῶνες τοῦ Ἰανουαρίου:

Κατὰ τὸν Ἰανουάριον ὁ Ἀβέρωφ συνέχισε τοὺς ἀγῶνας τοῦ διὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ Κυπέλλου Ἑλλάδος νικήσας ἀλληλοδιαδόχως εἰς Ἰωάννινα:

- Τὴν 15ην τὸν Τηλικράτην Λευκάδος με 3—0
- Τὴν 22αν τὸν Ἀστέρα Κερκύρας με 2—1 καὶ
- Τὴν 29ην τὸν Παναιτωλικὸν Ἀγρινίου με 2—1.

Ἐπίσης διεξήχθησαν οἱ ἐξῆς φιλικοὶ ποδοσφαιρικοὶ ἀγῶνες τὴν 22αν Ἰανουαρίου:

- Ἀτρόμητος—Ὀλυμπιακός Ἀρτης εἰς Ἄρταν 6—2.
- Νέα Νικόπολις—Ἀετός Ἀρτης εἰς Πρέβεζαν 4—0.

Ἐν τῷ μεταξύ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐνώσεως Ποδοσφαιρικῶν Σωματείων Ἡπείρου ἐδεχθῆ τὴν ἔνστασιν τὴν ὅποιαν εἶχεν ὑποβάλει ὁ Ἀτρόμητος κατὰ τοῦ ἀποτελέσματος ἑνὸς τῶν ἀγῶνων τοῦ μετὰ τοῦ Ἀβέρωφ διὰ τὸ Πρωτάθλημα Ἡπείρου. Ἡδὴ ἡ ἀπόφασις ἐστάλη πρὸς ἐγκρισιν εἰς τὴν Ε.Π.Ο.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

1. Κατὰ τὴν ἐφετεινὴν κλήρωσιν τοῦ Λαχείου Συντακτικῶν ἠδυνήθησαν οἱ Ἡπειῶται Κ. Τζιούμας, σπῆρ, κερδίσας τῶν πρῶτον λαχόντων καὶ ὁ ἐφημερίδωπώλης Γ. Βασταβάνης τὸν τέταρτον.
2. Ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα εἰδικὸς σπηλαιολόγος ὅστις ἐξήτασε τὸ σπήλαιον Περάματος καὶ συντάξεν ἐκθεσιν περὶ ἀξιοποιήσεως αὐτοῦ.
3. Πρὸς ἐκτέλειον ἐγγειοδελτιωτικῶν ἔργων εἰς τὰς παραμεθορίους περιοχὰς τῆς Ἡπείρου διετέθησαν παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας σημαντικαὶ πιστώσεις.
4. Ὑπὸ ὁμίλου ἐμπόρων καὶ ἐπιστημόνων

Ἰωαννίνων διοργανοῦται ἐκδρομὴ εἰς Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Αὐστρίαν καὶ Γιουγκοσλαβίαν.

5. Εἰς τὸν πίνακα τῶν ἐπιλεγέντων νέων νομαρχῶν συμπεριλαμβάνεται καὶ ὁ τέως Νομάρχης Θεσπρωτίας κ. Δ. Κόπανος.

7. Μεγάλῃ κακοκαιρίᾳ ἐπικρατεῖ καθ' ὅλην τὴν περιοχὴν τῆς Ἡπείρου. Εἰς τὰ πεδινὰ βρέχει συνεχῶς εἰς δὲ τα ὄρεϊνὰ πίπτει χιὼν. Ἡ συγκοινωνία Ἰωαννίνων—Τρικινάλων διεκόπη.

8. Ἀπεφασίσθη ἡ ἐπανάληψις τῆς αστικῆς συγκοινωνίας εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων.

9. Συνεπείᾳ τῆς συνεχιζομένης κακοκαιρίας πολλαὶ ὄρειναι περιοχαὶ ἀπεκλείσθησαν.

10. Ἐκ μέρους τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν μέσω τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, προωθοῦνται τρόφιμα εἰς πολλὰς κοινότητας, πρὸς διανομὴν εἰς τοὺς ἀπόρους.

12. Συμφώνως πρὸς κοινοποιηθέντα πίνακα ἀπόρων τοῦ Ὑπουργείου Προνοίας ἡ Ἡπειρος ἔχει τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἀπόρων.

14. Τὴν 11.30 νυκτερινὴν ἐσημειώθη εἰς Ἰωάννινα ἰσχυρὰ σεισμικὴ δόνησις μικρᾶς διαρκείας.

16. ἤρχισεν εἰς τὸ κινηματοθέατρον «Παλλάδιον» τὰς παραστάσεις τοῦ ὁ θίασος τῆς Κατερίνας Ἀνδρεάδη.

17. Μὲ κοσμοσυρροὴν καὶ θρησκευτικὴν κατάνυξιν ἐτελέσθη ἡ ἐορτὴ καὶ ἡ λιτανεὶα τῆς εἰκόνης τοῦ Νεομάρτυρος Ἀγίου Γεωργίου Ἰωαννίνων.

18. Ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Ναυτικοῦ μελετᾶται ἡ προσωρινὴ σύνθεσις διὰ φέρρου—μπώτ Ἰταλίας καὶ Ἡγουμένιτσης με σκάφος τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ.

19. Ἐξητήθη παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας ἡ κήρυξις τοῦ νομοῦ Πρεβέξης ὡς ἀκριδοπλήκτου.

21. Εἰς τὸ κατάρτισθὲν ὑπὸ τῆς Νομαρχίας Ἰωαννίνων πρόγραμμα ἀναδασώσεως συμπεριλαμβάνεται ἡ βαθμιαία ἀναδάσωσις ἐντὸς πενταετίας τοῦ ὅρου Μιτσικέλι.

*

Ἐπαθλο Γιάννη Κουτσοχέρα

Ὁ Σύνδεσμος Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν προκηρύσσει διαγωνισμό μαθητικῆς ἐκθέσεως μεταξὺ ὅλων τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τῶν τριῶν τελευταίων τάξεων τῶν Ἑλληνικῶν Γυμνασίων Κύπρου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Ἐπαθλο Γιάννη Κουτσοχέρα: α) διὰ τὴν ΣΤ' Γυμνασίου, με θέμα: «Ὁ Τρωϊκὸς Πόλεμος καὶ ἡ Κύπρος» β) διὰ τὴν Ζ' Γυμνασίου, με θέμα: «Ὁ Ρήγας Φεραίος» καὶ γ) διὰ τὴν Η' Γυμνασίου με θέμα: «Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι τοῦ Διον. Σολωμοῦ» ὑπὸ ὅρους οἱ ὅποιοι ἀναφέρονται σὲ εἰδικὴ προκήρυξιν τοῦ Σ.Ε.Λ.

Στοὺς ἐπιτυχάνοντας τρεῖς μαθητὰς ἡ μαθητρίαν ἢ προσφερθεῖ σὺν βραβεῖο ταξίδι με ἐπιστροφὴν εἰς τὴν Ἀθήναι καὶ τὴν φιλοξενία τοὺς σὲ οἰκογενειακὸ περιβάλλον καὶ τὴν ξενάγησίν τοὺς κ.λ.π. ἐπὶ μιᾷ ἐβδομάδι (ἀπὸ 18—25 Μαρτίου 1956), ἐπίσης θὰ τοὺς προσφερθῶν καὶ λογοτεχνικὰ βιβλία. Ἀθλοθέτης ὁ ποιητὴς καὶ μέλος τοῦ

Δ. Σ. τοῦ Συνδέσμου μας κ. Γιάννης Κουτσοχέρας (δόδος Σκουφᾶ 60α).

Πληροφορίες ἀπὸ τὸν Σύνδεσμο Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν (Στέγη Τεχνῶν καὶ Γραμμάτων) Ὁδὸς Καραγιώργη 8.—Ἀθήνα.

Μ. Πέτρο. Καλλιθέα. Πήραμε τὴ συνεργασία σας. Σὰς ταχυδρομήσαμε τὴν «Ἀνθολογία». Τὰ διβλῖα ποὺ μᾶς στείλατε, τὰ διανείμαμε σὲ ὅσους αὐτὰ ἀπευθυνόταν.—**Γιάνν.** Ἀργ. Τοῦζ., Νέα Ὑόρκη. Σημειώσαμε τὴν ἐπιθυμία σας. Τὴ μελέτησας γιὰ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ἡπειρωτοπούλου τοῦ 1821 τὴν περιμένουμε πάντοτε ἀνυπόμονα.—**Αθ. Γκογκ.** Ἀθήνα. Στείλαμε στὸν φίλο κ. Κ. Μ. τὴν «Ἀνθολογία». Γιὰ τ' ἄλλα θὰ σὰς γράψουμε ταχ(κ)ῶς.—**Δ. Θεοδ.** Κων(πολ). Ὁ Σ. σὰς ἔγραψε καὶ ἐπικοινώνησας εὐχαριστοῦμε γιὰ τὶς εὐχὲς σας.—**Β. Μπάρ.** Ἀθήνα. Ποτὲ δὲν παραιτηθῆκαμε ἀπὸ τὸ ἀφιέρωμα. Περιμένουμε τὴ συνεργασία γιὰ τὸ τεῦχος Μαρτίου.—**Γ. Μασ.** Βιτατάδες. Ἡ ἔρευνα τοῦ ἀρχείου τῆς 8ης Μεραρχίας γιὰ τὸν Ἱερὸ Δόχο Ἰωαννίνων, ἀπαιτεῖ χρόνον.—**Ἐλπί-**ζουμε νὰ τὸν ἐξοικονομήσουμε σύντομα.—**Νήσον** **Κτωρὸν.** Κύπρος. Ὁ τι στείλατε δημοσιεύεται μετὰ μὲτρημένην μας πίεσιν ὑποκύψαμε στίς—γιὰ εὐλόγους λόγους— παρακλήσεις σας. Κάθε προσφορά σας, θὰ εἶναι πολὺτιμη γιὰ τὸ περιοδικό. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὶς ἄριστες εὐχὲς σας.—**Εὐθ. Ν.** Παπαδ. Ἀθήνα. Θερμὰ εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια.—**Νικ. Βαζ.** Κάϊρο. Σὰς γράψαμε λεπτομερῶς.—**Μαρ. Βαϊαν.** Ἀθήνα. Ἐλπίζουμε σὲ μιὰ γρήγορη συναντησὴν μας ὁπότε καὶ θὰ συνεννοηθῶμε γιὰ ὅλα.—**Β. Βέτο.** Ἀθήνα. Σὰς γράψαμε ταχ(κ)ῶς.—**Β. Σκαφ.** Φάροαλα. Χαιρόμαστε γιὰ τὴν ἀπήχηση τῆς μελέτης σας καὶ τὴ μετὰδοσὴν ἀπὸ τὸ Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ Ἀθηνῶν, ποὺ ἐδῶ ἀκούεται ὅταν θέλει αὐτός... Ἡ ἀντικατάσταση τῶν σελίδων ἔγινε.—**Θ. Σπαν.** Λεβαδεία. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴ χειρονομία σας καὶ γιὰ τὶς εὐχὲς σας.—**Χρ. Μηλ.** Περιστέρ. Τὸ «Μία ἱστορία...» σὰς δημοσιεύεται. Τοῦ ἄλλου θὰ ἐλθῇ ἡ σειρά του.—**Γ. Γκαρ.** Λευκωσία. Σὰς γράψαμε.—**Δ. Κοπ.** Καρπενήσι. Τὰ καλύμματα τοῦ Δ' τόμου τῆς «Η.Ε.» ἐτοιμάζονται. Θὰ σὰς σταλοῦν.—**Σεβασμ.** Μητροπολίτην Εὐάγγελον, Τάντα. Ἐπὶ τῆς ἐπιστολῆς σας σὰς γράψουμε ἰδιαιτέρως.—**Μπαμπ.** Κλάρ. Ἀθήνα Συγκαταλέγεσθε μετὰ τῶν ὀλίγων τοῦ κέντρου ποὺ περιβάλλουν μετὰ τὴν ἀγάπην τὰ ἐπιτεύγματα τῆς Ἐπαρχίας. Τὸ δημοσίευσμά σας «Ἡπειρωτικὴ ἀνθισσις» μᾶς ἐνεθουσίασε.—**Ανθ. Ζυλ.** Ἀγρίνιο. Δὲν μπορέσαμε ν' ἀντιδιαστείλουμε τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ ἄλλο. Θὰ τὸ ζαναδοῦμε.—**Θ. Τζιμ.** Καλάμας. Σὰς ταχυδρομήσαμε τὸ 44ον τεῦχος καὶ σὰς γράψαμε ἰδιαιτέρως.—**Δ. Κοκκ.** Θεσσαλονίκη. Λυπούμαστε ποὺ ὁ μόχθος γιὰ τὴν συνέχισιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ δὲν μᾶς ἀφίνει ν' ἀντα-

ποκριθῶμε στίς ἐκδηλώσεις σας. Εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα.—**Μιχ. Καλογ.** Αἰτωλικό. Ἀρχίσσαμε τὴν ἀποστολὴν. Ἡ συνεργασία σας πῆρε τὴ σειράν της. Θέλετε νὰ ἐπανορθώσουμε τὸ «μου» μετὰ τὸ «τοῦ»;—**Σεβασμ. Κορυτσᾶς.** κ. **Εὐλόγιον.** Ἀθήνα Ἐπανορθώνουμε σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος. Περιμένουμε τὴ συνέχισιν.—**Αλ. Μυλ.** Κηφισιάν. Θὰ ἀκολουθήσουμε τὶς ὑποδείξεις σας, εὐχαριστοῦμε.—**Θεοδ. Ραῖδ.** *Peabody Mas.* Σημειώσαμε τὴ νέα σας διεύθυνσιν. Τὸ στὴ μνήμη τοῦ Γ'. Πουτίτσου δὲν εἶνε ἐπικαιρὸν πιά.—**Γ. Λυγίτζ.** Κοζάνη. Πήραμε ὅτι μᾶς στείλατε. Γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια εὐχαριστοῦμε θερμὰ. Σὰς ταχυδρομήσαμε τὸ διβλῖο τοῦ κ. Οἰκονόμου.—**Αν. Στεφ.** Ἀθήνα. Τὰ καλὰ γιὰ τὴν προσπάθειά μας λόγια σας, μᾶς συγκινοῦν καὶ μᾶς τονώνουν στὸ δύσκολο δρόμον μας. Ἡ συνεργασία σας μᾶς εἶναι πολὺτιμη.—**Γ. Καπ. Παπαρ.** Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν συνεργασία. Θὰ τὴν περιβάλουμε μετὰ ὅλην τὴν στοργὴν μας.—**Κ. Γκουμ.** Ἀθήνα. Σὰς εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὴ θετικὴ συμπαραστάσιν σας.—**Π. Σπαν.** Θεσσαλονίκη. Εὐχαριστοῦμε πολὺ γιὰ τὴν πολὺτιμη συμπαραστάσιν σας. Θὰ περιμένουμε καὶ τ' ἄλλα ποὺ γράφετε.—**Φωτ. Παπ.** Λάρισα. Μᾶς συγκινεῖ ἡ στοργή σας πρὸς τὴν πνευματικὴν μας προσπάθειαν.—**Κ. Κικ.** Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν πληροφορίαν ποὺ μᾶς δίνετε. Θὰ σὰς γράψουμε.—**Αχ. Ντελ.** Βασιλικήν. Μετὰ λύπην μας συμμορφωνώμαστε μετὰ τὴν αἴτησίν σας τὰ καλὰ σας λόγια μᾶς συγκινοῦν.—**Δ. Γιακ.** Ἀθήνα. Τοῦ Κ. Π. δημοσιεύεται ἐπίσης καὶ τὸ τοῦ Α. Ζ.—**Αντ. Βουρλ.** Ἀθήνα. Μὰ γιατί τόσο ἀνησυχία; σὰς ξέρουμε τώρα ἀρκετὰ καλὰ καὶ σὰς ἐκτιμοῦμε πολὺ, ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχῃ περίπτωση νὰ κάνουμε κάτι ποὺ θὰ σὰς στενοχωρήσῃ. Τὰ καλὰ σας λόγια γιὰ τὴν «Ἀνθολογίαν» μᾶς χαροποιοῦν πολὺ, καὶ ἡ ἀγάπη σας γιὰ τὴν Ἡπειρὸν καὶ τὸ περιοδικό, μᾶς συγκινοῦν.—**Αρχιερ. Ἐπίτροπον.** Φιλιππιάδος Πήραμε ὅτι μᾶς στείλατε καὶ εὐχαριστοῦμε. Σὰς στέλλουμε καὶ τὰ διβλῖα ποὺ ζητήσατε. Τὰ ἔργα τοῦ Χρηστοβασιλῆ, μόνον σὲ διβλαιοπωλεῖαν Ἀθηνῶν θὰ μπορέσετε νὰ βρῆτε καὶ ἴσως ὅχι ὅλα. Τὰ Ἀπαντὰ του θὰ καρτεροῦν γιὰ πολὺ ἀκόμη τὸν ἐκδότην του.—**Χρ. Ζιτς.** Θεσσαλονίκη. Σὰς γράψαμε ἰδιαιτέρως.—**Κ. Τσιλιμ.** Ἀθήνα. Τὶ σὰς ἐπίασε, ἀγαπητὲ φίλε; Κακὰ κάνετε ποὺ ἀμφισβῆλλετε γιὰ τὶς δυνατότητές σας; μὰ ν' ἀμφισβῆλλετε ταῦτοχρονα καὶ γιὰ τὶς διλές μας κρίσεις; *Sursum corda!* ἀφήσατε τοὺς δισταγμούς; ἀλλάξαμε τὴν διεύθυνσίν σας. Περιμένουμε ὅτι γιὰ μᾶς φέρατε ἀπὸ τὴν Κων(πολ).

Στρατ. Χατζηγ. Λέσβον. Σταθήκαμε ἀρκετὰ στὰ ποιήματά σας. Διαπνέονται ἀπὸ μιὰ λυρικὴ διάθεσιν χωρὶς ὅμως τὰ περισσότερα νὰ ὁλοκληρώνονται. Σὲ ἄλλα πάλι ξεχωρίσαμε μερικὰς καλὰς στροφὰς, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι βρῖσκονται σὲ πολὺ χαμηλότερον ἐπίπεδο. Προσοχὴ ἀκόμη καὶ στὸ διάλεγμα τῶν λέξεων μερικὰς ἀπὸ τὶς ὁποῖες εἶναι ἀντιποιητικὰ καὶ ἀπίθανες π. χ. βουβάδα-κρυ κλπ. Δημοσιεύουμε ἐδῶ τὶς τρεῖς πρώτες στροφὰς ἀπὸ τὸ τραγούδι σας «Παιδιάτικη μνήμη».

Ὡ μαῦρα χελιδόνια τῆς φτασμένης μνήμης

σάν ἀργόσχίζετε τῆς πρώτης νεότητος τοὺς αἰθέρες
μῆς παραδείσιας, ἀφραστης, φευγάτης πιά ζωῆς
ἐμπνᾶτε μέσα μας μισολιπόθυμες ἡμέρες.

Ἀπ' τὸ βυθὸ τοῦ χρόνου ἀλαργίνοι ἀντίλαλοι
βομβοῦν στ' αὐτιά, παράταιροι, δειλοὶ
ἐντὸς μας πλαταγίζουνα ἐχέμυθοι ἀγγέλοι
τοῦ Πάνα ὁλολύζουνα οἱ ἔλυμοι αὐλοῖ.

Ἀχνὲς ἀναλαμπὲς ἀπὸ τοῦ θίου τ' αὖγινὸ
καὶ δράκοντες δεκάπηγοι σ' ὄνειρα φλογισμένα
στολίδια στῆς πρωτάνοιξης τὸν οὐρανὸ
μύρια πουλιὰ μενεξελιά καὶ κρίνα μυρωμένα.

Κώστ. Στάμ. Ἐνταῦθα. Στρωτὰ καὶ καλλογραμ-
μένα τὰ ποιήματά σας, χωρὶς ὅμως νὰ ξεφεύγουν
ἀπὸ τὰ κοινὰ καὶ τετριμμένα. Χρειάζεται ἐξαρση
κι' αὐτὴ δὲν ὑπάρχει. Θὰ σᾶς συμβουλευάμε νὰ
μὴ διασθῆτε νὰ τυπώσετε ἀκόμα τὴ συλλογὴ σας.
Περιμένουμε κι' ἄλλη ἐργασία σας γιὰ νὰ ξεχω-
ρίσουμε κάτι καλλίτερο.—**Ν. Παρὰν.** Ἀθήναι. Κί-
ναι κάτι σάν πεζὸ καὶ κάτι σάν ποίημα, μὲ ἐν-
τονη τὴ σφραγίδα τῶν στιγμῶν πού τὸ ἐδημιούρ-
γησαν. Καλλίτερα νὰ μᾶς στέλλατε τίποτε ἄλλο
μὰ κι' ἔχει δημοσιευθῇ.—**Φαν. Τολ.** Ἐνταῦθα
Κρατᾶμε τὸ «τραγοῦδι τῆς βροχῆς» ἂν καὶ δὲ
βρίσκεται στὸ ἴδιο ὕψος μὲ τὰ προηγούμενά σας.
—**Γιαν. Καραβ.** Ἐνταῦθα. Εἶναι ἀκόμη πρωτό-
λεια τὰ ποιήματά σας.—**Ἀνθ. Γκότσ.** Ἐνταῦθα
«Ἡ Ἑλλάδα» εἶναι μιὰ σύνθεση ἐπικαιρότητας
ὅχι ὅμως ἱκανὴ νὰ χαρακτηριζοῦν ποίημα. Τὸ ἄλλο
εἶναι καλλίτερο καὶ σάν ἐμπνευση καὶ σάν ἐκτέλεση.
Σπυρ. Καλ. σπουδαστὴν Ζ.Π.Α. Ἐνταῦθα. Δονεῖ-
ται τὸ τραγοῦδι σου ἀπὸ θρησκευτικὴ καὶ πα-
τριωτικὴ ἐξαρση. Χρειάζεται ὅμως καὶ κάτι ἀ-
κόμη γιὰ νὰ γίνουν ὅλα αὐτὰ ἐπίτευγμα μὲ ἀξι-
ώσεις. **Σταυρ. Πάρτζ.** Μέτσοβον. Οὔτε καὶ τὰ
νέα σας ποιήματα εἶναι δημοσιεύσιμα. Ὑστεροῦν
πρὸ παντὸς στὴν ἐκτέλεση. Καταβάλετε καὶ νέες
προσπάθειες καὶ δὲ θ' ἀργήσετε νὰ φθάσετε σὲ
καλὸ ἀποτέλεσμα. **Ποτ. Ζάχ.** Ἀθήνα. Καλὸ τὸ
θέμα, ἀλλὰ ὁ στίχος σας ἔχει ἀκόμα ἀρκετὲς ἀ-
δυναμίες. Λέξεις ἐπειτα σάν τὸ «ἦδη», «θὰ τὸν
ἶδη» πού μιῇσαν γιὰ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν τὸ χα-
λοῦν περισσότερο.—**Γιάν. Βουκελ.** Λευκάδα. Γι-
ατὶ τόση ἀπαισιοδοξία; Γιατὶ ὁ «πόθος» σας νὰ
συγκεντρώνεται σ' ἓνα μοιρολόγι μὲ κατάληξη
νὰ σᾶς ἐπαίρει ὁ χάρος τὴν ψυχὴ σας; Στείλτε
μας κάτι ἄλλο.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

- Γ. Βαλέτα: 1) «Ἀνθολογία τῆς δημοτικῆς πεζο-
γραφίας» Τόμ. Β'. Ἀθήνα 1947, Σχ. 8ον
σελ. 650. Τόμ. Γ'. Ἀθήνα 1949, 8ον μ. σ. 696.
2) «Ἀδελφικὴ διδασκαλία», Πατριωτικὸς
λόγος. Ἀδαμ. Κοραΐ. Ἀθήνα 1949, σχ. 16ον
σελ. 64.
3) «Μαρκοῦρας» Ἀπαντα, Ἀθήνα 1951.
Σχῆμα 8ον μ. σελ. 392.
4) «Φατσέας, χωριάτικες γραφές» Ἀθήνα
1952, σχ. 16ον, σελ. 144.

5) «Γρυπάρης» Ἀπαντα, Ἀθήνα, 1955. Σχ.
8ον μ. Σελ. 400.

6) «Ἐφταλιώτης» Ἀπαντα, Ἀθήνα 1952,
Σχ. 8ον μ. σελ. 640.

7) «Τυπάλδος» Ἀπαντα, Ἀθήνα 1953, Σχ.
8ον μ. σελ. 400.

8) «Οἱ ἀρχὲς τοῦ νεοελληνικοῦ Θεάτρου»,
Ἀθήνα 1953 Σχ. 8ον, σελ. 32.

Εὐα Firkel: «Προβλήματα καὶ πεπωμένα τῆς
γυναικός». Μετάφραση Μαίρης Β. Κωτσο-
πούλου. 25ον βιβλίον τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἰν-
στιτούτου Ἱατρικῆς ψυχολογίας καὶ ψυχικῆς
Ὑγιεινῆς. Ἀθήναι 1955. Σχ. 8ον σελ. 244.

Γ. Μ. Θεοδορίδου: «Ἡ συμβολὴ τῶν Βορείων
Ἑλλήνων εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθ-
νους καὶ οἱ Τουρκισμοὶ τοῦ 1955». Ἀθήναι
1955. Σχ. 8ον, σελ. 112.

Σεραφεῖμ Κ. Τσιτσᾶ: «Στὰ ἄγρια ὄρη». Μελέτη
(... γραμμένη στὴν Ἠπειρὸ ὕστερα ἀπὸ πα-
ρότρυνση τοῦ ἀειμνήστου Χρ. Σούλη...) Ἐκ-
δοσις Γ'. Ἀθήναι 1955. Σχ. 8ον μ. σελ.
141.

Κλαυδ. Μαρξίνα: «Λύτρα ζωῆς». Ποιήματα. Ἀ-
θήνα 1955. Σχ. 8ον μ. σελ. 112.

**ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΔΙΑ ΤΟΥ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΥ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ** (Ἀκομινά-
του 12 Ἀθήναι):

Πάνου Σαμαρά: «Τὸ χαμένο λιβάδι». Μυθιστό-
ρημα. Ἀθήνα 1955.

Μιχ. Πετροχείλου: «Μινιατούρες» Πεζογράου-
δα. Ἀθήναι 1953.

Ἰδίου: «Τὰ πολυύμνητα» Κύθηρα. Ἀθήναι
1955.

Βασίλη Μασούχα: «Ἄρτα». Ποιήματα. Ἀθή-
να 1955.

Τάχη Καρβέλη: «Σήματα» Ποιήματα. Ἀθήνα
1956.

Τάχη Παπαγιαννοπούλου: «Υπὸ τὴν σκιάν τοῦ
πολέμου». Ἀθήναι 1955.

Γιάνι Αντοναῖδι: «Τὸ ξολαμπρο μαῖγαριτσαρι».
Νυβέλα (μὲ μικρὴ ἰστίαν πάνω στὶ φονιτικὴ
γραφὴ καὶ το γλοσσικὸ ζήτημα) Ἀθήνα 1956

Δημοσθ. Ζαδὲ: «Δρασκέλωντας τ' ἀστέρι». Ποι-
ήματα. (Βραβεῖο «Ἐπάθλου» Καίρου). Κάι-
ρον 1955.

Λέκας Θ. Λάππα: «Ποιήματα. Στίχοι, Ἀθήνα
1956.

Θεοδόση Δασκαλοπούλου: «Κορμιά στὰ θεμέλια».
Διηγήματα. Ἀθήνα 1955

Δημ. Σταθοπούλου: «Χειραψία», Ποιήματα.
Ἀθήνα 1956.

Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ

Ἡ συνέχεια τῆς μεταφράσεως τοῦ
«Πλούτου» τοῦ Ἀριστοφάνους ὑπὸ τοῦ
συνεργάτου μας κ. Γιάννη Δάλλα θὰ δη-
μοσιευθῇ εἰς τὸ ἐπόμενο τεῦχος.

ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΗΜΕΝΟΙ ΤΟΜΟΙ
ΤΗΣ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ»

Ἡ Διαχείρισις τοῦ περιοδικοῦ μας ἔθεσεν εἰς κυκλοφορίαν καλλιτεχνικώτατα χρυσοπανόδετα καλύμματα διὰ τὴν βιβλιοδέτησιν τῶν τευχῶν τῶν συνδρομητῶν τοῦ Α' Β' Γ' καὶ Δ' ἔτους τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ὡς καὶ βιβλιοδετημένοις τόμους ὡς ἀκολούθως:

Τιμὴ καλυμμάτων καὶ τόμων

—Κάλυμμα χρυσοπανόδετον ἑκάστον	=Δραχ. 15
—Α' τόμος (1952) χρυσοπανόδετος (Σελίδες 900)	= » 180
—Β' » (1953) » (» 1350)	= » 180
—Γ' » (1954) » (» 1250)	= » 180
—Δ' » (1955) » (» 1200)	= » 180

ΕΚΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕΝ:

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

(Ἐπαινος Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν):

ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Σειρὲς Α'—Δ'

Ἀπὸ τὰ περιεχόμενα τοῦ βιβλίου:

ΣΕΙΡΑ Α' (2η ἐκδόσις): Ὁ Ντρίσκος.—Τὰ ἱστορικὰ τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων.—Τὰ τελευταῖα καλντερίμια —Ὁ Ἀλῆ Πασιᾶς.—ΣΕΙΡΑ Β': Τὸ Νησί καὶ τὰ Μοναστήρια του.—Ὁ Θωμᾶς Πρελοῦμπος καὶ ἡ πρώτη ναυμαχία στὴ Λίμνη.—Οἱ Ἀλβανοὶ καὶ οἱ Τούρκοι στὰ Γιάννινα.—Ὁ Θρύλος τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Ντουραχάνης.—Οἱ παγετοὶ τῆς Λίμνης.—Ἡ Δυναστεία τῶν Ἀσλανεῶν.—Ὁ Σκυλόσοφος.—ΣΕΙΡΑ Γ': Τὸ δράμα τῆς Κυρά-Φροσύνης καὶ τῶν δεκαεφτά.—Πῶς σκοτώθηκε ὁ Ἀλῆ Πασιᾶς.—ΣΕΙΡΑ Δ': Τὸ παλὶὸ καΐκι.—Γιαννιώτικα πανηγύρια.—Ναυτικὲς ἐπὶ Ἀλῆ Πασιᾶ ἐπιχειρήσεις στὴ Λίμνη.—Οἱ θυμοὶ τῆς Λίμνης (Γιαννιώτικοι Βοριάδες).—Οἱ Ἀβτζήδες.—Τὸ κυνήγι στὴ Λίμνη καὶ οἱ μορφές του.—Ὁ Φαλαρῶς.—Λιμνιώτικη συμφωνία.

ΟΙ «ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ»

τοῦ κ. Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ εἶναι:

— Ἐνα εὐρὺ περίγραμμα τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νεώτερης ἱστορίας τῶν Γιαννίνων.—Λογοτέχνημα ἱστορικοῦ ρεμβασμοῦ.—Πολύτιμο πατριδογνωστικὸ κείμενο.—Ἀπὸ τὸ Ὑπ. Παιδείας καὶ τὸ Ἐκπαιδευτικὸ Συμβούλιο, χαρακτηρίστηκε ὡς βοηθητικὸ τῆς Πατριδογνωσίας καὶ Ἱστορίας στὰ Σχολεῖα.

— Εἶναι ὁ καλλίτερος τουριστικὸς ὁδηγὸς τῶν Ἰωαννίνων.

— Σχῆμα μικρὸ, τσέπης.—Δεκάεξη ὁλοσέλιδες (ἐκτὸς κειμένου) φωτογραφίες τοῦ συγγραφέως καὶ σκίτσα τῶν: Κ. Μαλάμου καὶ Εὐθ. Μάϊπα.

— Σελίδες ἐν ὅλῳ 268.—Δραχμὲς 30.—(Με εἰκόνες σὲ χαρτί Ἰλλουστρασιόν, Δρχ. 35).

(Ὁ συγγραφεὺς τὸ στέλλει ἐλεύθερο ταχ. τελῶν)

ΠΩΛΕΙΤΑΙ στὴν «Ἡπειρ. Ἑστία» καὶ τοὺς κατὰ τόπους ἀντιπροσώπους της, στὸ Πρακτορεῖο Ἐφημερίδων καὶ τὰ βιβλιοπωλεῖα τῆς πόλεως. Εἰς τὰ φήνας στὰ Γραφεῖα τοῦ «Ἡπ. Μέλλοντος» καὶ στὰ βιβλιοπωλεῖα Γρηγοριάδου, Ράνου, Κολοῦ, Προμηθέως, Σιδέρη, Καραβάκου, Α. Βασιλείου, Ἑστίας, Κορνάρου, Ἀετός, Σαλιβέρου καὶ Ἐλευθεροδίακη.

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕΝ
Η
ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΤΟΜΟΣ Α'.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΝΟΥ

- Εἰς ἓνα καλαίσθητον τόμον 260 σελίδων
- Μὲ 15 ὁλοσελίδους—ἐκτὸς κειμένου—φωτογραφίας τῶν ἀνθολογούμενων.
- Μὲ ἓνα συμβολικὸ τῆς Ἡπείρου σχέδιο τοῦ Γλύπτου κ. Π. Βρέλλη.

ΑΝΘΟΛΟΓΟΥΝΤΑΙ:

ΙΩΑΝΝ. ΒΗΛΑΡΑΣ
ΓΕΩΡΓ. ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ
ΑΡΙΣΤ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΛΛΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΝΕΜΕΝΟΣ
ΕΛΕΝΗ ΛΑΜΑΡΗ
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΛΑΜΠΡΟΣ
ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ
ΓΕΩΡ. ΧΑΤΖΗΣ—ΠΕΛΛΕΡΕΝ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΑΡΡΟΣ
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΑΛΛΗ
ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ
ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ
ΓΙΩΣΕΦ ΒΛΙΓΙΑ
ΑΛΕΞΑΣ
ΣΕΡ. ΑΡΚΟΜΑΝΗΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΑΠΗΣ
ΚΩΝΣΤ. ΚΑΖΑΝΤΖΗΣ
ΚΩΝΣΤ. Ν. ΡΑΔΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ:

Τάκης Σιωμόπουλος—Τάκης Τσιάνκος—Ι. Ν. Νικολαΐδης—Κ. Α. Δια-
μάντης—Πάνος Φάντης—Γιάννης Δάλλας—Μιχ. Πετρόχειλος—
Γιώργος Κοτζιούλας—Δημ. Σαλαμάγκας

ΠΩΛΕΙΤΑΙ

Εἰς τὸ Βιβλιοπωλεῖον τῆς ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ
Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60—Τηλ. 6—59 Ἰωάννινα
Καὶ εἰς ὅλα τὰ Βιβλιοπωλεῖα τῆς πόλεως

Εἰς τὰς ἈΘΗΝΑΣ

Διαρκὴς παρακαταθήκη τῆς «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ» καὶ ὅλων τῶν
ἐκδόσεων καὶ ἀνατύπων της:

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ: **ΒΑΣ. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗ**

Μαυρομιχάλη 1—Τηλ. 614—408